

การสื่อสารกับการตอบสนองและการปรับตัวของผู้ถูกเวนคืนที่ดินใน
โครงการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 จังหวัดมุกดาหาร

นางสาว กุณฉวี ตั้งตระกูล

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม (สหสาขาวิชา)

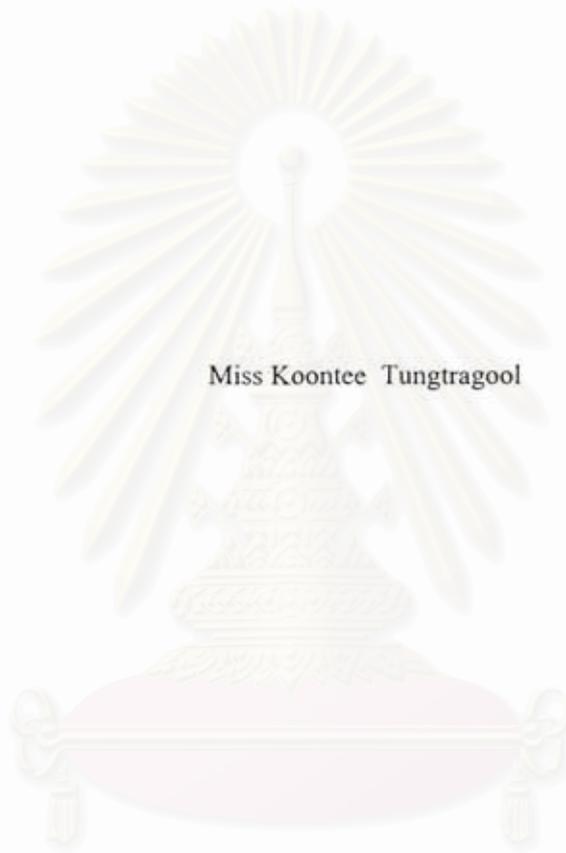
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2548

ISBN 974-53-1262-2

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

COMMUNICATION PATTERN,RESPONSES AND ADJUSTMENT OF
THE LAND-EXPROPRIATED VILLAGERS
IN THE 2nd MEKONG BRIDGE CONSTRUCTION PROJECT IN MUKDAHAN

Miss Koontee Tungtragool

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in Human and Social Development (Inter-Department)

Graduate School

Chulalongkorn University

Academic Year 2005

ISBN 974-53-1262-2

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การสื่อสารกับการตอบสนองและการปรับตัวของผู้ถูกเวนคืนที่ดินใน
โครงการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 จังหวัดมุกดาหาร
โดย นางสาวกฤษีร์ ดั่งตระกูล
สาขาวิชา พัฒนามนุษย์และสังคม
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ สุริชัย หวันแก้ว
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม นางกนกพรณ อู่ชา

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

.....*นางกนกพรณ อู่ชา*.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ม.ร.ว.กัลยา ดิงสภักดิ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....*ดร.สุภาวดี จันทวานิช*.....ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.สุภาวดี จันทวานิช)

.....*รองศาสตราจารย์ สุริชัย หวันแก้ว*.....อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ สุริชัย หวันแก้ว)

.....*นางกนกพรณ อู่ชา*.....อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(นางกนกพรณ อู่ชา)

.....*ดร.พินิจ ลากธนานนท์*.....กรรมการ
(ดร.พินิจ ลากธนานนท์)

.....*นางทรายแก้ว ทิพากร*.....กรรมการ
(นางทรายแก้ว ทิพากร)

กฤษณ์ ตั้งตระกูล: การสื่อสารกับการตอบสนองและการปรับตัวของผู้ถูกเวนคืนที่ดินในโครงการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 จังหวัดมุกดาหาร. (COMMUNICATION PATTERN, RESPONSES AND ADJUSTMENT OF THE LAND-EXPROPRIATED VILLAGERS IN THE 2nd MEKONG BRIDGE CONSTRUCTION PROJECT IN MUKDAHAN) อ. ที่ปรึกษา: รองศาสตราจารย์สุวิชัย หวันแก้ว, อ.ที่ปรึกษาร่วม: นางกนกพรณ อยู่ธา, 141 หน้า. ISBN 974-53-1262-2

การศึกษาเรื่องการสื่อสารกับการตอบสนองและการปรับตัวของผู้ถูกเวนคืนที่ดินในโครงการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 จังหวัดมุกดาหาร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิธีการสื่อสารของรัฐต่อประชาชนเกี่ยวกับโครงการพัฒนาสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 เพื่อศึกษาการตอบสนองและการปรับตัวของชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากการก่อสร้างโครงการพัฒนาสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 และศึกษาผลกระทบของโครงการพัฒนาโดยติดตามประชาชนที่ย้ายถิ่นเนื่องจากโครงการพัฒนา ทำการศึกษาโดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารระดับทุติยภูมิและการสัมภาษณ์ประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการเวนคืนที่ดินเป็นรายบุคคลจำนวน 23 ราย สัมภาษณ์หน่วยงานราชการและผู้นำชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการก่อสร้างสะพาน รวม 43 ราย

ผลจากการศึกษาพบว่า ประชาชนไม่ได้รับทราบข่าวสารเรื่องสะพานและการเวนคืนที่ดินอย่างเพียงพอ ประชาชนจึงสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมจากหน่วยงานต่างๆ นอกจากการสอบถามข้อมูลแล้ว ประชาชนร้องเรียนเรื่องความเดือดร้อนจากการก่อสร้าง ขอคำแนะนำในการฟ้องศาลเพื่อขอเงินค่าเวนคืนที่ดินเพิ่มเติมแม้กระทั่งการบ่นต่อว่าในปัญหาระหว่างการก่อสร้างสะพานและเรื่องเงินเวนคืนที่ได้รับน้อยมาก

การตอบสนองและการปรับตัวของประชาชนต่อการก่อสร้างสะพานและการเวนคืนที่ดินพบว่า ประชาชนที่ประสบปัญหาจากการก่อสร้างส่วนใหญ่ตอบสนองด้วยความไม่พอใจ และทำหนังสือร้องเรียนต่อจังหวัดเรื่องน้ำท่วม การปิดถนน ต่อด้านเจ้าหน้าที่ แต่มีบางรายยินดีในการก่อสร้างและเวนคืนที่เนื่องจากทำให้เศรษฐกิจของหมู่บ้านดีขึ้น ยินดีที่ได้รับเงินค่าเวนคืนเพื่อใช้หนี้ ประชาชนที่สูญเสียที่ดินต่างประกอบอาชีพเสริม บางรายซื้อที่ดินผืนใหม่ บางรายทำนาในที่ดินเดิมที่ยังมีอยู่ต่อไป แต่ประชาชนเห็นว่า การก่อสร้างสะพานและการเวนคืนที่ดินทำให้วิถีชีวิตลำบากมากขึ้น

สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม
ปีการศึกษา 2548

ลายมือชื่อนิสิค..... กฤษณ์ ตั้งตระกูล
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา..... สมิต วัฒน
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม..... กรรณ อยู่ธา

4589065120 : MAJOR HUMAN AND SOCIAL DEVELOPMENT

KEY WORD: THE 2nd MEKONG BRIDGE CONSTRUCTION PROJECT/COMMUNICATION/
PERCEPTION/RESPONSE/ ADJUSTMENT

KOONTEE TUNGTRAGOOL: COMMUNICATION PATTERN,RESPONSES AND
ADJUSTMENT OF THE LAND-EXPROPRIATED VILLAGERS IN THE 2nd
MEKONG BRIDGE CONSTRUCTION PROJECT IN MUKDAHAN. THESIS ADVISOR :
ASSOC.PROF.SURICHAJ WAN'GAEO, THESIS COADVISOR : MRS.KANOKPAN U-SHA
,141 pp. ISBN 974-53-1262-2

The objectives of the research, " Communication Pattern, Responses and Adjustment of the Land-expropriated Villagers in the 2nd Mekong Bridge Construction Project in Mukdahan", are 1) to examine communication pattern from the government to the people regarding the 2nd Mekong bridge project, 2) to examine the responses and adjustment of the people effected by the construction project and 3) to examine the impact of the bridge construction project towards the land-expropriated villagers. The researcher conducted documentary research from secondary sources and interviewed 23 land-expropriated villagers, including 43 government officials and community leaders.

The results of the study showed that Mukdahan residents received inadequate information concerning the construction project. They, hence, requested more information from different sources. In addition, the people complained about the inconvenience resulted from the construction and asked for instruction regarding petition for more land-expropriating compensation.

Most of the effected people responded with contempt. They protested to the provincial authority about the flood, and road block. However, some of them were content with the project because of the prospect of better economy. Some were happy because they could use the land-expropriating money either to repay their debt, or to buy a new piece of land. And some of them continued to farm in the remained land.

In general, mostly, people opined that the bridge construction and land-expropriation caused trouble and hardship to their lives.

Field of study Human and Social Development

Academic year 2005

Student's signature.....*Koontee Tungtragool*
Advisor's signature.....*Surichai Wang'aeo*
Co-advisor's signature.....*Kanokpan Usha*

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สามารถบรรลุความสำเร็จได้ด้วยความพยายามและการมีกำลังใจอย่างถึงที่สุดเพื่อฝ่าฟันอุปสรรคและความจำกัดในด้านต่างๆ

ความสำเร็จดังกล่าวข้างต้นนอกจากขึ้นอยู่กับผู้ศึกษาวิจัยเองแล้ว ยังต้องอาศัยความอนุเคราะห์จากบุคคลอีกหลายท่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งรศ.สุริชัย หวันแก้ว และอาจารย์กนกพรณอยู่ชา อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่คอยให้คำปรึกษาในการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้มาโดยตลอด

นอกจากนี้แล้วยังมีบุคคลอีกหลายท่านที่มีส่วนสนับสนุนและเป็นกำลังใจให้ตลอดการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ นั่นคือ ศ.ดร.สุภาวศ์ จันทวานิช อาจารย์ทรายแก้ว ทิพากร อาจารย์พิณิจลาภธนานนท์ อาจารย์อดิศร เสมอเข้ม คุณพ่อคุณแม่ รวมถึงเพื่อน พี่น้องทุกท่านที่ให้กำลังใจและช่วยเหลือผู้ศึกษาวิจัยอย่างถึงที่สุด และที่บุคคลที่สำคัญที่ให้ข้อมูลสำหรับงานวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ ดร.นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ ผู้ว่าราชการจังหวัดมุกดาหาร เจ้าหน้าที่แขวงกาทางจังหวัด รวมถึงเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานราชการในจังหวัดมุกดาหาร และขอขอบคุณกำนันผู้ใหญ่บ้าน เจ้าหน้าที่จากองค์การบริหารส่วนตำบล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และประชาชนจากตำบลบางทรายใหญ่ทุกท่านที่ให้การต้อนรับผู้วิจัยเป็นอย่างดี

อย่างไรก็ดี หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีข้อบกพร่องใดๆเกิดขึ้น ผู้ศึกษาวิจัยขอรับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียวและคาดหวังว่าผู้ศึกษาท่านอื่นๆจะนำไปประยุกต์เพื่อการพัฒนาองค์ความรู้ต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ค
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญแผนผังและรูปภาพ.....	ฉ
บทที่ 1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
คำถามของการวิจัย.....	2
วัตถุประสงค์ในการศึกษา.....	2
สมมติฐาน.....	2
ขอบเขตการศึกษา.....	3
กรอบแนวคิดการศึกษา.....	3
นิยามศัพท์.....	5
วิธีการศึกษาวิจัย.....	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	7
บทที่ 2 แนวคิด.....	8
1. แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสาร.....	8
2. แนวคิดการตอบสนอง.....	13
3. แนวคิดการปรับตัวระดับชุมชน.....	15
4. แนวคิดเกี่ยวกับ โครงการพัฒนาขนาดใหญ่.....	19
5. แนวคิดการย้ายถิ่น โดยถูกบังคับ.....	24
6. เอกสารที่เกี่ยวข้อง.....	29

บทที่ 3	ข้อมูลพื้นฐานของสภาพการพัฒนามของหมู่บ้านสงเป็ยและหมู่บ้านบางทรายใหญ่ และโครงการสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2.....	46
	ข้อมูลพื้นฐานของจังหวัดมุกดาหาร.....	46
	ข้อมูลพื้นฐานตำบลบางทรายใหญ่.....	48
	ข้อมูลทั่วไปของหมู่บ้านที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างสะพาน.....	52
	โครงการสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2.....	55
บทที่ 4	การสื่อสารและการรับรู้ การตอบสนอง และการปรับตัวจากผลกระทบของโครงการฯ ของประชาชนที่ถูกเวนคืนที่ดิน.....	64
	การสื่อสารและการรับรู้.....	64
	การตอบสนอง.....	81
	การปรับตัว.....	88
บทที่ 5	ผลกระทบของโครงการพัฒนา : การเวนคืนที่ดินและผลกระทบของการเวนคืนที่ดิน การเวนคืนที่ดิน.....	96
	การเวนคืนที่ดินบริเวณสถานที่ก่อสร้างสะพานและการจ่ายเงินค่าทดแทนครั้งที่ 1	97
	การจ่ายเงินค่าทดแทนครั้งที่ 2.....	100
	การฟ้องศาลปกครองเพื่อเรียกร้องเงินค่าเวนคืนเพิ่ม ครั้งที่ 3.....	105
บทที่ 6	บทสรุป วิเคราะห์และข้อเสนอแนะ.....	108
	บทสรุป.....	108
	วิเคราะห์.....	112
	ข้อเสนอแนะ.....	117
	รายการอ้างอิง.....	121
	ภาคผนวก.....	128
	ภาคผนวกก. รูปถ่ายการวางศิลาฤกษ์.....	129
	ภาคผนวกข. แบบสัมภาษณ์.....	133
	ภาคผนวก ค. รายชื่อประชาชนและจำนวนที่ดินที่ถูกเวนคืน.....	134
	ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	141

ตารางที่ 1 แสดงประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดินในจังหวัดมุกดาหาร.....	50
ตารางที่ 2 แสดงรายละเอียดของการปกครองภายในตำบลบางทรายใหญ่.....	51
ตารางที่ 3 แสดงพื้นที่ที่ถูกเวนคืนที่ดิน โซน 07 บล็อก A.....	98
ตารางที่ 4 แสดงพื้นที่ที่ถูกเวนคืนที่ดิน โซน 07 บล็อก B.....	99

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภาพที่ 1 โชนการเวนคืนที่ดิน.....	99
แผนภาพที่ 2 โชนการเวนคืนที่ดินหลังจากปรับราคาค่าเวนคืนแล้ว.....	105

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รูปภาพที่ 1	แสดงที่ตั้งอำเภอในจังหวัดมุกดาหารและที่ตั้งจังหวัดมุกดาหาร.....	48
รูปภาพที่ 2	แสดงที่ตั้งหมู่บ้านที่ติตติรมแม่น้ำโขง.....	49
รูปภาพที่ 3	สะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2.....	58
รูปภาพที่ 4	ป้ายอธิบายรายละเอียดของสะพานในบริเวณสถานที่ก่อสร้าง.....	129
รูปภาพที่ 5	ผู้สื่อข่าวรายงานสดเกี่ยวกับการวางศิลาฤกษ์ ของรัฐมนตรีทั้ง 2 ประเทศ บริเวณที่ก่อสร้างสะพาน.....	130
รูปภาพที่ 6	บริเวณที่มีการก่อสร้างสะพาน.....	130
รูปภาพที่ 7	ประชาชนต้อนรับนายกรัฐมนตรี.....	131
รูปภาพที่ 8	ผู้ว่าราชการจังหวัดมุกดาหารกล่าวรายงาน.....	131
รูปภาพที่ 9	นายกรัฐมนตรีของไทยและ สปป. ลาวร่วมกันวางศิลาฤกษ์.....	132
รูปภาพที่ 10	นายกรัฐมนตรีของไทยและ สปป. ลาวร่วมกันวางศิลาฤกษ์.....	132

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับกลุ่มประเทศอินโดจีนที่มีพื้นที่ตั้งในบริเวณอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง(Greater Mekong Sub-Regional : GMS) อันประกอบด้วย ไทย ลาว พม่า เวียดนาม กัมพูชาและจีนเป็นนโยบายหนึ่งของรัฐบาลไทยภายใต้การนำของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ในปี 2535 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อดำเนินการร่วมกันในการพัฒนาพื้นที่อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง ภายใต้การสนับสนุนของธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย (Asian Development Bank : ADB)

โครงการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาบริเวณอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง โดยวัตถุประสงค์ของการก่อสร้างเพื่อเชื่อมระหว่างจังหวัดมุกดาหารของประเทศไทยและแขวงสะหวันนะเขตของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ให้สามารถติดต่อสื่อสารและค้าขายได้อย่างสะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น การก่อสร้างสะพานที่ฝั่งไทยจะตั้งอยู่บริเวณระหว่างหมู่บ้านบางทรายใหญ่กับหมู่บ้านสงเปือย อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร (เหนืออำเภอเมืองมุกดาหาร ประมาณ 7 กิโลเมตร) และฝั่งลาวอยู่บริเวณระหว่างบ้านท่าอุ้มกับบ้านนาแก เมืองกันทะบุลี แขวงสะหวันนะเขต (เหนือเมืองกันทะบุลี ประมาณ 2 กิโลเมตร) รูปแบบสะพานให้รถยนต์ข้ามอย่างเดียว ไม่มีทางรถไฟ โดยมีความคาดหมายว่าการสร้างสะพานครั้งนี้จะเป็นการเปิดช่องทางค้าขายและมีการพัฒนาทางเศรษฐกิจมากยิ่งขึ้น

จากการประชุมประชาคมมุกดาหาร ครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 17-18 มิถุนายน พ.ศ. 2546 เกี่ยวกับทัศนคติของประชาชนจังหวัดมุกดาหารต่อการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 โดยสถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พบว่าประชาชนในจังหวัดมุกดาหารที่ประกอบด้วยภาครัฐ เอกชนและประชาชนทั่วไปที่เข้าร่วมการประชุมเห็นว่ารัฐบาลมิได้มีการสื่อสารข้อมูลที่จำเป็นใด ๆ เกี่ยวกับการสร้างสะพานให้แก่ประชาชนได้ทราบอย่างทั่วถึง ไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารผ่านสื่อประเภทต่างๆหรือการใช้รูปแบบการสื่อสารทางอื่นที่สามารถทำได้ในจังหวัด ทำให้ประชาชนไม่ทราบข้อมูลและขาดการมีส่วนร่วมในการพิจารณาการสร้างสะพาน (สถาบันเอเชียศึกษา,2546)

นอกจากประชาชนในจังหวัดมุกดาหารจะได้รับความเดือดร้อนจากการตัดสินใจสร้างสะพานของรัฐโดยไม่สอบถามความเห็นของประชาชนแล้ว ประชาชนในตำบลบางทรายใหญ่ซึ่งอาศัยอยู่ในบริเวณที่มีการสร้างสะพานได้กลายเป็นกลุ่มคนที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 นี้มากที่สุดด้วย เนื่องจากพื้นที่บริเวณดังกล่าวเป็นบริเวณที่ประชาชนทำนาม

ตั้งแต่บรรพบุรุษได้ถูกเวนคืนโดยกรมทางหลวงให้เป็นพื้นที่สาธารณะเพื่อการสร้างสะพาน ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ดังกล่าวกว่า 50 ครัวเรือนต้องสูญเสียที่ดินที่ไ้ทำนาไปและต้องปรับตัวจากการถูกเวนคืนที่ดินดังกล่าว เช่น การหาซื้อที่ทำนาใหม่ซึ่งพื้นที่ใหม่อาจเป็นพื้นที่ที่ประชาชนไม่คุ้นเคย ไม่อุดมสมบูรณ์เท่าเดิมหรือมีความแตกต่างด้านวัฒนธรรม สังคม สิ่งแวดล้อม บางครอบครัวต้องเปลี่ยนอาชีพเป็นอาชีพอื่นที่ไม่คุ้นเคยและส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ยากลำบากมากขึ้น จากการต้องใช้เวลาปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ที่ต้องเผชิญจากการทำงาน และบางรายได้รับเงินค่าชดเชยที่ดินน้อยกว่าที่ควรจะเป็นด้วย

จากประเด็นปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจทำการศึกษาถึงการตอบสนองและการปรับตัวของประชาชนต่อการสื่อสารข้อมูลข่าวสารจากรัฐ เพื่อให้ได้ทราบข้อมูลที่ถูกต้องที่สุด รวมถึงเป็นประโยชน์ต่อการเรียกร้องความเป็นธรรมเรื่องการเวนคืนที่ดินมากที่สุด

คำถามของการวิจัย

1. ชุมชนที่ต้องย้ายถิ่นมีการรับรู้ต่อโครงการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 อย่างไร
2. แหล่งข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับโครงการและการย้ายถิ่นที่ชุมชนได้รับมีผลต่อแบบแผนการตอบสนองต่อโครงการของชุมชนอย่างไร
3. ชุมชนท้องถิ่นมีการปรับตัวด้านเศรษฐกิจและสังคมหลังจากการย้ายถิ่นอย่างไร

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. เพื่อศึกษาวิธีการสื่อสารของรัฐต่อประชาชนและการรับรู้เกี่ยวกับโครงการพัฒนาสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2
2. เพื่อศึกษาการตอบสนองและการปรับตัวของชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากการก่อสร้างโครงการพัฒนาสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2
3. ศึกษาผลกระทบจากโครงการพัฒนาโดยติดตามประชาชนที่ย้ายถิ่นเนื่องจากโครงการฯ

สมมติฐาน

1. แหล่งการรับรู้ข้อมูลข่าวสารและขั้นตอนการรับรู้เกี่ยวกับโครงการมีผลต่อการตอบสนองของประชาชน
2. แบบแผนการรับรู้เกี่ยวกับโครงการมีความแตกต่างกันออกไป
3. ประชาชนใน 2 หมู่บ้านต้องย้ายถิ่นเนื่องจากได้รับผลกระทบจากโครงการฯ

4. ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนามีแบบแผนการตอบสนองและต้องมีการปรับตัว

ขอบเขตการศึกษา

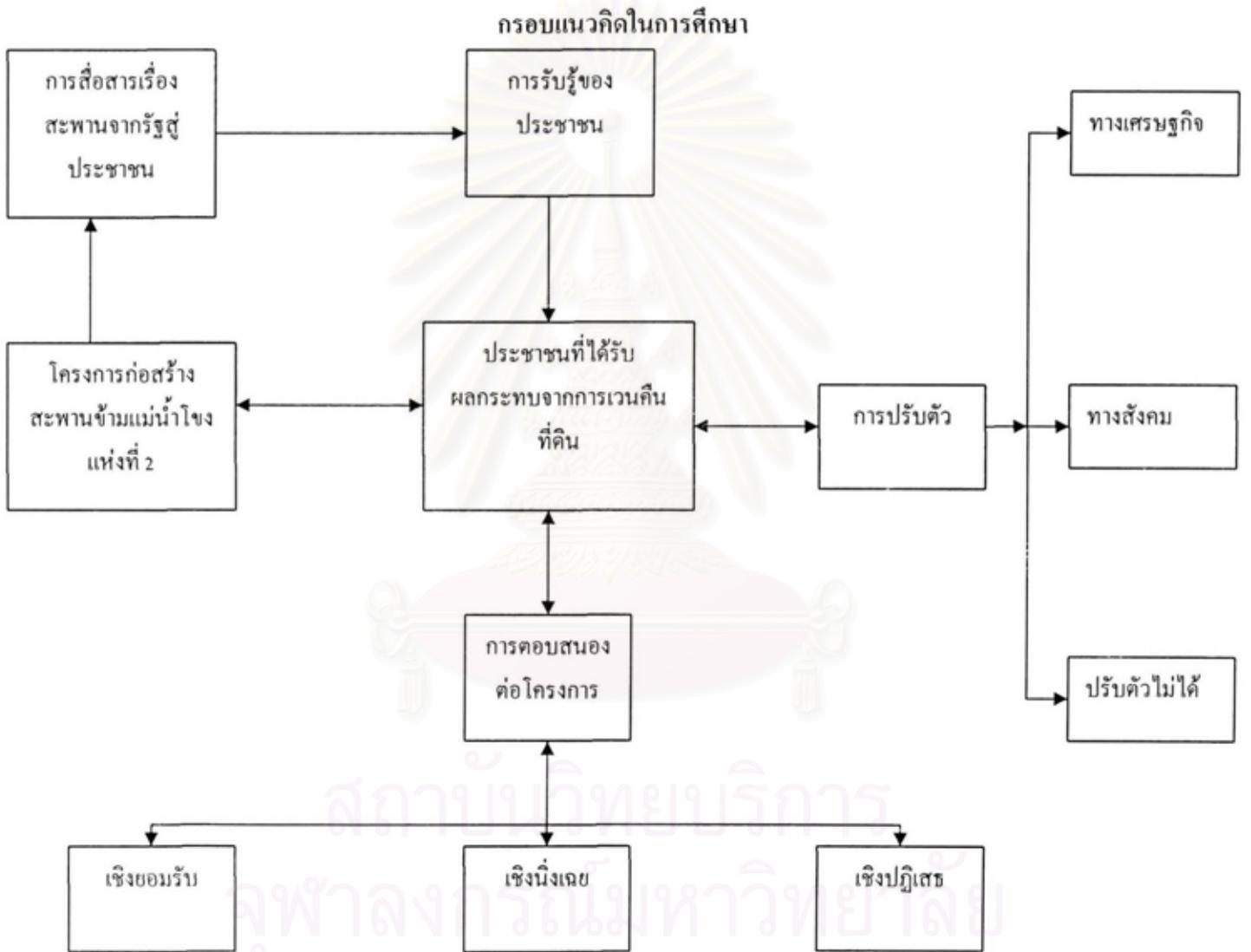
การศึกษาวิจัยในครั้งนี้มุ่งศึกษาการสื่อสารจากภาครัฐ การตอบสนองและการปรับตัวระดับชุมชนท้องถิ่นของประชาชนในบ้านบางทรายใหญ่หมู่ 1 บ้านบางทรายใหญ่หมู่ 2 บ้านโลกสูง บ้านดอนม่วย และบ้านสงเปือย ตำบลบางทรายใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร ต่อการสื่อสารจากภาครัฐเรื่องโครงการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 และประชาชนได้รับผลกระทบจากการสร้างสะพานหลายเหตุการณ์โดยเน้นการศึกษาที่บ้านบางทรายใหญ่หมู่ 1 บ้านบางทรายใหญ่หมู่ 2 และบ้านสงเปือย หมู่ 9 เนื่องจากมีปริมาณของผู้ถูกเวนคืนที่ดินมากกว่าบ้านดอนม่วย และบ้านโลกสูงและเป็นสถานที่ศูนย์กลางของการก่อสร้างสะพาน

ในการศึกษาได้เลือกศึกษาประชาชนบางส่วนที่ถูกเวนคืนที่ดินจำนวน 23 รายจากผู้ที่ถูกเวนคืนที่ดินทั้งสิ้น 54 ราย เนื่องจากระหว่างที่ผู้วิจัยลงพื้นที่ตำบล มีประชาชนบางส่วนที่ถูกเวนคืนที่ดินได้เสียชีวิต บวชชีพราหมณ์ ย้ายที่อยู่ ทำงานนอกพื้นที่ และทำธุระนอกพื้นที่ นอกจากนี้ผู้วิจัยจำเป็นต้องปกปิดนามจริงของกรณีตัวอย่างและผู้ที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้าน ทั้งนี้เพื่อป้องกันความเสียหายที่อาจจะเกิดขึ้นกับชื่อเสียงของกรณีตัวอย่างภายหลัง ดังนั้นในการศึกษานี้ชื่อของกรณีศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องจึงเป็นนามสมมติทั้งสิ้น

กรอบแนวคิดการศึกษา

กรอบแนวคิดในการศึกษาประกอบด้วยกรอบแนวคิดเรื่องการสื่อสาร การรับรู้และตอบสนอง การปรับตัว โครงการพัฒนาขนาดใหญ่และการย้ายถิ่น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นิยามศัพท์

ชุมชนท้องถิ่น

หมายถึง ประชาชนที่ถูกเวนคืนที่ดินและได้รับผลกระทบจากการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขง ที่อาศัยอยู่ในบ้านบางทรายใหญ่หมู่ 1 และ หมู่ 2 บ้านโคกสูงบ้านดอนม่วย และบ้านสงเปือย ตำบลบางทรายใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร

โครงการพัฒนาขนาดใหญ่

หมายถึง โครงการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 ที่เกิดจากความริเริ่มของภาครัฐ เกิดขึ้นเพื่อเชื่อมจังหวัดมุกดาหารของไทยและแขวงสะหวันนะเขตของลาว ให้สามารถติดต่อค้าขายและสื่อสารกันสะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น

การสื่อสาร

หมายถึง การส่งผ่านข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับนโยบายการสร้างสะพานและการย้ายถิ่นจากรัฐบาลสู่ประชาชนในจังหวัดมุกดาหารผ่านสื่อบุคคล และสื่อมวลชนรวมทั้งการสื่อสารความต้องการของประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากสะพานต่อหน่วยงานราชการ

การรับรู้

หมายถึง สภาพความรู้และความเข้าใจของประชาชนมุกดาหารและประชาชนที่ถูกเวนคืนที่ดินจากสะพาน ผลกระทบจากการก่อสร้างและการย้ายถิ่นที่อยู่หรือที่ประกอบอาชีพ ซึ่งเกิดจากได้ยืมข้อมูลข่าวสารจากรัฐบาล จากสื่อมวลชน การพูดคุยของประชาชนในพื้นที่และการสอบถามจากสื่อมวลชนท้องถิ่น

การย้ายถิ่นโดยถูกบังคับ

หมายถึง การย้ายถิ่นหรือย้ายสถานที่ประกอบอาชีพของประชาชน ในหมู่บ้านที่ได้รับผลกระทบจากการก่อสร้าง จากพื้นที่ที่ตนเองเคยอาศัยอยู่หรือที่เคยประกอบอาชีพ ไปสู่ที่ใหม่ที่อาจมีสภาวะแวดล้อม ภูมิประเทศ วัฒนธรรมแตกต่างจากเดิม โดยมีสาเหตุจากการเวนคืนที่ดินบริเวณที่ก่อสร้างสะพาน

การตอบสนองระดับชุมชน

หมายถึง กลุ่มชุมชนมีแบบแผนของทัศนคติต่อการสร้างสะพาน ทั้งทัศนคติยอมรับ นิ่งเฉยหรือปฏิเสธเนื่องจากได้รับผลกระทบและถูกเวนคืนที่ดินจากการสร้างสะพาน

การปรับตัวระดับชุมชน

หมายถึง กระบวนการที่เกิดขึ้นของประชาชนในพื้นที่ที่มีการสร้างสะพาน โดยการดัดแปลงวิถีชีวิตให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมใหม่ที่เข้าไปอยู่หากได้รับผลกระทบจากการเวนคืนที่ดินหรือเพื่อแก้ไขปัญหาและความยากลำบากที่เผชิญอยู่ โดยอาศัยวิธีการที่สร้างขึ้นมาเป็นเครื่องมือช่วยในการปรับตัวให้อยู่รอดได้ โดยเน้นการปรับตัวทางเศรษฐกิจ ทางสังคม

วิธีการศึกษาวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจและติดตามผู้ที่ได้รับผลกระทบจากบริเวณก่อสร้างสะพาน โดยการถูกเวนคืนที่ดิน โดยวิธีการเก็บข้อมูลระดับทุติยภูมิและระดับปฐมภูมิในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกควบคู่กันไป ซึ่งมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารระดับทุติยภูมิ (Secondary sources) ได้แก่ หนังสือที่เกี่ยวข้อง วารสาร บทความต่างๆ วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัยเกี่ยวกับผลกระทบของโครงการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 รายงานจากการจัดเวทีประชาคมมุกดาหาร หลักฐานการเวนคืนที่ดิน ตารางสถิติต่างๆ เป็นต้น
2. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก
 - 2.1 สัมภาษณ์หน่วยงานราชการระดับจังหวัด
 - 2.1.1 สัมภาษณ์หน่วยงานราชการที่รับผิดชอบการสื่อสารเรื่องสะพานโดยตรง ได้แก่ แขวงการทางจังหวัด และสำนักงานจังหวัด
 - 2.1.2 สัมภาษณ์หน่วยงานราชการที่มีส่วนในการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการรองรับผลกระทบจากสะพาน ได้แก่ ผู้ว่าราชการจังหวัด รองผู้ว่าราชการจังหวัดทั้ง 2 ท่าน ปลัดจังหวัด พัฒนาการจังหวัด เจ้าหน้าที่บริหารงานที่ดินจังหวัด ทางหลวงชนบท
 - 2.1.3 สัมภาษณ์หน่วยงานราชการที่มีส่วนในการประชาสัมพันธ์เรื่องสะพานสู่ประชาชน ได้แก่ ประชาสัมพันธ์จังหวัดและนายสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทยจังหวัดมุกดาหาร
 - 2.1.4 เจ้าหน้าที่ตรวจสอบคุณภาพ

2.2 สัมภาษณ์ตัวแทนภาคประชาชน

2.2.1 กำนันผู้ใหญ่บ้าน

2.2.2 องค์กรบริหารส่วนตำบล

2.2.3 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดมุกดาหาร

2.3 สัมภาษณ์ประชาชนในตำบล

2.3.1 ประชาชนที่ถูกเวนคืนที่ดิน 23 ราย

2.3.2 ประชาชนที่ไม่ถูกเวนคืนที่ดิน 2 ราย

รวมระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ตั้งแต่เดือนเมษายน 2547-เดือนกันยายน 2548

1. ศึกษาแนวคิดทฤษฎี และทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อจัดทำเค้าโครงการศึกษาวิจัย เริ่มตั้งแต่เดือนเมษายน-เดือนกรกฎาคม 2547
2. เก็บรวบรวมข้อมูล (ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง และสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ) เริ่มตั้งแต่เดือนกรกฎาคม-เดือนกันยายน 2547
3. วิเคราะห์ข้อมูล และสรุปผลการศึกษา เริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคม-เดือนพฤศจิกายน 2547
4. เขียนรายงาน เริ่มตั้งแต่เดือนธันวาคม 2547-เดือนกุมภาพันธ์ 2548
5. ตรวจสอบข้อมูล และจัดพิมพ์รายงานเดือนมีนาคม-กันยายน 2548

รวม 17 เดือน

การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อได้ข้อมูลจากการเก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว นำมาแยกประเภทเป็นข้อมูลด้านการรับรู้ การตอบสนอง และการปรับตัวของประชาชนในหมู่บ้านสงเปือยและหมู่บ้านบางทรายใหญ่ จากนั้นจึงหาแบบแผนจากข้อมูลที่ได้ และพิจารณาหาความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลทั้ง 3 ส่วนที่ได้มา นำไปสู่การเขียนรายงานภายใต้กรอบแนวคิดและ โครงร่างรายงานที่วางไว้

การนำเสนอข้อมูล

นำเสนอข้อมูลเป็นแบบรายงานการวิจัย เพื่อแสดงถึงแบบแผนของการรับรู้ การตอบสนอง และการปรับตัวต่อการสื่อสารของรัฐ รวมถึงนำเสนอความสัมพันธ์ของข้อมูลดังกล่าว โดยใช้แผนภาพ ประกอบกับการยกตัวอย่างกรณีศึกษาที่สะท้อนให้เห็นถึงแบบแผนของความสัมพันธ์ดังกล่าวอย่างเด่นชัด

บทที่ 2

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสาร

1.1 นิยามการสื่อสาร

เอเวอร์เร็ด โรเจอร์ และฟลอยด์ ซูเมกเกอร์ (อ้างถึงใน พูนทรัพย์ สิทธิพรหม, 2539:2) การสื่อสาร คือ กระบวนการซึ่งสารจะถูกส่งจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสารด้วยเจตนาที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมบางประการของผู้รับสาร

ชาร์ล ออสกู๊ด (อ้างถึงใน ยูพา สุภากุล, 2541:4) กล่าวว่า การสื่อสารโดยทั่วไป คือ การที่แหล่งสารที่มีอิทธิพลเหนืออีกคนหนึ่งซึ่งเป็นจุดหมายปลายทาง โดยการจัดการหรือควบคุมสัญลักษณ์ที่มีให้เลือกมากมายแล้วจึงส่งผ่านช่องทางออกไปยังผู้รับหรือจุดหมายปลายทาง

กล่าวโดยสรุปเกี่ยวกับนิยามของการสื่อสารจึงหมายความว่า การส่งผ่านข้อมูลจากผู้ส่งต้องการส่งไปยังผู้รับโดยใช้สัญลักษณ์หรือวิธีการต่างๆอย่างเป็นกระบวนการ โดยมีวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น เพื่อให้ผู้รับสารเข้าใจ ทำตาม หรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมบางอย่างตามที่ผู้ส่งสารต้องการ ฮาโรล ดิ. ลาสเวลล์ เห็นว่าสารที่ส่งออกไปนั้นต้องสอดคล้องระว่างระไวเรื่องสิ่งแวดล้อมเพื่อเชิญชวนให้ประชาชนใส่ใจสิ่งแวดล้อมด้วย (อ้างถึงใน ยูพา สุภากุล, 2541:24)

1.2 องค์ประกอบของการสื่อสาร

เกคินี จูชาวิทิต (2542:13) อธิบายองค์ประกอบของการสื่อสารที่ครบถ้วนและส่งผลให้การสื่อสารข้อมูลประสบความสำเร็จ ดังนี้

ผู้ส่งสาร(Sender)

ต้องให้ข้อมูลข่าวสารแก่ผู้อื่น ทำหน้าที่รายงาน ประกาศข่าวสารออกไปสู่ผู้รับสาร ให้ความรู้ ดังนั้นผู้ส่งสารต้องเข้าใจในเนื้อหาที่จะสื่อสารอย่างดีเพื่อการสื่อสารจะไม่มีผลผิดพลาด

เนื้อหาหรือสาร(Message)

ครบถ้วน ถูกต้อง เมื่อรวมเป็นโครงสร้างแล้วจะได้ภาพรวมทั้งหมด หากสารนั้นมีความสำคัญ มีผลกระทบต่อคนจำนวนมาก มีความใกล้ชิดกับกลุ่มบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เป็นประเด็นความขัดแย้งหรือเกี่ยวกับความก้าวหน้า ผู้ส่งสารควรริบจัดเสนอสารด้วยความรวดเร็วและมีเนื้อหาสารต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชาชน เป็นภาษาที่ประชาชนเข้าใจง่าย

ช่องทางการสื่อสาร (Channel)

เป็นการสื่อสารผ่านช่องทางที่จะนำสารไปสู่ประสาหรับความรู้สึก ได้แก่ การเห็น การได้ยิน การสัมผัส การได้กลิ่น และการลิ้มรส โดยใช้วิธีในการสื่อสารที่แตกต่างกันเพื่อให้คนทุกประเภทสามารถเข้าถึงเนื้อหาของสารได้ เช่น การสื่อสารผ่านช่องทางสื่อมวลชน ช่องทางสื่อบุคคลหรือช่องทางสื่อท้องถิ่น เป็นต้น

ผู้รับสาร(Receiver)

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้รับสาร ได้แก่ ทักษะในการสื่อสาร ทศนคติ ความรู้ ระบบสังคม และวัฒนธรรม เนื่องจากผู้รับสารแต่ละคนมีความแตกต่างกัน การรับสารของแต่ละบุคคลจึงมีความแตกต่างกันตามปัจจัยที่ข้างต้น

กล่าวโดยสรุป การสื่อสารที่ประสบความสำเร็จต้องประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ประการข้างต้นและมีความสำคัญที่ผู้สื่อสารหรือรัฐต้องตระหนักเสมอว่า เมื่อสื่อสารแล้วต้องเกิดสิ่งต่างๆต่อไปนี้ คือ โอกาสที่ประชาชนจะได้รับข้อมูลข่าวสาร การรับข้อมูลข่าวสารหลายๆครั้งอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถรับแล้วจดจำได้ง่าย กระตุ้นให้มีการนำไปปฏิบัติในส่วนของผู้รับสาร มีความถูกต้องสูง กระตุ้นให้เกิดการโต้ตอบและช่องทางการสื่อสารควรเป็นอิสระต่อกัน

1.3 รูปแบบการสื่อสาร

รูปแบบการสื่อสารที่เกิดขึ้นในการสื่อสาร โครงการ โดยทั่วไปมีหลายรูปแบบ เช่น การสื่อสารโดยทั่วไป และการสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น โดยมีรายละเอียด ดังนี้

การสื่อสารโดยทั่วไป

กาญจนา แก้วเทพ (2543:1-3) แบ่งการสื่อสารโดยทั่วไปเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่

1. การสื่อสารแบบบนลงล่าง (Top-down Communication)

หมายถึง การสื่อสารจากผู้ที่มีตำแหน่งสูงลงมาตามผู้ปฏิบัติงานในสายบังคับบัญชา การสื่อสารแบบนี้มีรูปแบบการสื่อสารออกมาเป็นรูปแบบของคำสั่งด้วยวาจาหรือคำสั่งด้วยลายลักษณ์อักษร (รจิตร์ เข้มศักดิ์สิทธิ์, 2543:59) เช่น วัฒนธรรมการรับคำสั่ง การสั่งการ การเชื่อถือผู้หลักผู้ใหญ่ และการรับฟังโดยไม่ออกความคิดเห็น เป็นต้น

2. การสื่อสารตามแนวนอน (Horizontal Communication)

เป็นการสื่อสารระหว่างบุคคลในระดับเดียวกัน โดยอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวเคียงคู่กัน ไปกับการสื่อสารในแนวดิ่ง เป็นการสื่อสารที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเพราะพื้นฐานของการสื่อสารขึ้นอยู่กับบรรยากาศของความไว้วางใจกันและกัน เน้นสื่อสารทางวาจาและไม่เป็นทางการเช่น การพูดคุยระหว่างเพื่อนฝูง การปรึกษาหารือกันในหมู่คนทำงาน เป็นต้น

3. การสื่อสารจากล่างขึ้นบน (Bottom-up Communication)

หมายถึง การส่งข่าวสารจากผู้ที่อยู่ระดับต่ำกว่าไปยังบุคคลที่อยู่ในตำแหน่งหรือระดับสูงกว่า การสื่อสารในรูปแบบนี้ทำให้ผู้ที่มีตำแหน่งสูงกว่ารับรู้ข้อมูลต่างๆในระดับปฏิบัติและสามารถนำข้อมูลส่วนนี้มาใช้ประโยชน์ได้ เช่น ความเห็น คำร้องทุกข์ รายงานการปฏิบัติการ การสื่อสารประเภทนี้จะมีผลถึงการเสริมสร้างขวัญในการทำงานและทัศนคติของบุคลากรหรือประชาชน ช่วยให้เห็นว่าประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในสารที่เขาได้รับเพียงใด

ปัจจุบันกิจกรรมโดยทั่วไปในชีวิตเปิดกว้างมากขึ้นที่จะให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ซึ่งส่งผลต่อการตอบสนองของประชาชนอย่างตรงวัตถุประสงค์ของรัฐ(วิภา อุดมฉันท,2546:23-24) แต่การมีส่วนร่วมกับรัฐในการแสดงความคิดเห็นต่างๆยังมีอุปสรรคบางอย่างอยู่บ้างเนื่องจากประชาชนบางส่วนก็ไม่สนใจในการมีส่วนร่วม นัก บางกรณีก็เป็นการปิดโอกาสจากทางการ สื่อมวลชนในประเทศถูกกำหนดโดยนโยบายทำให้ไม่สามารถสื่อสารข้อเท็จจริงได้ทั้งหมดและไม่ได้ให้ประชาชนมีส่วนร่วม ดังนั้น การสื่อสารที่เกิดขึ้นในประเทศไทยระหว่างหน่วยงานหรือบุคคลต่างๆจึงเป็นการสื่อสารทั้งในแบบบนลงล่าง โดยเฉพาะจากสื่อหนังสือพิมพ์และโทรทัศน์(ฝ่ายเผยแพร่และสื่อสารและฝ่ายโฆษณาการชุมนุมสถาบันวิจัยโฆษณาการ มหาวิทยาลัยมหิดล,2535:33-35) และการสื่อสารตามแนวนอน ส่วนแบบล่างขึ้นบนยังไม่มีมากนักโดยเฉพาะด้านการเมืองการปกครอง แต่การสื่อสารใน 2 แบบแรกมีรูปแบบการสื่อสารทั้งระหว่างบุคคลและสื่อมวลชน เพื่อที่ประชาชนผู้รับสารจะสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างสงบสุขโดยรู้ข้อมูลต่างๆอย่างฉับไวและสามารถเตรียมการด้านต่างๆจากการรับทราบข่าวสารได้

การสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

เสถียร เชยประดับ (2538: 281-282) กล่าวว่า การสื่อสารเพื่อการพัฒนาที่แท้จริงต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการสื่อสาร เห็นแก่ประโยชน์และความปลอดภัยของประชาชนมากกว่าสิ่งอื่น โดยยังคงรักษาคูณค่าที่ดีของชุมชนและสื่อรูปแบบต่างๆช่วยให้ประชาชนได้ทราบ

ข้อมูลและปัญหาแท้จริง หรือค้นพบศักยภาพที่มีอยู่ในชุมชนและปลดปล่อยออกมาเพื่อนำสิ่งนั้นมาใช้ประโยชน์และสื่อทุกประเภทต้องช่วยทำให้ชุมชนเกิดความแน่นแฟ้นและมีเอกภาพมากขึ้น

สื่อต้องเปิดโอกาสให้เกิดพื้นที่สาธารณะขึ้น ซึ่งมีความหมายตามที่นักวิชาการ เช่น จูเกน เบอร์ฮามาส(อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ,2543:16-18)ได้ให้ไว้ ซึ่งหมายถึง การมีเวทีของพลเมืองที่จะมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะต่างๆของสังคมสมัยใหม่ บนเส้นทางการเปลี่ยนแปลงของระบอบการเมืองและเศรษฐกิจสังคม เช่น การมีส่วนร่วมสาธารณะและเวทีสำหรับการพักผ่อนหย่อนใจและจัดการแสดงต่างๆที่เป็นสถานที่สาธารณะหรือการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในช่องทางต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ นั้นหมายถึงการรับทราบ การแสดงความคิดเห็นหรือการมีส่วนร่วมในรูปแบบอื่นๆ

1. ประเภทของสื่อเพื่อการสื่อสารกับบุคคลในชนบท

เกศินี จุฑาวิจิตร(2542:66-68) กล่าวว่า กลุ่มคนชนบทเป็นกลุ่มที่มีขนาดใหญ่และส่วนใหญ่จะไม่มีโอกาสมีส่วนร่วมกับรัฐบาลในการดำเนินงานต่างๆมากนัก และเมื่อมีนโยบายใดๆจากรัฐบาลกลุ่มคนเหล่านี้มักไม่ได้มีโอกาสรับรู้และเสนอความคิดเห็นต่างๆได้ และกลายเป็นเพียงผู้ที่ต้องรับผลกระทบจากการตัดสินใจของรัฐ และส่วนใหญ่แล้วการตัดสินใจของรัฐมักอยู่ในรูปแบบของการพัฒนาในด้านต่างๆเพื่อคนชนบทแต่รัฐไม่ได้มีการประเมินอย่างจริงจังว่าประชาชนเหล่านั้นต้องการหรือจะมีการปรับตัวเพื่อรับต่อการเปลี่ยนแปลงของการพัฒนาต่างๆนั้นได้จริงหรือไม่ สื่อต่างๆที่มีผลมากต่อประชาชนในชนบท ได้แก่

ก. สื่อบุคคล

กาญจนา แก้วเทพ (2543:24) เห็นว่าสื่อบุคคลเป็นผู้ส่งสารที่สำคัญมากโดยเฉพาะในชนบทเพราะมีความใกล้ชิด และการสื่อสารจะสำเร็จได้ดั้นนั้น สื่อบุคคลผู้นั้นต้องมีความน่าไว้วางใจ(Trust-worthiness) เดิมอกเต็มใจในการช่วยเหลือและตั้งใจให้ประชาชนนำไปใช้ได้จริง น่าเชื่อถือ(Credibility) คือ มีความรอบรู้ในเรื่องที่กำลังแนะนำ มีไหวพริบช่วยแก้ปัญหาของประชาชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครู พระสงฆ์ เพื่อนบ้านและสื่อบุคคลเป็นสื่อที่เข้าถึงประชาชนได้ง่ายที่สุด เนื่องจากสามารถตอบคำถาม อธิบายรายละเอียดเพิ่มเติมและแก้ไขความไม่เข้าใจได้ทันที งานวิจัยของโบเคอร์เนฟ (อ้างถึงในกาญจนา,2543:24) ยืนยันเช่นกันว่าการสื่อสารด้วยสื่อบุคคลมีประสิทธิภาพมากกว่าสื่อมวลชน แต่หากผู้นำชุมชนไม่มีสถานภาพทางสังคมเปิดรับสารมากกว่าคนอื่น หรือไม่มีความรู้เรื่องการเมืองที่เพียงพอแล้วก็ไม่สามารถมีผลต่อการตอบสนองของประชาชนได้ ในขณะที่ผู้นำโดยธรรมชาติแม้ไม่ได้รับการแต่งตั้งแต่ได้รับการ

ยอมรับจากคนในชุมชนนั้นๆ เพราะมีลักษณะเชื่อมั่นในตนเอง เข้าถึงสื่อมวลชน มีส่วนร่วมในสังคม มีลักษณะสากล และมีทัศนคติแบบประชาธิปไตยมากกว่าผู้ตามความคิดก็สามารถมาเป็นผู้นำของชุมชนนั้นได้ แม้ไม่มีบทบาทก็ตาม (เบอร์เรลสัน ลาซาร์ลและแมคฟี อ้างถึงในอรรถวรรณ ปิรันธน์โอวาท, 2546:126-128)

เป็นที่น่าสังเกตว่า ทฤษฎีของ E.M.Roger (อ้างในกาญจนา แก้วเทพ, 2543: 20)เกี่ยวกับผู้ส่งสารมีความแตกต่างเพราะ Roger กล่าวว่า การถ่ายทอดความคิดต่างๆ จากสื่อมวลชนไปยังประชาชนนั้นไม่สามารถรับประกันความสำเร็จได้ จึงต้องมีการสื่อสารแบบ 2 จังหวะ (Two-Step Flow of Information) กล่าวคือ ต้องถ่ายทอดข้อมูลไปสู่ผู้นำชุมชน (Opinion Leaders) เป็นลำดับแรกจากนั้นผู้นำชุมชนเหล่านี้จะส่งต่อข้อมูลไปยังประชาชนอีกครั้งหนึ่ง แต่ก็ยังคงเป็นการสื่อสารแบบบนลงล่างอยู่นั่นเอง

ข. สื่อมวลชน

ในแถบชนบท ประชาชนให้ความสนใจต่อสื่อมวลชนด้านการให้ความบันเทิงมากกว่าการเลือกรับข่าวสารหรือสาระ และสื่อที่โดดเด่นมี 3 ประเภทหลักๆ ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ในระยะหลังจึงมีการสื่อสารข้อมูลจากทางการในรูปแบบของความสนุกสนานหรือการนำผู้ที่มีชื่อเสียงมาช่วยในการสื่อสารข้อมูลแก่ประชาชนในชนบทผ่านสื่อมวลชนมากขึ้น

ค. สื่อเฉพาะกิจ

สื่อเฉพาะกิจมีหลากหลายประเภทและสามารถนำมาเพื่อสนับสนุนการสื่อสารจากสื่อบุคคลและสื่อมวลชนได้เพิ่มเติมอีก เช่น หอกระจายข่าว โปสเตอร์ แผ่นพับ แผ่นปลิว เป็นต้น และส่วนใหญ่แล้วสื่อเฉพาะกิจและสื่อท้องถิ่นมักเป็นสื่อเดียวกัน

2. อุปสรรคของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาในประเทศไทย

การสื่อสารในประเทศไทยยังมีอุปสรรคต่างๆ อยู่ โดยเอฟ.ซี.เบอร์ริแกน (อ้างถึงในกาญจนา แก้วเทพ, 2543: 39) กล่าวเกี่ยวกับอุปสรรคของการสื่อสารว่า การสื่อสารเพื่อการพัฒนาในประเทศไทยยังมีความจำกัดและไม่เป็นไปตามองค์ประกอบด้านสิทธิเสรีภาพเท่าที่ควร เช่น ไม่มีช่องทางให้ประชาชนเสนอความคิดเห็นกลับมายังรัฐ ประชาชนไม่มีส่วนร่วม มีทิศทางการไหลของข่าวสารแบบทางเดียว ทางการไม่ค่อยคำนึงถึงผลกระทบหรือทัศนคติของประชาชนเมื่อรับสารทำให้ประชาชนไม่ตอบสนองต่อสารที่ส่งไป ผู้เสนอความคิดเห็นเป็นคนกลุ่มเล็กและไม่ตอบสนองต่อความต้องการของคนกลุ่มใหญ่ และทางการที่เป็นผู้ส่งสารมักมีท่าทีว่าตนเป็นผู้รู้และ

ควบคุมทุกอย่างส่วนประชาชนเป็นผู้ไม่รู้และต้องทำตามทุกอย่าง ผู้มีอำนาจจึงยังคงเป็นกลุ่มคนบางส่วนเท่านั้น

ด้วยเหตุนี้จึงยังคงมีกระแสของความไม่พอใจจากประชาชนต่อการพัฒนาของรัฐและประชาชนเห็นว่าความเจริญที่รัฐสร้างให้มันเป็นเพียงประโยชน์ที่รัฐจะได้รับเอง หากแต่ประชาชนก็ยังคงมีวิถีชีวิตยากลำบากเช่นเดิม หากรัฐบาลเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผนการพัฒนามากขึ้นแล้ว ปัญหาความไม่เข้าใจและปัญหาที่เกิดจากการพัฒนามีแนวโน้มลดลงได้มาก วันชัย มีชาติ (2544: 80-85) เห็นเช่นเดียวกันโดยกล่าวว่า การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ร้องทุกข์ อุทธรณ์หรือเสนอความคิดเห็นตามสิ่งที่ต้องการเสนอ เป็นระบบที่จำเป็นต้องมีทุกหน่วยงานเพื่อรักษาความเสมอภาคของการแสดงความคิดเห็นแก่ประชาชนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน และการร้องทุกข์ของประชาชนก็ช่วยให้ประชาชนได้รับผลดีและแก้ปัญหาได้

2. แนวคิดการตอบสนอง

2.1 นิยามและลักษณะการตอบสนอง

ชยันต์ วรรณะภุติ (2514: 14-16) กล่าวถึงผู้ให้คำนิยามของคำว่าตอบสนอง (Response) ไว้ทั้งระดับบุคคลและระดับท้องถิ่น ดังนี้

การตอบสนองระดับบุคคล เวอร์นอม (Vernom) อธิบายว่า เป็นปฏิกิริยาหรือพฤติกรรมที่เกิดขึ้นเนื่องจากสิ่งเร้า (Stimulus) ได้รับการรับรู้ (Perceived) หรือแปลความหมาย (Interpreted) โดยบุคคลนั้น ดังนั้นการตอบสนองที่เกิดขึ้นจึงมิใช่เป็นการตอบสนองต่อสิ่งเร้าโดยตรงแต่ตอบสนองต่อการรับรู้ที่บุคคลนั้นได้รับหรือการจำกัดความหมาย (Definition) และต้องมีการตอบสนองอีกทอดหนึ่ง

การตอบสนองระดับชุมชน โรเจอร์ (Roger) ถือว่าการยอมรับ (Adoption) หรือการปฏิเสธไม่ยอมรับ (Reject) สิ่งเปลี่ยนแปลงใหม่ เป็นการตอบสนองของคนหรือชุมชนต่อการรับรู้หรือการตีความหมายของคำแนะนำเกี่ยวกับสิ่งเปลี่ยนแปลงใหม่ซึ่งเป็นสิ่งเร้าที่เข้ามากระทบ และเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นเช่นเดียวกับกระบวนการเรียนรู้ (Learning) การตอบสนองในทัศนะของโรเจอร์เป็นการตัดสินใจ (Decision Making) ซึ่งจะต้องมีการศึกษาปัญหาและดูทางเลือกตัดสินใจที่จะกระทำหรือไม่กระทำอย่างไรอย่างหนึ่ง

โกลเดนและราลิส (Goldsen and Ralis อ้างถึงใน ชัยนิตย์ วรรณะภูติ, 2514) สรุปแนวคิดในการยอมรับสิ่งเปลี่ยนแปลงใหม่ (Acceptance of Innovations) ว่ามี 3 ลักษณะ คือ การตอบสนองเชิงยอมรับ โดยแสดงออกเป็นการริเริ่มทดลองรับสิ่งเปลี่ยนแปลงใหม่เข้ามาใช้ การนำสิ่งเปลี่ยนแปลงใหม่เข้ามาใช้เลย การตอบสนองต่อมา คือ ตอบสนองเชิงนิ่งเฉย ได้แก่ ยอมรับเพียงด้านจิตใจ และการตอบสนองเชิงปฏิเสธ ได้แก่ การไม่ยอมรับ การต่อต้านหรือหาวิธีการหลบหลีกการเผชิญหน้ากับสิ่งนั้น

การทำงานพัฒนาในประเทศที่ผ่านมามีการตอบสนองต่อการพัฒนามักไม่ประสบความสำเร็จอย่างที่คาดการณ์ไว้ เนื่องจากความเจริญที่เกิดขึ้นในพื้นที่ไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการและแก้ไขปัญหาให้แก่ชุมชนได้ สาเหตุอาจเนื่องมาจากความไม่เหมาะสม ความผิดพลาดในการวางนโยบายหรือตัดสินใจหรือจากความล้มเหลวในการบริหาร และมักก่อการทะเลาะหรือไม่พอใจกันตามมา

กล่าวโดยสรุปเกี่ยวกับการรับรู้และการตอบสนองระดับชุมชนต่อการพัฒนาพบว่า การตอบสนองระดับชุมชนเป็นการกระทำที่เกิดจากการรับรู้ต่อสิ่งเร้าที่แปลกใหม่นั้นคือโครงการหรือสิ่งก่อสร้างใหม่ที่เกิดขึ้นภายในชุมชน โดยการกระทำนั้นอาจยอมรับหรือไม่ยอมรับก็ได้ โดยขึ้นอยู่กับ การรับรู้ ค่านิยม ความต้องการ สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ความถี่ของการรับรู้ และภาวะของชุมชนที่ชุมชนนั้นเกี่ยวข้องอยู่ ถ้าเป็นการยอมรับอาจอยู่ในรูปแบบนำมาปรับใช้ทันทีหรือยอมรับในใจ แต่ส่วนใหญ่ในปัจจุบันจะไม่ยอมรับต่อสิ่งแปลกใหม่โดยเฉพาะนโยบายการพัฒนาจากรัฐ หากมีการไม่ยอมรับมากขึ้นก็อาจกลายเป็นปัญหาใหญ่ถ้าไม่มีการแก้ไข แต่ถ้ามีการสื่อสารเรื่องโครงการก่อนอย่างละเอียดก็มีโอกาสประสบความสำเร็จในการพัฒนา เพราะชุมชนจะมีความเข้าใจ เห็นผลดีผลเสียและยินดีให้ความร่วมมือได้เต็มที่เช่นกัน

2.2 ปัจจัยที่มีผลต่อการตอบสนองของประชาชน

ยูพา สุภากุล (2541) กล่าวว่า การตอบสนองของประชาชนต่อสารหรือเหตุการณ์ที่ได้รับทราบอาจมีรูปแบบที่แตกต่างกันทั้งการยอมรับหรือปฏิเสธ โดยมีปัจจัยกำหนดการตอบสนองของแต่ละบุคคล ดังนี้

1. การเลือกเปิดรับ (Selective Exposure)

บุคคลจะเลือกเปิดรับสื่อและข่าวสารจากแหล่งสารต่างๆตามความสนใจและความต้องการเพื่อนำมาใช้แก้ปัญหาหรือสนองความต้องการของตน

2. การเลือกให้ความสนใจ (Selective Attention)

แต่ละบุคคลจะเลือกสนใจเฉพาะข่าวสารที่สอดคล้องกับทัศนคติและความเชื่อดั้งเดิมและหลีกเลี่ยงที่จะให้ความสนใจข่าวสารที่ขัดแย้งกับทัศนคติและความเชื่อดั้งเดิมของตน

3. การเลือกรับรู้ (Selective Perception)

บุคคลจะเลือกรับรู้ข่าวสารที่สอดคล้องกับทัศนคติและประสบการณ์ที่มีอยู่ก่อน

4. การเลือกจดจำ (Selective Retention)

หลังจากแต่ละบุคคลกระทำตามข้อ 1-3 ที่กล่าวมาแล้วก็จะเข้าสู่การเลือกตีความข่าวสารตามทัศนคติและความเชื่อของตน โดยบุคคลจะเลือกจำส่วนที่ต้องการจดจำและพยายามลืมส่วนที่ต้องการลืม

การรับรู้ข้อมูลต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพต้องเริ่มต้นจากผู้ส่งสารที่สามารถใช้วิธีการและภาษาที่ผู้รับสารจะสามารถรับได้ เช่น ทักษะการถ่ายทอด วิธีที่ง่ายต่อความเข้าใจ ในส่วนผู้รับสารต้องมีความพร้อมทั้งร่างกาย จิตใจ ทัศนคติ ความรู้ ประสบการณ์ในการเปิดรับสารเพื่อตีความตามวัตถุประสงค์ของผู้ส่งสารอย่างถูกต้อง และเมื่อบุคคลรับสารแล้วก็จะตอบสนองแตกต่างกันตามการตัดสินใจและตามปัจจัยดังกล่าว

3. แนวคิดการปรับตัวระดับชุมชน

3.1 นิยามการปรับตัว

จอห์น เบนเน็ต (John Bennett, อ้างถึงใน ปทุมทิพย์ วงศ์แก้ว, 2537: 7) อธิบายถึงการที่บุคคลตัดสินใจเลือกทางเลือกในการแก้ปัญหาสิ่งที่อยู่รอบตัว การปรับตัวเป็นกลไกการจัดการ (Coping mechanism) ที่มนุษย์แสดงออกเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ หรือเป็นการปรับ (Adjust) วิถีชีวิตให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่อยู่รอบๆตัว หรือจัดสิ่งที่อยู่รอบๆตัวให้เข้ากับวิถีชีวิตหรือวัตถุประสงค์ของเขา การปรับพฤติกรรมอาจไม่ใช่เป็นการรักษาสภาพสมดุล (Maintian equilibrium) แต่เป็นการก่อกวนสภาพเดิมที่คงที่เพื่อปรับเปลี่ยนไปสู่สภาพใหม่ การจัดการ (coping) อาจให้ผลทั้งพึงปรารถนาและไม่พึงปรารถนาภายหลัง และอาจทำให้มีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่มี พอใจหรือไม่พอใจ และสร้างสรรค์หรือทำลายได้

มองพันธ์ มณีรัตน์ (2521: 9-10) ให้ความหมายการปรับตัวว่า เป็นการที่บุคคล 2 คนหรือกลุ่มปรับพฤติกรรมของตนเองให้เข้ากันได้หรืออยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในสังคม การปรับตัวอาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง เช่น การปรับตัวของผู้อพยพจากถิ่นอื่นเข้ามาอยู่ในสังคมย่อมเกิดพฤติกรรมของกลุ่มขึ้น ทำให้เกิดความตึงเครียดและความเป็นศัตรูระหว่างกลุ่ม กลุ่มชนที่อยู่ในสังคมนั้นมาแต่ดั้งเดิมต้องปรับตัวเพื่อรับกลุ่มที่เข้ามาใหม่ สมาชิกของกลุ่มใหม่ต้องเปลี่ยนแปลง

รูปแบบการดำเนินชีวิตและแนวความคิดเพื่อให้ชนกลุ่มใหญ่ยอมรับการเปลี่ยนแปลง ทำที่และพฤติกรรม ซึ่งมีผลมาจากกระบวนการนี้มักสร้างการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญทางวัฒนธรรมและสังคม

กรณิการ์ อู๋ตระกูล (2539:29) กล่าวว่า การปรับตัว หมายถึงขบวนการที่เกิดขึ้นอันมาจากความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมทางวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมที่ดำรงอยู่ของมนุษย์ โดยมีการดัดแปลงให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมซึ่งอาศัยวัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นมานั้นเป็นเครื่องมือช่วยในการปรับตัวให้อยู่รอดได้

พบว่าผ่องพันธ์ มณีรัตน์มีความคิดเห็นว่าประชาชนต้องปรับตัวกับบุคคลรอบข้างเพื่อให้เกิดความเป็นเอกภาพหรือมีความสุขในสังคม ส่วนจอห์น เบนเน็ต (John Bennett) และกรณิการ์ มีความเห็นว่าการปรับตัวจะต้องเริ่มที่การปรับเพื่อเข้ากับสภาพแวดล้อมด้านต่างๆให้ได้ เช่น รูปแบบการดำเนินชีวิตกับสังคมใหม่ วัฒนธรรม เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป การปรับตัวเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกของแต่ละบุคคลตามการตอบสนองต่อสิ่งที่ได้รับรู้ หากมีการตอบสนองต่อสิ่งเร้าหรือเรื่องราวที่เข้ามากระทบทางด้านบวก ลบหรือเฉยเฉยก็จะมีปรับตัวที่แตกต่างกันออกไป และการปรับตัวในแต่ละอย่างก็ขึ้นกับองค์ประกอบอื่นด้วย เช่น พื้นฐานความรู้ ทำที่ สิ่งแวดล้อมใหม่ และต้องปรับตัวให้เข้ากับบุคคลในสถานที่ใหม่ และสิ่งแวดล้อมรอบข้างด้วย โดยในงานวิจัยฉบับนี้จะเน้นเรื่องการปรับตัวของประชาชนที่ย้ายถิ่น โดยถูกบังคับโดยมีองค์ประกอบของการปรับตัว เช่น พื้นฐานความเข้าใจ พื้นฐานทางเศรษฐกิจ เป็นต้น

3.2 การปรับตัวโดยทั่วไป

การปรับตัวทางเศรษฐกิจ

เฮเนส (Heynes) (อ้างถึงในจารุ โรจนธรรม, 2537: 16) กล่าวว่า การปรับตัวทางเศรษฐกิจ หมายถึง การกระทำใดๆเพื่อสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจที่ทำให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ เช่น การมีงานทำ มีอาชีพมั่นคงก้าวหน้า มีฐานะทางเศรษฐกิจดี การปรับตัวทางเศรษฐกิจถือเป็นสิ่งสำคัญสำหรับผู้อพยพย้ายถิ่น เนื่องจากอาจไม่สามารถทำการเพาะปลูกหรืออาชีพอื่นได้ดังเดิม การมีหน้าที่การงานที่มั่นคงและมีรายได้เพียงพอแม้ต้องย้ายถิ่นทำให้ผู้อพยพมีความมั่นใจมากขึ้น นอกจากนี้การปรับตัวด้านเศรษฐกิจที่มั่นคงต้องมีที่อยู่อาศัยที่ปลอดภัยด้วย

อภิชาติ พุทธวงศ์ (2527: 16) กล่าวว่า การปรับตัวรูปแบบต่างๆเหล่านี้เป็นการตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ในเรื่องปัจจัยสี่ การมีหน้าที่การงานที่มั่นคง ความมั่นคงปลอดภัยเกี่ยวกับการจัดการระบบสาธารณสุขโลก สาธารณูปการในชุมชนและการดำเนินงานหรือกิจกรรม รวมถึงการแสดงคุณค่า บทบาท หรืออุดมการณ์ของชุมชนหรือสังคมเพื่อก่อให้เกิดความสัมพันธ์

ทางชุมชน ผู้ย้ายถิ่นส่วนใหญ่ต้องประสบกับความชะงักงันในการประกอบอาชีพและรายได้ ดังนั้นการปรับตัวทางเศรษฐกิจได้อย่างรวดเร็วจะช่วยให้การดำเนินชีวิตอย่างเป็นปกติเป็นไปได้ อย่างรวดเร็วมากขึ้น

การปรับตัวทางสังคม

นอกจากการปรับตัวด้านเศรษฐกิจแล้ว สิ่งที่สำคัญมากอีกประการหนึ่งคือการปรับตัวทางสังคมของผู้ย้ายถิ่น เนื่องจากการย้ายถิ่นเป็นการต้องเปลี่ยนที่อยู่ สภาพแวดล้อม และบุคคลรอบข้าง ดังนั้นหากผู้ย้ายถิ่นไม่สามารถปรับตัวด้านสังคมได้ย่อมทำให้การดำเนินชีวิตไม่ราบรื่นนัก

เฮอร์ล็อก (Hurlock) (อ้างถึงในจารุ โรจนธรรม, 2537: 28-29) ให้ความหมายของแนวคิดเกี่ยวกับการปรับตัวทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นของประชาชนว่า เป็นความสำเร็จของบุคคลในการปรับตัวให้เข้ากับกลุ่มบุคคลต่างๆ ได้ คนที่ปรับตัวได้ดีจะเรียนรู้ทักษะทางสังคมได้ เช่น ความสามารถในการเกี่ยวข้องกับคนอื่นทั้งกลุ่มและคนแปลกหน้าและจะช่วยพัฒนา ทักษะที่ดีต่อสังคมด้วย เช่น ความตั้งใจที่จะช่วยเหลือผู้อื่น

นอกจากนี้เฮนเนส (Heynes) (อ้างถึงใน จารุ โรจนธรรม, 2537: 29) กล่าวถึงการปรับตัวทางสังคมไว้เพิ่มเติมด้วยว่าเป็นการกระทำใดๆที่บุคคลกระทำเพื่อสนองต่อความต้องการอันจำเป็นทางสังคมและทำให้สามารถอาศัยอยู่ในชุมชนได้โดยมีความพึงพอใจต่อการอาศัยในชุมชน ได้แก่ การมีความสัมพันธ์ทางสังคม การรู้สึกว่าเป็นที่ยอมรับของชุมชน การเข้าไปมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นเห็นแก่ปัญหาพร้อมกับสมาชิกในชุมชน รวมถึงค่านิยมและประเพณี วัฒนธรรม ความพึงพอใจในชุมชนที่ตนอาศัยอยู่

จากแนวคิดดังกล่าว การปรับตัวทางสังคมจึงประกอบด้วยความสัมพันธ์ทางสังคม การมีส่วนร่วมแก้ปัญหาของชุมชน การได้รับการยอมรับจากชุมชน ความพึงพอใจในการอาศัยอยู่ในชุมชน ค่านิยม ประเพณีและวัฒนธรรม

3.3 การปรับตัวจากการย้ายถิ่น

Eanest Gehmacher (อ้างถึงในจารุ โรจนธรรม, 2537: 14-15) ทำการศึกษาโดยยึดถือกระบวนการที่ผู้ย้ายถิ่นเข้าไปเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (Integration) กับสังคมที่ที่เป็นท้องถิ่น ปลายทางของผู้ย้ายถิ่น แบ่งการปรับตัวเป็น 3 ระดับ ดังนี้

ขั้นที่ 1 ผู้ย้ายถิ่นปรับตัวให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของงานที่ทำ (Working Development) เช่น การเรียนรู้งาน การยินยอมปฏิบัติตามกฎระเบียบและบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย การปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นปลายทาง ในขั้นนี้ผู้ย้ายถิ่นจะใช้เวลาไม่นานนักในการปรับตัว

ขั้นที่ 2 ผู้ย้ายถิ่นมีการปรับตัวให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในสังคมท้องถิ่นปลายทาง เช่น การใช้เวลาทำกิจกรรมในเวลาว่าง ในขั้นนี้ผู้ย้ายถิ่นยังไม่มีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับสังคมโดยรวม สำหรับผู้ย้ายถิ่นที่มีครอบครัวในท้องถิ่นต้นทางและมีความตั้งใจที่จะกลับไปยังท้องถิ่นต้นทางมักเป็นผู้ที่ไม่สามารถปรับตัวได้มากกว่าขั้นที่ 2 นี้

ขั้นที่ 3 ผู้ย้ายถิ่นสามารถปรับตัวเองให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับสังคมท้องถิ่นปลายทาง ในลักษณะต่างๆ เช่น สามารถใช้ภาษาพื้นเมืองของคนในท้องถิ่นปลายทางได้อย่างคล่องแคล่ว มีวิถีชีวิตเหมือนกับคนส่วนใหญ่ในสังคมใหม่ โดยไม่ปรากฏให้เห็นถึงลักษณะวัฒนธรรมเดิมของผู้ย้ายถิ่น มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับคนพื้นเมืองในท้องถิ่นปลายทาง ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับชุมชนที่ตนอาศัยอยู่

กระบวนการปรับตัวคือสภาพแวดล้อมในสังคมใหม่มีตลอดเวลา ผู้ที่อยู่กับสภาพแวดล้อมใหม่เป็นเวลานานหรือผู้ที่ไม่ต่อต้านสภาพแวดล้อมใหม่จะมีแนวโน้มการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมดังกล่าว แต่การที่ไม่สามารถปรับตัวได้มีส่วนทำให้เกิดปัญหา เช่น การไม่สามารถปรับตัวของผู้ย้ายถิ่นในท้องถิ่นปลายทาง ทำให้ไม่สามารถใช้ชีวิตอยู่ในท้องถิ่นปลายทางได้ ดังนั้นการปรับตัวที่เกิดจากการย้ายถิ่นจึงหมายความว่า ภาวะความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม ฉะนั้น เมื่อสภาพแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมคนก็ต้องมีการปรับตัวให้สามารถดำรงอยู่ได้ แต่การที่คนและสังคมจะสามารถอยู่ในสภาวะแวดล้อมได้ดีเพียงใดขึ้นอยู่กับความสามารถในการที่จะปรับตัวและแก้ไขปัญหานั้นๆ ในสภาพแวดล้อมใหม่ได้

3.4 ลักษณะของผู้ที่ปรับตัวได้ดี

ฉลาดชาย พบว่าผู้ที่ปรับตัวทางสังคมได้ คือ ผู้ที่ทำงานเพื่อส่วนรวม มีความจริงใจ ตั้งใจปรับปรุงสภาพชีวิตของประชาชนมักจะได้รับการยอมรับ เคารพศานาและสามารถรวบรวมคนได้ และยังพบว่า ผู้ที่ได้รับการยอมรับจากชุมชนมักเป็นผู้ที่ชาวบ้านให้ความเคารพไว้วางใจ และขอคำแนะนำปรึกษาอยู่เสมอ มีความสนใจปัญหาของชุมชนและเคยประสบปัญหาเช่นเดียวกับประชาชนในชุมชน (ฉลาดชาย รมิดานนท์ , 2527: 31)

3.5 ปัญหาของการปรับตัว

ผู้ย้ายถิ่นมักต้องเผชิญหน้ากับสถานการณ์ใหม่และปัญหาใหม่ที่แตกต่างกับสถานการณ์และปัญหาที่เผชิญในชุมชนเดิม และปัญหาเหล่านี้ทำให้เกิดความตึงเครียดต่อผู้ย้ายถิ่นได้ นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงในขนาดและการกระจายของประชากรทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของสังคม ประชากรที่เพิ่มอย่างรวดเร็วทำให้ผู้ย้ายถิ่นปรับปรุงการผลิตเนื่องจากมีทรัพยากรจำกัด การปรับตัวไม่ทันเช่นนี้วิลเลียม อ็อกเบิร์น (อ้างถึงในสไนท สัมภาษณ์, 2544: 46) กล่าวไว้ว่า การปรับตัวไม่ทันอาจเกิดขึ้นเมื่อมีสิ่งใหม่เกิดขึ้นอย่างกะทันหัน เช่น สิ่งประดิษฐ์ต่างๆ และแม้กระทั่งการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมที่มีผลจากการก่อสร้างสิ่งต่างๆ นั้นหมายความว่า การเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นฐานของประชาชนที่ต้องย้ายถิ่นโดยกะทันหันก็มีส่วนเกี่ยวข้องกับการปรับตัวไม่ทันเช่นกัน

ไพบูลย์ ช่างเรือน (2515) เสนอเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัญหาของการปรับตัวของผู้สูงอายุว่า ผู้สูงอายุมักมีความเครียดจากความอ้างว้าง เปล่าเปลี่ยว การถูกทอดทิ้งให้อยู่อย่างโดดเดี่ยว ขาดการมีลูกหลานล้อมหน้าล้อมหลังอย่างที่เคย ซึ่งเป็นผลจากการอพยพย้ายถิ่นและการเปลี่ยนแปลงลักษณะของครอบครัวมาเป็นครอบครัวเดี่ยว โดยเฉพาะในรายที่มีปัญหาด้านการเงินหรือต้องทำงานหาเลี้ยงตัวเองก็จะเกิดความเครียดได้ง่าย และเป็นลักษณะของคนหัวโบราณ(Conservative) คือการยึดมั่นในประเพณีเก่าๆ ไม่ยอมเปลี่ยนแปลงและต่อต้านของใหม่ๆ

4. แนวคิดเกี่ยวกับโครงการพัฒนาขนาดใหญ่

4.1 นิยามของโครงการพัฒนา

ประสิทธิ์ ดงยิ่งศิริ (2545: 16) รวบรวมคำนิยามโครงการพัฒนา เช่น พอล แกดดิส (Paul Gaddis) กล่าวว่า โครงการเป็นหน่วยองค์กรหนึ่งที่มุ่งกระทำการเพื่อบรรลุเป้าหมายของการพัฒนา ตามที่ได้กำหนดไว้ทั้งด้านเวลา งบประมาณ และการดำเนินงาน ส่วนอัลเบิร์ต เฮิร์ชแมน (Albert Hirschman) อธิบายว่า โครงการเป็นเรื่องของการลงทุนชนิดหนึ่ง คือเป็นการลงทุนชนิดพิเศษที่มีลักษณะแข็งชัดเจนวัตถุประสงค์ ขนาด สถานที่ตั้ง มีแนวคิดใหม่และมีผลต่อการพัฒนาต่อไป

ศุภชัย ยาวะประภาษ (2530: 2) กล่าวว่า โครงการพัฒนา หมายถึง กิจกรรมพื้นฐานที่กำหนดขึ้นเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการปรับปรุงคุณภาพชีวิต ทั้งทางด้านเศรษฐกิจสังคม และการเมือง โดยที่กิจกรรมพื้นฐานนี้มีระยะเวลากำหนด ขอบเขตวัตถุประสงค์ มีขอบเขตการดำเนินงานและมีการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนไว้อย่างแน่นอน

สุพรรณิ ไชยอำพรและสนิท สมักรการ (2542:17) ให้คำจำกัดความว่า โครงการพัฒนา คือ ปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดจากความริเริ่มของนักบริหาร นักพัฒนาหรือจากประชาชนก็ได้ เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองหรือมุ่งแก้ปัญหาของสังคมปัจจุบันที่กำลังเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วแต่ไม่ได้ สักส่วนกัน จนเป็นผลให้บุคคลบางกลุ่มต้องเสียผลประโยชน์เพราะการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จึง ต้องมีการวางแผนพัฒนาขึ้นมาเพื่อช่วยลดความเสียเปรียบเหล่านั้น และขณะเดียวกันก็เป็นการมุ่ง สร้างหรือขยายศักยภาพในการพัฒนาต่อไป

จากคำจำกัดความดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า โครงการพัฒนาเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากฝ่าย บริหารหรือประชาชนหรือทั้งสองฝ่ายก็ได้ โดยเกิดขึ้นเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไม่ว่าในด้าน เศรษฐกิจ สังคม การเมืองและอื่นๆให้ดีขึ้น กิจกรรมหรืองานดังกล่าวต้องเป็นหน่วยอิสระหน่วย หนึ่งที่ทำกรวิเคราะห์และบริหารงานได้ พร้อมทั้งมีลักษณะแจ้งชัดถึงจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดเมื่อ วัตถุประสงค์ที่มุ่งหวังไว้สำเร็จเสร็จสิ้นลง ซึ่งผลของการเปลี่ยนแปลงจะทำให้มีผู้ที่ได้รับ ประโยชน์และเสียประโยชน์จากโครงการ จึงจำเป็นต้องมีการวางแผนอย่างชัดเจนทั้งทางด้าน เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

จากข้อมูลข้างต้น โครงการจึงไม่ได้หมายถึงแต่เฉพาะการลงทุนเพื่อก่อสร้างสิ่งใหม่ๆ เช่น การก่อสร้างอาคาร โรงงาน สำนักงาน ถนน สะพาน เขื่อนหรือโรงไฟฟ้าเท่านั้น หากยัง เกี่ยวกับสิ่งที่ไม่ใช่วัตถุ (non-material) อีกด้วย เช่น การจัดระบบการบริหารเพื่อจัดการโครงการ การจัดระบบบัญชีและการเงินให้กับโครงการและการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ เป็นต้น (ประสิทธิ์ ดง ชัยศิริ,2545:17) แต่ในงานวิจัยฉบับนี้ เน้นการศึกษาโครงการพัฒนาเกี่ยวกับการลงทุนเพื่อการ ก่อสร้างสิ่งใหม่ ได้แก่ สะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2

ปัจจุบันมีการเน้นเรื่องคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมมากขึ้นดังเช่นที่สุกชัย ยาวะประภาส, สุพรรณิ ไชยอำพรและสนิท สมักรการได้กล่าวไว้จากคำจำกัดความข้างต้น ซึ่งประเทศไทย ต้องการการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับประชาชนมากขึ้นหลังจากเริ่มมีปัญหากจากโครงการพัฒนาใน ด้านต่างๆ ส่วนพอล แกดดีส(Paul Gaddis) และอัลเบิร์ต เฮิร์ชแมน (Albert Hirschman) เน้นใน เรื่องความชัดเจนและรายละเอียดของการวางแผนโครงการ วัตถุประสงค์ ระยะเวลาและการลงทุน

4.2 ลักษณะของโครงการพัฒนา

สุพรรณิ ไชยอำพรและสนิท สมักรการ (2542: 14) กล่าวถึงลักษณะโครงการพัฒนาว่าเป็น การวางแผนเพื่อพัฒนาชุมชนให้ดีขึ้นตามนโยบายของรัฐบาลในแต่ละสมัยตามเป้าหมายหรือ วัตถุประสงค์ที่รัฐบาลสมัยนั้นกำหนดไว้ นักสังคมศาสตร์บางคนเรียกการพัฒนาว่ากร

เปลี่ยนแปลงที่พยายามปรับและทำให้ดีขึ้นจนถึงเป้าหมายที่วางไว้ โดยส่วนใหญ่มีการทำเป็นโครงการเพื่อการทำงานที่เป็นระบบ มีกำหนดเวลาและวิธีการทำงานชัดเจน

โครงการพัฒนามีความเกี่ยวข้องกับชุมชนโดยตรงและอาจมีผลกระทบกระเทือนต่อผู้คนและสิ่งต่างๆที่อยู่ใกล้เคียงกันนั้น ดังนั้น ผู้ที่จัดทำโครงการจึงต้องดูความเป็นไปได้ของโครงการเข้าใจธรรมชาติของโครงการรวมถึงการทำงานอย่างละเอียดรอบคอบและเป็นไปตามหลักวิชาการมากที่สุด เพื่อให้โครงการพัฒนาสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้และไม่ส่งผลกระทบต่อส่วนรวม โดยต้องวิเคราะห์ด้านเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและอื่นๆอย่างรอบคอบก่อนตัดสินใจทำโครงการพัฒนา เพื่อให้ประสบความสำเร็จอย่างแท้จริงและโดยส่วนใหญ่แล้วโครงการพัฒนาต่างๆที่รัฐบาลทำขึ้นมักเป็นโครงการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชนบทโดยยึดพื้นที่เป็นเป้าหมายของการพัฒนาบ้าง ยึดกลุ่มคนบ้าง ตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

ที่ผ่านมาพบว่าโครงการพัฒนาของรัฐมีการวิเคราะห์ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม แต่ยังคงขาดการศึกษาความเหมาะสมและผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งอาจเกิดจากข้อสันนิษฐานที่ว่าเมื่อเศรษฐกิจพัฒนาแล้ว ภาวะทางสังคมและวัฒนธรรมก็จะเปลี่ยนแปลงตามในทางที่ดีขึ้นด้วยหรือสาเหตุจากความไม่รู้ ไม่เข้าใจรวมทั้งการไม่วิเคราะห์สังคมเพราะไม่เลื่อมใสในวิธีดังกล่าว แต่ปัจจุบันก็มีการเอาใจใส่ในข้อมูลและการวิเคราะห์ทางสังคมมากขึ้น ในด้านลักษณะของโครงการพัฒนาในประเทศไทยด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นพบว่า โครงการพัฒนาในประเทศไทยยังไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมากนัก เหตุนี้จึงทำให้เกิดการประท้วงต่อกลุ่มผู้สร้างโครงการบ่อยครั้งเนื่องจากไม่พอใจระบบการทำงานแบบฝ่ายเดียว นอกจากนี้โครงการยังส่งผลเสียต่อสิ่งแวดล้อม ประชาชนต้องย้ายถิ่นฐาน และเศรษฐกิจบางส่วนดีขึ้นแต่บางส่วนก็ยังไม่ได้รับความเจริญจากโครงการอย่างที่ควรจะเป็นและมีปัญหาด้านอื่นๆ

ดังนั้นการวางแผนงานอย่างรอบคอบตามหลักวิชาการที่กระทำกันอยู่ในปัจจุบันอาจยังไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการและเหมาะสมกับสภาพสังคมบางกลุ่มได้ จึงจำเป็นที่ต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการแสดงความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะต่อการโครงการพัฒนาแต่ละโครงการ เนื่องจากประชาชนที่อาศัยในบริเวณนั้นเป็นเวลานานมีความเข้าใจความต้องการของประชาชนที่อาศัยบริเวณนั้น รวมถึงสภาพธรรมชาติและ การวางแผนงานอย่างรอบคอบช่วยให้ประชาชนได้รับผลกระทบจากโครงการน้อยที่สุดหรือไม่มีเลย

4.3 ประโยชน์จากโครงการพัฒนาขนาดใหญ่

Edward Goldsmith และ Nicholas Hildyard (1994) กล่าวไว้ในหนังสือ “Social and environmental effects of large dams” ที่แปลโดยวิจรรย์ ปัญญากุล ว่ามีกลุ่มคนหลายกลุ่มที่มีความเชื่อว่าโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ต่างจะช่วยปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของมนุษยชาติ เช่น เชื้อนหรือระบบการชลประทานช่วยให้เกิดผลดีต่อสภาพแวดล้อม โดยการบริหารแหล่งน้ำจะช่วยควบคุมการไหลของกระแส น้ำ เพิ่มระดับของน้ำในแม่น้ำลำคลอง ลดการกัดเซาะดิน ป้องกันน้ำท่วม ลดการสูญเสีย น้ำโดยเปล่าประโยชน์ และในหลายกรณีช่วยปรับเปลี่ยนที่ดินที่เป็นทะเลทรายให้สามารถเพาะปลูกได้ ประชาชนมีอาหารการกินดี นอกจากนี้ตัวเขื่อนยังเป็นสิ่งก่อสร้างที่สวยงาม ประโยชน์เหล่านี้ทำให้มนุษย์มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และเมื่อไม่นานมานี้ประเทศด้อยพัฒนาเริ่มใช้ประโยชน์จากพลังงานน้ำในการผลิตกระแสไฟฟ้าอย่างจริงจังและพลังงานไฟฟ้าประเภทนี้มีราคาถูกทำให้รัฐบาลประเทศต่างๆสร้างเขื่อนมากขึ้น จึงมีข้อเท็จจริงหลายประการที่บ่งบอกว่าโครงการพัฒนาขนาดใหญ่เหล่านี้มีประโยชน์อย่างแท้จริงต่อการดำรงชีวิตประจำวัน ไม่เพียงเท่านั้น หลายกลุ่มคนยังเชื่อว่าระบบการชลประทานที่เป็นส่วนหนึ่งของโครงการพัฒนาก่อผลดีต่อสังคมด้วย โดยทำให้มนุษย์มีแหล่งอาหารเพิ่มขึ้น

สุพรรณิ ไชยอำพรและสมิท สมักรการ(2542:38-39) เห็นสอดคล้องและสนับสนุนความคิดดังกล่าว โดยเห็นว่าโครงการพัฒนาจะสำเร็จได้ดี ประชาชนควรมีส่วนร่วมในการพัฒนา โดยเฉพาะ”ประชาชนผู้ยากจน” อันได้แก่ ชาวนาขนาดเล็ก คือมีที่ดินเท่ากับหรือน้อยกว่า 2 เอเคอร์ (ประมาณ 12.5 ไร่) ผู้เช่า (Tenants) ผู้รับจ้างไร้อาชีพในชนบท (rural landless laborers) ชนกลุ่มน้อย (cultural minorities) ผู้ตั้งถิ่นฐานใหม่ (settlers) สตรียากจนในชนบท (female rural poor) เยาวชนชนบท(rural youth) หากกลุ่มคนที่ได้รับผลกระทบเหล่านี้เข้ามามีส่วนร่วมกับการกำหนดนโยบายเพื่อตนเองและชุมชนจะได้รับประโยชน์มากที่สุดย่อมทำให้การพัฒนาเกิดขึ้นได้จริง

1.4 ปัญหาที่เกิดจากโครงการพัฒนาขนาดใหญ่

จากผลดีทั้งด้านการเกษตร สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจและอุตสาหกรรมที่เกิดจากโครงการพัฒนา ทำให้รัฐบาลของประเทศต่างๆสนับสนุนการก่อสร้างโครงการพัฒนาต่างๆอย่างเต็มที่ แต่พบว่าโครงการส่วนใหญ่มักก่อปัญหาตามมาหลายด้านเนื่องจากประชาชนบางพื้นที่ของหลายประเทศรวมถึงประเทศไทยยังไม่สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วดังกล่าวได้ ทั้งนี้เพราะรัฐบาลอาจยังขาดการวางแผนที่รอบคอบในการก่อสร้างโครงการพัฒนา การไม่มีส่วนรับทราบข้อมูลของประชาชน การเกิดปัญหาระหว่างและหลังการก่อสร้างแม้กระทั่งการขาดความรู้ความเข้าใจของประชาชน

Goldsmith and Hildyard (2537) ยกตัวอย่างปัญหาที่เกิดจากการสร้างเขื่อนขนาดใหญ่ในต่างประเทศไว้ เช่น ผลผลิตทางการเกษตรมากขึ้นจากการขยายพื้นที่ชลประทานแต่ประชาชนยังไม่ได้รับการแบ่งส่วนด้านผลผลิตอย่างเพียงพอ เกิดปัญหาดินเค็ม การขยายตัวของอุตสาหกรรมที่รับประโยชน์ด้านไฟฟ้าจากเขื่อนทำให้เกิดมลภาวะทางสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังมีปัญหาที่ประชาชนหลายล้านคนต้องถูกอพยพย้ายถิ่นฐานจากการสร้างเขื่อนและอ่างเก็บน้ำทำให้ชีวิตทางสังคมและวัฒนธรรมเดิมถูกทำลาย และต้องเผชิญปัญหาสุขภาพอนามัยเสื่อมโทรมลงจากโรคระบาดที่แพร่กระจายตามอ่างเก็บน้ำและระบบชลประทาน เช่น พยาธิ ในหลายประเทศประสบปัญหาแผ่นดินไหวจากการสร้างเขื่อน และเขื่อนยังไม่สามารถควบคุมน้ำท่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพและยังมีแนวโน้มว่าปัญหาน้ำท่วมจะทวีความรุนแรงขึ้นและปัญหาทุจริตจากการก่อสร้าง โดยผลประโยชน์ที่แท้จริงตกอยู่กับบริษัทข้ามชาติ ชนชั้นผู้ปกครอง และนักการเมืองที่อนุมัติโครงการนั้น

ส่วนโครงการพัฒนาของประเทศไทยที่ผ่านมาหลายโครงการที่ต้องระงับการก่อสร้างชั่วคราวเนื่องจากเกิดการเรียกร้องของประชาชนที่ทราบถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้น และมีการเรียกร้องเนื่องจากไม่มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและบางโครงการเกิดปัญหาจากการก่อสร้างจริง (นลินี ดันฐวนิชย์, สุไลพร ชลวิไลและศิริพร โคตะวินนทร์, 2543: 236)

นอกจากนี้ประสิทธิ์ ดงยิ่งศิริ (2525: 2-5) พบว่าโครงการพัฒนาที่เกิดขึ้นในประเทศไทยไม่สำเร็จเนื่องมาจากการประสานงานระหว่างเจ้าของโครงการกับจังหวัดที่มีการก่อสร้างโครงการ เช่น จังหวัดมีการกำหนดวัตถุประสงค์ของการวางแผนพัฒนาจังหวัดไว้แต่ไม่ได้กำหนดแนวทางที่ชัดเจนเพื่อปฏิบัติ จึงทำให้รัฐบาลและจังหวัดมีความเข้าใจและการปฏิบัติที่แตกต่างกันออกไป โดยเฉพาะจังหวัดมักมีความเข้าใจว่าความต้องการต่างๆของประชาชนเป็นความต้องการด้านสินค้าและบริการ หรือโครงการทุกชนิดที่ใคร่อยากเห็นก็ให้เสนอไป ในขณะที่ส่วนกลางมีแนวโน้มที่จะใช้เพื่อหมายถึงความจำเรอเดิบโตและการกระจายรายได้ที่เท่าเทียมกัน และบางครั้งสำนักงานจังหวัดซึ่งเป็นหน่วยงานประจำที่มีบทบาทโดยตรงในการวางแผนพัฒนาจังหวัดยังขาดความต่อเนื่องในนโยบายที่เน้นความสำคัญของการวางแผนพัฒนาที่ดี ความเข้าใจวัตถุประสงค์ของโครงการผิดจึงส่งผลทำให้โครงการพัฒนาไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร

จิริกา นุดาลัย (2535: 712-719) กล่าวถึงกระแสการคัดค้านการก่อสร้างโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ในเรื่องร้องเรียนและคัดค้านเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมต่อปีมีมากกว่า 35 เรื่อง และมีแนวโน้ม

ว่าจะสูงขึ้นทุกปีเนื่องจากรัฐบาลมีนโยบายการสร้างโครงสร้างพื้นฐานมากขึ้นเรื่อยๆ โดยโครงการพัฒนาที่ถูกคัดค้านเป็นประจำคือโครงการสร้างเขื่อนหรืออ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ (พนัส ทศนิยานนท์ และทวิวงศ์ ศรีบุรี, 2534) ซึ่งสร้างผลกระทบต่อประชาชนและสภาพแวดล้อม โดยเขื่อนสร้างปัญหาต่อความรู้สึกของประชาชน สูญเสียพื้นที่ป่าและรับผลกระทบจากดินยุคาลิปดัส โครงการที่สร้างมีความเกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับผลประโยชน์ทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ซึ่งอาจมีผลประโยชน์แก่คนบางกลุ่ม เป็นต้น

ดังนั้น จากปัญหาที่กล่าวมาข้างต้นมีประเด็นที่น่าสนใจเกิดขึ้นกับประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนาหลายด้าน โดยนอกจากเป็นปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมแล้ว ยังมีปัญหาเกี่ยวกับการย้ายถิ่นของประชาชนที่มักเกิดขึ้นจากโครงการพัฒนาและส่งผลกระทบต่อประชาชนเป็นจำนวนมากและปัญหาการย้ายถิ่น โดยถูกบังคับของประชาชนส่วนใหญ่มีผลกระทบทั้งด้านสภาพจิตใจ การปรับตัวต่อสถานที่ใหม่ การได้รับเงินค่าชดเชยที่ไม่เป็นธรรม ความสัมพันธ์ และวัฒนธรรมเดิมถูกทำลาย และโดยส่วนใหญ่แล้วประชาชนไม่สามารถเรียกร้องสิทธิใดๆจากรัฐบาลได้เนื่องจากการไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารและไม่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจตั้งแต่เริ่มต้น โครงการและปัญหาการย้ายถิ่นก็เกิดขึ้นในประเทศไทยแล้วหลายครั้ง

5. แนวคิดการย้ายถิ่นโดยถูกบังคับ

5.1 นิยามของการย้ายถิ่น (Migration)

ปราโมทย์ ประสาทกุล (2543) ให้คำนิยามของการย้ายถิ่นไว้เพิ่มเติมว่า การย้ายถิ่น คือ การเคลื่อนย้ายของประชากรข้ามเขตพื้นที่หนึ่งไปอยู่อีกพื้นที่หนึ่งเป็นเวลานาน จนทำให้ประชากรของพื้นที่ที่จากมาและพื้นที่ที่เข้าไปอยู่ใหม่เปลี่ยนไป ผู้ที่ย้ายถิ่นเราเรียกว่า ผู้ย้ายถิ่น (Migrant)

5.2 สาเหตุของการย้ายถิ่น

มีหลายสาเหตุที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจย้ายถิ่น เช่น ปัญหาจากธรรมชาติในชนบท การบังคับหรือไม่บังคับของรัฐ ย้ายตามนายจ้าง มีสถานะเป็นผู้ลี้ภัย ตั้งรกรากใหม่เนื่องจากการขยายตัวของเมือง การประเมินข้อดีข้อเสียของพื้นที่ที่คนอาศัยอยู่ ย้ายตามบิดามารดา รายได้ในเมืองที่มากกว่าชนบท บางส่วนที่ย้ายเนื่องจากมีหนี้สิน และอยากสนุกสนานในเมืองตามระบบทุนนิยม จึงย้ายเข้ามาในเมืองเพื่อทำงานใช้หนี้และได้อยู่ในระบบเมืองที่ทันสมัย (โยธิน แสวงดี, 2544: 130) นอกจากนี้ Micheal M. Cernea and Christopher McDowell (2000: 1) อธิบายเพิ่มเติมว่า ประชาชนบางส่วนที่อพยพเนื่องจากเหตุผลทางเศรษฐกิจเพราะเชื่อว่าที่ใหม่จะช่วยทำให้มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจได้

จากสถานการณ์การย้ายถิ่นในปัจจุบัน พบว่า การอพยพมีมากขึ้นโดยสถิติปัจจุบันมีผู้อพยพด้วยสถานการณ์รุนแรงในโลกกว่า 30 ล้านคน ส่วนผู้ที่ย้ายถิ่นเนื่องจากต้องการมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นมีกว่า 90-100 ล้านคน โดยพบว่าการปฏิวัติทางอุตสาหกรรม (Industrial Revolution) ทำให้ผู้คนอพยพจากทุ่งไร่นาซึ่งบรรพบุรุษของตนเคยอาศัยทำมาหาเลี้ยงชีพมาเป็นพันๆปีเข้าไปอยู่ในเมืองใหญ่มากขึ้น (สนิท สมัครการ, 2544: 15)

5.3 การย้ายถิ่นโดยถูกบังคับ

สาเหตุของการย้ายถิ่นอีกประการหนึ่ง คือ การย้ายถิ่นเนื่องจากความบีบคั้นในด้านต่างๆ จนกระทั่งไม่สามารถอาศัยอยู่ในสถานที่เดิมได้ โยชิน แสงวดี (2544: 135-145) กล่าวไว้ในบทความเรื่อง การย้ายถิ่นแบบจำยอมของประเทศไทย: บทวิเคราะห์ตามแนวคิดทฤษฎีคลาสสิกของวิลเลียม ปีเตอร์เซน (William Petersen) ว่าการย้ายถิ่นสามารถแบ่งตามเหตุผลของการย้ายถิ่นแบบจำยอม ได้แก่ ย้ายตามหน้าที่การงาน ย้ายตามครอบครัวและขาดคนดูแลหรือต้องดูแลคนอื่น ซึ่งคล้ายคลึงกับกรณีถูกผลักดันและบังคับจากภัยธรรมชาติ นอกจากนี้ อาจจะถูกบังคับให้ย้ายจากผู้มีอำนาจในกลุ่ม สถาบันหรือองค์กร หรือหัวหน้าเผ่า โดยที่สมาชิกผู้นั้นไม่สามารถตัดสินใจย้ายถิ่นได้เองอย่างอิสระ (Voluntary Migration)

ลักษณะของการย้ายถิ่น โดยถูกบังคับมีอีกหลายประการ เช่น ผู้อพยพที่หลบหนีจากภาวะสงคราม ความขัดแย้งทางการเมือง การข่มเหงทางศีลธรรมและภัยธรรมชาติมักเดินทางข้ามประเทศไปตั้งรกรากในประเทศใหม่แต่มีประชาชนบางส่วนไม่สามารถออกจากถิ่นที่อยู่ได้ จึงยังคงอยู่ในพื้นที่นั้นแต่กลายเป็นผู้อพยพภายใน (Cerna and McDowell, 2000: 1-5) มีการประเมินประชากรที่ต้องย้ายถิ่นฐานในทั่วโลกในปัจจุบันนี้มักเกิดมาจากผลของสงคราม แผ่นดินไหว ความแห้งแล้ง การกีดกันอาหาร น้ำท่วมและอื่นๆ และคนที่ต้องย้ายถิ่นฐานจากสาเหตุดังกล่าวก็มีจำนวนที่ใกล้เคียงกับคนที่ย้ายถิ่นฐานจากโครงการพัฒนา

โครงการเพื่อการพัฒนาบางครั้งก็ทำให้เกิดการย้ายถิ่นฐาน โดยไม่สมัครใจด้วยเช่นกัน เพราะผู้ย้ายถิ่นต้องจากที่ที่เขาเคยอาศัยไปอยู่ในอีกที่หนึ่ง การย้ายถิ่นฐานเช่นนี้ก่อให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมแก่บุคคลที่เกี่ยวข้อง รวมถึงโครงการช่วยเหลือของชุมชนแห่งนั้นด้วย ดังนั้น นโยบายที่เหมาะสมและการดำเนินการที่มีวัตถุประสงค์จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่จะช่วยลดหรือเปลี่ยนแปลงด้านลบของการย้ายถิ่น โดยถูกบังคับรวมถึงผลต่อเศรษฐกิจของประเทศ พบว่าในอดีต การย้ายถิ่น โดยถูกบังคับมักจะเป็น โครงการที่เกิดขึ้น โดยบังเอิญหรือบางครั้งเป็นผลข้างเคียงของ

บางโครงการ รวมทั้งการขาดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนของโครงการ ขาดทรัพยากร การขาดกระบวนการทำงานที่สอดคล้อง เป็นผลทำให้เกิดด้านลบต่อคนที่ต้องถูกย้ายถิ่นในพื้นที่นั้นไม่ว่าจะเป็นประชากรหรือบริเวณหรือสิ่งแวดล้อม (Cemea, 1988: 1)

5.4 ชนิดของโครงการที่ก่อให้เกิดการย้ายถิ่นโดยถูกบังคับ

Cemea กล่าวในหนังสือ *Involuntary Resettlement in development Projects: Policy Guidelines in World Bank-Financed Projects* (1988) ว่าในปัจจุบันพบว่า การย้ายถิ่น โดยถูกบังคับ เป็นผลมาโครงการใหญ่ๆ ที่ถูกวางแผนมาเป็นอย่างดี ส่วนมากจะเป็นผลมาจากการสร้างอาคาร เขื่อน เพื่อการชลประทานและเพื่อการสร้างพลังงานไฟฟ้าและยิ่งไปกว่านั้นความจริงการย้ายถิ่นยังเกิดจากโครงการในภายอื่นๆด้วย เช่น โครงการเพื่อการพัฒนาชนบท การสร้างทางด่วน การทำเหมืองแร่ โดยเฉพาะโครงการที่เกี่ยวกับที่ดินทำกินและการใช้ประโยชน์จากน้ำ แต่ธนาคารโลกจะจัดสรรเงินชดเชยให้กับกรณีต่างๆต่อไปนี้

1. การสร้างเขื่อนเพื่อการชลประทาน ไฟฟ้าพลังน้ำและเป็นแหล่งน้ำใช้จ่ายที่ต้องสร้างแหล่งกักเก็บน้ำบนที่ที่คนอาศัยอยู่
2. การสร้างเส้นทางการสื่อสาร เช่น รถไฟ ทางหลวง สนามบิน ถนนต่างๆ คลองชลประทาน และเส้นทางอื่นๆ
3. การสร้างเมืองท่าและเมืองศูนย์กลางการค้าการค้าขาย
4. การสร้างโครงสร้างพื้นฐานให้กับในชนบท เช่น ระบบท่อน้ำเสีย รถไฟใต้ดิน ถนนเชื่อม และระบบอัตโนมัติต่างๆ
5. การทำเหมืองแร่

5.5 ผลของการย้ายถิ่นโดยถูกบังคับ

จากการพัฒนาโครงการต่างๆของรัฐ พบว่าส่วนใหญ่แล้วโครงการพัฒนาที่มีการก่อสร้างสาธารณูปโภคมักก่อให้เกิดปัญหาการเวนคืนที่ดินหรือการต้องอพยพประชาชนแถบนั้นและก่อปัญหามากมาย

ทางด้านสังคม

บางครั้งประชาชนที่ต้องย้ายมีหลายหมื่นคนและ โดยส่วนใหญ่จำนวนประชาชนที่ต้องย้ายถิ่นจริงมีมากกว่าจำนวนที่ทางการคาดการณ์ไว้ นอกจากนี้ทางการมักไม่สามารถอพยพประชาชนได้ภายในเวลาที่กำหนดไว้ได้จึงต้องมีการเร่งรัดในการย้ายถิ่น ทำให้ประชาชนไม่มีเวลาในการเตรียมตัวเพื่อการเปลี่ยนแปลงและรัฐ ไม่มีเวลาจัดเตรียมสถานที่อยู่ใหม่ที่ดีให้แก่ประชาชน บาง

กรณีใหม่ที่ไม้อุดมสมบูรณ์ดั้งเดิม นอกจากนี้ยังเกิดความขัดแย้งระหว่างชุมชนเก่าและชุมชนใหม่หรือบางกรณีชุมชนเดิมต้องย้ายถิ่นเพื่อหาที่อยู่ใหม่จากการย้ายเข้ามาของประชาชนที่ถูกย้ายถิ่น ประชาชนมีความอาลัยกับถิ่นที่อยู่เดิมที่เป็นความผูกพันในการทำกิจกรรมต่างๆในอดีต เป็นต้น

Cemea and McDowell (2000:1) จึงอธิบายเพิ่มเติมเพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับผลกระทบของการย้ายถิ่น โดยได้อธิบายความแตกต่างและความเหมือนระหว่างผู้ตั้งรกรากใหม่กับผู้ที่ย้ายถิ่นมาในกรณีต่างๆทั้งในและต่างประเทศ เช่น ผลกระทบของผู้ตั้งรกรากใหม่กับผู้ย้ายถิ่นที่อพยพหนีภัยจากทหาร มีลักษณะเหมือนกันคือ ความเสี่ยงต่อความยากจนและอดอยาก ความสัมพันธ์ในครอบครัวที่ห่างเหินจากการอยู่ในที่ใหม่ที่มีประชาชนจากชนเผ่าอื่นและเกิดความไม่เป็นตัวของตัวเอง นอกจากนี้ยังไม่สามารถทำกิจกรรมต่างๆที่เคยทำซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นได้เนื่องจากสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป แต่ธนาคารโลกมีนโยบายแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยกำหนดให้มีสถาบันทางสังคมเพื่อสนับสนุนและให้ผู้ย้ายถิ่นฐานได้ใช้ประโยชน์มากที่สุด โครงสร้างทางสังคมของผู้ย้ายถิ่นฐานจะต้องแปรรูปจากเดิมคือหน่วยงานที่รับผิดชอบมาเป็นผู้ย้ายถิ่นฐานเอง เช่น การมีตำแหน่งในโครงสร้างทางสังคมต่างๆ และหลีกเลี่ยงการบริหารแบบระบบราชการแต่สนับสนุนระบบการปกครองโดยหัวหน้าชุมชนเอง

ทางด้านเศรษฐกิจ

รัฐเลือกวิธีจ่ายเงินชดเชยแทนการหาที่ใหม่ให้และเงินนั้นมักไม่คุ้มค่ากับที่ดินที่สูญเสียไป และบางครั้งรัฐไม่จ่ายค่าทดแทนเรื่องต้นไม้ ทรัพย์สินที่ทอดถอนไม่ได้ โดยประชาชนไม่สามารถร้องขอความเป็นธรรมและไม่สามารถขจัดขึ้นหรือแสดงความคิดเห็นต่อการย้ายถิ่นได้ สิ่งที่ทำได้คือการยอมรับต่อการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นและปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตแบบใหม่ที่ทำให้อาศัยอยู่ในที่ใหม่ได้อย่างดี บางกรณีรัฐขึ้นนโยบายหางานให้ประชาชน 1 งานต่อครอบครัวที่ต้องย้ายถิ่น โดยถูกบังคับจากโครงการพัฒนาในประเทศอินเดีย (Cemea and McDowell, 2000: 40) โดยคนในครอบครัวที่ถูกเวนคืนที่ดินจะได้รับเอกสารเพื่อเข้าทำงาน แต่พบว่าโดยความเป็นจริงยังมีอุปสรรคต่างๆอีกมากมาย เช่น รัฐดำเนินการได้อย่างล่าช้าบางครั้งล่าช้าถึง 20 ปี ปัญหานายจ้างต้องการแรงงานมีฝีมือ แต่ประชาชนที่อพยพเป็นแรงงานไร้ฝีมือจึงถูกให้ออกจากงานและไม่มีรายได้ หรือบางคนได้รับเอกสารเพื่อเข้าทำงานแล้วแต่เห็นว่าไม่มีสิ่งใดเกิดขึ้นจึงขายเอกสารนั้นเสียและสูญเสียสิทธิในการทำงาน เป็นต้น

จากปัญหาเรื่องค่าชดเชยนี้นำไปสู่ปัญหาอื่นๆที่ตามมาอีกหลายประการ อาทิ ปัญหาความยากจนและภาวะหนี้สินของชาวบ้านที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งเชื่อมโยงไปถึงการหลงไหลเข้าเมืองของชาว

ชนบทจนก่อให้เกิดปัญหาสลัม โสเภณีและอื่นๆ นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดปัญหาการล่มสลายของชุมชน ปัญหาการบุกรุกป่าไม้ ปัญหาด้านอาชญากรรมและอื่นๆอีกมากมาย ดังนั้น การขาดความละเอียดอ่อนของผู้รับผิดชอบเรื่องการอพยพมาสู่ปัญหามากมายในอนาคตไม่ว่าจะเป็นความรู้สึกขมขื่นและเกลียดชังที่ประชาชนมีต่อรัฐและเกิดความดิ้นรนดิ้นไม่ยอมอพยพ จนกระทั่งเกิดเป็นความไม่ลงรอยกันระหว่างประชาชนและรัฐบาลไปหลายรุ่นอายุที่มักมีกระแสของการต่อต้านระหว่างกันอยู่เสมอ ซึ่งประเทศไทยก็ประสบปัญหาเช่นนี้จากโครงการพัฒนาหลายๆโครงการเช่นกัน

Goldsmith and Hildyard (1994) เห็นด้วยกับความเดือดร้อนของประชาชนโดยกล่าวว่า นักการเมืองส่วนใหญ่ไม่สามารถเข้าใจความรู้สึกของประชาชนที่ต้องย้ายถิ่น โดยเฉพาะความผูกพันทางสังคมและวัฒนธรรมและอาจกล่าวว่าเป็นเพียงเรื่องของอารมณ์ความรู้สึก สิ่งนี้ทำให้เกิดความคิดแบบเข้าขุนมูลนายและเผด็จการของราชการที่ดูถูกชาวบ้านซึ่งเกิดขึ้นกับประเทศส่วนใหญ่ในโลกด้วย

5.6 การจ่ายค่าชดเชยด้านต่างๆ

คนที่ถูกย้ายถิ่นจะต้องได้รับการชดเชยที่อยู่ใหม่ซึ่งควรจะเป็นทั้งที่อยู่และที่ทำกินใหม่ เมื่อเขาอยู่ในชนบททรัพย์สินของเขาที่ต้องสูญเสียไปคือ คลองที่เขาใช้รดกปลา ดันไม้ ทุ่งนา ภูเขาคู่และข้อบังคับของรัฐบาลเกี่ยวกับค่าชดเชย ได้แก่ กระบวนการชดเชยต้องอ้างอิงตามราคากลางทรัพย์สินที่จับต้องไม่ได้จะไม่นับรวมเข้ามา และในบางครั้งการชดเชยด้วยเงินสดไม่เพียงพอเนื่องจากไม่ควรถือเงินเพียงตามรายได้ก่อนการย้ายถิ่นเท่านั้นแต่ควรบวกค่าความสามารถในการทำงานและโอกาสในการถูกจ้างงานของคนเหล่านั้นด้วย เช่น การจ่ายเงินค่าชดเชยด้านที่อยู่อาศัยไม่ได้หมายถึงบ้านแต่เพียงอย่างเดียว แต่สำหรับผู้ย้ายถิ่นฐานเองนั้นหมายรวมถึงโรงเรียน สถานพยาบาล แหล่งน้ำดื่มและสุขอนามัยต่างๆ

5.7 การหลีกเลี่ยงหรือทำให้เกิดการย้ายถิ่นฐานน้อยที่สุด

นโยบายข้อ 1 ให้หลีกเลี่ยงหรือทำให้มีการย้ายถิ่นฐานให้น้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

นโยบายข้อ 2 ถ้าไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ให้เลือกโครงการสอดคล้องกับวัตถุประสงค์แต่ให้เกิดการย้ายถิ่นฐานน้อยที่สุด และมีการกำหนดข้อกำหนดเพิ่มเติม เพื่อเป็นการสร้างความเป็นธรรมแก่ผู้ที่ถูกย้ายถิ่นฐาน โดยต้องมีการคำนวณค่าชดเชยต่อผู้ที่ถูกย้ายถิ่นฐานมากที่สุดด้วย พบว่าหลายครั้งที่การย้ายถิ่นฐานเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงในโครงการที่วางเอาไว้ ดังนั้น จึงต้องพิจารณาสิ่งเหล่านี้

1. ความรับผิดชอบของรัฐบาลคือความเดือดร้อนของประชาชนและช่วยแก้ไข ปัญหาที่เกิดขึ้นจนถึงที่สุด
2. ต้องให้ผู้ย้ายถิ่นฐานมีส่วนรับรู้ใน นโยบายของ โครงการและคนที่วางแผน โครงการหรือผู้บริหาร โครงการต้องมีส่วนช่วยเหลือผู้ย้ายถิ่นฐาน
3. ประชาชนที่อยู่ในถิ่นใหม่ต้องมีส่วนร่วม คือ การร่วมมีส่วนรับผิดชอบและดูแล ในการย้ายถิ่นของประชาชนที่ย้ายมาใหม่ และหากอัตราส่วนระหว่างประชากรที่ย้ายถิ่นฐานเข้าไป เริ่มมีมากกว่าประชากรที่อาศัยอยู่ก่อนบริเวณนั้น จำเป็นต้องระบุขอบเขตของบริเวณที่จะให้คนย้าย ถิ่นฐานเข้ามาอาศัยอยู่ และพิจารณาว่าในบริเวณนั้นมีทรัพยากรเพียงพอหรือไม่ ถ้าหากมีความ ขัดแย้งเกิดขึ้นจะต้องพิจารณาที่อยู่อาศัยใหม่ (Cemea, 1988:4)

ปัจจุบันธนาคารโลก (World Bank) สนใจเรื่องสิทธิของผู้อพยพมากโดยโน้มน้ำหนักให้ ประชาชนเห็นความสำคัญและยกมาตรฐานการครองชีพ ดังนั้น ผู้อพยพจึงได้รับการคุ้มครองใน สิทธิมนุษยชนด้วย การกระทำดังกล่าวเป็นการแสดงออกถึงความห่วงใยแก่ผู้ที่ถูกบังคับให้อพยพ โดยมีการประสานกันระหว่างหน่วยงานของรัฐและเอกชน โดยตั้งแต่ปี 1980 ธนาคารโลกได้ออก ข้อกำหนดภายในว่าจะต้องมี นโยบายที่สอดคล้องกับการช่วยเหลือคนที่ถูกย้ายถิ่นฐานอย่าง เหมาะสมซึ่งเป็นครั้งแรกที่หน่วยงานเพื่อการพัฒนา โครงการใหญ่ๆ ได้ออกนโยบายเฉพาะขึ้นมา เพื่อที่จะใช้ในการปกป้องผลประโยชน์ของผู้คนที่ได้รับผลกระทบ โดยให้หลักการพื้นฐานแก่ พนักงานธนาคารโลกในการจัดการกับการย้ายถิ่น โดยถูกบังคับและให้แนวทางของขั้นตอนในการ เตรียมการประเมินผล การควบคุมโครงการที่ต้องย้ายถิ่นฐานและระบุถึงเงื่อนไขที่ผู้กู้เงินและ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องดำเนินงานในเรื่องของสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและการจัดการกับ สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม กล่าวโดยสรุปทั้งหมดคือ ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อม การ เจริญเติบโต และการพัฒนา (Cemea, 1988: 1-2)

เอกสารที่เกี่ยวข้อง

จากการสำรวจเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการสื่อสารจากภาครัฐสู่ประชาชน การ ตอบสนอง การปรับตัว การย้ายถิ่นโดยถูกบังคับซึ่งเป็นผลกระทบจากโครงการพัฒนาของรัฐเพื่อ สะท้อนผลกระทบจาก โครงการพัฒนาที่เกิดขึ้นกับประชาชนที่อาศัยในบริเวณที่มีการก่อสร้าง โดย เริ่มต้นจากโครงการพัฒนาแต่ละ โครงการที่เกิดขึ้น รัฐผู้เป็นเจ้าของโครงการมักไม่มีการสื่อสารกับ ประชาชนล่วงหน้าหรือไม่ได้เปิด โอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นหรือ คัดค้านแต่อย่างใด บางโครงการเปิดโอกาสแก่ประชาชนเมื่อมีการก่อสร้างไปแล้วแต่การกระทำ

ดังกล่าวก็ไม่ได้ช่วยให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นเนื่องจากไม่สามารถเปลี่ยนแปลงโครงการได้ เป็นการสะท้อนความไม่จริงใจที่รัฐกระทำต่อประชาชน และหลังจากประชาชนรับรู้เกี่ยวกับโครงการแล้วต้องมีการตอบสนองและปรับตัวจากผลกระทบที่เกิดขึ้นหลายรูปแบบทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม โดยการย้ายถิ่นก็เป็นรูปแบบหนึ่งของการปรับตัวที่เกิดขึ้นเสมอหลังจากมีการก่อสร้าง ประเด็นการศึกษาดังกล่าวได้เกิดขึ้นบ่อยครั้งทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ

ประเด็นการสื่อสารเรื่องโครงการพัฒนาจากรัฐสู่ประชาชนหรือจากประชาชนสู่รัฐ และประเด็นการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อโครงการพัฒนา

การศึกษาของชัยวุฒิ สวัสดิ์รักษ์ (2531) ศึกษาเรื่องการสื่อสารของหน่วยการปกครองท้องถิ่นกับประชาชน โดยศึกษาถึงลักษณะการเปิดรับข่าวสารของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลกันตัง จังหวัดตรัง จากหน่วยการปกครองท้องถิ่นหรือเทศบาลและความรู้ความเข้าใจข้อมูลข่าวสารของประชาชน ตลอดจนประสิทธิผลของสื่อแต่ละประเภทในการสื่อสารของเทศบาลกับประชาชน พบว่า เทศบาลใช้สื่อมวลชนที่มีลำดับตามความสำคัญดังนี้คือ เสียงตามสาย วิทยุกระจายเสียง ป้ายประกาศ จดหมาย รถประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่และแผ่นปลิวโฆษณา ส่วนสื่อบุคคล ได้แก่ พนักงานเทศบาล ผู้สื่อข่าวสารณสุขตำบล นักเรียนและอาสาสมัครหมู่บ้าน โดยสื่อสารเสียงตามสายและพนักงานเทศบาลเป็นสื่อที่ประชาชนได้รับสารบ่อยครั้งมากที่สุดและทำให้ประชาชนเข้าใจข่าวสารได้ดีที่สุดด้วย ประชาชนในตำบลกันตังคิดว่าการใช้สื่อประเภทต่างๆ และการให้ข้อมูลข่าวสารของเทศบาลมีความเหมาะสมดีแล้ว ส่วนที่เห็นว่าต้องปรับปรุงมากที่สุดคือ เสียงตามสาย ในขณะที่ข่าวความรู้ทั่วไปเป็นข่าวสารที่ควรปรับปรุงแก้ไขมากที่สุด นอกจากนี้จากการศึกษายังสะท้อนให้เห็นว่าสื่อมวลชนและสื่อบุคคลของเทศบาลตำบลกันตังต่างมีประสิทธิภาพสูงในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของเทศบาล

กรณีศึกษาของพัชรมณี เข็มมันคง (2539) ที่ศึกษาเรื่องการสื่อสารในภาวะความเสี่ยงของผู้รับสารในเขตที่จะมีการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานความร้อนจากขยะ จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าผู้รับสารเลือกเปิดรับหรือแสวงหาข่าวสารจากสื่อบุคคลมากที่สุด โดยเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวกับส่วนได้ ส่วนเสียจากโครงการ(หมายถึง ผลประโยชน์ที่พึงได้รับ และปัญหาอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้น) ส่วนสารที่ผู้รับสารรับรู้คือประเด็นปัญหาอุปสรรคที่เกิดจากโครงการมากที่สุด รองลงมาคือประเด็นผลประโยชน์ที่ควรได้รับและความคืบหน้าของเหตุการณ์ และรับรู้น้อยที่สุดเรื่องวิธีแก้ไขปัญหาขยะ ด้านเหตุผลของการรับสารคือต้องการทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับโครงการเพื่อประกอบการตัดสินใจในทิศทางสนับสนุน ถัดค้านหรือประนีประนอม ผู้รับสารเชื่อถือข่าวสารจากสื่อบุคคลมากที่สุด โดยให้เหตุผลว่าสามารถให้ข้อเท็จจริงอย่างมีหลักการประกอบกับความสนิทสนมเป็นการ

ส่วนตัว เมื่อกล่าวถึงปัจจัยด้านผู้ส่งสารพบว่าสื่อบุคคลมุ่งเสนอประเด็นปัญหาที่อาจเกิดจากโครงการ ส่วนการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค(กฟภ.)มุ่งเสนอประเด็นผลประโยชน์ที่ชุมชนท้องถิ่นพึงได้รับเพื่อให้ผู้รับสารเห็นด้วยกับโครงการและยินยอมให้สร้างโรงไฟฟ้าได้ การสื่อสารครั้งนี้ สื่อมวลชนสื่อสารข้อมูลทางเดียวมากกว่ากระตุ้นให้ผู้รับสารเสนอความคิดเห็น ส่วนการสื่อสารระหว่างผู้รับสารกับสื่อบุคคลเป็นแบบสองทาง และการสื่อสารระหว่างผู้รับสารกับ กฟภ. เป็นทั้งในลักษณะทางเดียวและสองทาง โดยผู้ส่งสารใช้ภาษาท้องถิ่นกับประชาชนในการสื่อสารและเรื่องราวเป็นเรื่องเกี่ยวกับผลประโยชน์ที่ชุมชนจะได้ แต่สื่อมวลชนใช้ภาษาทางการผ่านสื่อ ดังนั้น การสื่อสารเนื้อหาจึงไม่ยากเกินความเข้าใจของประชาชนแต่อย่างใด และสื่อรวมถึงประเด็นของสารที่ประชาชนเปิดรับมากที่สุด คือ สื่อบุคคลและข่าวสารที่เป็นประเด็นเกี่ยวกับปัญหาจากโรงงาน อย่างไรก็ตามพบว่าประชาชนก็ยังหวาดกลัวว่าโครงการจะมีปัญหาเหมือนกรณีโรงไฟฟ้าแม่เมาะ จังหวัดลำปางและการได้เห็นการต่อต้านของประชาชนจากแหล่งข่าวก็ทำให้ชุมชนลังเลในการเห็นด้วยต่อโครงการ

กรณีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน จากการศึกษาเรื่อง การสื่อสารทางการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในชุมชนชนบทไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านวังคล้า อำเภอลำปาง จังหวัดนครราชสีมาของ เสน่ห์ นนทะ โชติ (2524) พบว่า ประชาชนในพื้นที่ดังกล่าวเฉลี่ยแล้วมีระดับการสื่อสารทางการเมืองและระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองค่อนข้างต่ำ ประชาชนในชนบทที่มีการศึกษาสูงมีแนวโน้มการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าประชาชนที่มีการศึกษาไม่สูง ประชาชนในชนบทได้รับอิทธิพลจากการเปิดรับสื่อมวลชนมากกว่าสื่อบุคคลและผู้ที่ได้รับสารจากสื่อมวลชนจะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าผู้ที่รับสารจากสื่อบุคคล ในด้านการมีส่วนร่วมทางการเมืองพบว่าประชาชนในชนบทที่รับสารทางการเมืองจากสื่อมวลชนเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองด้วยความสำนึกของตนเอง ส่วนผู้ที่เข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองโดยการชักจูงระดมพลังจากสื่อบุคคลมีจำนวนน้อยกว่าประเภทแรก

กรณีการมีส่วนร่วม คือ การศึกษาเรื่อง การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของประชาชนโดยผ่านรายการวิทยุชุมชน สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดนครราชสีมา (2543) โดย ทิวพร แสนเมืองจีน จากการศึกษาพบว่าแนวคิดของรายการวิทยุชุมชน สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดนครราชสีมาเกิดจากนโยบายกรมประชาสัมพันธ์ ที่ให้สถานีวิทยุในท้องถิ่นดำเนินโครงการนำร่องรายการวิทยุชุมชน เพื่อตอบสนองนโยบายรัฐ คือรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และนโยบายรัฐบาลในส่วนของโครงสร้างการดำเนินงาน มีคณะกรรมการวิทยุชุมชน 2 ชุดเป็นผู้รับผิดชอบ โดยการกระตุ้นและสนับสนุนของเจ้าหน้าที่สถานี

วิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดนครราชสีมา จากการทำงานที่มีคณะกรรมการ 2 ชุดมีปัญหาในการทำงานอย่างมาก การมีคณะกรรมการชุดเดียวน่าจะดีกว่าและควรมาจากการสรรหาของประชาชนโดยตรงเพื่อความมีอิสระและประชาชนยอมรับให้เป็นตัวแทนที่แท้จริง การดำเนินงานวิทยุชุมชนพบว่า ประชาชนเข้าถึงสื่อในลักษณะติดตามรับฟังด้วยเห็นประโยชน์ของรายการต่อการดำเนินชีวิต การแจ้งข่าวสาร การแสดงความคิดเห็นและร้องทุกข์ พบว่าประชาชนยังได้เข้ามามีส่วนร่วมในการผลิตรายการและวางแผน แต่ยังไม่ได้มีส่วนบริหารจัดการด้วยตนเองในการดำเนินรายการวิทยุชุมชน

อุษณีย์ ศิริสุนทร ไพบูลย์ (2538) ศึกษาเรื่องแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ของรัฐ ศึกษาเฉพาะ โครงการเขื่อนหรืออ่างเก็บน้ำ พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเริ่มตั้งแต่ขั้นตอนการวางแผน โครงการแต่ผู้นำชุมชนกล่าวว่ามีโอกาสรับรู้เพียงรับทราบข้อมูลข่าวสารในลักษณะให้เห็นด้วยกับการก่อสร้างโครงการ โดยไม่ทราบผลกระทบเรื่องสิ่งแวดล้อม ส่วนขั้นตอนการตัดสินใจและขั้นตอนการออกแบบมีประชาชนได้เข้าร่วมด้วย แต่มีปัญหาความไม่เข้าใจกันเกิดขึ้นบ่อย ส่วนขั้นการใช้ประโยชน์จากโครงการและขั้นตอนการติดตามและประเมินผลประชาชนไม่มีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้แต่อย่างใด และพบว่าหน่วยงานราชการสื่อสารแต่ผลดีของโครงการแต่ข้อมูลที่ผ่านสื่อมวลชนมักไม่ตรงกับความเป็นจริง และประชาชนรับทราบข้อมูลน้อยเนื่องจากปิดเป็นความลับ นอกจากนี้เจ้าหน้าที่ตั้งใจสร้างโครงการให้สำเร็จแต่ไม่ได้สนใจการเรียนรู้ของประชาชนต่อการมีส่วนร่วมและประชาชนยังขาดความกระตือรือร้นที่จะมีส่วนในการมีส่วนร่วม

กรณีความขัดแย้งโครงการท่อก๊าซและ โรงแยกก๊าซไทย-มาเลเซีย โดยศูนย์ข้อมูลสิทธิมนุษยชนและสันติธรรม (สสท.) (2545) พบว่า โครงการท่อก๊าซไทย - มาเลเซียที่เป็นปัญหานั้นเกิดจากกระบวนการตัดสินใจที่ไม่โปร่งใสตามระบอบประชาธิปไตย ประชาชนทั้งในพื้นที่โครงการและสังคมโดยรวมไม่ได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเพราะมีข้อมูลจำนวนมากไม่เปิดเผยแก่สาธารณชนขณะที่ข้อมูลที่เคยเปิดเผยก่อให้เกิดคำถามที่ไม่ได้รับคำตอบ มีการใช้บุคคลในเครื่องแบบเข้าไปปฏิบัติการทางจิตวิทยาในลักษณะที่ชาวบ้านเจ้าของพื้นที่เห็นว่าเป็นการคุกคามและเกิดเหตุการณ์รุนแรงขึ้นเมื่อชาวบ้านอำเภอจะนะและตำรวจปะทะกันระหว่างมีการประชุมเพื่อเตรียมขึ้นจดหมายบันทึกค่อนายกรัฐมนตรีไทยและมาเลเซียที่จะมาประชุมคณะรัฐมนตรีร่วมกันที่จังหวัดสงขลา หลังจากเหตุการณ์สงบลงสื่อมวลชนต่างระบุว่าผู้ที่เริ่มต้นก่อความรุนแรงคือฝ่ายรัฐบาลและผู้นำชุมชนถูกจับกุม ในขณะที่รัฐใช้สื่อมวลชนในการบิดเบือนข้อเท็จจริงด้วย เป็น

ที่น่าสังเกตว่าเหตุการณ์นี้มาจะจบลงได้อย่างนุ่มนวลและสันติเนื่องจากมีข้อตกลงกันก่อนแล้วแต่รัฐบาลก็ทำสิ่งที่รุนแรงขึ้น

สิทธิชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

กรณีความขัดแย้งเรื่องที่ดินภาคเหนือ (2545) โดยศูนย์ข้อมูลสิทธิมนุษยชนและสันติธรรม (สสธ.) พบว่า ชาวบ้านจากตำบลเวียงและตำบลฝายกวาง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา 29 ราย ร้องเรียนต่อศาลปกครองจังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากองค์การบริหารส่วนตำบล (อ.บ.ด.) ฝายกวาง ได้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (นสล.) ทับพื้นที่ทำกินของชาวบ้านจำนวน 135 ไร่โดยที่ชาวบ้านไม่ทราบเรื่องมาก่อน และที่ดินดังกล่าวชาวบ้านทำกินมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เช่น ปลูกข้าวไร่ ข้าวโพดและไม้ผลยืนต้น โดยมีหลักฐานการเสียดินที่ขึ้นชั้นการใช้ประโยชน์ในที่ดินดังกล่าวด้วย แต่สิ่งที่ไม่เป็นธรรมกับชาวบ้านและคิดว่าเจ้าหน้าที่เลือกปฏิบัติ คือ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านและกำนันเท่านั้นที่ทราบเรื่องการประกาศพื้นที่ นสล. และไม่มีภารกิจออกเอกสารสิทธิที่ดินดังกล่าวแต่อย่างใด และทางการยังใช้วิธีแก้ปัญหาชาวบ้านบุกยึดที่ดินรกร้างว่างเปล่าอย่างเข้มงวด

กรณีพรบ.แร่และเหมืองแร่โพแทส ในเขตอำเภอกุมภวาปีและอำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี จากการศึกษาของศูนย์ข้อมูลสิทธิมนุษยชนและสันติธรรม (สสธ.) พบว่าชาวบ้านที่อาศัยในบริเวณดังกล่าวเรียกร้องให้ยกเลิกการดำเนินการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติแร่ฉบับที่อยู่ระหว่างการพิจารณาของรัฐสภา ทั้งนี้เนื่องจากเห็นว่าการออกกฎหมายฉบับดังกล่าวเอื้อประโยชน์ให้กลุ่มทุนและบรรษัทข้ามชาติเข้ามาใช้ประโยชน์เหมืองทรัพยากรท้องถิ่นได้ง่ายๆ โดยที่ชาวบ้านในพื้นที่ไม่มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นใดๆ

กรณีโรงไฟฟ้าบ่อนอก-บ้านกรูด โดยศูนย์ข้อมูลสิทธิมนุษยชนและสันติธรรม (สสธ.) (2545) พบว่าชาวบ้านบ่อนอกและบ้านกรูด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์คัดค้านโครงการและเรียกร้องความเป็นธรรมเป็นเวลานานจนกระทั่งชาวบ้านกว่า 700 คนนัดรวมตัวกันเพื่อเรียกร้องให้หน่วยงานรัฐเข้าไปตรวจสอบและดำเนินการในพื้นที่ให้ถูกต้อง ในขณะที่ชาวบ้านมีการรวมตัวเพื่อเรียกร้องพบว่ามียุทธวิธีหลากหลายเป็นระยะๆ และประเด็นสำคัญที่ชาวบ้านแสดงความห่วงใยต่อการสร้างโรงไฟฟ้าคือประเด็นการรายงานการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) ที่ยังขาดความสมบูรณ์และไม่ได้มาตรฐานจนถูกวิพากษ์วิจารณ์จากผู้เชี่ยวชาญด้านประมง การพลังงาน สิ่งแวดล้อมและสาธารณสุขอย่างกว้างขวางว่ารายงาน EIA ฉบับนั้นเป็นเพียงข้ออ้างในการสร้างความชอบธรรมในการดำเนินโครงการเท่านั้น อย่างไรก็ตามชาวบ้านที่อาศัยบริเวณดังกล่าว

ยังคงไม่เห็นด้วยในการสร้างโรงไฟฟ้าดังกล่าวเพราะเป็นการทำลายแหล่งทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลที่มีคุณค่ามากมายมหาศาล รวมถึงวิถีชีวิตชุมชนที่จะเปลี่ยนแปลงไป และผลกระทบจากสิ่งแวดล้อมอันเนื่องมาจากระบบการผลิตไฟฟ้าซึ่งจะใช้พลังงานจากถ่านหินและอาจเกิดปัญหา “ฝนกรด” ดังที่เคยเกิดขึ้นแล้วกับโรงไฟฟ้าแม่เมาะ จังหวัดลำปาง

นอกจากนี้ สสร.(2545) ยังได้ศึกษากรณีพิพาทระดะกั่วตักก้างที่ห้วยคลิตี้ล่าง โดยกลุ่มชนเผ่ากะเหรี่ยงได้ร้องเรียนและฟ้องประธานความผิดพลาดและความเห็นแก่ตัวของโรงงานทำเหมืองแร่ระดะกั่วใต้ดินซึ่งตั้งอยู่ในแนวเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร โดยได้ปล่อยน้ำเสียที่ปนเปื้อนสารตะกั่วความเข้มข้นสูงลงสู่ลำน้ำคลิตี้ และเข้าสู่เขื่อนศรีนครินทร์ที่เป็นแหล่งน้ำดิบของการประปานครหลวง ผลของการกระทำดังกล่าวทำให้ประชาชนที่บริโภคน้ำเจ็บป่วยเนื่องจากมีสัดส่วนสารตะกั่วในกระแสเลือดเกินกว่าที่ร่างกายจะรับได้ และส่งผลเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมอย่างมากด้วย

ผลกระทบ การตอบสนองและการปรับตัวของประชาชนระหว่างการก่อสร้างโครงการ

จากการศึกษาผลกระทบของการก่อสร้างเขื่อนปากมูล จังหวัดอุบลราชธานี โดยนลินี ดันฐวนิตย์ สุไลพร ชลวิไล และศิริพร โคตะวินนที ในหนังสือเรื่องวิถีชีวิต วิถีสู้ (2543) เกี่ยวกับผลกระทบของเขื่อนและการปรับตัวด้านอาชีพ พบว่าประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณริมสองฝั่งแม่น้ำมูล ในจังหวัดอุบลราชธานีกว่า 40 หมู่บ้านที่เคยจับปลาในแม่น้ำขายเป็นอาชีพหลักและได้รายได้ไม่ต่ำกว่าวันละ 100-200 บาทและบางครอบครัวปลูกข้าวเหนียวไว้บริโภคภายในครอบครัวและอยู่ในหมู่บ้านร่วมกันอย่างสงบสุข ต้องเผชิญปัญหาหลังเริ่มก่อสร้างเขื่อน โดยเริ่มจากน้ำล้อมบ้านจนไม่สามารถเดินทางเข้าออกได้ ปัญหาจากสะกิดหินที่ระเบิดเพื่อสร้างเขื่อนตกใส่บ้านเรือนเสียหาย เกาะแก่งตามธรรมชาติที่เป็นที่อาศัยของปลาถูกทำลายทำให้ชาวบ้านจับปลาเป็นอาชีพต่อไปไม่ได้รวมถึงปริมาณปลาที่ลดลงอย่างรวดเร็ว ประชาชนจึงต้องเปลี่ยนอาชีพจากการจับปลาในแม่น้ำขายมาเป็นแรงงานรับจ้าง รับปลาจากพ่อค้าคนกลางมาเลี้ยง หาชื้อของในตลาดมาขาย ทำให้มีกวดขาย คนหนุ่มสาววัยแรงงานไปหางานทำในกรุงเทพฯ เพื่อส่งเงินมาให้พ่อแม่ ผลกระทบดังกล่าวข้างต้นสอดคล้องกับการศึกษาผลกระทบโดยเครือข่ายแม่น้ำเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประเทศไทย (Southeast Asia River Network-SEARIN) (2547) ที่พบว่า ประชาชนสูญเสียอาชีพ รายได้ลดลง แหล่งสัตว์น้ำถูกทำลายจนกระทั่งปลาบางชนิดไม่สามารถจับได้อีกเลย นอกจากนี้กระบวนการก่อสร้างไม่เคารพต่อสิทธิของชาวบ้านเพราะมีการกีดกันชาวบ้านที่ไม่อยากให้สร้างเขื่อนออกไปตั้งแต่แรก แม้กระทั่งสร้างเขื่อนใกล้เสร็จชาวบ้านเพิ่งทราบว่าที่ดิน ที่อยู่อาศัยของคนจะถูกน้ำท่วมหรือไม่

กรณีศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบและการปรับตัวด้านอาชีพของนลินี ดันฐวนิตย์ สุไลพร ชลวิไลและศิริพร โคตะวินนทน์ในหนังสือเรื่องวิถีชีวิต วิถีสู้ (2547) กรณีต่อมาคือกรณีเขื่อนราษีไศล ที่จังหวัดศรีสะเกษ จากการศึกษาพบว่า การสร้างเขื่อนทำให้พื้นที่ 2 ฝั่งของลำน้ำถูกน้ำท่วมเป็นระยะทางถึง 120 กิโลเมตร ป่าทามจมอยู่ใต้น้ำ สภาพนิเวศที่ซับซ้อนซึ่งเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญของชาวบ้านถูกทำลาย ต้นไม้ใหญ่เล็กตาย เกิดสถานะน้ำนิ่ง สัตว์น้ำสูญพันธุ์ ชาวบ้านไม่สามารถทำสวนหรือปลูกปอในป่าทามได้ คนยากจนที่ไม่มีที่นาในหมู่บ้านและเคยได้อาศัยทำนาในทามก็ไม่สามารถทำได้อีกต่อไป รวมจำนวนผู้ได้รับผลกระทบมีกว่า 8,000 ครอบครัวจาก 117 หมู่บ้านในพื้นที่ 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดสุรินทร์และจังหวัดร้อยเอ็ด

กรณีสร้างโรงไฟฟ้าลำตะคองแบบสูบกลับ โดยเครือข่ายแม่น้ำเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประเทศไทย (Southeast Asia River Network-SEARIN, 2547) ทำให้ทราบถึงผลกระทบของโครงการพัฒนารวมไปถึงการตอบสนองและปรับตัวเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมจากรัฐ จากการศึกษาพบว่า ก่อนที่จะมีการสร้างโรงไฟฟ้าชาวบ้านประกอบอาชีพเกษตรกรรม เพาะปลูกพืชไร่ ทำสวนผลไม้ เลี้ยงสัตว์ เก็บหาของป่า ซึ่งให้ผลผลิตดีเพียงพอต่อการดำรงชีพและเหลือขายหรือแลกข้าว มีน้ำใสสะอาดและทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ที่อุดมสมบูรณ์ แต่เมื่อการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) เข้ามาโดยไม่บอกว่าจะทำอะไรชัดเจน และเริ่มมีการก่อสร้างประชาชนในพื้นที่ก็ประสบปัญหาต่างๆ มากมายไม่ว่าจะเป็นการสูญเสียที่ดินของชาวบ้าน เสียงดังจากการระเบิดอ่างและท่อส่งน้ำได้ดินเป็นเวลา 2 ปี แรงสั่นสะเทือน ฝุ่นควันทำลายแหล่งน้ำ ต้นไม้ ทุ่งเลี้ยงสัตว์ สัตว์ป่า พืชพรรณธรรมชาติและพืชผลทางการเกษตร แหล่งน้ำเกิดการอุดตัน น้ำถูกเจือปนด้วยฝุ่นพิษ เกิดการท้องเสีย อาเจียน ผื่นคันพุพอง สัตว์เลี้ยงล้มตาย ไม่ให้ผลผลิต ทำให้ชาวบ้านขาดรายได้และเป็นหนี้สิน ขาดแหล่งอาหาร นอกจากนี้ยังเกิดความแตกแยกในชุมชน เพราะชาวบ้านแบ่งเป็นฝ่ายต่อต้านโรงไฟฟ้าและฝ่าย กฟผ. เป็นโรคเกี่ยวกับระบบทางเดินหายใจ เกิดความคลายใจง่ายเนื่องจากแรงสั่นสะเทือนและเสียงดังจากการระเบิดบ่อย ปัญหาความเครียด ชาวบ้านจึงเริ่มสอบถามเจ้าหน้าที่ กฟผ. เพื่อขอความช่วยเหลือเรื่องสุขภาพแต่ไม่ได้รับการแก้ไข จึงไปหาหมอที่โรงพยาบาลและเมื่อหมอทราบว่าป่วยจากพื้นที่ดังกล่าวก็บอกชาวบ้านว่าไม่ได้เป็นอะไร ต่อมาชาวบ้านเข้าพบรองผู้ว่าราชการจังหวัดนครราชสีมา ผู้อำนวยการโครงการและผู้ว่าราชการจังหวัดเรื่องผลกระทบที่เกิดขึ้นแต่ไม่ได้รับการแก้ไขแต่อย่างใด

กรณีต่อมาเป็นการศึกษาผลกระทบทางสังคมจากการพัฒนาอุตสาหกรรมชายฝั่งทะเลตะวันออกเฉียงใต้ของชุมชนท้องถิ่น (2540) โดยสุริชัย หวันแก้ว ปรีชา คุวินทร์พันธุ์และประสิทธิ์

สวาสต์ญาติ โดยแบ่งกลุ่มประชาชนออกเป็น 2 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนเกษตรกรรมและหมู่บ้าน
 ประมง การศึกษาชุมชนเกษตรกรรมทำให้ทราบว่าโครงการส่งผลให้มีการเปลี่ยนมือของ
 กรรมสิทธิ์ที่ดินมากแม้จะเป็นนอกเขตอุตสาหกรรมทำให้เกิดแรงกดดันต่ออาชีพเกษตรกรรม
 ประการต่อมา ยังไม่มีแรงงานอพยพจากที่อื่นเข้ามาในแหล่งงานอุตสาหกรรมที่ตั้งอยู่ไม่ไกลจาก
 หมู่บ้านทำให้ชาวบ้านที่เลขทำงานภาคเกษตรย้ายเข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม นอกจากนี้
 แม้ว่าพื้นที่บริเวณหมู่บ้านถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่สีเขียวตามผังเมืองของจังหวัดระยองซึ่งปลูก
 ยูคาลิปตัส แต่ป่าไม้จริงๆถูกทำลายหมดแล้วและบางส่วนคาดว่าจะทำสนามกอล์ฟในอนาคต และ
 ยังพบว่าในอดีตเศรษฐกิจของหมู่บ้านไม่แตกต่างกันมากนักเพราะอยู่ในอาชีพเกษตรกรรม ทำให้
 ทำนา ทำสวน เมื่อมีการขายที่ดินที่เคยทำเกษตรกรรมรวมทั้งลูกหลานที่เข้าไปทำงานอุตสาหกรรม
 ทำให้ฐานะทางเศรษฐกิจเริ่มแตกต่างกันแม้ว่าคนจำนวนไม่มากที่ทำงานในนิคมอุตสาหกรรม และ
 นิคมอุตสาหกรรมทำให้เกิดน้ำเสียและของเสียส่งกลิ่นแรง ไม่สามารถบริโภคน้ำฝนได้เพราะมี
 คราบน้ำมันและยังมีปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับวัด คือวัดไม่ได้ปรับตัวเองให้ทัน
 สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปจึงเรียกรายเงินเพื่อสร้างวัดเกินความจำเป็น ส่วนหมู่บ้านประมงก็เริ่มมี
 การเปลี่ยนมือกรรมสิทธิ์ที่ดิน มีแหล่งท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นและมีสนามกอล์ฟ มีการอพยพเข้ามา
 ของแรงงานต่างถิ่น โดยเฉพาะจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพื่อทำงานก่อสร้างโรงแรมและ
 คอนโดมิเนียมส่งผลให้ลูกคณงานก่อสร้างมาเรียนใน โรงเรียนวัดและมีปัญหาการปรับตัว
 สิ่งแวดล้อมเป็นพิษ โดยเฉพาะคนงานและเด็กได้รับผลจากอากาศเป็นพิษ มีควันดำกระจายทั่ว
 บริเวณ ไม่สามารถบริโภคน้ำฝนได้ แหล่งท่องเที่ยวสกปรกมากขึ้น

กรณีผลกระทบจากการย้ายถิ่นหรือสาเหตุของย้ายถิ่นเนื่องจากโครงการพัฒนาของรัฐ

ผลกระทบประการหนึ่งของการก่อสร้างโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ คือ การย้ายถิ่นจาก
 การเวนคืนที่ดิน จากการศึกษาพบว่ากรณีเช่นนี้มีมากมายและมีผลต่อวิถีชีวิตของประชาชนเป็น
 จำนวนมาก

กรณีการย้ายถิ่นจากการก่อสร้างเขื่อนรัชชประภา(เขื่อนเชี่ยวหลาน) จังหวัดสุราษฎร์ธานี
 ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (2530) เป็นกรณีผลกระทบจากการย้ายถิ่น พบว่า
 ประชาชนที่ถูกเวนคืนที่ดินประสบปัญหาจากการย้ายถิ่น โดยที่ดินที่รัฐจัดสรรให้มีขนาดเล็ก ไม่
 เหมาะแก่การเพาะปลูกเพราะขาดแคลนแหล่งน้ำและดินมีสภาพที่แย่มากและไม่เพียงพอ บางแห่ง
 เป็นพื้นที่ลาดเอียง ทั้งที่รัฐสัญญาว่าจะจัดสรรที่ดินทำกินให้ครอบครัวละ 20 ไร่ เงินชดเชยค่าบ้าน
 ชดเชยที่ดิน ค่าต้นไม้ สร้างสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ แนะนำอาชีพหลังจากการย้ายถิ่น แต่
 ความเป็นจริงรัฐขาดการประสานงานที่ดีในการสร้างสาธารณูปโภคเพราะหลังจากที่ประชาชนย้าย

มายังที่ใหม่มีการเก็บเงินค่าติดตั้งไฟฟ้าและประปาโดยน้ำยังมีสนิมและไม่ปลอดภัยแก่การบริโภค ผ่านไป 7 ปีหลังการก่อสร้างประชาชนก็ยังไม่ได้รับเอกสารสิทธิ์ และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องยังมีท่าทีปิดความรับผิดชอบ นอกจากนี้พบว่าพื้นที่ที่จัดสรรสำหรับประชาชนที่ย้ายถิ่นมิใช่เป็นพื้นที่ที่ไร้การครอบครอง หากแต่เป็นพื้นที่ทำกินของชาวบ้านในหมู่ที่ 3 ตำบลพรุไทย ซึ่งทางการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) ได้เวนคืนที่ดินดังกล่าวมาจัดสรรใหม่ และทำให้เกิดปัญหา ระหว่างประชาชนทั้ง 2 พื้นที่กลายเป็นปัญหาซับซ้อนมากขึ้น มีการกว้านซื้อที่ดินโดยบุคคลภายนอก แม้ว่าที่ดินดังกล่าวจะมีสภาพดีมากโดยกว้านซื้อโดยตรงจากชาวบ้านและการปลอมแปลงเอกสารสิทธิ์ ปัญหาประชาชนประสบความลำบากจึงต้องขายแรงงานเพื่อปลดหนี้สินโดยเป็นกรรมกรรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม ประชาชนตกอยู่ในภาวะหนี้สิน ส่งผลให้ประชาชนรุ่นหนุ่มสาวต้องอพยพไปหางานทำในเมืองใหญ่ทั้งชั่วคราวและถาวร

กรณีย้ายถิ่นเนื่องจากได้ผลกระทบจากการก่อสร้างเขื่อนภูมิพล จังหวัดตากโดยการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย(2530) การศึกษาพบว่า เขื่อนภูมิพลซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของความภาคภูมิใจของรัฐบาลไทยที่มีเขื่อนขนาดใหญ่ติดอันดับโลก แต่เขื่อนนี้ก่อปัญหาให้แก่ประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้นอย่างมาก ได้แก่ ปัญหาการจ่ายค่าทดแทนและการจัดสรรที่ดินทำกินที่รัฐจ่ายเงินค่าทดแทนให้ประชาชนไร่ละ 300-600 บาทเท่านั้น ในบางกรณีก็จ่ายค่าเสียหายของไม้ยืนต้นด้วย แต่ค่าชดเชยอันเกิดจากการอพยพอื่น ๆ นั้น รัฐมิได้รับผิดแต่ประการใด

เครือข่ายแม่น้ำเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประเทศไทย (Southeast Asia River Network-SEARIN) (2547) ได้กล่าวถึงปัญหาจากการสร้างเขื่อนราษีไศลในจังหวัดศรีสะเกษในประเด็นการเวนคืนที่ดินว่า หลังจากเริ่มสร้างในปี 2535 ก็เกิดปัญหาหลายสิ่งโดยเฉพาะการก่อสร้างในบริเวณที่ประชาชนใช้ทำนา ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ เก็บผลผลิตจากป่าและทำการประมง แม้ที่ดินดังกล่าวมีสถานะทางกฎหมายเป็นที่ดินสาธารณะแต่ประชาชนได้ครอบครองและทำประโยชน์มาเป็นเวลานานและมีการยอมรับสิทธิ์กันตามจารีตประเพณีของท้องถิ่น แต่ทางราชการไม่เคยออกเอกสารสิทธิ์ให้เพราะเห็นว่าเป็นที่น้ำท่วมถึง แต่เมื่อมีการก่อสร้างก็ต้องใช้เนื้อที่ที่ประชาชนเคยใช้ทำนาเป็นที่ก่อสร้างซึ่งทำให้เกิดการสูญเสียที่ดินทำกิน สูญเสียอาชีพ และปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมเป็นต้น และเมื่อมีปัญหามากขึ้นก็กลายเป็นการปะทะกันอย่างรุนแรง แต่ในที่สุดรัฐบาลก็จ่ายเงินค่าชดเชยให้กับผู้ที่มีและไม่มีเอกสารสิทธิ์ จากประเด็นปัญหาทุกอย่างที่เกิดจากการสร้างเขื่อนพบว่าประเด็นเรื่องที่ดินทำกินที่สูญเสียมีผลต่อความรุนแรงมากที่สุด พบว่ากรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงานที่เป็นเจ้าของโครงการไม่ได้มีแผนการชดเชยที่ดินทำกินให้ประชาชนมาตั้งแต่ต้นเพราะถือว่าพื้นที่อ่างเก็บน้ำเป็นที่ดินของรัฐและถ้าต้องชดเชยให้ราษฎรรายไร่ไศลแล้วจะกระทบกระเทือนต่อ

พลังงานที่เป็นเจ้าของโครงการ ไม่ได้มีแผนการชดเชยที่ดินทำกินให้ประชาชนมาตั้งแต่ต้นเพราะถือว่าพื้นที่อ่างเก็บน้ำเป็นที่ดินของรัฐและถ้าต้องชดเชยให้ราษฎรรายไร่แล้วจะกระทบกระเทือนต่อโครงการโขง ชี มูล จึงพยายามคัดค้านและหน่วงเหนี่ยวการจ่ายเงินในทุกวิถีทางโดยให้เหตุผลกับคณะรัฐมนตรี(ครม.)เพื่อการพิจารณาว่าที่ดินดังกล่าวราษฎรไม่ได้ทำประโยชน์ เป็นที่ดินไม่มีราคาและเป็นที่ดินของรัฐจึงไม่ควรจ่ายค่าชดเชยใดๆ แต่สรุปมติกรม.ว่ารัฐบาลยินดีจ่ายเงินแก่ราษฎรตามที่เรียกร้อง

หาญณรงค์ เยาวเลิศ (2544) กล่าวถึง ความเดือดร้อนของประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ว่าเป็นเขื่อนที่สร้างความเดือดร้อนให้กับประชาชนมากแต่ไม่มีมีการนำเสนอข้อมูลจากสื่อมวลชนในทางลบเนื่องจากเป็น โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชประสงค์จะสร้างเพื่อขจัดความเดือดร้อนและนำมาซึ่งประโยชน์แก่ประชาชนอย่างแท้จริง แต่เมื่อสร้างเขื่อนแล้วยังมีปัญหาคือความเดือดร้อนแก่ประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณนั้นอย่างมากมาย มีผลการรายงานศึกษาผลกระทบจากโครงการนี้ครั้งแรกว่าต้องย้ายราษฎรจำนวน 3,200 ครอบครัว แต่เมื่อสร้างเขื่อนจริงพบว่ามีราษฎรกว่า 7,800 ครอบครัว จาก 65 หมู่บ้าน 15 ตำบล 4 อำเภอของจังหวัดลพบุรีและจังหวัดสระบุรี และมีวัดที่ต้องย้ายอย่างน้อย 13 วัด โรงเรียน 17 โรงเรียน โรงพักบ้านมะนาวหวานและอนามัย นอกจากนี้ยังมีน้ำท่วมบริเวณที่นาที่ราษฎรเคยใช้ทำนากว่า 105,300 ไร่ ต้องย้ายทางรถไฟประมาณ 24.325 กิโลเมตร ในด้านการชดเชยราคาที่ดินนั้น พบว่าไม่คุ้มกับความเสียหายที่เกิดขึ้นจริง ได้รับเงินแล้วไม่สามารถไปซื้อที่ดินใหม่เท่ากับจำนวนที่ดินที่ต้องเสียไป

กรณีการสร้างเขื่อนปากมูล จังหวัดอุบลราชธานีก็เกิดความไม่ยุติธรรมกับประชาชนในพื้นที่เช่นกัน นลินี ดันฐวนิตย์ สุไลพร ชลวิไลและศิริพร โคตะวินนทร์ (2543) กล่าวว่า การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย(กฟผ.)ปกปิดข้อมูลการระเบิดแก่งท้ายเขื่อนเพื่อสร้างร่องระบายน้ำ และกฟผ.ให้ข้อมูลว่าจะมีผู้ได้รับผลกระทบ 241 ครอบครัวแต่ความเป็นจริงแล้วมีถึง 1,700 ครอบครัวที่ต้องสูญเสียบ้าน ที่ดินหรือทั้ง 2 อย่าง นอกจากนี้ประชาชนยังไม่ได้รับเงินค่าชดเชยด้วยจนกระทั่งมีการเดินขบวนประท้วงจึงได้รับเงิน ขณะเดียวกันแผนการสร้างงานหลังก่อสร้างเขื่อนก็ไม่สามารถเกิดได้จริงด้วย ขณะเดียวกันโครงการ โรงไฟฟ้าพลังน้ำลำตะคองแบบสูบกลับ โดยการศึกษาของเครือข่ายแม่น้ำเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประเทศไทย (Southeast Asia River Network-SEARIN) (2547) ก็เช่นเดียวกัน พบว่ามีปัญหาประชาชนในพื้นที่ได้รับเงินค่าชดเชยการเวนคืนที่ทำกินไม่เป็นไปอย่างที่กฟผ.กล่าว โดยกฟผ.สัญญาว่าจะจัดสรรที่ดินให้เกษตรกรทำสวน ไร่ละ 5 ไร่พร้อมเงินอุดหนุนตลอด 5 ปี แต่ในความจริงกฟผ.จัดที่ดินให้เพียง 3.5 ไร่และเงิน

ช่วยเหลือเดือนละ 1,400 บาทเป็นเวลาเพียง 2 ปีโดยประชาชน ไม่มีสิทธิในที่ดินทำกิน ต้องปลูกพืชตามที่กำหนดซึ่งไม่สอดคล้องกับการทำมาหากินของประชาชน

การศึกษาของ Goldsmith and Hildyard เกี่ยวกับผลกระทบด้านการย้ายถิ่นในต่างประเทศที่แปลโดยวิจอร์ย์ ปัญญากุล (2537) พบว่า หลังจากที่ประชาชนต้องย้ายถิ่นแบบจำยอมจากโครงการพัฒนาของรัฐในหลายประเทศแล้ว เงินชดเชยที่รัฐบาลสัญญาว่าจะจ่ายให้เป็นจำนวนเงินที่น้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับการสูญเสียที่ดินทั้งที่ดินจากบรรพบุรุษและที่ดินของหมู่บ้าน หรือบางกรณีไม่ได้รับค่าชดเชยใดๆเลย เช่น การสร้างเขื่อนในประเทศอินโดนีเซีย โดยเฉพาะประชาชนที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ที่ดินจะประสบปัญหาเงินชดเชยมากขึ้น เพราะประชาชนเหล่านี้ไม่มีสิทธิได้รับค่าชดเชยตามกฎหมาย ทำให้ประชาชนที่ยากจนอยู่แล้วและต้องอพยพย้ายถิ่นทำให้ประสบความยากลำบากในการดำรงชีวิตมากขึ้นอีก งานวิจัยหลายฉบับในหนังสือเล่มนี้ยังแสดงว่าบางประเทศที่มีการอพยพประชาชนจำนวนมากเพื่อก่อสร้างโครงการพัฒนา รัฐบาลของประเทศนั้นสัญญาว่าจะสร้างบ้านใหม่ให้กับประชาชนในพื้นที่ใหม่และมีการก่อสร้างบ้านให้ประชาชนจริง แต่สภาพบ้านไม่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ภูมิอากาศหรือภูมิประเทศในพื้นที่นั้น เนื่องจากรัฐใช้ความรวดเร็วในการสร้างและมีงบประมาณที่จำกัดในการก่อสร้างให้ประชาชนทำให้ประชาชนยังคงประสบความเดือดร้อนจากการย้ายถิ่นอยู่ และมีกรณีที่ประชาชนส่วนใหญ่ต้องย้ายถิ่นไปอยู่ในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมกับการเกษตรที่พวกเขาทำ เช่น ชนเผ่าเร่ร่อนในนิวฮัลฟาร์วู้สกีไม่รับความเป็นธรรมเมื่อเห็นเผ่าฮัลฟีนได้รับการช่วยเหลือให้เข้าพักในบ้านพักสมัยใหม่ ขณะที่กลุ่มของคนได้ที่พักเป็นบ้านฝาขัดแตะที่ทำจากโคลน โดยที่เผ่าฮัลฟีนก็ไม่พอใจในบ้านที่ทรูหรานั้น สาเหตุคือการไม่ถูกต้องตามหลักศาสนา ไม่ปลอดภัยตามความคิดเห็นของคนในกลุ่มและขนาดไม่เพียงพอที่จะรองรับสมาชิกในครัวเรือนได้ ชาวเผ่าบอนดอกและกลิงกาในประเทศฟิลิปปินส์ได้ส่งตัวแทนเข้าพบรัฐบาลเพื่อขอร้องให้ยกเลิกโครงการสร้างเขื่อนซิกโค โดยให้เหตุผลว่ากลุ่มของคนมีความผูกพันกับที่ดินบริเวณนั้นมากเพียงใด โดยเฉพาะกรณีของชาวกลิงกาที่เชื่อว่าที่ดินบริเวณนั้นพระเจ้าได้ทรงมอบไว้ให้กับพวกเขาเพื่อดูแล ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของชาวบ้านที่ต้องดูแลและพิทักษ์ไว้ตลอดไป และคนที่ตายไปแล้วก็กลายเป็นส่วนหนึ่งของวิญญาณที่ช่วยทำให้แผ่นดินอุดมสมบูรณ์และเกิดผลผลิตมากมายในรุ่นหลังต่อไป ซึ่งสิ่งนี้คนในเผ่าให้ความสำคัญอย่างมากทีเดียว

Cernea and McDowell (2000) กล่าวถึงการอพยพของชาวโคซานในประเทศอินเดียจากกรณีการสร้างเขื่อน โดยรัฐให้ค่าตอบแทนแก่ประชาชนเป็นเงินสด ประชาชนจะได้รับเงินมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความอุดมสมบูรณ์ของที่ดินเดิม ราคาค่าเวนคืนอยู่ที่ 200-900 รูปีต่อเอเคอร์ ส่วนใหญ่พบว่าประชาชนได้รับไม่ครบถ้วนตามนั้นเนื่องจากเจ้าหน้าที่ของรัฐเอาเงินของประชาชนไป

ประมาณร้อยละ 40 บางกรณีรัฐให้เป็นที่ดินแห่งใหม่ แต่พบว่าที่ดินแห่งใหม่ทำประโยชน์ไม่ได้มากนักเนื่องจากมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ เมื่อเป็นเช่นนี้ทำให้ชาวไคซานต้องไปกู้เงินเพื่อซื้อขำฆ่าแมลงและเทคโนโลยีทางการผลิตอื่นๆ บางกรณีรัฐใช้นโยบายหางานให้ประชาชน 1 งานต่อครอบครัวที่ต้องย้ายถิ่นโดยถูกบังคับจากโครงการพัฒนาในประเทศอินเดีย โดยคนในครอบครัวของชาวไคซานที่ถูกเวนคืนที่ดินจะได้รับเอกสารเพื่อเข้าทำงาน แต่พบว่าโดยความเป็นจริงยังมีอุปสรรคต่างๆอีกมากมาย เช่น รัฐดำเนินการได้อย่างล่าช้าเพราะประชาชนถูกเวนคืนที่ดินและต้องอพยพตั้งแต่ปี 1957 แต่ได้รับเอกสารในปี 1978 ซึ่งล่วงเลยมาเป็นเวลานาน 21 ปี ปัญหาเรื่องการบริหารจัดการในโรงงาน เพราะนายจ้างต้องการแรงงานที่มีฝีมือแต่ชาวไคซานส่วนใหญ่ที่ได้เข้าทำงานเป็นแรงงานไร้ฝีมือ โรงงานจึงไม่สามารถจ้างงานได้จึงทำให้คนงานที่เป็นชาวไคซานถูกไล่อพยพ 7,000 คน ปัญหาการไม่มีงานทำและที่ดินเพื่อเพาะปลูกไม่อุดมสมบูรณ์ทำให้ชาวไคซานเป็นลูกจ้างในอุตสาหกรรมแร่ ถ่านหิน เหล็กและหินปูนที่มีโรงงานในบริเวณนั้น แต่ก็ได้รับค่าจ้าง ต่ำกว่าค่าจ้างขั้นต่ำทั่วไปโดยเฉพาะผู้หญิงจะได้รับค่าแรงน้อยกว่าผู้ชาย และคนส่วนมากมีหนี้สิน มีการประมาณการเงินที่ได้รับจากการทำงาน พบว่าชาวไคซานได้เงินเพื่อซื้อข้าว 2 มื้อสำหรับคน 3 คนใน 1 วันซึ่งเป็นเงินที่ไม่เพียงพอและอาหารส่วนใหญ่เป็นผัก จึงมีการเสนอว่าควรมีการให้ที่ดินที่ดีเพื่อการเพาะปลูกแก่ชาวไคซานและให้เวลาเพื่อให้ชาวไคซานฝึกฝนทักษะการทำงาน ด้านสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปก็ทำให้ชาวไคซานยากลำบากขึ้น พื้นที่ไม่อุดมสมบูรณ์ สัตว์เลี้ยงไม่แข็งแรง มีโรคภัยจากขุม ชาวไคซานเชื่อว่าสิ่งทำให้เกิดความสมบูรณ์คือบรรพบุรุษที่ถูกฝังไว้ในพื้นที่เดิม เมื่อย้ายมาที่ใหม่จึงขาดความสมบูรณ์ นอกจากนี้วัฒนธรรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการเล่านิทาน การเดินรำและประเพณีหลายสิ่งถูกทำลายเพราะทุกคนต่างทำงานเพื่อเลี้ยงปากท้อง ประชาชนไม่มีความมั่นคงในชีวิตจากการโยกย้ายและความยากลำบากที่เผชิญอยู่

สมชาย ปรีชาศิลปะกุล (2548) จากสาขาวิชานิติศาสตร์ ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ กล่าวถึงประเด็นปัญหาอันเป็นข้อพิพาทระหว่างชนพื้นเมืองของประเทศมาเลเซียกับหน่วยงานของรัฐ โดยชนพื้นเมืองที่ครอบครองและใช้ประโยชน์ในที่ดินที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อน เป็นผลให้ต้องอพยพออกจากพื้นที่เหล่านี้และมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตอย่างรุนแรงต่อชนพื้นเมือง และชนพื้นเมืองได้ฟ้องเรียกค่าเสียหายจากรัฐซึ่งถือเป็นครั้งแรกในมาเลเซียที่ชนกลุ่มน้อยฟ้องร้องเรียกค่าเสียหาย (compensation) จากรัฐบาล โดยมีรัฐบาลของรัฐ Johor และผู้อำนวยการฝ่ายที่ดินและเหมืองแร่ของรัฐ Johor เป็นจำเลย เนื่องจากจำเลยได้ดำเนินการสร้างเขื่อนเพื่อส่งน้ำให้แก่รัฐ Johor และประเทศสิงคโปร์ ทำให้พื้นที่กว่า 53,279 เฮกตาร์ของชนกลุ่มน้อยที่ใช้ทำกินมาตั้งแต่บรรพบุรุษถูกยึดครอง ถูกจำกัดสิทธิ์และห้ามเข้าไปหาอาหารในพื้นที่ดังกล่าว พบว่าในการจ่ายค่าชดเชยภายใต้พ.ร.บ.

การเวนคืนที่ดิน (Land Acquisition Act) โดยทั่วไปศาลจะใช้หลักการเดียวกันในการกำหนดค่าชดเชยโดยการพิจารณามูลค่าตามท้องตลาดของที่ดินนั้น แต่กรณีของสิทธิเหนือที่ดินของชนพื้นเมืองมีความแตกต่างอย่างมากจากที่ดินที่ถือครองโดยเอกสารสิทธิ์ที่ดินของชนพื้นเมืองไม่อาจขาย โอน ให้เช่าหรือเป็นหลักประกันในการจำนองได้ ยิ่งไปกว่านั้นบุคคลอื่นๆที่ถูกเวนคืนที่ดินและได้รับค่าชดเชยอย่างเหมาะสมตามมูลค่าตลาดสามารถที่จะเริ่มมีชีวิตของตนตามปกติได้ด้วยการซื้อที่ดินแห่งใหม่ แต่สำหรับชนพื้นเมืองมีลักษณะพื้นฐานที่แตกต่างไปอย่างมาก เนื่องจากเคยมีวิถีชีวิตที่พึ่งพาป่าและที่ดินซึ่งสืบทอดมาตามจารีตโดยปราศจากการศึกษา การเริ่มต้นชีวิตแบบใหม่ที่ต้องอาศัยความเชื่อวชาญจึงเป็นเรื่องลำบาก

กรณีการก่อสร้างโครงการรถไฟสายสีแดงเข้ม รังสิต-มหาชัยของสำนักงานนโยบายและแผนการขนส่งและจราจร (สนข.) จากหนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ วันที่ 21-23 เมษายน 2548 จะเป็นการก่อสร้างทางรถไฟระยะทาง 65 กิโลเมตร มูลค่าทั้งสิ้น 71,847 ล้านบาท ซึ่งต้องมีการเวนคืนที่ดินของประชาชนในชุมชนต่างๆที่อยู่ระหว่างเส้นทางรถไฟกว่า 13 ชุมชน ผนวกกับโครงการระบบขนส่งทางรถไฟสายสีแดง (ดลิ่งชัน-สุวรรณภูมิ) ช่วงบางซื่อ-มักกะสันและช่วงบางซื่อ-หัวลำโพงอีก 12 ชุมชน รวมแล้วประมาณ 2,073 ครัวเรือน โดยขณะนี้ยังอยู่ระหว่างการออกแบบรายละเอียดและเมื่อการออกแบบเสร็จสิ้นแล้วประชาชนที่อาศัยอยู่ระหว่างเส้นทางที่มีการเวนคืนต้องได้รับผลกระทบจากการย้ายถิ่นเนื่องจากการสร้างทางรถไฟอย่างแน่นอน

การปรับตัวทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนต่อโครงการพัฒนา

กรณีศึกษาเรื่องการปรับตัวทางสังคมและเศรษฐกิจของชาวไร่ไร้ที่ดินช่วงปีพ.ศ. 2528-2533 : ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านแห่งหนึ่งในอำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี โดยสิริภา สงเคราะห์ (2537) ได้ตั้งสมมติฐานว่าภายหลังจากการขายที่ดิน ชาวไร่มีการปรับตัวทางสังคมและเศรษฐกิจที่แตกต่างกันและภายใต้การปรับตัวที่แตกต่างกันเป็นเพราะชาวไร่มีเงื่อนไขด้านสังคมและเศรษฐกิจที่เป็นตัวกำหนดรูปแบบการปรับตัวที่แตกต่างกัน จากการศึกษาพบว่าเป็นจริงตามสมมติฐาน โดยมีปัจจัยที่ทำให้ชาวไร่ขายที่ดินทั้งปัจจัยผลักดันทางเศรษฐกิจ ได้แก่ ภาวะการณ์เป็นหนี้สิน ปัจจัยผลักดันด้านสังคม ได้แก่ ค่านิยมด้านอาชีพของลูกที่เปลี่ยนแปลงไป ขัดแย้งกับเจ้าของที่ข้างเคียง ปัจจัยดึงดูดทางเศรษฐกิจ ได้แก่ ราคาที่ดินที่สูงขึ้นหลังสร้างสะพาน ปัจจัยดึงดูดด้านสังคม ได้แก่ ต้องการออกมาใช้ชีวิตอย่างสะดวกสบายอยู่ภายนอก ปัจจัยเหล่านี้ทำให้ชาวไร่ขายที่ดิน และเมื่อชาวไร่ขายที่ดินแล้วมีรูปแบบในการปรับตัว เช่น การเริ่มจัดสรรมรดกให้ลูก เป็นผู้ปกป้องสิทธิและผลประโยชน์ให้แก่ลูก เข้าร่วมกิจกรรมและโครงการพัฒนา มีการ

เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกรรมการบริโกล เริ่มประกอบอาชีพในเชิงธุรกิจอิสระมากขึ้น เริ่มมีการกู้ การ ลงเช่า เป็นต้น

ปทุมทิพย์ วงศ์แก้ว (2537) ศึกษาเรื่องกลไกการปรับตัวของครัวเรือนภาคเกษตรที่มีสมาชิก ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม : ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านปากคลองบ้านโพธิ์ ตำบลคลองบ้านโพธิ์ อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยตั้งสมมติฐานว่าเงื่อนไขทางด้านสังคมและด้านเศรษฐกิจ เป็นปัจจัยดิ่งและปัจจัยผลักดันให้แรงงานเข้าไปทำงานในโรงงาน และแรงงานแต่ละคนมีการปรับตัว ที่สำเร็จและไม่สำเร็จ การศึกษาพบว่าผู้ปรับตัวสำเร็จและไม่สำเร็จมีเงื่อนไขทางสังคมและ เศรษฐกิจที่แตกต่างกัน โดยการมีรายได้เพิ่มจากการทำงานอาชีพเสริม การทำงานที่เหน็ดเหนื่อยลง จากการเข้าทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม ความชัดเจนของเวลาทำงานในโรงงานและความรู้เพียง เล็กน้อยก็สามารถทำงานได้ การทำงานโรงงานแล้วได้รับการยกย่องนับถือ การมีที่ดินเป็นของ ตนเอง การต้องเผชิญสภาพตลาดข้าวที่ไม่แน่นอน ความต้องการแรงงานภาคเกษตรลดลง ค่านิยม ของคนรุ่นใหม่ที่เป็นแรงงานและพ่อแม่มีส่วนในการทำนายน้อยลงต่างเป็นปัจจัยที่ทำให้ประชาชน เข้าสู่การทำงานใน โรงงานอุตสาหกรรม และเมื่อประชาชนเข้าสู่การทำงานใน โรงงาน อุตสาหกรรมแล้วศึกษาความสำเร็จของการปรับตัว โดยการปรับตัวสำเร็จ คือ การเพิ่มรายได้ การ เลื่อนฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม ส่วนการปรับตัวไม่สำเร็จ คือ การสูญเสียที่ดินและการเป็นหนี้ เพิ่ม และจากการศึกษาพบว่าแม้ว่าประชาชนจะปรับตัวสำเร็จหรือไม่ก็ตาม แต่ละคนยังมึ ความสัมพันธ์กับครอบครัวที่เข้มแข็งอยู่

กรรณิการ์ อุษตระกูล (2539) ศึกษาเรื่องการปรับตัวทางเศรษฐกิจและสังคมจากกิจกรรม ทางเศรษฐกิจตามประเพณีที่เข้าสู่กิจกรรมทางเศรษฐกิจเชิงพาณิชย์ : กรณีศึกษาหมู่บ้านดอนทราย อำเภอมือง จังหวัดนครปฐมโดยแบ่งกลุ่มชาวนาเป็น 3 กลุ่มตามสภาพที่ปรากฏ คือกลุ่มครอบครัว ที่มีฐานะดี กลุ่มครอบครัวที่มีฐานะปานกลาง และกลุ่มครอบครัวที่มีฐานะยากจน พบว่า สภาพ ปัจจุบันของหมู่บ้านเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากตั้งแต่มีถนนตัดผ่านเพื่อติดต่อกับภายนอกส่งผล ให้ชาวนาได้รับรู้ข่าวสาร เกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างกันและกันและนโยบายการพัฒนา หลายโครงการที่เข้ามาในหมู่บ้าน ประชาชนต้องปรับตัวในหลายลักษณะ ไปตามศักยภาพหรือ เงื่อนไขทางด้านปัจจัยที่มีอยู่ในตัวชาวนาแต่ละครอบครัว เช่น การทำนาด้วยเครื่องจักร การใช้ พันธุ์ข้าวชนิดใหม่ตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ การสวมเสื้อผ้าแบบคนไทยทั่วไปแทนผ้าสีด้าตาม แบบของลาวโซ่ง มีการฝึกพูด อ่าน เขียนด้วยภาษาไทยและชาวบ้านเกิดการตื่นตัวมากขึ้นจากการ ไหลเข้ามาของนวัตกรรมใหม่ๆ โดยปัจจัยทางศักยภาพของชาวนา ความแตกต่างทางสังคมทำให้ ชาวนาปรับตัวได้ต่างกัน แต่การปรับตัวเกิดขึ้นหลายวิธีการ หากปรับตัวครั้งแรกแล้วยังไม่สำเร็จจะ มีการปรับตัวด้วยวิธีอื่นต่อไป

กรณีศึกษาการสร้างทางด่วนทับชุมชนบ้านครัว โดยชลธิรา ลัดดาวัฒนาและคณะ จากโครงการสิทธิชุมชนท้องถิ่น จากจารีตประเพณีสู่สถานการณ์ปัจจุบัน: การศึกษาเพื่อแสวงหาแนวทางนโยบายสิทธิชุมชนท้องถิ่นในประเทศไทย (2547) พบว่า ชุมชนบ้านครัวปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงในชุมชนโดยปรับตัวด้านอาชีพต่อการสร้างทางด่วน คนในชุมชนสืบเชื้อสายมาจากชาวจามในเขมรมีรูปแบบการดำเนินชีวิตแบบเขมร-มุสลิม นั่นคือการต้องผูกพันอยู่กับศาสนสถาน 2 แห่ง คือมัสยิดและสุสานอย่างแยกไม่ออก จนสามารถกล่าวได้ว่าชุมชน สุสานและมัสยิดเป็นเรือนร่างเดียวกัน และเมื่อมีแผนการสร้างทางด่วนสายดิ่งผ่านชุมชนบ้านครัว ซึ่งจะมีผลให้ต้องแยกชุมชนมุสลิมออกจากศาสนสถานทั้งสองแห่งนี้ย่อมก่อให้เกิดปัญหาการดำรงชีวิตกับชาวชุมชนบ้านครัว แม้ว่าการทางพิเศษแห่งประเทศไทยเสนอว่าจะปรับแนวทางด่วนมิให้ตัดผ่านมัสยิดและสุสาน ข้อเสนอดังกล่าวก็ยังเป็นการขัดต่อการดำรงชีวิตตามความเชื่อมุสลิมบ้านครัว ชุมชนบ้านครัวมิใช่ได้รับผลกระทบต่อชุมชนจากการสร้างทางด่วนเท่านั้น ความเจริญทางเศรษฐกิจของประเทศไทยและการหาตัวไปของนายจิม ทอมป์สันผู้ส่งเสริมการทอผ้าไหมของชาวบ้านก็ทำให้วิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนไปด้วย ประชาชนในบ้านครัวที่เคยประกอบอาชีพผลิตผ้าไหมก็เปลี่ยนไปเป็นการประกอบอาชีพค้าขายอาหารและขนมภายในและนอกชุมชน โดยมีต้นทุนการทำอาหารที่สูงขึ้นและหาแหล่งตลาดยากขึ้นเพราะราคาสินค้าแพงและมีการแข่งขันสูง วิถีชีวิตที่เป็นเรือนร่างเดียวกันระหว่างชุมชนและศาสนสถานต้องแยกจากกันจากการสร้างทางด่วนและสูญเสียทุนทางสังคมคือการทอผ้าไหมและการเดินเรือ รวมถึงวิถีชีวิตอื่นๆ

ยศ สันตสมบัติ (2539) ศึกษาการปรับตัวของชุมชนท่าเกวียน พบว่า ชาวท่าเกวียนเริ่มรู้สึกถึงความเปลี่ยนแปลงที่เข้ามาในหมู่บ้านตั้งแต่เขื่อนเจ้าพระยาที่จังหวัดชัยนาทสร้างเสร็จสมบูรณ์ โดยสัตว์น้ำลดน้อยลง ชาวที่เคยให้ผลผลิตงดงามให้ผลผลิตน้อยลง แต่ประชาชนก็ปฏิบัติตามสิ่งที่เจ้าหน้าที่แนะนำเพื่อการเพิ่มผลผลิตแบบใหม่ คือ การทำนาดำปีละ 2 ครั้งและพบว่าข้าวที่ได้มีปริมาณเพิ่มขึ้นจริง ชาวบ้านจึงเปลี่ยนรูปแบบการทำนาหว่านมาเป็นนาดำและการใช้เครื่องยนต์ ยาปราบศัตรูพืชแทนการผลิตด้วยควายเช่นเดิมและยังไม่มีมีการปลูกพืชตระกูลถั่วเพื่อบำรุงดินแต่อย่างใด เมื่อเวลาผ่านไปการปลูกพืชด้วยวิธีดังกล่าวทำให้ดินเสื่อมสภาพและต้องใช้ยาฆ่าแมลงรวมถึงสารเคมีอื่นๆเพิ่มขึ้นเพื่อให้ข้าวออกรวงเหมือนเดิม เมื่อมีความยากลำบากในการทำนามากขึ้นชาวบ้านก็เริ่มคิดว่าการทำนาเป็นสิ่งยากลำบากและไม่ต้องการให้ลูกหลานทำนาอีกต่อไป ชาวบางรายจึงตัดสินใจขายที่ดินราคาถูกเพื่อใช้หนี้ธนาคารเพื่อการเกษตรหรือแก้แค้นเจ้าหนี้ และเมื่อมีถนนตัดผ่านที่ดินบริเวณนั้นเพิ่มขึ้นราคาที่ดินก็สูงขึ้นด้วย ชาวบ้านบางคนจึงขายที่เพิ่มและที่ดินเริ่มเปลี่ยนมือเป็นของนายทุน ต่อมาเริ่มมีโรงงานรองเท้าเข้ามาผลิตและจ้างแรงงานในพื้นที่ทำงาน

คนรุ่นใหม่ในพื้นที่และคนจากพื้นที่อื่นก็หลั่งไหลเข้าสู่ชุมชน คนในชุมชนก็มีอาชีพใหม่เกิดขึ้น เช่น การกั้นห้องเช่าสำหรับแรงงานที่มาทำงาน เปิดร้านขายของชำ หาบเร่แผงลอย ตลาดนัด การพนัน การทะเลาะวิวาทของวัยรุ่น คนแก่ถูกทอดทิ้งเพราะแรงงานมุ่งทำงานหาเงิน ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงมองเป็น 2 ความคิดเห็น คือ คิดว่าความเจริญช่วยให้มีงาน มีเงินที่มั่นคงกว่าทำนาอย่างเดียว แต่บางกลุ่มก็เห็นว่าความเป็นตัวเองกำลังหมดไป มีความมั่นคงในชีวิตเพราะต้องเป็นลูกจ้าง ชาวบ้านจึงหาทางออกโดยการปรับตัวด้วยวิธีการต่างๆ ได้แก่ การจัดทำโครงการไร่นาสวนผสม การปรับและจัดตั้งองค์กรชุมชนและพบว่าชาวบ้านเริ่มมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

การศึกษาวิจัยของยศ สันตสมบัติ (2546) ในกรณีชาวกะเหรี่ยงแม่วางพยายามปรับเปลี่ยนตนเองจากที่เคยถูกมองว่าเป็นชาวเขา ไร่ สกปรกและทำลายป่ามาเป็นชาวปกากะยอมที่รักป่าและมีระบบการจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ กรณีของบ้านหาดเค็ด ชาวบ้านพยายามสะสมความรู้เกี่ยวกับสายพันธุ์ข้าวพื้นบ้านและพลิกฟื้นความรู้เพื่อเป็นฐานของการควบคุมการผลิตของชาวนา โดยต่อสู้เพื่อควบคุมความรู้และสายพันธุ์พืชในฐานะเป็นเครื่องมือการผลิตพื้นฐานในระบบเกษตร ดังนั้นในขณะที่ชาวนาที่อื่นๆทอดทิ้งไร่ นาไปสู่อาชีพรับจ้างแค่ผู้นำชาวบ้านหาดเค็ดกลับหันมาสนใจกับการรวมกลุ่มของเกษตรกรเพื่อสร้างองค์ความรู้และทำการผลิตบนพื้นฐานความรู้ของชาวนา การศึกษาวิจัยของชาวต่างประเทศ แพลโดยยศ สันตสมบัติ (2546) เริ่มจากการศึกษาหมู่บ้านไทลื้อที่อำเภอเชียงคำ จังหวัดเชียงรายของไมเคิล มอร์แมน (Moerman 1964) พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีทางการผลิต เช่น การใช้รถไถตลอดจนการปลูกพืชพาณิชย์ทำให้ชุมชนชาวนาเกิดการปรับตัวโดยได้รับอิทธิพลจากความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับโลกภายนอกเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตามมอร์แมนเสนอว่าแม้ว่าบ้านปิงจะเป็นส่วนหนึ่งของรัฐชาติและตลาดโลกมากขึ้นแต่บ้านปิงก็ยังคงเป็นชุมชนชาวนา ครัวเรือนและชุมชนยังคงเป็นหน่วยปฐมภูมิหรือพื้นฐานของการผลิตและการดำรงชีวิตของชาวนา ตัวอย่างต่อมาเป็นการวิจัยของเกิฟฟอร์ด เกิรด์ซ์ (Geertz 1963) ในการพิจารณาพัฒนาการของระบบเกษตรชวาก่อนที่ชาวดัตช์จะเข้ามา เริ่มจากการปลูกข้าวแบบนาดำในที่ราบระหว่างเขาเพื่อเป็นอาหารหลัก รวมทั้งปลูกพืชหลายชนิดและไม้ยืนต้นเพื่อเป็นอาหาร ต่อมาชาวดัตช์เข้ามายึดครองและดักดวงผลประโยชน์จากชาวนา โดยพ่อค้าดัตช์เริ่มเข้ามาเป็นพ่อค้าคนกลางส่งเครื่องเทศออกไปขายยังประเทศต่างในทวีปยุโรป และได้ทำไร่ขนาดใหญ่ของรัฐเพื่อเพาะปลูกกาแฟสำหรับส่งขายในยุโรป ดังนั้นชาวบ้านต้องเข้ามาทำงานให้รัฐและสูญเสียที่ดินให้รัฐด้วย แต่การทำเกษตรแบบเดิมก็ยังเป็นไปอย่างเข้มข้นจนสามารถผลิตข้าวเพิ่มขึ้นและเพียงพอต่อการบริโภคของประชาชนที่สูงขึ้น จนกลายเป็นการพัฒนาในลักษณะทวินิยม คือ ชาวนาส่วนใหญ่ยังคงทำการผลิตแบบยังชีพและไม่สามารถเข้าถึงฉันทุน

และสินเชื่อเพื่อนำไปสู่การผลิตเพื่อการค้า ในขณะที่ระบบไร่ขนาดใหญ่พัฒนาขึ้น โดยใช้ทุนและเทคโนโลยีทางการผลิตภายใต้การบริหารจัดการแบบอาณานิคม

การอพยพที่ไม่ก่อปัญหาตามมา

กรณีหนึ่งที่น่าสนใจคือกรณีการอพยพที่ไม่ก่อปัญหาตามมา ได้แก่ การอพยพย้ายถิ่นของประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังน้ำ เขื่อนแม่งัดสมบูรณ์ชลที่ศึกษาโดยการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย(2529) ซึ่งเป็นโครงการพัฒนาที่มีการอพยพของประชาชนประมาณ 400 หลังคาเรือน แต่ไม่มีเหตุการณ์ความรุนแรงระหว่างการอพยพและเป็นความเต็มใจของประชาชนในการย้ายถิ่นจากโครงการพัฒนา กรมชลประทานได้ดำเนินการจัดสรรที่ดินให้ประชาชนอพยพออกจากเขื่อนน้ำท่วมที่เป็นผลจากการสร้างเขื่อนรวมจำนวน 413 ครัวเรือน โดยใช้ที่ดินของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (สปก.) เนื้อที่ประมาณ 2,600 ไร่ พร้อมได้จัดตั้งอำนวยความสะดวกต่างๆ ได้แก่ ที่ทำกินและที่อยู่อาศัย สร้างถนนภายในหมู่บ้าน จัดสร้างแหล่งน้ำและระบบการแจกจ่ายน้ำและสร้างโรงเรียน วัด สถานอนามัย การอพยพครั้งนี้ไม่มีความรุนแรง อาจเกิดจากการที่ประชาชนเป็นผู้ขอให้รัฐเป็นผู้สร้างโครงการพัฒนาเองซึ่งเล็งถึงความต้องการที่แท้จริงของประชาชนในพื้นที่ การเตรียมความพร้อมของรัฐในการรองรับต่อการย้ายถิ่นของประชาชน หรือประชาชนที่ได้รับผลกระทบอาจมีจำนวนไม่มากนักก็อาจเป็นไปได้

กรณีศึกษา ประชาชนต้องย้ายถิ่นจากโครงการพัฒนาของรัฐจากหนังสือพิมพ์ข่าวสด ประจำวันที่ 17 กันยายน 2544 เกี่ยวกับการรองรับประชาชนที่ถูกอพยพออกจากป่าเทือกเขาภูพาน จังหวัดมุกดาหาร โดยทางจังหวัดสนับสนุนการก่อสร้างหมู่บ้านศรีดาวรพนาภายในพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำห้วยบางทรายตอนบน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อรองรับประชาชนกว่า 200 ครอบครัวย้ายมาอาศัยบนเทือกเขาภูพาน เพราะเทือกเขาดังกล่าวถูกทำลายลงไปมาเป็นเหตุให้เกิดความแห้งแล้งในพื้นที่ การย้ายเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านศรีดาวรพนา ประชาชนจะมีพื้นที่ทำกินและที่อยู่อาศัยให้ครอบครัวละ 9 ไร่ ทางด้านสาธารณสุข ปลูก จัดหาระบบไฟฟ้า เส้นทางคมนาคม การก่อสร้างฝายเก็บน้ำภายในหมู่บ้าน 10 แห่ง จัดหาพันธุ์ไม้ผล ไม้ยืนต้น พันธุ์ปลา อุปกรณ์เลี้ยงปลา ในบ่อพลาสติกและก่อสร้างโรงเรียนระดับประถมศึกษาขึ้น โดยการท่าอากาศยานแห่งประเทศไทยเป็นผู้สร้างให้เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ในลักษณะโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน(ตชด.) มีครูตชด.เป็นผู้สอน การย้ายถิ่นในกรณีนี้เป็นกรณีที่ย้ายได้รับความสะดวกสบายและเกิดผลดีทั้งต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมของผู้ย้ายถิ่นเอง

บทที่ 3

ข้อมูลพื้นฐานของสภาพการพัฒนาของหมู่บ้านสงเป็ยและหมู่บ้านบางทรายใหญ่ และโครงการสะพานข้ามแม่น้ำโขง แห่งที่ 2

1. ข้อมูลพื้นฐานของจังหวัดมุกดาหาร

1.1 ความเป็นมา

จังหวัดมุกดาหารเริ่มต้นก่อตั้งเมืองตั้งแต่สมัยปลายกรุงศรีอยุธยา โดยเจ้ากินรี แห่งบ้านหลวงโพธิ์สิม บริเวณใกล้พระราชอุรังคัง อยู่ทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง ได้อพยพพรรคพวกข้ามโขงมาตั้งเมืองหลวงทางฝั่งขวาแม่น้ำโขงตรงปากห้วยบังมุกตั้งแต่เดือน 4 ปีกุน จุลศักราช 1132 ขนานนามว่า “เมืองมุกดาหาร”

มุกดาหารมีฐานะเป็นเมืองของมณฑลอุดร ต่อมาปี พ.ศ. 2450 ถูกยุบเป็นอำเภอมุกดาหาร จังหวัดนครพนม จนถึงปี พ.ศ. 2525 ได้มีพระราชบัญญัติตั้งจังหวัดมุกดาหาร พ.ศ. 2525 มีผลใช้บังคับวันที่ 27 กันยายน 2525 ให้แยกอำเภอมุกดาหาร อำเภอกำชะอี อำเภอคอนดาล อำเภอนิคมน้ำอโยธยา กิ่งอำเภอดงหลวงและกิ่งอำเภอห้วยน้ำใหญ่ออกจากจังหวัดนครพนม รวมตั้งเป็นจังหวัดมุกดาหาร และให้เปลี่ยนชื่ออำเภอมุกดาหารเป็นอำเภอเมืองมุกดาหาร ต่อมาได้มีพระราชกฤษฎีกายกฐานะกิ่งอำเภอดงหลวง กิ่งอำเภอห้วยน้ำใหญ่ และกิ่งอำเภอหนองสูง เป็นอำเภอดงหลวง อำเภอห้วยน้ำใหญ่ และอำเภอหนองสูงมาจนถึงปัจจุบัน

มุกดาหารเป็นจังหวัดทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ทอดตัวยาวไปกับแม่น้ำโขง อยู่ตรงข้ามกับแขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีเนื้อที่ประมาณ 4,339 ตารางกิโลเมตร ช่วงที่แม่น้ำโขงไหลผ่านจังหวัดมุกดาหารมีระยะทาง 72 กิโลเมตร ทอดแนวยาวตามพื้นที่ตลอด 3 อำเภอ คือ อำเภอห้วยน้ำใหญ่ อำเภอเมืองและอำเภอคอนดาล โดยเฉพาะบริเวณตัวเมืองมีจุดที่แม่น้ำโขงไหลกว้างถึง 1,800 เมตร ซึ่งถือว่าเป็นจุดที่กว้างที่สุดในประเทศไทย

มุกดาหารอยู่บนเส้นทางคมนาคมระหว่างภูมิภาคมาแต่โบราณ ปัจจุบันยังคงเป็นศูนย์กลางการค้าและการเดินทางระหว่างประเทศ เป็นจุดส่งสินค้าไทยออกสู่ต่างประเทศและรับสินค้าประเทศเพื่อนบ้านเข้ามาจำหน่ายและได้รับการขนานนามว่า ประตูสู่อินโดจีน (ททท., 2547:1)

1.2 สภาพภูมิประเทศของจังหวัดมุกดาหาร

สภาพภูมิประเทศของจังหวัดมุกดาหารส่วนใหญ่เป็นที่ราบถึงที่ราบสูงประมาณร้อยละ 69 รองลงมาเป็นที่ภูเขาสูงประมาณร้อยละ 18.5 ที่เหลือเป็นที่ราบลุ่มประมาณร้อยละ 12.5

พื้นที่ที่เป็นที่ราบถึงที่ราบสูงจะปรากฏอยู่ทั่วทั้งจังหวัดซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัด ส่วนพื้นที่ที่เป็นภูเขาส่วนใหญ่จะพบแถบทางทิศตะวันตกของจังหวัดติดกับจังหวัดนครพนม สกลนครและกาฬสินธุ์ มีที่ราบสูงบางที่พบบริเวณตอนกลางและทิศใต้ของจังหวัดซึ่งพบเป็นหย่อมๆ และพื้นที่ที่เป็นที่ราบลุ่มจะปรากฏกระจายอยู่ทั่วทั้งจังหวัดแต่เป็นแนวแคบๆ เป็นส่วนใหญ่ จึงไม่ปรากฏพื้นที่ราบลุ่มที่เป็นผืนใหญ่ๆ

พื้นที่ของจังหวัดมุกดาหารจะปรากฏเป็นพื้นที่สูงทางทิศตะวันตกแล้วค่อยๆลาดเทลงมาทางด้านทิศตะวันออกจนถึงแม่น้ำโขงที่เป็นแนวเขตแดนระหว่างประเทศไทยกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จึงปรากฏลำห้วยต่างๆ มากมายไหลจากทิศตะวันตกไปทางทิศตะวันออกลงสู่แม่น้ำโขง(พิพัฒน์ สุวัชรังกูรและคาร์ณี ศรีสง่า, 2533)

1.3 การปกครอง

จังหวัดมุกดาหารแบ่งการปกครองออกเป็น 7 อำเภอ, 52 ตำบล , 508 หมู่บ้าน ได้แก่

- อำเภอเมืองมุกดาหาร มี 12 ตำบล 141 หมู่บ้าน
- อำเภอกำชะอี มี 9 ตำบล 86 หมู่บ้าน
- อำเภอดอนตาล มี 7 ตำบล 62 หมู่บ้าน
- อำเภอนิคมคำสร้อย มี 7 ตำบล 79 หมู่บ้าน
- อำเภอดงหลวง มี 6 ตำบล 53 หมู่บ้าน
- อำเภอหว้านใหญ่ มี 5 ตำบล 43 หมู่บ้าน
- อำเภอหนองสูง มี 6 ตำบล 44 หมู่บ้าน

นอกจากนี้ยังประกอบด้วย 1 อบจ. , 1 เทศบาลเมือง , 3 เทศบาลตำบล ได้แก่

- เทศบาลตำบลคำชะอี
- เทศบาลตำบลดอนตาล
- เทศบาลนิคมคำสร้อย

มีจำนวนประชากรในจังหวัด 125,334 คน แบ่งเป็นเพศชาย 62,604 คนและเพศหญิง 62,730 คน (แหล่งที่มา : ข้อมูลจำนวนประชากรแยกตามเพศและกลุ่มอายุ ปี 2547 อำเภอเมืองมุกดาหาร)

2.2 ลักษณะภูมิประเทศ

พื้นที่และลักษณะภูมิประเทศของตำบลบางทรายใหญ่มีลักษณะเป็นที่ราบสูงและสลับกับภูเขาและป่าสงวนแห่งชาติดงหมู โดยเฉพาะพื้นที่หมู่ที่ 3, 4, 5, 6, 8, 10 และหมู่ที่ 11 ซึ่งมีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ประมาณ 160-200 เมตร พื้นที่ทางตะวันตกกคคเป็นประมาณร้อยละ 45 ของตำบลยังคงเป็นป่าไม้ที่ยังมีความอุดมสมบูรณ์ ภายในตำบลมีลำห้วยบางทรายไหลผ่านแต่ยังไม่สามารถนำมาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการเกษตรได้อย่างสูงสุด (อบต. บางทรายใหญ่, 2547)

2.3 สภาพดิน

ตำบลบางทรายใหญ่เป็นตำบลที่มีที่ดินไม่เอื้ออำนวยต่อการปลูกพืชที่เป็นอาชีพหลักและอาชีพรองของประชาชนในตำบลนัก กล่าวคือพื้นที่ส่วนใหญ่โดยเฉพาะด้านตะวันตกของตำบลดินมีความเหมาะสมพอประมาณ จึงไม่เหมาะสมในการทำนาข้าวและการปลูกพืชไร่ นอกนั้นยังมีปัญหาเกี่ยวกับการขาดแคลนน้ำและปัญหาความเหมาะสมของดิน สำหรับพื้นที่ที่ดินมีความเหมาะสมในการเพาะปลูก ได้แก่ พื้นที่ทางตะวันออกของตำบล (ชำนาญ พิศศรี, 2541: 76)

2.3 การใช้ประโยชน์ที่ดิน

ตารางที่ 1 แสดงประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดินในจังหวัดมุกดาหาร

ประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดิน	จำนวนเนื้อที่	
	ไร่	ร้อยละ
1. พื้นที่ทำการเกษตร	18,135	60.45
2. พื้นที่ชุมชน	725	2.42
3. พื้นที่ป่าไม้	5,028	16.76
4. อื่นๆ เช่น ที่สาธารณะ	6,112	20.37
รวม	30,000	100

ที่มา : 1. สำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอเมืองมุกดาหาร จังหวัดมุกดาหาร, 2540

2. จากการวัดพื้นที่จากภาพถ่ายทางอากาศ

2.4 การปกครองภายในตำบลบางทรายใหญ่

จากเอกสารการจัดทำข้อมูลสถิติเพื่อการพัฒนา อบต. พ.ศ. 2547 ภายใต้โครงการจัดทำระบบข้อมูลสถิติระดับท้องถิ่นให้รายละเอียดของการปกครองภายในตำบล ดังนี้

ตารางที่ 2 แสดงรายละเอียดของการปกครองภายในตำบลบางทรายใหญ่

หมู่ที่	ชื่อบ้าน	ประชากร		
		ชาย	หญิง	รวม
1	บางทรายใหญ่*	507	532	1,039
2	บางทรายใหญ่*	568	557	1,125
3	โคกสูง*	523	569	1,092
4	คอนม่วย*	281	297	578
5	หนองแอก	457	425	882
6	หนองหอย	340	360	700
7	คำฝักนอก	179	191	370
8	ป่าหวาย	443	410	853
9	สงเปือย*	129	155	284
10	โนนสว่าง	301	299	600
11	หนองหอย	223	233	456
12	หนองแอก	162	167	329
รวม		4,113	4,195	9,308

ที่มา : ศูนย์บริหารการทะเบียนราษฎรภาค สาขาจังหวัดมุกดาหาร: 2548

* หมายถึง หมู่บ้านที่มีประชาชนถูกเวนคืนที่ดินจากการสร้างสะพาน

2.5 สภาพเศรษฐกิจในตำบลบางทรายใหญ่

ประชาชนส่วนใหญ่ในตำบลบางทรายใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและเลี้ยงสัตว์ อาชีพเกษตรกรรมที่ทำ ได้แก่ ทำไร่ ทำนา ไร่อ้อย ไร่มันสำปะหลัง พืชผักและพืชไร่อื่นๆ เลี้ยงปลาในกระชัง และเมื่อว่างจากฤดูกาลทำเกษตรกรรมก็มีอาชีพรับจ้างทั่วไปและเป็นลูกจ้างในโรงงาน อัตราการว่างงานของประชากรในตำบลอยู่ในระดับปานกลาง ส่งผลให้สภาพเศรษฐกิจของตำบลบางทรายใหญ่มีสภาพพอที่จะเลี้ยงตัวเองและครอบครัวได้

2.6 ลักษณะเด่นและจุดอ่อนของตำบล (จากการสัมภาษณ์กำนัน ผู้ใหญ่บ้านและประชาชนในหมู่บ้าน)

จุดเด่น

ประชาชนค่อนข้างมีฐานะทางการเงินดี มีความรักและผูกพันในชุมชน มีความสัมพันธ์อันดีระหว่างพี่น้องทั้งในฝั่งไทยและฝั่งลาว ภายในหมู่บ้านมีความสงบเรียบร้อย ไม่มีปัญหาอาชญากรรม

จุดอ่อน

ในด้านจุดอ่อน เนื่องจากมีความเจริญด้านการคมนาคมและความเจริญด้านอื่นๆเข้ามาในหมู่บ้าน ส่งผลให้ประชาชนมีความต้องการบริโภคนิยมสูงและพยายามผลักดันตนเองให้เท่าเทียมกับสังคมเพื่อนบ้าน จนกระทั่งไม่พิจารณาฐานะของตนเอง ขณะเดียวกันประชาชนบางส่วนยังขาดความกระตือรือร้นในการพัฒนาอาชีพ ทักษะความสามารถและไม่ค่อยสนใจข่าวสารที่ทางการประชาสัมพันธ์

3. ข้อมูลทั่วไปของหมู่บ้านที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างสะพาน

หมู่บ้านที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างสะพาน ได้แก่ บ้านบางทรายใหญ่ หมู่ 1 และหมู่ 2 บ้านโคกสูง หมู่ 3 ,บ้านดอนม่วย หมู่ 4 และบ้านสงเปือย หมู่ 9 ซึ่งมีข้อมูลแต่ละหมู่บ้านดังนี้

3.1 บ้านบางทรายใหญ่ หมู่ 1

ข้อมูลทั่วไป

1. พื้นที่ภายในหมู่บ้าน มีพื้นที่ทั้งสิ้น 1,970 ไร่ มีประชากร 1,039 คน 211 ครัวเรือน ประชาชนมีอาชีพหลักคือการทำนา ข้าวไร่ 148 ครัวเรือน รับจ้างทั่วไป 34 ครัวเรือน และค้าขาย 29 ครัวเรือน โดยมีกลุ่มอาชีพในหมู่บ้าน 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มส่งเสริมการปลูกผักและศูนย์ผลิตข้าวชุมชน และสินค้าหนึ่งผลิตภัณฑ์ หนึ่งตำบล ได้แก่ ขนมจีน

2. การศึกษา ประชาชนที่จบการศึกษาสูงสุดในหมู่บ้านจบระดับสูงกว่าปริญญาตรี 2 คน ส่วนประชาชนที่จบการศึกษาระดับ ป.1-ป.6 มีมากที่สุดคือ 590 คน

3. สิ่งอำนวยความสะดวก ประชาชนมีวิทยุ 150 เครื่อง จากครัวเรือนที่มีวิทยุ 150 ครัวเรือน และมีโทรทัศน์สี 193 เครื่อง จากครัวเรือนที่มีโทรทัศน์สี 185 ครัวเรือน โทรศัพท์มือถือ 202 เครื่อง

4. รายได้ รายได้จากการประกอบอาชีพทุกประเภทรวมกันต่อปีส่วนใหญ่(105 คน)อยู่ระดับ 30,000-49,999 บาท

5. ความเดือดร้อนของประชาชนในหมู่บ้าน เป็นเรื่องการคมนาคมไม่สะดวก ผลผลิตราคาต่ำ ปุ๋ยและยาปราบศัตรูพืชราคาแพง น้ำเน่าเสีย และโรคระบาดพืช

6. สิ่งที่ต้องการให้รัฐช่วยเหลือ ประชาชนต้องการให้รัฐบาลช่วยเหลือด้านการสร้างถนนคอนกรีตเชื่อมระหว่างหมู่บ้าน แก้ปัญหาโรคระบาดของพืช และแก้ปัญหาน้ำเสียจากการเลี้ยงปลาในกระชัง

การปกครองภายในหมู่บ้าน

บ้านบางทรายใหญ่ หมู่ 1 มีคณะกรรมการหมู่บ้าน 8 คนและสมาชิกอบต. 2 คน

3.2 บ้านบางทรายใหญ่ หมู่2

ข้อมูลทั่วไป

1. พื้นที่ภายในหมู่บ้าน มีพื้นที่ทั้งสิ้น 2,196 ไร่ มีประชากร 1,125 คน 209 ครัวเรือน ประชาชนมีอาชีพหลักคือการทำนา ข้าวไร่ 143 ครัวเรือน รับจ้างทั่วไป 41 ครัวเรือน และค้าขาย 15 ครัวเรือน โดยมีกลุ่มอาชีพในหมู่บ้าน 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มเลี้ยงโคและกลุ่มสตรี ไม่มีสินค้าหนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล

2. การศึกษา ประชาชนที่จบการศึกษาสูงสุดในหมู่บ้านจบระดับสูงกว่าปริญญาตรี 1 คน ส่วนประชาชนที่จบการศึกษาระดับป.1-ป.6 มีมากที่สุดคือ 350 คน

3. สิ่งอำนวยความสะดวก ประชาชนมีวิทยุ 177 เครื่อง จากครัวเรือนที่มีวิทยุ 177 ครัวเรือน และมีโทรทัศน์สี 199 เครื่อง จากครัวเรือนที่มีโทรทัศน์สี 193 ครัวเรือน โทรศัพท์มือถือ 189 เครื่อง

4. รายได้ รายได้จากการประกอบอาชีพทุกประเภทรวมกันต่อปีส่วนใหญ่(102 คน)อยู่ระดับ 20,000-29,999 บาท

5. ความเดือดร้อนของประชาชนในหมู่บ้าน ความเดือดร้อนของประชาชนในหมู่บ้านเป็นเรื่องความแห้งแล้งรุนแรง ขาดแคลนทุนประกอบอาชีพ ปุ๋ยและยาปราบศัตรูพืชราคาแพง น้ำเน่าเสีย กลิ่นเหม็นจากโรงงาน

6. สิ่งที่ต้องการให้รัฐช่วยเหลือ ประชาชนต้องการให้รัฐบาลช่วยเหลือด้านการจัดหางบประมาณเงินทุน จัดหาแหล่งน้ำและปุ๋ยราคาถูก

การปกครองภายในหมู่บ้าน

บ้านบางทรายใหญ่ หมู่ 2 มีคณะกรรมการหมู่บ้าน 8 คนและสมาชิกอบต. 2 คน

3.3 บ้านโลกสูง หมู่3

ข้อมูลทั่วไป

1. พื้นที่ภายในหมู่บ้าน มีพื้นที่ทั้งสิ้น 2,135 ไร่ มีประชากร 1,092 คน 211 ครัวเรือน ประชาชนมีอาชีพหลักคือการทำนา ข้าวไร่ 170 ครัวเรือน และทำไร่ 34 ครัวเรือน โดยมี

กลุ่มอาชีพในหมู่บ้าน 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มเลี้ยงโค-กระบือและกลุ่มเกษตรกร ไม่มีสินค้าหนึ่งผลิตภัณฑ์ หนึ่งตำบล

2. การศึกษา ประชาชนที่จบการศึกษาสูงสุดในหมู่บ้านจบระดับสูงกว่าปริญญาตรี 1 คน ส่วนประชาชนที่จบการศึกษาระดับ ป.1-ป.6 มีมากที่สุดคือ 560 คน

3. สิ่งอำนวยความสะดวก ประชาชนมีวิทยุ 170 เครื่อง จากครัวเรือนที่มีวิทยุ 170 ครัวเรือน และมีโทรทัศน์สี 210 เครื่อง จากครัวเรือนที่มีโทรทัศน์สี 198 ครัวเรือน โทรศัพท์มือถือ 200 เครื่อง

4. รายได้ รายได้จากการประกอบอาชีพทุกประเภทรวมกันต่อปีส่วนใหญ่ (63 คน) อยู่ระดับ 10,000-19,999 บาท

5. ความเดือดร้อนของประชาชนในหมู่บ้าน ผลผลิตตกต่ำ คมนาคมไม่สะดวก ไม่มีที่ดินทำกิน ขาดแคลนพันธุ์พืช และการขนส่งผลผลิตไม่ค่อยสะดวก

6. สิ่งที่ต้องการให้รัฐช่วยเหลือ ประชาชนต้องการให้รัฐบาลช่วยเหลือด้านการทำถนนเข้าพื้นที่การเกษตร ผลผลิตราคาตกต่ำและเงินทุนในการประกอบอาชีพ

การปกครองภายในหมู่บ้าน

บ้าน โลกสูง หมู่ 3 มีคณะกรรมการหมู่บ้าน 8 คนและสมาชิก อบต. 2 คน

3.4 บ้านดอนม่วย หมู่ 4

ข้อมูลทั่วไป

1. พื้นที่ภายในหมู่บ้าน มีพื้นที่ทั้งสิ้น 2,095 ไร่ มีประชากร 578 คน 108 ครัวเรือน ประชาชนมีอาชีพหลักคือการทำนา ข้าวไร่ 85 ครัวเรือน ทำไร่ 10 ครัวเรือน และรับจ้างทั่วไป 7 ครัวเรือน โดยมีกลุ่มอาชีพในหมู่บ้าน ได้แก่ กลุ่มเลี้ยงโค ไม่มีสินค้าหนึ่งผลิตภัณฑ์ หนึ่งตำบล

2. การศึกษา ประชาชนที่จบการศึกษาสูงสุดในหมู่บ้านจบระดับปริญญาตรี 6 คน ส่วนประชาชนที่จบการศึกษาระดับ ป.1-ป.6 มีมากที่สุดคือ 366 คน

3. สิ่งอำนวยความสะดวก ประชาชนมีวิทยุ 65 เครื่อง จากครัวเรือนที่มีวิทยุ 60 ครัวเรือน และมีโทรทัศน์สี 87 เครื่อง จากครัวเรือนที่มีโทรทัศน์สี 85 ครัวเรือน โทรศัพท์มือถือ 70 เครื่อง

4. รายได้ รายได้จากการประกอบอาชีพทุกประเภทรวมกันต่อปีส่วนใหญ่ (50 คน) อยู่ระดับ 20,000-29,999 บาท

5. ความเดือดร้อนของประชาชนในหมู่บ้าน คมนาคมไม่สะดวก ไม่มีที่ดินทำกิน ขาดแคลนทุนประกอบอาชีพ ผลผลิตตกต่ำ

6. สิ่งที่ต้องการให้รัฐช่วยเหลือ ประชาชนต้องการให้รัฐบาลช่วยเหลือด้านการคมนาคม ขาดแคลนทุนทรัพย์ในการประกอบอาชีพและไม่มีที่ดินทำกิน

การปกครองภายในหมู่บ้าน

บ้านคอนม่วย หมู่ 4 มีคณะกรรมการหมู่บ้าน 8 คนและสมาชิกอบต. 2 คน

3.5 บ้านสงเปือย หมู่ 9

ข้อมูลทั่วไป

1. พื้นที่ภายในหมู่บ้าน มีพื้นที่ทั้งสิ้น 860 ไร่ มีประชากร 284 คน 63 ครัวเรือน ประชาชนมีอาชีพหลักคือการทำนา ข้าวไร่ 50 ครัวเรือน และทำไร่ 30 ครัวเรือน โดยมีสินค้าหนึ่งผลิตภัณฑ์ หนึ่งตำบล ได้แก่ ดอกไม้จันทร์และผลิตภัณฑ์จากยางพารา

2. การศึกษา ประชาชนที่จบการศึกษาสูงสุดในหมู่บ้านจบระดับปริญญาตรี 4 คน ส่วนประชาชนที่จบการศึกษาระดับป.1-ป.6 มีมากที่สุดคือ 94 คน

3. สิ่งอำนวยความสะดวก ประชาชนมีวิทยุ 40 เครื่อง จากครัวเรือนที่มีวิทยุ 40 ครัวเรือน และมีโทรทัศน์สี 60 เครื่อง จากครัวเรือนที่มีโทรทัศน์สี 60 ครัวเรือน โทรศัพท์มือถือ 50 เครื่อง

4. รายได้ รายได้จากการประกอบอาชีพทุกประเภทรวมกันต่อปีส่วนใหญ่ (31 คน) อยู่ระดับ 100,000-499,999 บาท

5. ความเดือดร้อนของประชาชนในหมู่บ้าน ฝุ่นละออง ฝุ่นควัน ผลผลิตราคาตกต่ำ ปุ๋ยและยาปราบศัตรูพืชราคาแพง

6. สิ่งที่ต้องการให้รัฐช่วยเหลือ ประชาชนต้องการให้รัฐบาลช่วยเหลือด้านผลผลิตราคาตกต่ำและสร้างทางระบายน้ำ สระน้ำในหมู่บ้าน

การปกครองภายในหมู่บ้าน

บ้านสงเปือย หมู่ 9 มีคณะกรรมการหมู่บ้าน 8 คนและสมาชิกอบต. 2 คน

2. โครงการสะพานข้ามแม่น้ำโขง แห่งที่ 2

2.1 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการสร้างสะพาน

ความสำคัญของโครงการ

สะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 เป็นส่วนหนึ่งของโครงการระเบียงตะวันออก-ตะวันตก โดยเริ่มจากการที่รัฐบาลของประเทศต่างๆในอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง (Greater Mekong Sub-Regional : GMS) อันประกอบด้วยจีน พม่า เวียดนาม ลาว กัมพูชาและไทยได้เห็นพ้องกันในการดำเนินการร่วมกันในการพัฒนาพื้นที่อนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขงภายใต้การสนับสนุนของธนาคารเพื่อ

การพัฒนาแห่งเอเชีย (Asian Development Bank : ADB) และนำไปสู่กรอบความร่วมมือในการพัฒนาสาขาที่มีศักยภาพร่วมกันซึ่งครอบคลุมถึงการค้าผ่านแดน การลงทุน และการเคลื่อนย้ายแรงงานที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการพัฒนาโดยการนำทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ มาใช้ประโยชน์ร่วมกัน

ความเป็นไปได้สำหรับความร่วมมือดังกล่าว ก็คือ การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคมที่จะเชื่อมโยงเศรษฐกิจของประเทศต่างๆเข้าด้วยกันในการเคลื่อนย้ายคน สินค้าและยานพาหนะในการผ่านแดน (Free-Mobility) ด้วยการลดหย่อนเงื่อนไขหรือข้อจำกัดระหว่างกันเป็นกรณีพิเศษ (Free Flow) โดยสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 ก็เป็นโครงการหนึ่งในการปรับปรุงโครงการพื้นฐานด้านการคมนาคมด้วย

ความเป็นมาของสะพาน

สะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 มีแนวคิดที่จะเริ่มดั้นก่อสร้างเมื่อ พ.ศ. 2533 โดยธนาคารพัฒนาแห่งเอเชีย (ADB) ให้ความช่วยเหลือแก่ไทยและสปป.ลาวในการศึกษาโครงการสะพานข้ามแม่น้ำโขงระหว่างชาติ แห่งที่ 2 ผลการศึกษาตำแหน่งสะพานที่เหนือมุกดาหารประมาณ 5 ก.ม. มีความเหมาะสมที่สุดแต่ยังไม่มีความคืบหน้า

ต่อมา พ.ศ. 2538 มีการประชุมระดับรัฐมนตรีโครงการ GMS มีมติให้ดำเนินการก่อสร้างสะพานที่มุกดาหาร-สะหวันนะเขต โดยคณะรัฐมนตรีมีมติอนุมัติให้รัฐบาลไทยลงนามในความตกลงกู้เงินจากธนาคารเพื่อความร่วมมือระหว่างประเทศแห่งญี่ปุ่น (Japan Bank for International Cooperation : JBIC) ใช้งบประมาณเพื่อการก่อสร้าง 8,090 ล้านบาท โดยฝ่ายไทยและลาวรับผิดชอบค่าใช้จ่ายทั้งหมดคนละครั้งโดยประมาณ ทั้งนี้กรรมสิทธิ์ในโครงการของแต่ละประเทศอยู่ที่จุดกึ่งกลางของสะพาน

ปลายปี 2546 นายสุวิยะ จรุงเรืองกิจ รัฐมนตรีกระทรวงคมนาคมแห่งราชอาณาจักรไทย และท่านบัวทอง วงลอค้า รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคมขนส่ง ไปรษณีย์และก่อสร้างแห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวร่วมลงนามในสัญญาก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงระหว่างชาติ แห่งที่ 2

วันที่ 21 มีนาคม 2547 ดร.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีของไทยและนายบุญยัง วอลละจิด(Bounyang Vorachid)นายกรัฐมนตรีของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวได้ร่วมกันวาง

ศิลาฤกษ์บริเวณที่มีการก่อสร้างสะพาน คือ รอยต่อระหว่างบ้านสงเปือยและบ้านบางทรายใหญ่ จึงเป็นการเริ่มต้นการก่อสร้างสะพานอย่างเป็นทางการ

ดังนั้น ระยะเวลาของการประชุมหารือในการตัดสินใจสร้างสะพานใช้เวลานานถึง 13 ปี และรอการก่อสร้างอีกประมาณ 3 ปีสะพานจึงสำเร็จการก่อสร้างโดยเริ่มก่อสร้างตั้งแต่ 3 ธันวาคม 2546 โครงการจะเปิดใช้งานได้ในปลายปี พ.ศ. 2549

หน่วยงานฝ่ายไทยที่รับผิดชอบโครงการ ได้แก่ กรมทางหลวง กระทรวงคมนาคม ส่วนผู้รับผิดชอบฝ่ายสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ได้แก่ กระทรวงคมนาคมขนส่งไปรษณีย์และก่อสร้าง

ลักษณะโครงการสะพานข้ามแม่น้ำโขงระหว่างชาติ แห่งที่ 2

เป็นสะพานขนาด 2 ช่องจราจร ที่ตั้งโครงการอยู่ห่างจากตัวเมือง แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวไปทางทิศเหนือ 5 กิโลเมตร และห่างจากตัวเมือง จังหวัดมุกดาหาร ประเทศไทยไปทางทิศเหนือ 7.5 กิโลเมตร การก่อสร้างได้แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 เป็นการก่อสร้างส่วนสะพานข้ามแม่น้ำยาว 1,600 เมตร สะพานกว้าง 12 เมตร ลักษณะโครงการเป็นคานคอนกรีตรูปกล่องอัดแรงชนิดต่อเนื่องพร้อมเสากระโดงยึด โดยมีโครงสร้างเชิงลาดสะพานและถนนเชื่อมตัวสะพานทั้งฝั่งไทยและฝั่งลาว ทั้งนี้เนื่องจากความแตกต่างของการเดินรถของทั้ง 2 ประเทศ จึงต้องมีการสร้างถนนเปลี่ยนทิศทางการจราจรขึ้น

ส่วนที่ 2 เป็นการก่อสร้างอาคารด่านควบคุมการผ่านแดนและถนนเชื่อมต่อในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ไปบรรจบกับทางหลวงหมายเลข 9 ความยาวรวมประมาณ 2.5 กิโลเมตร

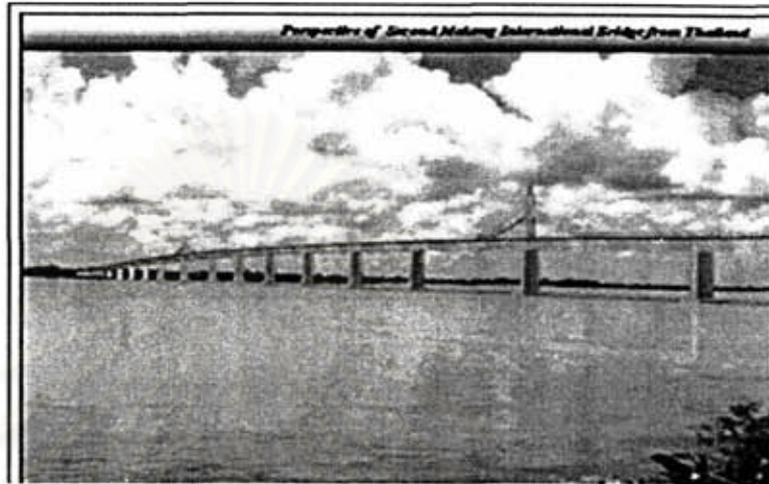
ส่วนที่ 3 เป็นการก่อสร้างอาคารด่านควบคุมการผ่านแดนและถนนเชื่อมต่อในประเทศไทย ไปบรรจบกับทางหลวงหมายเลข 212 ความยาวรวมประมาณ 0.95 กิโลเมตร

ตำแหน่งสะพาน

ตำแหน่งที่ตั้งที่เหมาะสมของโครงการฝั่งไทยมีจุดเริ่มต้นที่บ้านสงเปือย ตำบลบางทรายใหญ่ เหนือตัวเมืองมุกดาหารประมาณ 7 กิโลเมตร ฝั่งลาวอยู่ที่บ้านนาแก เหนือตัวเมืองกันตะบุรี แขวงสะหวันนะเขตประมาณ 5 กิโลเมตร ฝั่งไทยมีถนนเชื่อมไปยังทางหลวงหมายเลข 212 สาย

อุบลราชธานี-มุกดาหาร-นครพนม ด้านสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวเชื่อมไปยังทางหลวงหมายเลข 9 อันเป็นเส้นทางที่มุ่งตรงสู่ท่าเรือคานัง ประเทศเวียดนาม

รูปภาพที่ 3 สะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2

ที่มา : สื่อประชาสัมพันธ์การก่อสร้างสะพาน จังหวัดมุกดาหาร,2546

2.2 สะพานกับภูมิประเทศของบ้านสงเปือยและบ้านบางทรายใหญ่

สถานที่ที่เหมาะสมเพื่อการก่อสร้างสะพาน

ได้มีการสำรวจสถานที่ที่เหมาะสมต่อการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงระหว่างชาติ แห่งที่ 2 ไว้หลายแห่ง และแต่ละแห่งมีข้อได้เปรียบเสียเปรียบที่แตกต่างกันออกไป ได้แก่

1. จุดก่อสร้างสะพานบริเวณบ้านสงเปือย ตำบลบางทรายใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร
2. จุดก่อสร้างสะพานบ้านพาลูกา ตำบลชะโนด รอยต่อระหว่างบ้านบางทรายทอง ตำบลบางทรายน้อย อำเภอหว้านใหญ่ จังหวัดมุกดาหาร
3. เขตก่อสร้างสะพานบ้านทรายมูล ตรงข้ามกับท่าเรือแก่งกระเบาของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
4. จุดก่อสร้างสะพานบริเวณบ้านส้มป่อย ตำบลนาสีนวล อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร

ผลการเปรียบเทียบข้อดี-ข้อเสีย

ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ และการเปรียบเทียบทำเลที่ตั้งเพียง 2 จุด (จุดที่ 3 ทำเลที่ตั้งอยู่ในจังหวัดนครพนม ส่วนจุดที่ 4 บ้านส้มป่อย ตำบลนาสีนวล สภาภูมิประเทศเป็นภูเขาและ

เป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญ) ดังกล่าวได้คัดเลือกจุดที่เหมาะสมที่สุดคือจุดที่ 1 บ้านสงเปือย ตำบลบางทรายใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร

ทางเลือกที่ 1 บ้านสงเปือย ตำบลบางทรายใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร

ข้อได้เปรียบ

1. เมืองมีลักษณะหลายศูนย์กลาง เหมาะสมในการเติบโตของเมืองในระยะแรก
2. มีระยะทางห่างจากเขตเทศบาลเมืองมุกดาหาร 1 กิโลเมตร
3. ระบบสาธารณูปโภค-สาธารณูปการมีความต่อเนื่องกับเขตเทศบาลเมืองมุกดาหารจึงใช้งบประมาณในการพัฒนาน้อย
4. สถานที่ก่อสร้างห่างจากด่านศุลกากรในปัจจุบันซึ่งมีแพขนานยนต์
5. เสียค่าใช้จ่ายในการทำโครงการต่างๆน้อย เช่น โครงการตัดถนนใหม่เพื่อรองรับสะพานมิตรภาพและยังใช้งบประมาณน้อยในการตัดถนนใหม่ เพราะมีระยะห่างจากถนนสายประธานรอบเมืองประมาณ 2 กิโลเมตรในประเทศไทย ส่วนในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวมีระยะห่างประมาณ 2 กิโลเมตรกับการเชื่อมถนนที่มีอยู่แล้วทำให้เสียค่าขนส่งน้อย
6. การท่องเที่ยวสะดวกใกล้ตัวเมือง
7. มีความพร้อมในการรองรับให้บริการและการพัฒนามีความต่อเนื่องกับศูนย์กลางชุมชน

ข้อเสียเปรียบ

1. ใกล้บริเวณชุมชนทำให้เกิดปัญหาด้านการขยายตัวในระยะยาว
2. ใกล้บริเวณชุมชนหนาแน่นทำให้ราคาที่ดินสูงมาก
3. ใช้พื้นที่ทำการเกษตรที่สมบูรณ์เป็นที่ตั้งสะพานมิตรภาพ
4. พื้นที่ตั้งสะพานอยู่บริเวณกึ่งน้ำทำให้มีปัญหาตลิ่งพัง

ทางเลือกที่ 2 บ้านพาลูกา ตำบลชะโนด อำเภอหว้านใหญ่ รอยต่อระหว่างบ้านบางทราย

ทอง ตำบลบางทรายใหญ่ อำเภอหว้านใหญ่ จังหวัดมุกดาหาร

ข้อได้เปรียบ

1. เมืองมีลักษณะโคเคียวรองรับการขยายตัวในระยะยาวได้ดี
2. ที่ดินราคาถูก

ข้อเสียเปรียบ

1. บริเวณที่ตั้งสะพานห่างจากศูนย์กลางการปกครองจังหวัดมุกดาหาร 22 กิโลเมตร ห่างจากอำเภอหว้านใหญ่ 8 กิโลเมตร

2. พื้นที่ที่เป็นพื้นที่เกษตรกรรม อยู่ในโครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้า
3. ที่ตั้งสะพานใกล้ที่ตั้งค่าย ดชด.1243
4. โครงการที่จะตัดถนนเพื่อรองรับสะพานอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ
5. ใช้งบประมาณในการจัดทำโครงการถนนสูง (ระยะห่างจากถนนสายประธานประมาณ 7 กิโลเมตรในประเทศ ในประเทศลาว 7 กิโลเมตร)
6. การท่องเที่ยวระยะห่างจากจังหวัดมุกดาหาร 22 กิโลเมตร ทำให้มีการเดินทางหรือการใช้บริการต่างๆ ไม่เพียงพอต่อความต้องการ
7. พื้นที่ยังเป็นธรรมชาติและมีความเป็นชนบทมาก
8. พื้นที่ตั้งสะพานอยู่บริเวณกึ่งน้ำ มีปัญหาลิ่งฟุ้ง
9. ต้องตัดถนนผ่านลำคลอง 2 สายทำให้เสียงบประมาณในการสร้างสะพาน
10. ทำให้เกิดการพัฒนาและการขยายตัวของชุมชนเกาะไปตาม 2 ข้างถนนสายหลัก ซึ่งมีปริมาณการจราจรหนาแน่น โดยเฉพาะรถบรรทุก ทำให้เกิดอุบัติเหตุง่าย

ดังนั้น เมื่อเปรียบเทียบข้อดีและข้อเสียของการตัดสินใจเลือกสถานที่ก่อสร้างสะพานแล้ว การสร้างสะพานที่บ้านสงเปือยจึงมีผลดีมากกว่าผลเสียแม้ว่าอาจต้องเกิดผลเสียขึ้นบ้าง โดยเฉพาะประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณนั้น(ชำนาญ,141-148)

2.3 ผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดจากการสร้างสะพานในด้านต่างๆ

จากการประชุมประชาคมจังหวัดมุกดาหาร พ.ศ. 2546 เรื่องผลกระทบทางสังคมของโครงการพัฒนาระเบียงตะวันออก-ตะวันตก : กรณีเส้นทางหมายเลข 9 โดย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย บุคคลในจังหวัดมุกดาหารหลายกลุ่มทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนคาดว่า การสร้างสะพานจะส่งผลกระทบในด้านต่างๆ ดังนี้

การคมนาคม

ด้านความปลอดภัย ได้มีการคาดการณ์ว่าจะมีความปลอดภัยจากการขับขี่บนถนน 4 เลนที่สร้างขึ้นเพื่อรองรับสะพานเนื่องจากมีการแบ่งช่องทางการจราจรที่ชัดเจน ขณะเดียวกันก็มีความกังวลในประเด็นอุบัติเหตุบนถนนสายหลักและบนสะพานเนื่องจากการขับรถบนสะพานที่มีช่องทางการจราจรที่แตกต่างกันอาจทำให้เกิดความยากลำบากในการขับขี่ นอกจากนี้บนถนนสายหลักจะมีรถบรรทุกวิ่งเป็นจำนวนมากซึ่งอาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อพื้นถนนเนื่องจากบรรทุกเกินน้ำหนักและเกิดอุบัติเหตุได้ง่าย

ปัจจุบันพบว่าเริ่มมีปัญหาการจราจรติดขัดบริเวณตลาดอินโดจีนแล้ว นอกจากนี้ประชาชนที่มีที่พักอาศัยริมถนนหลวงไม่ใช้ที่ที่กลับรถที่ทางการสร้าง แต่นำรถจักรยานยนต์หรือรถจักรยานข้ามเกาะกลางถนนเพื่อความสะดวกในการกลับรถเนื่องจากที่กลับรถในแต่ละจุดอยู่ห่างไกล ซึ่งอาจก่อให้เกิดอุบัติเหตุได้ง่าย เช่น บริเวณถนนชยางกูรจากมุกดาหารไปอำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร นอกจากนี้พบว่าถนนเส้นนี้เป็นถนน 4 เลนที่ร่ววงสะดวกเฉพาะบริเวณจังหวัดมุกดาหารเท่านั้น เมื่อเริ่มเข้าสู่เขตจังหวัดยโสธรก็กลายเป็นถนนลาดยางที่ขรุขระ

การท่องเที่ยว

ด้านการท่องเที่ยว สะพานจะส่งผลดีต่อการท่องเที่ยวของทั้ง 3 ประเทศ คือ ไทย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและเวียดนาม โดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์และศิลปวัฒนธรรม และปัจจุบันนี้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ของมุกดาหารได้อาศัยวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมเป็นจุดขาย หากมีการพัฒนาทางเศรษฐกิจมากคนพื้นเมืองก็มีความทันสมัยมากขึ้นและวิถีชีวิตแบบเดิมที่คงมาอาจสูญหายไปซึ่งทำให้นักท่องเที่ยวไม่อยากจะเข้ามาเยี่ยมชมในบริเวณนี้อีก

สาธารณสุข

ด้านสาธารณสุข จังหวัดมุกดาหารจะสามารถเป็นศูนย์กลางการรักษาพยาบาลระดับนานาชาติได้แต่คาดว่าอาจมีจำนวนผู้เป็นโรคเอดส์ที่มากขึ้นจากการลักลอบค้าบริการทางเพศ ทางจังหวัดจึงเน้นนโยบายการป้องกันมากกว่าแก้ไข เช่น การออกกำลังกาย นอกจากนี้ยังมีปัญหาเรื่องโรคมมาเลียและโรคไข้เลือดออกด้วยซึ่งส่วนใหญ่มาจากแรงงานลาวที่เข้ามาและไม่มีการตรวจสุขภาพอย่างทั่วถึง

เศรษฐกิจ

ด้านเศรษฐกิจการสร้างถนน 4 เลนและสะพานจะส่งผลดีต่อการค้าขาย การขนส่งสินค้าเกษตรโดยเฉพาะ ขางพารา พืชสมุนไพร สินค้าหัตถกรรมพื้นเมืองและผลไม้ไปยังประเทศข้างเคียง โดยจังหวัดมุกดาหารจะกลายเป็นศูนย์กลางการขนส่งสินค้าไปยังประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและเวียดนาม และไม่ใช่เพียง 3 ประเทศที่ได้รับผลดีแต่กับพม่าและจีนจะได้รับประโยชน์จากสะพานด้วย นอกจากนี้สะพานยังสามารถเชื่อมต่อกับเอเชียใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ฝั่งแผ่นดินใหญ่ได้จึงมีแนวโน้มว่าเศรษฐกิจของไทยจะขยายตัวตามความสำเร็จของสะพาน

ผลที่ได้การเติบโตทางเศรษฐกิจในประเทศจะมีผลต่อการขยายตัวของอุตสาหกรรมขนาดย่อมและขนาดกลาง มีการลงทุนในธุรกิจที่พักขนาดเล็ก เช่น Guest House , Resort ขณะเดียวกันการรับซื้อสินค้าทางการเกษตรหรือสินค้าที่มาจากป่าหรือธรรมชาติจากประเทศเพื่อนบ้านจะง่ายและสะดวกขึ้นด้วย

ในบางกรณีไทยไม่สามารถกำหนดราคาสินค้าชุมชนได้เองเนื่องจากสินค้าจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวมีราคาถูกกว่าสินค้าจากประเทศไทย จึงต้องกำหนดราคาที่ต่ำใกล้เคียงราคาสินค้าจากลาว

วิถีชีวิตของประชาชนชาวมุกดาหาร

ด้านวิถีชีวิต มาตรฐานการครองชีพของชาวมุกดาหารจะสูงขึ้น กลุ่มที่จะได้รับประโยชน์จากสะพานมากที่สุด คือ กลุ่มนายทุนในจังหวัด และจะมีผลต่อชาวมุกดาหารในการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตแบบเกษตรกรรม (Agrarian) ไปสู่ชีวิตคนเมืองเร็วขึ้น และประชาชนที่อยู่ในฝั่งลาวและเวียดนามสามารถเดินทางไปมาหาสู่กันได้สะดวกยิ่งขึ้น

ที่ดินทำกิน

ด้านที่ดินทำกิน ที่ดินใกล้สะพานและที่ดินที่ติดกับถนน 4 ช่องทางจราจรจะมีราคาสูงกว่าราคาประเมินมาก มีการเก็งกำไรซึ่งจะส่งผลในการเปลี่ยนแปลงกรรมสิทธิ์ที่ดินให้อยู่ในมือเอกชน หรือมีการเก็งกำไรส่งผลให้ประชาชนทำการเกษตรลดลง ไม่มีที่ทำการเกษตร ต้องละทิ้งชุมชนไปอยู่ในที่แห่งใหม่ ให้เอกชนเพื่อทำอุตสาหกรรมแล้วไม่มีพื้นที่ในการเพาะปลูก

อาชญากรรมและยาเสพติด

ด้านอาชญากรรมและยาเสพติด มีการลักลอบขนยาบ้า ยาเสพติดเข้ามาในประเทศได้มากขึ้น มีการลักลอบเข้ามาของแรงงานต่างด้าวและก่อให้เกิดปัญหาด้านอาชญากรรม การทุจริตของข้าราชการที่นำแรงงานเถื่อนเข้ามา เป็นต้น

มลภาวะ

ด้านมลภาวะ เมื่อเมืองมีการขยายตัว ปัญหาจากการทิ้งขยะและการกำจัดขยะ น้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม มลภาวะทางเสียงจากโรงงาน กากของเสีย มลพิษทางอากาศจะมีมากขึ้น หากทางจังหวัดไม่มีการเตรียมความพร้อม

ต้นฉบับไม่มีหน้านี้

NO THIS PAGE IN ORIGINAL

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

**การสื่อสารและการรับรู้ การตอบสนอง และการปรับตัวจากผลกระทบของโครงการฯ
ของประชาชนที่ถูกเวนคืนที่ดิน**

1. การสื่อสารและการรับรู้

การสื่อสาร

รัฐใช้สื่อเพื่อการสื่อสารเรื่องสะพานแก่ประชาชนทั้งสื่อบุคคล สื่อมวลชนและสื่อท้องถิ่น โดยแขวงทางจังหวัดมุกดาหารเป็นผู้รับผิดชอบหลักสื่อสารเรื่องสะพานแก่ประชาชน

สื่อที่รัฐใช้ในการสื่อสาร

1. สื่อบุคคล

จากการสัมภาษณ์หน่วยงานราชการและประชาชนในตำบลบางทรายใหญ่ พบว่ามีบุคคลที่สื่อสารเรื่องการสร้างสะพานมี 3 กลุ่ม ได้แก่ เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานราชการ กลุ่มตัวแทนของประชาชน และบุคคลภายนอก

เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานราชการ

มีเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานราชการ 2 กลุ่มที่เข้าไปสื่อสารเรื่องการสร้างสะพานกับประชาชน เจ้าหน้าที่กลุ่มแรก คือ เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบเรื่องการสร้างสะพานและการเวนคืนที่ดินโดยตรง ได้แก่ เจ้าหน้าที่แขวงทางจังหวัดมุกดาหาร เจ้าหน้าที่ประเมินราคาที่ดิน เจ้าหน้าที่ที่ดินจังหวัด และปลัดจังหวัด เข้าไปพูดคุยกับประชาชนในหมู่บ้านเกี่ยวกับผลที่จะเกิดขึ้นจากการสร้างสะพาน ตำแหน่งของการก่อสร้าง บริเวณที่มีการเวนคืนที่ดิน ราคาประเมินที่ดิน เป็นต้น

เจ้าหน้าที่กลุ่มที่สอง เป็นเจ้าหน้าที่ที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการสร้างสะพานโดยตรงแต่เข้าไปสื่อสารเรื่องสะพานเพื่อให้ประชาชนเตรียมความพร้อม เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงในหมู่บ้านที่จะเกิดจากการก่อสร้างและหลังจากสร้างสะพาน รวมถึงให้ประชาชนในหมู่บ้านเตรียมให้บริการประชาชนที่จะเข้ามาท่องเที่ยวหรือพักผ่อนบริเวณสะพาน เจ้าหน้าที่กลุ่มนี้ ได้แก่ พัฒนาการจังหวัด เป็นต้น

เจ้าหน้าที่แต่ละหน่วยงานของจังหวัดมุกดาหารที่สื่อสารเรื่องการก่อสร้างสะพานแก่ประชาชน ต่างสื่อสารข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการทำงานตามบทบาทความรับผิดชอบของตนเอง เช่น ก่อนที่เจ้าหน้าที่รังวัดที่ดินจะรังวัดที่ดิน ต้องอธิบายให้ประชาชนเข้าใจก่อนว่ารัฐต้องการทำอะไร

จึงต้องมีการรังวัดที่ดิน หรือพัฒนาการจังหวัดที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับสร้างสะพานโดยตรง ก็ลงพื้นที่เพื่อคุยกับประชาชนเพื่อให้เตรียมผลิตผลิตภัณฑ์รองรับการค้าขายที่เกิดจากความเจริญของสะพาน ดังนั้น หน่วยงานของรัฐแม้ไม่ใช่ผู้ที่ต้องรับผิดชอบการสื่อสารข้อมูลก็มีส่วนสื่อสารข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานของตนเองเพื่อให้ประชาชนเข้าใจก่อนการปฏิบัติงาน โดยการพูดคุยแบบตัวต่อตัว หรือเรียกว่าสื่อบุคคลและสื่อสารผ่านสื่อมวลชนในท้องถิ่นควบคู่กันไปเพื่อให้ประชาชนได้รับข้อมูลที่ถูกต้องและครบถ้วนเกี่ยวกับสะพานมากที่สุด

หน่วยงานราชการเห็นสอดคล้องกันว่าแขวงทางจังหวัดมีการประชาสัมพันธ์เรื่องสะพานอย่างละเอียด และประชาชนทุกคนในจังหวัดโดยเฉพาะประชาชนที่ถูกเวนคืนที่ดินได้รับทราบข้อมูลเรื่องการเวนคืนควบคู่ไปกับทราบเรื่องการสร้างสะพาน นอกจากนี้หลายหน่วยงาน เช่น รองผู้ว่าราชการจังหวัด หรือประชาสัมพันธ์จังหวัดยังกล่าวถึงการสื่อสารเรื่องสะพานว่ามีมานานกว่า 10 ปีแล้ว แต่ไม่มีความชัดเจนด้านข้อมูลเนื่องจากต้องรอการตัดสินใจจากฝั่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) จึงอาจทำให้ประชาชนบางส่วนสับสนไป

สัมภาษณ์หน่วยงานราชการ

.....การสื่อสารเรื่องการเวนคืนที่ดินมีความชัดเจนเนื่องจากเจ้าหน้าที่เข้าไปพบชาวบ้านโดยตรงและมีเจ้าหน้าที่ประเมินราคาที่ดิน ที่ดินจังหวัดและปลัดจังหวัดเข้าไปด้วย นอกจากนี้ยังมีการสื่อสารเรื่องการเวนคืนมาก่อนการสร้างสะพานแล้ว.....

สัมภาษณ์วันที่ 12 กรกฎาคม 2547

เป็นที่น่าสังเกตว่าเจ้าหน้าที่ที่ถูกระบุว่ามีส่วนสื่อสารเรื่องสะพานกลับแสดงความคิดเห็นว่าไม่ทราบข้อมูลเกี่ยวกับสะพานมากนัก และเห็นว่าการสื่อสารที่ผ่านมาประชาชนได้รับข้อมูลไม่ครบถ้วน คือ มีการสื่อสารว่าจะมีการก่อสร้างสะพานแต่ไม่ได้ให้รายละเอียด เช่น ไม่มีรายละเอียดเรื่องการประเมินราคาที่ดิน เนื่องจากเหตุผลเฉพาะในส่วนกลาง ส่วนงานราชการบางส่วนยังไม่ทราบข้อมูลเรื่องสะพานจนกระทั่งเริ่มคอกเสาเข็มและทราบอย่างชัดเจนว่ามีการสร้างสะพานแน่นอนเมื่อนายกรัฐมนตรีของไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) มawangศิลาดุภย์

สัมภาษณ์ปลัดจังหวัดมุกดาหาร

.....การสื่อสารจากทางราชการในจังหวัดเพื่อให้ประชาชนได้รับข่าวสารยังมีน้อยเพราะสื่อสารเพียงว่าจะมีการก่อสร้างแต่ไม่ได้ให้รายละเอียด เช่น การประมูลราคา ซึ่งทั้งหมดทำในส่วนกลาง แต่ถ้ามาประมูลราคาที่ดินที่จังหวัดมุกดาหารประชาชนก็น่าจะได้รับสารมากขึ้น เพราะทางจังหวัดจะเป็นผู้ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรับข้อมูลมากขึ้น และส่วนราชการบางส่วนยังไม่ทราบข้อมูลว่าผู้ดำเนินการเข้ามาเริ่มก่อสร้างแล้ว จนกระทั่งออกเสาเข็มก่อสร้างจึงสื่อสารกับประชาชนว่ามีการก่อสร้างสะพานจริง และช่วงแรกที่ทราบข่าวยังไม่แน่ใจว่าจะสร้างที่ใด ทำให้เกิดการสงสัยในการสื่อสารจากทางการ.....

.....ผู้ว่าฯพยายามพูดออกข่าวว่าสะพานจะช่วยให้มุกดาหารเจริญอย่างไร เช่น เรื่องสนามบินที่สะพานนะเขต การค้า การท่องเที่ยว และประชาชนก็ต้องมีการคิดเพิ่มเติมว่าจะสามารถเตรียมศักยภาพอย่างไร ได้บ้างเพื่อรองรับความเจริญที่จะเกิดขึ้นและทางการได้สื่อสารกับประชาชนว่าไม่อยากให้ขายที่ดิน เพื่อไว้ใช้ในการผลิตสินค้าต่อไปได้.....ทางการพยายามสื่อสารทุกรูปแบบและมีการเข้าไปในพื้นที่ แต่ชาวบ้านไม่สนใจ และขาดความกระตือรือร้นสูง หากชาวบ้านกระตือรือร้นมากกว่านี้ก็จะเตรียมการเพื่อรองรับต่อการสร้างสะพานได้.....

สัมภาษณ์วันที่ 12 กรกฎาคม 2547

นอกจากแขวงทางจังหวัดจะเป็นสื่อบุคคลในการสื่อสารแล้ว ยังเป็นหน่วยงานหลักในการสื่อสาร โดยประสานงานและเผยแพร่ข้อมูลแก่หน่วยงานต่างๆผ่านสำนักงานจังหวัดมุกดาหาร โดยวิธีจัดประชุมสัมมนา เอกสารหนังสือต่างๆและจัดประชุมชี้แจงแก่ประชาชนในหมู่บ้านที่ได้รับผลกระทบ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนการสื่อสารของแขวงทางด้วย ได้แก่ สำนักงานจังหวัดที่มีบทบาทประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนภายในจังหวัดในการดำเนินงานตาม โครงการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวคิด โครงการพัฒนาระเบียงตะวันออก-ตะวันตก(East-West Economic Corridor หรือ EWEC)วิธีการที่ใช้มีทั้งการประสานความคิด ข้อมูล แผนงานความร่วมมือผ่านการประชุมสัมมนาต่างๆ เอกสารหนังสือทางราชการ แหล่งข้อมูลข่าวสารมาจากทั้งคณะกรรมการประสานงาน โครงการ(Project Coordinating Committee หรือ PCC) คณะกรรมการบริการจัดการก่อสร้างสะพาน(Bridge Management Committee หรือ BMC) แขวงทางมุกดาหารและคณะสำนักงานคณะกรรมการประสานการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน (สพบ.) ซึ่งเป็นหน่วยงานประสานความร่วมมือการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวคิด EWEC ระดับประเทศ (สถาบันความร่วมมือ

เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจกลุ่มแม่น้ำโขง มหาวิทยาลัยขอนแก่น,2542) ดังนั้น แขนงการทางจังหวัดจึงเป็นสื่อบุคคลและเป็นผู้สนับสนุนให้หน่วยงานอื่นเป็นสื่อที่ดีเพื่อการสื่อสารเรื่องสะพานด้วย

กลุ่มตัวแทนภาคประชาชน

กลุ่มคนเหล่านี้มี 3 กลุ่ม ได้แก่ กำนันผู้ใหญ่บ้านตำบลบางทรายใหญ่ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) จังหวัดมุกดาหาร และองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) บางทรายใหญ่

กำนันผู้ใหญ่บ้านของตำบลบางทรายใหญ่มิบทบาทสำคัญในการนำข่าวสารจากหน่วยงานราชการของจังหวัด ไปสู่ประชาชนในหมู่บ้าน โดยทุกวันที่ 2 ของเดือนกำนันจะเข้าร่วมประชุมประจำเดือนกับนายอำเภอที่รับเรื่องมาจากจังหวัด จากนั้นจะนำข้อมูลที่ได้รับในการประชุมไปสื่อสารกับประชาชนในหมู่บ้าน กำนันผู้ใหญ่บ้านเป็นสื่อกลางที่สำคัญมากในการสื่อสารระหว่างประชาชนกับหน่วยงานราชการ โดยพยายามสื่อสารกับประชาชนผ่านสื่อที่มีภายในหมู่บ้าน เช่น หอกระจายข่าว หรือใช้สื่อบุคคลโดยการพูดคุยแบบปากต่อปาก

สัมภาษณ์กำนันผู้ใหญ่บ้าน

.....ผู้ใหญ่บ้านจะรับข้อมูลจากนายอำเภอผ่านการประชุมเดือนละ 1 ครั้งทุกวันที่ 2 ของเดือน จากนั้นก็นำข่าวมาบอกชาวบ้านและถ้าชาวบ้านต้องการอะไรก็สามารถสื่อสารกับรัฐผ่านผู้ใหญ่บ้านได้ การสื่อสารจากผู้ใหญ่บ้านมีเดือนละ 1-2 ครั้งแล้วแต่ข่าว โดยผ่านหอกระจาย การนัดประชุมประชาคม ไข้ที่ประชุมบริเวณศาลาวัด.....

สัมภาษณ์วันที่ 14 กรกฎาคม 2547

นอกจากการสื่อสารจากรัฐสู่ประชาชนแล้ว กำนันผู้ใหญ่บ้านยังมีบทบาทในการนำเรื่องราวร้องทุกข์จากประชาชน ไปสู่หน่วยงานราชการ และต้องทำหน้าที่อธิบายหรือไกล่เกลี่ยปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างประชาชนกับหน่วยงานราชการ ในขั้นต้นเพื่อมิให้ปัญหาลุกลามจนกระทั่งต้องให้หน่วยงานราชการลงมาช่วยแก้ไขปัญหาของตำบลเพื่อลดภาระปัญหาให้แก่จังหวัด

ช่วงเวลาที่มีการก่อสร้างสะพานได้เกิดปัญหาขึ้นกับประชาชนในตำบลหลายอย่าง เช่น น้ำท่วมที่นาจากการถมที่สูงขึ้นบริเวณสะพาน การปิดถนนโดยประชาชนไม่ทราบล่วงหน้า กำนันผู้ใหญ่บ้านเป็นตัวแทนสำคัญที่จะช่วยเหลือประชาชนที่เดือดร้อน โดยการร้องเรียนแทนประชาชนถึงหน่วยงานระดับจังหวัด ขณะเดียวกันก็ต้องพยายามหาวิธีการแก้ไขปัญหให้กับประชาชนเพื่อบรรเทาความเดือดร้อน ประชาชนจึงคาดหวังให้กำนันผู้ใหญ่บ้านเป็นปากเป็นเสียงให้คนในหมู่บ้านรวมถึงการร่วมแก้ปัญหาให้ประชาชนในหมู่บ้าน

สัมภาษณ์กำนันผู้ใหญ่บ้าน

.....กำนันผู้ใหญ่บ้านของมุกดาหารมีหน้าที่ต้องคอยสื่อสารข้อมูลระหว่างรัฐกับประชาชน และระหว่างประชาชนกับรัฐเสมอ ดังนั้นน่าจะมีการสื่อสารจากผู้นำชุมชนเรื่องสะพานแน่นอนเพราะมีการประชุมกำนันผู้ใหญ่ทุกคนอยู่แล้วและเรื่องสะพานเป็นเรื่องสำคัญ ผู้นำชุมชนเหล่านี้จึงต้องพยายามอย่างเต็มที่ให้ประชาชนเข้าใจรัฐและรัฐเข้าใจประชาชนด้วย.....

สัมภาษณ์วันที่ 14 กรกฎาคม 2547

จากความคาดหวังของหน่วยงานราชการและประชาชนดังกล่าว กำนันผู้ใหญ่บ้านจึงหาวิธีการสื่อสารกับประชาชนเพื่อให้ประชาชนทราบข้อมูลเรื่องสะพานมากที่สุดทั้งการพูดคุยแบบปากต่อปาก การนัดประชุมหมู่บ้านและประกาศผ่านเสียงตามสาย แต่การสัมภาษณ์ประชาชนทั้งถูกเวนคืนและไม่ถูกเวนคืนที่ดิน พบว่า ประชาชนทราบข้อมูลจากกำนันน้อยกว่าทราบจากเจ้าหน้าที่แขวงทางหรือเจ้าหน้าที่รัฐวัดที่ดินที่เข้ามาในพื้นที่ ขณะเดียวกันกำนันผู้ใหญ่บ้านแสดงความคิดเห็นต่อประชาชนในหมู่บ้านอีกแง่มุมหนึ่งว่า ประชาชนสื่อสารกับกำนันผู้ใหญ่บ้านในเรื่องความเดือดร้อนมากกว่าการมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น

สัมภาษณ์กำนันผู้ใหญ่บ้าน

.....เชิญชาวบ้านไปประชุมเป็นสิบครั้งแล้ว และประกาศเรื่องการสร้างสะพานเรื่อยๆ ผ่านเสียงตามสายช่วงก่อนก่อสร้าง ถ้าบางคนไม่ฟังก็ไม่รู้.....มีหน่วยงานมาดูแลโครงสร้างและเข้ามาสำรวจพื้นที่ เช่น แขวงทาง กรมทางหลวงโดยเฉพาะช่วงก่อนสร้างจะมีการเข้ามาก่อนถึง รัฐมนตรีไทย-ลาวก็เข้ามา มหาวิทยาลัยขอนแก่นมาทำวิจัย กำนันรู้เรื่องการสร้างสะพานผ่านการนัดประชุมจากส่วนกลางและเชิญชาวบ้านเข้าร่วม.....

สัมภาษณ์วันที่ 14 กรกฎาคม 2547

องค์การบริหารส่วนตำบล(อบต.)บางทรายใหญ่มีบทบาทในการสื่อสารเรื่องสะพานด้วยเช่นกัน โดยอบต.จะรับข้อมูลจากเจ้าหน้าที่แขวงทางเพื่อสื่อสารกับประชาชน แต่ข้อมูลที่อบต.ได้รับไม่ใช่รายละเอียดของสะพานแต่อย่างใด หากแต่เป็นข้อมูลแจ้งข่าวสารที่จะเกิดขึ้นระหว่างการก่อสร้างเป็นครั้งคราว เช่น การปิดถนนชั่วคราว แต่ประชาชนอยากรู้ข้อมูลมากกว่านี้ โดยเฉพาะการอธิบายสาเหตุของการปิดถนนและสามารถเปิดใช้ถนนได้เมื่อใด เพราะประชาชน

มักประสบความยากลำบากในการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปจากสะพานโดยไม่ทราบว่าจะแก้ไขได้อย่างไร ในเวลาไหน ประชาชนจึงร้องเรียนว่าไม่ได้รับข้อมูลจากอบต. ว่าไม่ทราบเรื่องการปิดถนน ทางอบต.จึงแก้ไขปัญหาด้วยการนัดประชุมหน่วยงานราชการและประชาชน โดยให้หน่วยงานที่เป็นเจ้าของเรื่องชี้แจงในที่ประชุมเองเพื่อป้องกันความผิดพลาด

สัมภาษณ์องค์การบริหารส่วนตำบล

.....มีเรื่องการปิดถนนที่ชาวบ้านเคยสัญจรไปมาและเกิดความไม่สะดวก อบต.พยายามช่วยประชาชนมาโดยตลอด แต่ที่ผ่านมามีเกิดความเสียหายแล้วค่อยมาแก้ไขจึงไม่ทันการ จึงเกิดความเดือดร้อนมาก อบต.เคยคุยกับชาวบ้านว่าช่วงการก่อสร้างอาจมีปัญหาแต่ถ้าสร้างแล้วน่าจะดีขึ้นชาวบ้านเข้าใจมากขึ้น-แม้ในปัจจุบันชาวบ้านก็ยังคิดใจเรื่องการไม่สื่อสารของรัฐ นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานเล็กๆในท้องถิ่นที่ไม่ทราบข้อมูลการสร้างสะพานด้วย เช่น อบต. แต่เข้าใจว่าข้อมูลบางอย่างเป็นความลับจึงไม่ได้สื่อสาร และวิธีการสื่อสารของรัฐมักทำเป็นหนังสือโดยเป็นข้อความเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นช่วงเช่น ปิดถนน แต่ชาวบ้านอยากรู้ข้อมูลมากกว่านี้.....

สัมภาษณ์วันที่ 12 กรกฎาคม 2547

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร(ส.ส.)จังหวัดมุกดาหาร เป็นบุคคลสำคัญในการสื่อสารเรื่องสะพาน โดยเฉพาะเรื่องการเสนอให้ประชาชนฟ้องร้องเพื่อขอเพิ่มเงินค่าชดเชย การรับเรื่องร้องทุกข์และช่วยเหลือในปัญหาด้านต่างๆที่เกิดจากการก่อสร้างสะพาน

ส.ส.รับรู้ปัญหาเรื่องการก่อสร้างและเงินเวนคืนจากประชาชนและได้แนะนำประชาชนเรื่องการฟ้องร้องเพื่อขอเงินค่าเวนคืนเพิ่มรวมถึงการหาทนายที่จะเป็นผู้รับผิดชอบการฟ้องร้องให้ประชาชน การสื่อสารของ ส.ส.เรื่องเงินเวนคืนจึงเป็นประเด็นที่ประชาชนในหมู่บ้าน โดยเฉพาะผู้ที่ถูกเวนคืนที่ดินให้ความสนใจและตัดสินใจฟ้องร้องตามคำแนะนำของ ส.ส. และแม้ว่า ส.ส.จะไม่สามารถสื่อสารข้อมูลเกี่ยวกับรายละเอียดของสะพานแก่ประชาชนได้แต่ประชาชนก็ยังแสดงออกถึงความเชื่อมั่นใน ส.ส.ที่จะไม่ทอดทิ้งและช่วยประชาชนจนถึงที่สุด

นับตั้งแต่มีการเวนคืนที่ดินและการจ่ายเงินค่าชดเชย พบว่าประชาชนทุกคนที่ถูกเวนคืนที่ดินเรียกร้องเรื่องเงินค่าเวนคืนที่ได้น้อยกว่าราคาที่เหมาะสม คือ ได้เงินเวนคืนไร่ละ 20,000 บาท และมีการเทียบราคาในที่ดินบริเวณเดียวกันเมื่อปี 2544 มีราคาไร่ละ 300,000-500,000 บาทจาก

โครงการซื้อที่ดินของ ส.ส. รวมถึงในหมู่บ้านมีปัญหาการปิดถนน น้ำท่วม และต้นกล้าที่ปลูก
ไว้ตายจากน้ำท่วมซึ่งมีสาเหตุจากการก่อสร้างสะพาน

บุคคลภายนอก

มีบุคคลภายนอกกลุ่มที่ 3 เข้ามาในพื้นที่และมีส่วนในการสื่อสารเรื่องสะพาน ได้แก่
นายทุนที่เข้ามาลงทุนบริเวณสะพานและสอบถามเรื่องการซื้อที่ดินจากประชาชน จึงทำให้
ประชาชนได้รับทราบเรื่องสะพานแต่เป็นลักษณะการสื่อสารเพื่อการลงทุนมากกว่าการสื่อสาร
ข้อมูลรายละเอียดของสะพาน

บุคคลอีกกลุ่มหนึ่ง ได้แก่ นักวิจัยจากมหาวิทยาลัยขอนแก่นและนักวิจัยจากสถาบันเอเชีย
ศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่ทำวิจัยเกี่ยวกับผลกระทบของการสร้างสะพาน โดยคณะวิจัยจาก
สถาบันเอเชียศึกษา จัดเวทีประชาคมมุกดาหารเพื่อสอบถามความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับ
การสร้างสะพานครั้งนี้ และสามารถให้รายละเอียดของข้อมูลแก่ประชาชนได้ จึงทำให้ประชาชน
ได้รับทราบข้อมูลและมีโอกาสแสดงความคิดเห็นรวมถึงการสื่อสารปัญหาที่ประชาชนประสบจาก
การก่อสร้างมากขึ้นแม้ว่าจะเป็นการแสดงความคิดเห็นโดยไม่สามารถแก้ไขการ โครงการฯ ได้แล้วก็ตาม

นอกจากนี้ยังมีเจ้าหน้าที่ก่อสร้างและเจ้าหน้าที่ตรวจสอบคุณภาพของการก่อสร้างที่อยู่ใน
พื้นที่ก่อสร้างตลอดช่วงสร้างและมีส่วนในการสื่อสาร แต่เป็นการสื่อสารผ่านบทบาทการทำงาน
ในโครงการซึ่งประชาชนรับรู้ข้อมูลจากแหล่งข่าวสารอื่นอยู่ก่อนแล้ว และการเริ่มก่อสร้างสะพาน
ที่เป็นบทบาทความรับผิดชอบของบุคคลเหล่านี้ก็เป็นการสื่อสารเรื่องสะพานได้เพราะเห็นสะพาน
อย่างชัดเจน แต่ประชาชนเคยมีปัญหาเมาสุราแล้วทะเลาะวิวาทกับเจ้าหน้าที่ก่อสร้างจากความไม่
พอใจเรื่องการปิดถนนบริเวณสถานที่ก่อสร้าง

สัมภาษณ์ประชาชนที่ถูกเวนคืนที่ดิน

.....ก่อนหน้าก็มีนักวิจัยจากขอนแก่นเข้ามาถามเรื่องสะพาน แล้วยังมีนายทุนเข้ามาถาม
เรื่องซื้อที่ดินบริเวณที่ก่อสร้างด้วย.....

สัมภาษณ์ระหว่างวันที่ 31 สิงหาคม-3 กันยายน 2547

2. สื่อมวลชน

สื่อมวลชนที่นำเสนอข่าวเรื่องสะพานมีสื่อโทรทัศน์ สื่อวิทยุ สื่อหนังสือพิมพ์ สื่ออินเทอร์เน็ตและหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน มีทั้งสื่อมวลชนจากส่วนกลางและจากส่วนท้องถิ่น สื่อมวลชนจากส่วนกลางนำเสนอผ่านสื่อหนังสือพิมพ์ โทรทัศน์และอินเทอร์เน็ต แต่ละสื่อสามารถเข้าถึงบุคคลได้แตกต่างกันเพราะคุณสมบัติที่แตกต่างกันของสื่อ

สื่อโทรทัศน์ มีการถ่ายทอดสดการวางศิลาฤกษ์เพื่อก่อสร้างสะพานจากบริเวณที่ก่อสร้าง เมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2547 โดยนายกรัฐมนตรีของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) และนายกรัฐมนตรีของประเทศไทยผ่านสถานีโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 11 นับว่าเป็นการสื่อสารเรื่องการก่อสร้างที่ชัดเจน

สื่อวิทยุส่วนกลางและท้องถิ่นที่สื่อสารเรื่องสะพานแก่ประชาชนได้ โดยวิทยุท้องถิ่นที่จัดโดยสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย จังหวัดมุกดาหาร นำเสนอข่าวสารต่อประชาชนด้วยการจัดรายการ “เวทีชาวบ้าน” ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนโทรศัพท์เข้ามาแสดงความคิดเห็น รายการนี้จัดทุกวันจันทร์-ศุกร์ เวลา 06.00-07.00 น. และ 16.00-18.00 น. มีวัตถุประสงค์เพื่อถ่ายทอดข่าวสารในท้องถิ่นและเปิดโอกาสให้ประชาชนโทรศัพท์สอบถามข้อมูลข่าวสารทั่วไปในจังหวัดรวมถึงข้อมูลเกี่ยวกับสะพานและการเวนคืนที่ดิน จากการจัดรายการพบว่าประชาชนให้ความสนใจในการโทรศัพท์เข้ามาสอบถามเรื่องเงินเวนคืนมากกว่าเรื่องการสร้างสะพาน และประชาชนมีโอกาสแสดงความคิดเห็นเรื่องสะพานข้ามแม่น้ำโขงรวมถึงเรื่องอื่นๆมากกว่าสื่อประเภทอื่น ส่วนวิทยุส่วนกลางนำเสนอข่าวการก่อสร้างสะพาน

สื่อหนังสือพิมพ์ยังมีความจำกัดในการส่งสาร เนื่องจากบางพื้นที่ในจังหวัดมุกดาหารเป็นป่าและสื่อหนังสือพิมพ์เข้าถึงได้ลำบาก เช่น อำเภอคงหลวง แต่หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นมีการให้ข้อมูลเกี่ยวกับสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 มากกว่าสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 1 โดยนำเสนอในรูปแบบของโฆษณาและข่าว ส่วนสื่ออินเทอร์เน็ตในจังหวัดมุกดาหารยังเป็นสื่อที่ประชาชนในหมู่บ้านรวมถึงประชาชนในจังหวัดไม่ได้ใช้ในชีวิตประจำวันมากทำให้รับข่าวจากอินเทอร์เน็ตน้อย

ดังนั้น สื่อส่วนกลางที่สื่อสารเรื่องสะพานได้มากและประชาชนรับสารมากคือ โทรทัศน์และวิทยุ และหน่วยงานที่รับผิดชอบการสื่อสารด้วยสื่อชนิดนี้ คือ ประชาสัมพันธ์จังหวัด นอกจากนี้สื่อโทรทัศน์และสื่อวิทยุท้องถิ่นต่างมีผลต่อการรับรู้ข่าวสารของประชาชนควบคู่ไปกับสื่อบุคคล

สัมภาษณ์ประชาสัมพันธ์จังหวัด

.....มุกดาหารมีสื่อโทรทัศน์ วิทยุที่เข้าถึงประชาชนได้เป็นหลัก และสื่อที่มีผลต่อคน
 มากๆคือสื่อบุคคล เพราะสามารถแก้ไขข้อข้องใจ อธิบายรายละเอียดเพิ่มเติมได้ทันที....

สัมภาษณ์วันที่ 13 กรกฎาคม 2547

ทิศทางและระยะเวลาของการสื่อสารเรื่องสะพาน

ในระยะแรกเป็นการสื่อสารทิศทางเดียวจากหน่วยงานราชการสู่ประชาชน(Top-down Communication) และเมื่อเวลาผ่านไปเริ่มมีกระแสความเดือดร้อนของประชาชนจากการก่อสร้างสะพานและราคาการเวนคืนที่ดิน รัฐจึงเปิดโอกาสให้ประชาชนร้องเรียนปัญหาจากการก่อสร้าง และให้ประชาชนมีโอกาสเข้าร่วมประชุมประชาคมมุกดาหาร รวมถึงการฟ้องศาลอุทธรณ์เพื่อขอเงินค่าชดเชยเพิ่มเติม ซึ่งเป็นการสื่อสารแบบสองทาง (Two-way Communication) ที่เกิดขึ้นในระยะหลังจากเริ่มมีการก่อสร้างแล้ว

การสื่อสารเรื่องการก่อสร้างสะพานเริ่มต้นจากการประชุมใน ส่วนกลางตั้งแต่ปี 2533 จากนั้นหน่วยงานจากส่วนกลางมีการตกลงเรื่องสถานที่ก่อสร้างที่ชัดเจนในปี 2544 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ประชาชนเริ่มทราบเรื่องสะพานแล้วแต่ประชาชนยังไม่ทราบสถานที่ก่อสร้างที่ชัดเจน ต่อมาปลายปี 2545-ต้นปี 2546 แขวงการทางได้เข้ามาสื่อสารเรื่องการก่อสร้างและสถานที่สร้างสะพานกับประชาชน จากนั้นกลางปี 2546 ได้เข้ามาก่อสร้างสะพาน โดยมีพิธีวางศิลาฤกษ์จากนายกรัฐมนตรีของ 2 ประเทศ จึงเป็นการยืนยันการก่อสร้างสะพานอย่างชัดเจนหลังจากมีกระแสของการก่อสร้างมาเป็นเวลานานกว่า 10 ปี ทิศทางการสื่อสารในช่วงตั้งแต่การวางแผนก่อสร้างจนกระทั่งถึงการเริ่มก่อสร้างเป็นการสื่อสารแบบทิศทางเดียวมาโดยตลอดทั้งการสื่อสารจากสื่อบุคคลและสื่อมวลชน และประชาชนได้รับข้อมูลที่ผิดพลาดเรื่องสถานที่ก่อสร้างด้วย

กล่าวโดยสรุป พบว่าตั้งแต่รัฐวางแผนโครงการก่อสร้างสะพานจนกระทั่งถึงช่วงการก่อสร้าง ในระยะแรกรัฐสื่อสารกับประชาชนแบบทิศทางเดียวมาโดยตลอดจนกระทั่งเมื่อเริ่มก่อสร้างและเกิดปัญหาประชาชนจึงเริ่มร้องเรียนกับรัฐเรื่องความเดือดร้อน แต่ไม่ได้มีส่วนแสดงความคิดเห็นก่อนการก่อสร้างโครงการ และรัฐไม่มีการทำประชาพิจารณ์หรือสอบถามความคิดเห็นของประชาชนแต่อย่างใด ยกเว้นสื่อวิทยุท้องถิ่นและการเปิดเวทีประชาคมที่ให้โอกาสแก่ประชาชนสอบถามและแสดงความคิดเห็นได้ และเมื่อได้รับการสื่อสารเรื่องสะพานแล้ว รัฐก็เข้ามา

ก่อสร้างสะพานในเวลาหลังจากนั้น ไม่นานและประชาชนที่ต้องถูกเวนคืนที่ดิน ไม่มีเวลาเพียงพอในการเตรียมตัวรับการเปลี่ยนแปลง

สัมภาษณ์ประชาชนที่ถูกเวนคืนที่ดิน

ประชาชน 1

.....รู้เรื่องก่อสร้างสะพานก่อนสร้างจริง ไม่นาน เมื่อชาวบ้านรู้แล้วรัฐก็เข้ามาเลย.....

ประชาชน 2

.....รู้เรื่องสะพานมาก่อนแล้ว 2-3 ปีและคิดว่าน่าจะ โคนที่ของลุงด้วยเพราะมีเจ้าหน้าที่เข้ามาดูที่.....

ประชาชน 3

.....ป่ารู้เรื่องสะพานมาก่อนแต่ทราบว่าสะพานจะไปสร้างที่นาโปหรือพาลูกา แต่สุดท้ายก็มาสร้างที่หมู่บ้านซึ่งป่าไม่สบายใจเลย.....มีคนเข้ามาสื่อสารเมื่อปี 45.....

สัมภาษณ์ระหว่างวันที่ 31 สิงหาคม- 3 กันยายน 2547

การสัมภาษณ์เรื่องการสื่อสารทางเดียวแบบ Top-down Communication เกี่ยวกับกรณีนี้ เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานราชการเห็นว่ามีเหมาะสมและควรจะเป็นเช่นนี้อยู่แล้วเนื่องจากเป็นสิ่งที่กำหนดไว้เพื่อการพัฒนาประเทศที่เป็นส่วนรวม ดังนั้นจึงไม่ต้องมีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขโครงการแต่อย่างใดและการก่อสร้างก็ไม่มีปัญหาหรืออุปสรรคต่อประชาชนจึงสามารถสร้างต่อไปได้

สัมภาษณ์รองผู้ว่าราชการจังหวัด

.....ชาวบ้านและหน่วยงานของจังหวัดไม่ได้มีส่วนเสนอความคิดเห็นเรื่องสะพานกับส่วนกลาง แต่รับนโยบายเพียงอย่างเดียวและการไม่ได้มีส่วนในการสื่อสารมาจากการได้ทำสัญญาและมีการตกลงสร้างแล้ว ไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนตามที่ประชาชนร้องขออีกนอกจากนี้ การสร้างสะพานเป็นเรื่องที่อยู่ในกรอบความร่วมมือของ GMS ที่จะพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจและกรอบความร่วมมือย่อยคือระเบียบงตะวันออก-ตะวันตก ชาวเมืกคาหารจึงไม่สามารถเสนอหรือยับยั้งได้.....

สัมภาษณ์วันที่ 14 กรกฎาคม 2547

นอกจากภายในจังหวัดมุกดาหารจะมีการสื่อสารแบบทางเดียวและสองทางแล้ว ยังมีการสื่อสารในแนวราบระหว่างข้าราชการและระหว่างประชาชน ผู้ว่าราชการจังหวัดมุกดาหารเห็นความจำเป็นที่ต้องสร้างความสัมพันธ์ระหว่างข้าราชการด้วยกัน จึงจัดกิจกรรมที่ทำให้หน่วยงานราชการได้พบปะกันทุกเดือน เช่น สภากาแฟเพื่อแนะนำข้าราชการใหม่ งานเลี้ยง การประชุมหน่วยงานราชการเพื่อหารือเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในจังหวัดมุกดาหาร เป็นต้น โดยทั้งหมดนี้มีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นแกนกลาง นอกจากนี้องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ของแต่ละตำบลมีการนัดประชุมเพื่อสอบถามข้อมูลกันอยู่เสมอ

การสื่อสารระหว่างประชาชนในพื้นที่ ใช้รายการเวทีชาวบ้านเป็นสื่อเพื่อสอบถามและบอกกล่าว โดยนอกจากถามเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นภายในจังหวัดหรือหมู่บ้านแล้ว ยังบอกข่าวเล็กๆน้อยๆ เช่น งานแต่งงาน การสื่อสารเช่นนี้ทำให้ประชาชนได้รับข่าวสารมากขึ้น และในรายการนี้ใช้ภาษาท้องถิ่นเพื่อให้ประชาชนเข้าใจง่ายและสนใจในการรับฟัง นอกจากนี้ยังมีการสื่อสารแบบพูดคุยแบบปากต่อปากและมีการนัดประชุมหมู่บ้านทำให้ประชาชนสนิทกัน และประชาชนส่วนใหญ่ในตำบลเป็นญาติพี่น้องที่มีวิถีชีวิตใกล้เคียงกัน คือการประกอบอาชีพทำนาและไปมาหาสู่กันเสมอจึงยังมีความผูกพันกันมากขึ้น

อุปสรรคของผู้ส่งสาร

จากการศึกษา พบว่าการสื่อสารเรื่องสะพานยังมีอุปสรรคปัญหาบางประการอยู่บ้าง ไม่ว่าจะเป็นอุปสรรคจากผู้ส่งสาร ผู้รับสาร แม้แต่สื่อต่างๆ อุปสรรคดังกล่าว ได้แก่

1. เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานราชการหรือกำนันผู้ใหญ่บ้านไม่ได้ให้ความช่วยเหลือประชาชนอย่างแท้จริง

ประชาชนบางส่วนร่วมกันร้องเรียนเรื่องการปิดถนนและคันกล้าที่เสียหายจากน้ำท่วมที่เป็นผลมาจากการสร้างสะพานผ่านผู้ว่าราชการจังหวัดแต่ได้รับการช่วยเหลือเรื่องการปิดถนนเพียงเรื่องเดียว ส่วนเรื่องคันกล้าที่เสียหายไม่ได้รับค่าชดเชยตามที่ประชาชนร้องขอแต่กลับได้ยามาหอยเชอร์รี่มาแทน

อุปสรรคในส่วนของตัวแทนภาคประชาชน พบว่าประชาชนร้องเรียนเรื่องกำนันผู้ใหญ่บ้านไม่สามารถเป็นตัวแทนประชาชนได้อย่างแท้จริง เนื่องจากไม่ได้รับการช่วยเหลือในเรื่องที่ร้องเรียนในส่วนของ ส.ส.ก็ไม่ได้เข้ามาถามประชาชนว่าเป็นอย่างไรหลังจากที่ออกสภาปกครองแล้วเพียงแต่ยืนยันกับประชาชนว่าจะได้รับเงินแน่นอน และ ส.ส.ไปสอบถามความเดือดร้อนจากหมู่บ้านอื่นทำให้ประชาชนที่ถูกเวนคืนที่ดินไม่พอใจ ขณะเดียว อบต.ขาดความเข้าใจ

ข้อมูลจึงทำให้สื่อสารผิดไปจากความเป็นจริง เช่น ปัจจุบันทางการมีนโยบายเน้นการพัฒนาอาชีพในหมู่บ้านแต่ อบต.ผลักดันให้มีการสร้างโครงสร้างพื้นฐานมากกว่า จึงทำให้ไม่เป็นไปตามนโยบายส่วนกลาง รวมถึงการสื่อสารเรื่องสะพานที่ไม่ครบถ้วน ได้แก่ เรื่องปิดถนนที่จะทำชั่วคราวแต่สื่อสารแล้วประชาชนเข้าใจว่าปิดถนนตลอดไปจึงทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้น นอกจากนี้ อบต.ยังลงพื้นที่น้อยจึงทำให้ไม่เข้าใจความต้องการหรือปัญหาของประชาชน

ประชาชนเห็นว่าไม่มีอุปสรรคจากบุคคลภายนอกแต่อย่างไรเนื่องจากไม่มีบทบาทต่อการสื่อสารโดยตรง แต่มีอุปสรรคจากเจ้าหน้าที่ก่อสร้างที่มีบุคลิกแข็งกร้าวและพูดจาไม่ดีกับประชาชนที่จะขอผ่านบริเวณที่ปิดถนนและเรื่องที่อยู่ก่อสร้างทำดินไหลลงมาท่วมที่นา ประชาชนจึงเกิดความไม่พอใจและมีการทะเลาะกันระหว่างประชาชนกับผู้ก่อสร้างแต่เหตุการณ์ไม่รุนแรง ประชาชนจึงเห็นสอดคล้องกันถึงความไม่พร้อมในการสื่อสารและการให้ความช่วยเหลือประชาชน

สัมภาษณ์ประชาชนที่อุทกเวณคินที่ดิน

ประชาชน 1

.....ทางการไม่ค่อยมาถามก่อนว่าเวณคินแล้วจะลำบากหรือเปล่าเพราะบอกแต่เจริญแต่จริงๆแล้วลำบาก และเมื่อรัฐมาขอเวณคินเพิ่มครั้งที่ 2 กำนันก็บอกว่าที่ส่วนที่เหลือก็มีอยู่น้อยแล้วจะเก็บไว้ทำไม.....

ประชาชน 2

.....ตอนแรกร้องเรียนกับกำนันแล้วยังไม่ได้คำตอบ สามที่ตาบอดและเพื่อนบ้านจึงร้องเรียนกับผู้ว่าฯ เองแต่ก็ยังไม่ได้คำตอบ.....

สัมภาษณ์ระหว่างวันที่ 31 สิงหาคม- 3 กันยายน 2547

2. เจ้าหน้าที่สื่อสารแต่สิ่งที่ดีจากสะพานและสื่อสารข้อมูลผิด

รัฐสื่อสารถึงความเจริญที่จะเกิดขึ้นทั้งในและนอกหมู่บ้านแต่เมื่อเกิดผลเสียระหว่างการสร้างสะพาน เช่น น้ำเสีย ขยะ ประชาชนจึงไม่พอใจมากเพราะไม่ได้เตรียมตัวรองรับผลกระทบที่เกิดขึ้นมาก่อน และการทำโครงการพัฒนาต่างๆผู้ให้ข้อมูลควรทำหน้าที่เสนอข้อเท็จจริงมากกว่าที่จะให้ความสำคัญกับบทบาทในการชักจูงความคิดเห็นแต่เพียงอย่างเดียว นอกจากนี้หน่วยงานราชการของจังหวัดเคยสื่อสารในครั้งแรกที่มีการก่อสร้างว่าจะซื้อที่ดินจากประชาชนตามแต่ที่ประชาชนเสนอแต่ต่อมากลายเป็นการเวนคืนที่ดิน

สัมภาษณ์ประชาชนที่ถูกเวนคืนที่ดิน

.....รัฐสื่อสารว่าสะพานจะทำให้หมู่บ้านเจริญขึ้นและถามว่าชาวบ้านจะขายให้เท่าไร แล้วแต่จะเรียก แต่ตอนหลังเป็นการเวนคืนที่ดิน.....

สัมภาษณ์ระหว่างวันที่ 31 สิงหาคม- 3 กันยายน 2547

3. เจ้าหน้าที่ปิดกั้นการแสดงความคิดเห็นของประชาชนและกำนันผู้ใหญ่บ้านไม่แสดงความคิดเห็นต่อทางการ

ประชาชนเห็นว่ากำนันผู้ใหญ่บ้านไม่ต้องการให้ประชาชนในหมู่บ้านเสนอความคิดเห็นหรือร้องเรียนปัญหาและความเดือดร้อนต่อหน่วยงานราชการ เช่น การปิดกั้นให้ประชาชนเข้าพบ นายกรัฐมนตรีเพื่อร้องเรียนความเดือดร้อนที่เกิดจากสะพานแต่คัดเลือกกลุ่มคนในหมู่บ้านไว้แล้ว และเกณฑ์ให้คนเหล่านี้ไปร่วมในการวางศิลาฤกษ์แทน นอกจากนี้ประชาชนเห็นว่ากำนันผู้ใหญ่บ้านไม่ยอมให้ประชาชนมาร่วมประชุมที่ศาลาวัดหากมีนายอำเภอหรือเจ้าหน้าที่จากทางการมา เพราะกลัวความไม่เป็นที่เรียบร้อยและกลัวว่าประชาชนจะทำให้ยับยั้งหากเสนอความคิดเห็นบางอย่างออกไป รวมถึงการพยายามพูดไกล่เกลี่ยให้ประชาชนยอมทำตามสิ่งที่ทางการต้องการโดยไม่มีเงื่อนไข การศึกษาของผู้นำชุมชนมีผลต่อประสิทธิภาพการสื่อสารรวมถึงการแสดงความคิดเห็นส่วนตัวด้วย แม้ประชาชนจะทราบว่ากำนันเป็นคนใจดีและมีลักษณะนิสัยดี แต่การไม่กล้าแสดงออกรวมถึงการปิดกั้นการแสดงออกของประชาชนก็ทำให้หมู่บ้านไม่เจริญ

สัมภาษณ์ประชาชนที่ถูกเวนคืนที่ดิน

.....ตอนนายกทักษิณมาพี่ก็ไปร้องเรียน โดยทำทั้งหนังสือยื่นและพูดคุยด้วยแต่ผู้ใหญ่บ้านไม่ยอมให้พี่ไป แต่พี่ไปนั่งข้างหน้าเลย ทักษิณก็บอกว่าตัวเล็กใจเขินๆ มีความคืบหน้าอยู่บ้างแต่ต้องแล้วแต่ศาล.....ผู้ใหญ่บ้านและคนรุ่นเก่ามักถามทางการไปซะหมดและไม่กล้าเสนอความคิดใหม่ๆเลย พี่ว่าคนรุ่นเก่านั้นจะเปิดโอกาสให้คนรุ่นใหม่ได้ทำสิ่งต่างๆบ้างเพื่อปรับปรุงเข้ากับยุคสมัยปัจจุบัน กำนันกับผู้ใหญ่บ้านเป็นคนใจดี มีลักษณะชีวิตดีแต่อาจไม่ค่อยกล้าแสดงออก แต่จะแสดงออกมาก็ไม่ได้เพราะรับเงินเดือนของรัฐ ส่วนผู้ใหญ่บ้านจบระดับประถมศึกษาปีที่ 4 และเป็นชาวบ้านธรรมดาที่ไม่กล้าพูดกับรัฐมากนักเพราะไม่มั่นใจว่าสิ่งที่พูดไปนั้นรัฐจะยอมรับหรือไม่...กำนันบอกว่าให้ที่ดินเค้าไปเถอะเพราะพ่อแม่ให้มาก็ไม่ต้องเสียเงิน

สัมภาษณ์ระหว่างวันที่ 31 สิงหาคม- 3 กันยายน 2547

4. เจ้าหน้าที่จากองค์การบริหารส่วนตำบลไม่สื่อสารกับประชาชนเรื่องการเวนคืนที่ดิน อบต. ไม่สื่อสารกับประชาชนว่าได้เซ็นยินยอมให้มีการเวนคืนที่ดินไปแล้ว โดยไม่ได้ปรึกษากับผู้ถูกเวนคืนทำให้ประชาชนไม่พอใจและ ไปร้องเรียนความเดือดร้อนที่ทำการอบต.แต่สุดท้ายก็ต้องยอมรับเนื่องจากเซ็นยินยอมแล้ว

สัมภาษณ์ประชาชนที่ถูกเวนคืนที่ดิน

.....อบต.เซ็นให้เข้ามาเวนคืนที่ดินก่อนชาวบ้านจะรู้เรื่องแล้ว ที่ก็ไม่ยอมเพราะเค้าไม่มีสิทธิ์ ที่เลยเข้าไปนั่งต่อว่าในอบต.เลข แต่สุดท้ายก็ต้องยอมเพราะเซ็นไปแล้ว จึงต้องมาแก้ไขตอนอุทธรณ์เอา.....

สัมภาษณ์ระหว่างวันที่ 31 สิงหาคม- 3 กันยายน 2547

5. บุคลิกภาพของผู้ส่งสาร

เจ้าหน้าที่สถานีวิทยุแห่งประเทศไทย จังหวัดมุกดาหารกล่าวว่า ครั้งแรกที่มีการดำเนินรายการวิทยุท้องถิ่นมีประชาชนร้องเรียนเข้ามามากเนื่องจากตนเองพูดจาตรงไปตรงมา หากประชาชนคิดเห็นเช่นไรตนเองอาจวิจารณ์โดยไม่ระมัดระวังความรู้สึกรู้สึกของผู้ฟัง ทำให้ผู้ฟังบางกลุ่มไม่พอใจ โดยเนื้อหาข่าวที่นำเสนอมีทั้งข่าวทั่วไปและข่าวเกี่ยวกับสะพาน

อุปสรรคของผู้รับสาร

ผู้รับสารในที่นี้หมายถึงประชาชนในตำบลทั้งถูกเวนคืนและไม่ถูกเวนคืนที่ดินที่ได้รับผลกระทบจากการสื่อสารข้อมูลจากภาครัฐ ซึ่งในบางครั้งการสื่อสารที่ล้มเหลวเกิดขึ้นจากผู้รับสารเองที่มีลักษณะแตกต่างกัน

1. ผู้รับไม่สนใจรับฟังข่าวสาร

ประชาชนบางส่วนไม่สนใจฟังข่าวสารจากทางการในเรื่องที่คิดว่าไกลตัวแต่จะรับฟังในเรื่องใกล้ตัวและมีผลต่อการประกอบอาชีพ เช่น เรื่องเงิน เรื่องการปฏิรูปที่ดิน เป็นต้น และเมื่อมีการสื่อสารเรื่องสะพานประชาชนเห็นว่ายังไม่ส่งผลกระทบต่อตนเองมากนักแต่เมื่อกล่าวถึงการเวนคืนที่ดินหรือปัญหาที่ตนเองต้องประสบก็เริ่มมีการสอบถาม แสดงความคิดเห็นมากหรือแสดงความไม่พอใจมากขึ้น เช่น การไม่ต้อนรับเจ้าหน้าที่หลังจากเริ่มประสบปัญหาที่เกี่ยวข้องกับตนเองโดยตรง ไม่ว่าจะเป็นน้ำท่วมที่นาหรือการปิดถนน การไม่เตรียมวางแผนประกอบอาชีพเสริมเพื่อรองรับความเจริญจากสะพานแต่รอทุนจากรัฐแต่เพียงอย่างเดียว

2. ผู้รับสารไม่กระตือรือร้น

ความไม่กระตือรือร้นของประชาชนทำให้ประชาชนไม่รู้ข่าวสาร เพราะบางครั้งได้รับสารยังไม่ครบถ้วนแต่กล่าวว่ารัฐไม่สื่อสารทั้งที่รัฐสื่อสารรายละเอียดทุกอย่างแล้ว หากประชาชนกระตือรือร้นในการหาข้อมูลเพิ่มก็จะได้รับทราบข้อมูลที่ครบถ้วน

3. ผู้รับสารเข้าใจข้อมูลข่าวสารผิด

ในช่วงเวลาที่มีการก่อสร้างสะพาน ทางการได้สื่อสารเรื่องการปิดถนนผ่านกำนันผู้ใหญ่บ้านเพื่อให้ประชาชนได้เตรียมตัว แต่ประชาชนอาจไม่เข้าใจในสารที่ได้รับและประชาชนอาจต้องการความสะดวกสบายจึงไม่พอใจที่มีการปิดถนนและคิดว่าจะปิดถนนเป็นการถาวร

4. ผู้รับสารไม่สนใจเข้าร่วมการประชุมหรือแสดงความคิดเห็น

จากการที่ผู้ใหญ่บ้านเชิญประชาชนเข้าไปร่วมประชุมประจำเดือนหลายครั้ง แต่ประชาชนก็เห็นว่าคนยังไม่ทราบข้อมูลใดๆและประชาชนไม่สนใจเรื่องสะพานมากนักเพราะคิดว่าเป็นเรื่องไกลตัว แม้กระทั่งกำนันลงไปสื่อสารแบบตัวต่อตัวประชาชนก็ยังไม่สนใจมาก พบว่าปัญหาเรื่องความไม่สนใจข่าวสารของประชาชนมิใช่เฉพาะเรื่องสะพานเท่านั้น แต่เป็นเรื่องทั่วไปด้วยที่ประชาชนไม่ค่อยให้ความร่วมมือกับภาพรวม

สัมภาษณ์กำนันผู้ใหญ่บ้าน

.....ชาวบ้านไม่เข้ามาประชุมรวมถึงไม่มาช่วยงานด้วยแม้จะเป็นงานของหมู่บ้านเอง ชาวบ้านส่วนใหญ่รับสารและมีความเข้าใจดีแต่ไม่ตอบสนอง ไม่ช่วยและไม่มา ยังไม่รู้ว่า จะหาวิธีแก้อย่างไร ถ้าเป็นเรื่องเงินถึงจะมา.....

สัมภาษณ์ระหว่างวันที่ 31 สิงหาคม- 3 กันยายน 2547

5. รับสารผ่านสื่อมวลชนที่ไม่ได้อยู่ในพื้นที่

ผู้ฟังบางกลุ่มไม่ฟังข่าวสารจากสถานีในจังหวัดมุกดาหาร แต่ฟังจากสถานีจังหวัดอื่นจึงไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารในมุกดาหาร และประชาชนมักฟังเพลงหรือรายการบันเทิงมากกว่าข่าวสารสาระ นอกจากนี้มีกรรณิชนปัญหาว่าการร่วมแสดงความคิดเห็นหรือร่วมเสนอหนทางแก้ไข ปัญหาที่เกิดขึ้น

สัมภาษณ์นายสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดมุกดาหาร

.....เคยมีคนถามว่าทำไมไม่สื่อสารเรื่องสะพานเพราะเป็นเรื่องสำคัญกับคนส่วนใหญ่ผมก็เลยถามกลับไปว่าก็คุณฟังสถานีอื่นอยู่ ซึ่งผมก็รู้ว่าคุณไม่ได้เปิดฟังสถานีของมุกดาหารแต่ฟังจากอีกจังหวัดหนึ่ง แล้วจะรู้เรื่องสะพานที่เน้นการสื่อสารในมุกดาหารได้อย่างไร.....

สัมภาษณ์วันที่ 13 กรกฎาคม 2547

นอกจากปัจจัยของผู้รับสาร โดยตรงแล้ว ยังมีปัจจัยภายนอกที่เป็นอุปสรรคต่อการรับสารอย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ สัญญาณคลื่นวิทยุไม่ชัดเจนทำให้ประชาชนไม่ทราบข้อมูลอย่างละเอียดและถูกต้อง สื่อการประชาสัมพันธ์ในมุกดาหารค่อนข้างแคบ มีสถานีวิทยุโทรทัศน์ (สวท.) 1 แห่ง และกรมประชาสัมพันธ์ โดยมีสถานีเครื่องส่งโทรทัศน์ที่เป็นเครือข่าย สื่อหนังสือพิมพ์เข้าถึงประชาชนได้จำกัด เพราะบางพื้นที่เป็นป่าและการเดินทางลำบาก บางหมู่บ้านไม่เปิดหอกระจายข่าวเนื่องจากค่าไฟแพงมาก จึงเปิดเฉพาะในเวลาที่มืงานจึงทำให้ประชาชนไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารที่เพียงพอ เจ้าหน้าที่แขวงการทางไม่มาเจรจาตามที่นัดกับประชาชนไว้และศาลปกครองขอเอกสารการฟ้องร้องเพิ่มทั้งที่ให้เอกสารทุกอย่างแก่ทนายไปหมดแล้ว และประชาชนไม่มีสำเนาเก็บไว้

2. การรับรู้ข้อมูลข่าวสารของประชาชน

ประชาชนในจังหวัดมุกดาหารมีรูปแบบการรับรู้คือสะพานและการเวนคืนที่แตกต่างกันตามเนื้อหาของสารที่ประชาชนได้รับจากหน่วยงานราชการ ตามระยะเวลาที่รับรู้โครงการ และตามวิธีการสื่อสารจากรัฐ

การรับรู้เนื้อหาของโครงการ

ประชาชนรับรู้ว่สะพานจะทำให้มุกดาหารและหมู่บ้านที่มีการก่อสร้างเจริญขึ้น โดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจและประโยชน์จากสะพาน นอกจากนี้ประชาชนได้รับข้อมูลไม่ครบถ้วนและไม่ถูกต้องจากหน่วยงานราชการ เช่น รับรู้ว่ามี การก่อสร้างสะพานแน่นอนแต่ไม่สามารถระบุได้ว่าเป็นสถานที่ใด ขณะที่ประชาชนบางกลุ่มได้รับสารว่าจะสร้างที่หมู่บ้านอื่นๆที่อยู่บริเวณนั้น แต่ยังไม่ทราบรายละเอียดด้านอื่นๆอีก เช่น วันก่อสร้าง รูปแบบสะพาน สถานที่เวนคืนที่ชัดเจน และรับรู้ว่ราคาค่าเวนคืนจะเหมาะสมตามราคาขายในท้องตลาด ประเด็นเนื้อหาการรับรู้ต่อไป คือเนื้อหาเรื่องการเวนคืนที่ดินที่ชัดเจนมากขึ้น โดยระบุบริเวณที่เวนคืน ราคาค่าเวนคืนและให้ประชาชนฟ้องศาลอุทธรณ์เพื่อขอค่าชดเชยเพิ่มเติมได้

การรับรู้ตามระยะเวลาของโครงการ

ประชาชนไม่ได้รับรู้เรื่องสะพานตั้งแต่เริ่มวางแผนโครงการในปี 2533 แต่อย่างไร เมื่อประชาชนรับรู้ข่าวสารประมาณปลายปี 2545-ต้นปี 2546 ในความชัดเจนที่จะมีการก่อสร้าง แต่ในช่วงเวลานี้ประชาชนก็ยังไม่มีการตอบสนองใดๆต่อสะพานเนื่องจากยังไม่ทราบสถานที่ก่อสร้างที่ชัดเจน เพราะสถานที่ก่อสร้างที่ระบุในเวลานั้นมีหลายสถานที่ เช่น บางทรายน้อย พาลูกา นา โป แต่สถานที่เหล่านี้อยู่ใกล้บริเวณตำบลบางทรายใหญ่ที่ประชาชนพักอาศัยอยู่ ต่อมาเมื่อมีกระแสความชัดเจนเรื่องสถานที่ก่อสร้างในกลางปี 2546 โดยการสื่อสารของแขวงทางว่าจะมีการก่อสร้างที่ตำบลบางทรายใหญ่ โดยเฉพาะบริเวณหมู่บ้าน 5 หมู่บ้านที่ได้รับผลกระทบครั้งนี้

สัมภาษณ์ประชาชนที่ถูกเวนคืนที่ดิน

.....คนแรกที่รู้เรื่องสะพานสร้างที่พาลูกาก็ดีใจเพราะที่ดินของป่าจะราคาสูงขึ้น แต่เมื่อทราบว่าสะพานจะสร้างที่นี่ก็ตกใจ ป้ายินดีให้ที่นาแก่รัฐเพื่อสร้างสะพานแต่ขอให้ได้ราคาที่เหมาะสมตามที่ควรจะได้รับ เพราะไม่มีที่นาก็สูญเสียมูลค่ากันอยู่มากขึ้น.....

สัมภาษณ์ระหว่างวันที่ 31 สิงหาคม- 3 กันยายน 2547

คามวิธีการสื่อสารของรัฐ

ประชาชนที่รับรู้ข้อมูลเรื่องสะพานรับรู้ผ่านสื่อบุคคลและสื่อมวลชน เช่น เจ้าหน้าที่แขวงทาง เอกสารจากแขวงทาง และหอกระจายข่าว จากนั้นมีการสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมจากกำนันผู้ใหญ่บ้าน แต่ประชาชนที่รับรู้ข้อมูลจากสื่อมวลชนจะไม่เข้าใจรายละเอียดของข้อมูลมากนัก เนื่องจากอุปสรรคของสื่อที่ไม่สามารถเข้าถึงประชาชนทุกสถานที่ได้ นอกจากนี้ประชาชนฟังสารบบันเทิงจากสื่อมวลชนมากกว่าการรับฟังข้อมูลข่าวสารแม้จะเป็นสื่อมวลชนท้องถิ่นที่เสนอข่าวในท้องถิ่นเอง ประชาชนจะร้องเรียนว่าทางการไม่สื่อสารข้อมูลแต่เมื่อตรวจสอบแล้วพบว่าทางการมีการสื่อสารแล้วแต่ประชาชนฟังเพลงหรือฟังสถานีวิทยุของจังหวัดอื่นแทน

สัมภาษณ์หน่วยงานราชการ

.....บุคคลที่มีผลมากต่อประชาชนแม้ไม่ใช่เรื่องสะพาน คือ พัฒนาการจังหวัดที่ใกล้ชิดและมีผลมาก ส่วนสื่อมวลชนมีวิทยุที่โดดเด่นในการส่งสารและประชาชนนิยมด้วย ไม่เฉพาะที่มุกดาหารเท่านั้นแต่จังหวัดใกล้เคียงก็ฟังและรู้เรื่องสะพานด้วยเพราะมีการออกแบบสอบถามกลับมา.....

สัมภาษณ์วันที่ 13 กรกฎาคม 2547

2. การตอบสนองของประชาชน

การรับรู้เนื้อหาของสารแตกต่างกันส่งผลให้ประชาชนมีการตอบสนองต่อข่าวสารแตกต่างกันออกไป เช่น ประชาชนที่ได้รับรู้เรื่องสะพานแต่มีเนื้อหาที่ไม่ครบถ้วนนั้นประชาชนมีการสอบถามกำนันผู้ใหญ่บ้านเพิ่มเติมในรายละเอียด โดยเฉพาะเกี่ยวกับสถานที่และเงินเวนคืนมากกว่าการสอบถามเรื่องวันก่อสร้างหรือรูปแบบของสะพาน และต่อมาเมื่อประชาชนรับรู้เรื่องการเวนคืนที่ชัดเจนแล้วประชาชนต่างเห็นว่าราคาค่าต่ำกว่าราคาที่ซื้อขายกันโดยทั่วไป และตัดสินใจฟ้องศาลอุทธรณ์ตามคำแนะนำของแขวงการทางจังหวัดและ ส.ส. โดยมี ส.ส. เป็นผู้ช่วยเหลือประชาชนในการฟ้องร้อง และหลังจากได้รับเงินอุทธรณ์แล้วประชาชนก็ฟ้องศาลปกครองต่อตามคำแนะนำของส.ส. พบว่าประชาชนที่รับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการต่างพยายามรักษาสิทธิของตนไว้โดยการต่อต้านเจ้าหน้าที่ที่ประชาชนคิดว่าก่อปัญหา การสอบถามเพื่อรับทราบข้อมูลมากขึ้น และการฟ้องศาลเพื่อขอเงินค่าชดเชยเพิ่ม

จากการตอบสนองดังกล่าว ผู้วิจัยแบ่งการตอบสนองออกได้ 2 ประเภท ได้แก่ การตอบสนองของประชาชนเพื่อสะท้อนเชิงอารมณ์ความรู้สึกแต่ละบุคคล คือ การตอบสนองเชิงยอมรับ ตอบสนองเชิงนิ่งเฉยและตอบสนองเชิงปฏิเสธต่อโครงการ นอกจากนี้สามารถแบ่งการตอบสนองได้เพิ่มเติม คือ การแบ่งการตอบสนองตามระดับกลุ่มของผู้ตอบสนองเพื่อศึกษาวิถีชีวิตของประชาชนที่อยู่ร่วมกันในสังคม โดยแบ่งเป็นการตอบสนองระดับชุมชนท้องถิ่นและการตอบสนองระดับบุคคล

1. การตอบสนองเชิงอารมณ์ความรู้สึก

ประชาชนตอบสนองโดยยินดียอมรับการสร้างสะพานและการเวนคืนที่ดิน

จากการสัมภาษณ์ประชาชนที่ถูกเวนคืนที่ดิน พบว่าผู้ให้สัมภาษณ์ 3 รายที่ระบุว่ายินดีที่มีการก่อสร้างสะพาน การที่ประชาชนมีท่าทียินดีให้ที่ดินแก่รัฐเพื่อทำประโยชน์แก่สาธารณะเพราะประชาชนกลุ่มนี้เห็นว่าหากสามารถทำหรือสละสิ่งใดและมีผลดีแก่ภาพรวมก็ควรร่วมกันทำ โดยเฉพาะเพื่อการพัฒนาหมู่บ้าน และตอบสนองโดยการไม่บ่นต่อว่าทางการอีกแม้ประสบปัญหาจากการก่อสร้างและเวนคืนที่ดิน แต่เรียกร้องขอให้ได้เงินค่าชดเชยที่คุ้มค่าเนื่องจากที่ดินที่สูญเสียไปนั้นเคยเป็นที่ที่สามารถปลูกข้าวและทำนาและทำรายได้แก่ครอบครัวได้ตลอด หากสูญเสียไปจากการเวนคืนจะขาดรายได้หลักไป ดังนั้นการได้รับเงินชดเชยที่เพียงพอเพื่อซื้อที่ใหม่หรือลงทุนในธุรกิจก็ช่วยให้ประชาชนยังมีรายได้อยู่และไม่ยากลำบาก และประชาชนยังคงรอคอยสะพานเนื่องจากคาดหวังความเจริญนั่นเอง

ประชาชนที่ถูกเวนคืนที่ดินบางส่วนรู้สึกดีใจและตอบสนองเชิงบวกจากการเวนคืนเพราะได้รับเงินค่าชดเชยเพื่อปลดปล่อยหนี้สินที่มีอยู่ แสดงออกโดยพยายามสอบถามเรื่องราคาค่าเวนคืนที่ชัดเจนจากเจ้าหน้าที่ นอกจากนี้ประชาชนเห็นว่าผู้ที่จะยินดีเรื่องการเวนคืนมีนายทุนร่วมด้วย เนื่องจากสามารถลงทุนธุรกิจด้านการท่องเที่ยว โรงแรมและการบริการบริเวณสะพานได้และสามารถสร้างรายได้แก่ธุรกิจได้อย่างดี ประชาชนที่ไม่ถูกเวนคืนที่ดินให้ความเห็นว่าสะพานน่าจะสร้างความเจริญได้บ้างแต่ต้องรอให้สร้างสะพานเสร็จก่อน

ขณะเดียวกัน ประชาชนบางส่วนที่ไม่ถูกเวนคืนตอบสนองต่อการก่อสร้างสะพานครั้งนี้ โดยแสดงความดีใจเพราะจะมีถนนตัดผ่านที่ดินของตนและจะสามารถขายที่ดินได้ราคาสูงขึ้นกว่าราคาเดิมก่อนสร้างสะพาน

สัมภาษณ์ประชาชนที่ถูกเวนคืนที่ดิน

.....ลุงยินดีให้ที่นาแก่รัฐนะ เพื่อให้หมู่บ้านและประเทศเจริญขึ้น แต่ขอให้ได้เงินที่เหมาะสม ยังไงก็ไม่ได้ที่ดินคืนมาแล้วก็อยากได้เงินจากศาลปกครองมากที่สุด.....

สัมภาษณ์ระหว่างวันที่ 31 สิงหาคม- 3 กันยายน 2547

ในส่วนของหน่วยงานราชการมองว่าประชาชนไม่สนใจเรื่องที่ดินที่เป็นมรดกมากนักแต่สนใจเรื่องจำนวนเงินจากการเวนคืนและตอบสนองโดยการสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมมากกว่า เพราะประชาชนที่ถูกเวนคืนที่ดินมีการร้องเรียนในช่วงแรกของการก่อสร้างเกี่ยวกับเรื่องค่าเวนคืนที่น้อยเกินไปและมีบุคคลต้องการมีส่วนร่วมทางการเงิน(ต้องการเงินสูง) และในระยะหลังประชาชนก็รู้สึกยอมรับเจ้าหน้าที่มากขึ้นเนื่องจากได้รับเงินค่าเวนคืนที่ดินเพิ่มจากการฟ้องอุทธรณ์ ประชาชนที่ไม่ถูกเวนคืนก็ดีใจเนื่องจากจะมีถนนตัดผ่านที่ดินของตนและราคาที่ดินสูงขึ้นกระทั่งการขายที่ดินในเวลาต่อไปจะได้เงินที่สูงขึ้น

กรณีที่ดินป่าช้าเดิมที่ถูกเวนคืน ประชาชนก็ไม่รู้สึกดีใจมากนักและเห็นว่าราคาที่ได้รับจากการเวนคืนที่ป่าช้าเหมาะสมแล้วและประชาชนไม่เคียดแค้นมากเนื่องจากป่าช้าค่อนแพงที่ถูกเวนคืนนี้ไม่ได้ใช้มานานแล้วและคนส่วนใหญ่เป็นคนรุ่นใหม่ที่ไม่คิดมากเรื่องเกี่ยวกับวิญญาณ

ประชาชนตอบสนองโดยการนั่งเฉยต่อโครงการ

มีประชาชนที่ยังไม่มีความตื่นตัวในการสร้างสะพานในช่วงแรก โดยเห็นว่าสะพานยังไม่ได้ช่วยให้เกิดความเจริญจริง ประชาชนที่เห็นเช่นนี้ได้รับผลกระทบจากปัญหาการก่อสร้าง

เช่นกันแต่ไม่ยอมแสดงความไม่พอใจต่อรัฐ โดยให้เหตุผลว่าไม่ยอมทำให้เกิดปัญหาจึงวางตัวนิ่งเฉยเสียแม้ว่าภายในใจมีความทุกข์จากความไม่สะดวกอยู่ก็ตาม แต่มีแนวโน้มว่าเมื่อสร้างสะพานเสร็จแล้วประชาชนจะมีความตื่นเต้นต่อการประกอบอาชีพที่ได้รับผลดีจากสะพานมากขึ้น และอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ประชาชนตอบสนองต่อการสร้างสะพานแบบนิ่งเฉย คือ ประชาชนที่รับรู้เรื่องการสร้างสะพานส่วนใหญ่ไม่แน่ใจว่าจะมีการสร้างสะพานจริงหรือไม่เนื่องจากไม่ทราบรายละเอียดและความชัดเจนของการก่อสร้าง นอกจากนี้การมีข่าวเรื่องการสร้างสะพานมานานอาจทำให้ประชาชนเกิดความเบื่อหน่ายจนกระทั่งสร้างสะพานแล้วก็ยังไม่แน่ใจเพราะยังไม่มีการประกาศจากหน่วยงานราชการอย่างชัดเจน

สัมภาษณ์ประชาชนที่ถูกเวนคืนที่ดิน

.....ช่วงก่อสร้างแรกๆก็มีเสียงดังระหว่างก่อสร้างในช่วงกลางคืนแต่ก็ไม่ได้ร้องเรียน เพราะไม่ยอมสร้างปัญหาให้เจ้าหน้าที่ อยากให้เจ้าหน้าที่เค้าทำงานสบายๆ อยู่แบบเดิมก็ดีแต่ปัจจุบันก็ดี เพราะ ไม่อยากขัดขวางความเจริญของรัฐ.....

สัมภาษณ์ระหว่างวันที่ 31 สิงหาคม- 3 กันยายน 2547

พบว่า ประชาชนแสดงการตอบสนองโดยการเฉยเมยต่อปัญหาหรือประโยชน์ที่ได้รับ อดทนต่อปัญหา ไม่บ่น รวมถึงไม่สอบถามรายละเอียดเพิ่มเติม แต่การตอบสนองโดยการนิ่งเฉยต่อปัญหาที่เกิดขึ้นไม่ได้เป็นการบ่งบอกว่าประชาชนมีความรู้สึกเฉยต่อการกระทำของรัฐแต่เป็นเพียงการแสดงออกทางการกระทำที่คิดว่ารัฐเป็นผู้มีอำนาจมากกว่าและสามารถทำอะไรก็ได้โดยประชาชนต้องเป็นฝ่ายยินยอมเสมอ ประชาชนที่คิดเช่นนี้จึงตอบสนองโดยการนิ่งเฉยในการก่อสร้างและการเวนคืน และยอมให้รัฐเป็นผู้กระทำเพราะคิดว่าการต่อต้านไม่เกิดผลดี

ในส่วน of หน่วยงานราชการบางส่วนก็เห็นว่าประชาชนเสียขายที่ดินที่เป็นมรดกเนื่องจากเป็นที่ของบรรพบุรุษมากกว่าเรื่องเงินซึ่งแตกต่างจากหน่วยงานกลุ่มแรกๆที่มองว่าประชาชนต้องการเงินสูง แต่ต้องทำตามกฎหมายที่กำหนดไว้เพราะ ไม่อยากต่อต้านทางการแต่ขอให้ได้ค่าเวนคืนอย่างเหมาะสม ซึ่งมีความสอดคล้องกับกรณีตอบสนองโดยการยอมรับโครงการ คือ แม้จะยากลำบากขึ้นแต่หากได้รับความเป็นธรรมมากเพียงพอก็ยอมรับได้หรือหากเป็นการนิ่งเฉยก็เนื่องจากการ ไม่อยากมีปัญหานั่นเอง

ตอบสนองโดยปฏิเสธการสร้างสะพาน

ประชาชนที่ไม่เห็นด้วยในการสร้างสะพานและมีท่าทีตอบสนองเชิงปฏิเสธต่อสะพาน เนื่องจากเห็นว่าการก่อสร้างสะพานทำให้เกิดปัญหาถึง 3 ปัญหาโดยไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในหมู่บ้าน นั่นคือ ปัญหาน้ำท่วมที่นาและคันกล้า การปิดถนน และดินที่ไหลท่วมที่นาจนไม่สามารถทำนาในที่ดินผืนนั้นได้ โดยมีการแก้ไขปัญหามาได้บางส่วนแล้ว คือการเปิดถนนและทำทางระบายน้ำลงสู่แม่น้ำโขง ส่วนเรื่องคันกล้าที่ตายไปยังไม่มีความช่วยเหลือใดๆ ประชาชนบางส่วนรับทราบว่ามีการขอร้องที่เข้ามาในพื้นที่และสามารถขั้บรุดผ่านทางที่ปิดไว้ระหว่างการสร้างสะพาน ทำให้ประชาชนเกิดความไม่พึงพอใจการกระทำของหน่วยงานราชการที่ใช้อภิสิทธิ์ในขณะทีตนเองต้องเดินทางอ้อมไกลและถูกรถเถี่ยวงนแชนท์กั้งแสดงออกด้วยการบ่น ต่อว่า ระบายความอัดอั้นใจให้ผู้วิจัยฟัง การจับกลุ่มกับเพื่อนบ้านวิจารณ์การทำงานของรัฐและสอบถามความเดือดร้อนซึ่งกันและกัน

นอกจากนี้ช่วงเวลากว่า 2 ปีที่ผ่านมาที่เริ่มก่อสร้างสะพานพบว่าคนในหมู่บ้านก็ยังมี การดำเนินชีวิตเหมือนเดิมคือการทำนาและอาจจะยากจนลงมากกว่าเดิมเนื่องจากการสร้างสะพานจะก่อปัญหามากและประชาชนก็ไม่มีเงินลงทุนเพื่อการค้าและยังไม่มีความเจริญตามที่รัฐกล่าวอ้าง โดยประชาชนมองว่าสะพานไม่ได้ช่วยให้ประชาชนมีชีวิตที่เจริญขึ้นและคิดว่าหากสะพานสร้างที่อื่น เช่น ที่พะลุกหรือบางทรายน้อย ประชาชนจะสบายใจขึ้นเนื่องจากไม่ต้องเผชิญปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นระหว่างการสร้างสะพานและราคาที่ดินของคนจะสามารถขายได้สูงขึ้นด้วย

นอกจากปัญหาที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว สาเหตุของการปฏิเสธโครงการยังเกิดจากประชาชนเห็นว่าตนเองไม่มีความรู้ที่จะประกอบอาชีพอื่นหากไม่ทำนา ดังนั้นการไม่ถูกเวนคืนที่ดินทำให้ยังมีที่นาอยู่และมีรายได้ที่ชัดเจน โดยไม่ต้องเปลี่ยนอาชีพแต่เมื่อต้องถูกเวนคืนก็ต้องหาหนทางทำงานเพิ่มเติมหรือเปลี่ยนงานซึ่งเป็นการยากลำบาก ประชาชนบางส่วนเห็นว่าแม้มีสะพานแล้วก็ไม่เกิดความเจริญขึ้นในหมู่บ้านเนื่องจากประชาชนก็ไม่มีเงินลงทุนทำงานต่างๆเพื่อรองรับความเจริญได้ และการมีปัญหากับเจ้าหน้าที่ก่อสร้างก็ทำให้ประชาชนมีท่าทีปฏิเสธสะพานมากขึ้น

สัมภาษณ์ประชาชนที่ถูกเวนคืนที่ดิน

...คนที่เข้ามาเรื่องเวนคืนมีท่าทีข่มขู่บ้านเหมือนกันจึงเกือบมีปัญหากับชาวบ้านและปัจจุบันคนที่มึปัญหากับชาวบ้านย้ายไปอยู่ฝั่งลาวแล้ว ปัญหาที่เจอคือน้ำท่วม 5 คินและข้าวก็เสียหายหมดเป็นเพราะถมที่สะพานสูงและไม่มีช่องระบายน้ำออก ก่อนหน้านี้ไม่เคยมีน้ำท่วมแต่เมื่อสร้างสะพานกลับมึปัญหานี้เกิดขึ้นและจะไม่ยอมให้ใครมาเอาเปรียบ.....

สัมภาษณ์ระหว่างวันที่ 31 สิงหาคม- 3 กันยายน 2547

ด้านการตอบสนองเชิงปฏิเสธเกี่ยวกับการเวนคืนที่ดิน พบว่าประชาชนบางกลุ่มไม่พอใจ ในราคาที่ได้รับจากการเวนคืนมากนักเนื่องจากได้ค่าเวนคืนราคาไร่ละ 20,000 บาท แม้ว่าจะได้เงินจากการเวนคืนครั้งที่สองแล้วก็ตามก็ยังเห็นว่าได้เงินน้อยอยู่และเรื่องเงินเป็นเรื่องปัญหาหลักของการสร้างสะพานครั้งนี้ นอกจากเรื่องเงินที่เป็นปัญหาแล้ว ความรู้สึกของประชาชนต่อที่ดินทำกินที่เป็นมรดกมาจากบรรพบุรุษและความคุ้นเคยต่อสถานที่นี้ทำให้เกิดความรู้สึกสูญเสีย เสียหาย คิดถึงที่ดินทำกิน แม้จะได้เงินมากก็ไม่อยากซื้อที่อื่นเพราะผูกพันกับนาเดิมเนื่องจากเชื่อว่าการทำนาเป็นประเพณีที่ยึดถือมานานและที่นาเป็นมรดกจากบรรพบุรุษ แต่ประเด็นที่สำคัญคือได้เงินไม่พอซื้อที่ใหม่อยู่แล้วและที่นาบริเวณนี้อุดมสมบูรณ์กว่าที่ดินใหม่ คิดว่าผู้ที่จะได้รับผลประโยชน์น่าจะเป็นผู้ประกอบการมากกว่า

ประชาชนหลายคนมีความเสียสละคืนไม้ บ่อน้ำที่อยู่บริเวณที่นาซึ่งถูกเวนคืนไปด้วย แต่ก็ได้รับค่าชดเชยในจำนวนหนึ่ง อย่างไรก็ตามก็ยังมีความกังวลเรื่องอนาคตหากไม่มีที่นา เช่น เป็นห่วงลูกว่าจะไม่มีที่ทำกินและรู้สึกเหมือนตายทั้งเป็น รวมทั้งความรู้สึกน้อยใจที่เพื่อนบ้านที่ไม่ถูกเวนคืนขายที่ดินได้ 500,000-600,000 บาทในขณะที่ตนเองได้เงินเวนคืนน้อย และบางคนกล่าวว่าเสียสละเงินค่าฟ้องทนาย น่าจะเอาเงินส่วนนี้มาทำประโยชน์อย่างอื่นดีกว่า บางส่วนยังไม่ได้ทำอะไรกับที่นาที่ยังมีอยู่เนื่องจากความสับสนว่าจะตัดสินใจอย่างไร

ผู้สูงอายุบางท่านตรอมใจและเสียชีวิตเนื่องจากความเสียสละที่ดินทำกินและได้เงินตอบแทนน้อยแต่ประชาชนไม่ได้สื่อสารกับส.ส.เรื่องที่มีผู้สูงอายุบางคนที่รับรู้เรื่องการเวนคืนที่ดินแล้วตรอมใจกระทั่งเสียชีวิตแต่อย่างไร ทำให้ส.ส.ไม่ได้เข้ามาดูแลเรื่องสภาพทางจิตใจของประชาชนอย่างเต็มที่และประชาชนจึงเข้าใจว่าส.ส.ไม่ดูแลเอาใจใส่

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สัมภาษณ์ประชาชนที่ถูกเวนคืนที่ดิน

.....จิตใจของคนที่ถูกเวนคืนก็ถูกเวนคืนไปด้วยเพราะที่ดินเป็นที่เคยทำมาหากินและมีทรัพย์สินสมบัติเพียงเท่านี้ ลูกๆจะเอาอะไรกินเพราะมีเพียงแค่นั้น รู้สึกเหมือนตายทั้งเป็น พี่อยากได้เงินจากการฟ้องศาลปกครองมาก เพราะได้แล้วจะได้เอาเงินมาซื้อที่ให้ลูก 1-2 ไร่ ก็ยังดี เมื่อแก่ไม่มีแรงแล้วก็ยังมีที่ดินให้ลูกทำนาต่อ ลูกๆก็เสียใจเรื่องการเวนคืนที่ดิน ถ้าเลือกได้จะเลือกที่นาและไม่เอาสะพาน เพราะต้องซื้อข้าวกินและความเจริญก็ตกกับคนรวย ไม่ได้ตกกับชาวบ้านอย่างเรา ถ้ามีที่อยู่และมีความเจริญด้วยก็ดี จะได้ให้ลูกมีที่ไว้ขาย และไปซื้อที่ใหม่แบ่งที่ให้ลูกมากขึ้น ไม่อยากให้มีสะพาน อยากดำเนินชีวิตแบบเดิม ตอนนี้เห็นคนอื่นขายที่ได้เงินมาก 5-6 แสนก็รู้สึกน้อยใจมากเพราะที่ของเราไม่มีแล้ว เมื่อมีสะพานเจ้าของที่จะดีใจแต่คนที่ถูกเวนคืนที่จะเสียใจเพราะปู่ตาขายให้มาและปัจจุบันก็ซื้อไม่ได้แล้วเพราะ ไม่มีเงิน.....

สัมภาษณ์ระหว่างวันที่ 31 สิงหาคม- 3 กันยายน 2547

พบว่า การเวนคืนที่ดินครั้งนี้มีประเด็นความไม่พอใจต่อการสร้างสะพานมากมาย และโดยส่วนใหญ่เป็นปัญหาที่ประชาชนในหมู่บ้านต้องประสบ ไม่ว่าจะเป็นการถูกเวนคืนที่ดินและได้รับเงินอย่างไม่เป็นธรรม รวมไปถึงการต้องรับผลกระทบจากการก่อสร้างอีกด้วย ดังนั้นการตอบสนองเชิงปฏิเสหต่อการสร้างสะพานจึงมีประเด็นที่หลากหลายและต้องการการแก้ไขอย่างรีบด่วนในหลายประเด็น เช่น การดูแลสุขภาพจิตใจผู้ที่สูญเสียบุคคลที่รักจากความครมใจเรื่องที่ดินของคนถูกเวนคืนและได้รับเงินน้อยมาก หรือสภาพการดำรงชีวิตหลังจากไม่มีที่นาที่เคยทำกิน สิ่งนี้ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญที่รัฐควรให้ความเอาใจใส่อย่างมากมิใช่การสนใจเพียงช่วงเวลาก่อนการก่อสร้างเท่านั้น และสิ่งที่น่าสนใจคือในหมู่บ้านมีเหตุการณ์รุนแรงกระทั่งมีผู้เสียชีวิตจากความครมใจแต่หน่วยงานของรัฐหรือส.ส.ที่มีความใกล้ชิดกับประชาชนยังไม่ได้รับข้อมูลส่วนนี้แต่อย่างใด

ประชาชนที่รับรู้เรื่องความเจริญของสะพานต่างรอคอยการก่อสร้างและไม่ได้นึกถึงปัญหาที่จะเกิดขึ้น เมื่อเกิดปัญหาแล้วจึงมีกระแสความไม่พอใจขึ้นในหมู่บ้านอย่างมากจนกระทั่งมีปัญหากับผู้ก่อสร้าง

2. การตอบสนองระดับชุมชนท้องถิ่นและระดับบุคคล

นอกเหนือจากการแบ่งการตอบสนองของประชาชนตามอารมณ์ความรู้สึกแล้ว ยังสามารถแบ่งกลุ่มประชาชนตามการตอบสนองในระดับชุมชนและบุคคลได้ พบว่า ประชาชนที่ตอบสนอง

ระดับบุคคลมีการตอบสนองแตกต่างกันตามสภาพครอบครัว ลักษณะนิสัย และระดับของ ปัญหาที่เผชิญ ส่วนการตอบสนองระดับชุมชนมักเกิดขึ้นควบคู่กับการมีความสัมพันธ์ระหว่างกัน และสนับสนุนกันในการคิดหรือหาทางออกแบบเดียวกัน และสภาพในหมู่บ้านที่มีความเป็นเครือญาติทำให้การผลักดันให้เกิดการตอบสนองรูปแบบเดียวกันเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมหรือเพื่อ แสดงพลังกลุ่มมีความชัดเจนมากขึ้น

การตอบสนองระดับชุมชนท้องถิ่น

หากแบ่งรูปแบบการตอบสนองระดับชุมชน พบว่า มีประชาชน 2 กลุ่มที่ตอบสนองต่อการก่อสร้างสะพานและการเวนคืนที่ดิน คือ กลุ่มที่ยอมรับและนั่งเฉยต่อสะพานและกลุ่มที่ไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงใหม่ที่เข้ามาหรือกลุ่มที่ปฏิเสธสะพาน ประชาชนกลุ่มแรกมีปริมาณน้อยกว่ากลุ่มคนที่ปฏิเสธสะพานมากและมีรูปแบบการตอบสนองคล้ายกัน ได้แก่ การคิดคล้ายกันและสนับสนุนซึ่งกันและกันให้คิดว่าไม่ควรต่อว่าทางการแต่ให้ยื่นดีทำเพื่อส่วนรวม ไม่ต่อต้านการทำงานของรัฐแม้ประสบปัญหา บอกซึ่งกันและกันว่าให้อดทน เช่น ไม่ร้องเรียนเรื่องเสียงดังทั่วหมู่บ้านจากการก่อสร้างในช่วงกลางคืน ช่วยกันหาหนทางเพื่อให้ได้รับเงินเวนคืนที่เหมาะสมโดยการมองหาแกนนำชุมชนเพื่อเป็นหลักในการตัดสินใจ รวมถึงการร่วมกันกล่าวถึงบุคคลที่ให้การช่วยเหลือเรื่องความเดือดร้อนในหมู่บ้านอย่างดี เช่น ส.ส.

อย่างไรก็ตาม กลุ่มชุมชนที่ตอบสนองด้วยการยอมรับและนั่งเฉยต่างมีความรู้สึกลึกๆว่า กลุ่มของตนควรได้รับความเป็นธรรมจากการก่อสร้างและการเวนคืนที่ดิน โดยรัฐควรช่วยเหลือในปัญหาจากการก่อสร้างให้ครบทุกเรื่องและช่วยเหลือในการฟ้องร้องขอเงินค่าเวนคืนเพิ่มให้สำเร็จ โดยเฉพาะในการฟ้องศาลปกครองที่รอคอยมานาน

ด้านการตอบสนองระดับชุมชนท้องถิ่นของประชาชนที่ปฏิเสธการก่อสร้างสะพานเห็นได้ชัดเจนมากขึ้น เนื่องจากมีการแสดงออกทางอารมณ์ที่ชัดเจน พบว่า ประชาชนตอบสนองโดยเริ่มจากความคิดอย่างเดียวกัน ได้แก่ คิดเหมือนกันว่าเสียค่าที่ดิน คิดว่าอาชีพหลักของตนคือการทำนาหากไม่มีที่นาจะไม่สามารถอยู่ได้และไม่มีความรู้ด้านอื่น คิดว่าการก่อสร้างมีแต่ปัญหาที่ทำให้การดำเนินชีวิตลำบากขึ้น ไม่พอใจเรื่องเงินเวนคืน และโดยพื้นฐานแล้วประชาชนคิดว่าตนเองเป็นกลุ่มคนเล็กน้อยที่ไม่สามารถมีปากเสียงกับทางการได้ เป็นห่วงความเป็นอยู่ของลูกในอนาคตหากไม่มีที่ทำกิน ความคิดเช่นนี้ได้แสดงออกมาเป็นการกระทำ โดยการจับกลุ่มวิจารณ์การทำงานของรัฐบาลหรือกำนันผู้ใหญ่บ้าน การสอบถามปัญหาซึ่งกันและกันและพูดคุย ทุกคนที่ถูกเวนคืนร่วมกันฟ้องศาลอุทธรณ์ บ่น ต่อว่า จุนเจียวเมื่อเอ่ยถึงเรื่องสะพานและที่ดิน

การตอบสนองระดับบุคคล

การตอบสนองระดับบุคคลมีความหลากหลายอย่างมาก พบว่าประชาชนตอบสนองตามบุคลิกภาพของแต่ละบุคคล จากการศึกษา บทบาทที่รับผิดชอบในหมู่บ้าน ประชาชนที่ถูกเวนคืนที่ดินที่มีบุคลิกภาพเรียบร้อย การศึกษาไม่สูงมากนักและไม่ค่อยมีบทบาทในการนำหรือเป็นตัวแทนประชาชนในหมู่บ้านมีการตอบสนองในรูปแบบการยอมรับและนิ่งเฉย ส่วนการตอบสนองเชิงปฏิเสธจะเป็นรูปแบบของความคิดเชิงน้อยใจที่ตนเองลำบาก หมดหวัง สูญเสีย คิดว่ารัฐไม่ช่วยเหลือและแสดงออกโดยการระบายปัญหาด้วยความเศร้า ร้องไห้ ขอความช่วยเหลือแต่ยังไม่มีการแก้ปัญหาหรือร้องเรียนต่อรัฐด้วยตนเอง

ขณะที่กลุ่มคนที่มีบุคลิกของความเป็นผู้นำ คือ มีการศึกษา มั่นใจในตนเอง มีบทบาทในหมู่บ้านจะคิดแตกต่างไป โดยคิดเหมือนคนกลุ่มแรกกว่ารัฐไม่ช่วยเหลือแต่คิดเพิ่มเติมว่ารัฐควรแก้ไขปัญหาด้วยวิธีการต่างๆ และสามารถยกตัวอย่างการแก้ปัญหาที่รัฐควรช่วยเหลือให้ผู้วิจัยฟัง คิดว่าทำอย่างไรจึงจะได้รับความเป็นธรรม วางแผนชัดเจนในการแก้ไขปัญหา เช่น คิดว่าวันที่นายกมาวางศิลาฤกษ์จะต้องเข้าพบ ขึ้นหนังสือ พุดคุยปัญหาเรื่องใด และทำให้มีการเตรียมตัวเตรียมเอกสาร คำพูดอย่างดีเพื่อให้การเข้าพบบรรลุความสำเร็จ และการแสดงออกของคนกลุ่มนี้เป็นรูปแบบการระบายปัญหาเช่นกัน แต่อยู่ในอารมณ์ที่รุนแรง มั่นใจและคำพูดตรงไปตรงมามากกว่าคนกลุ่มแรก และเล่าเหตุการณ์ต่างๆที่ตนเองมีส่วนเรียกร้องความเป็นธรรมอย่างภาคภูมิใจ นอกจากนี้ยังเสนอความคิดเห็นต่อวิธีการเวนคืนที่ดินป่าช้าว่าควรแก้ไขอย่างไรและเสนอแนวทางการดูแลป่าช้าแห่งใหม่ด้วย แต่บุคลิกของความมั่นใจและตอบสนองเชิงปฏิเสธ โดยสิ้นเชิงนี้บางครั้งแสดงออกเป็นการไม่ยอมและนำไปสู่การทะเลาะวิวาทกับบุคคลรอบข้างได้

3. การปรับตัวของประชาชน

การปรับตัวของประชาชนที่ถูกเวนคืนที่ดินจากการเปลี่ยนแปลงเนื่องจากการสร้างสะพานครั้งนี้มีหลายประการ โดยสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประการหลัก ได้แก่ การปรับตัวทางเศรษฐกิจและการปรับตัวทางสังคม

1. การปรับตัวทางเศรษฐกิจ

ประชาชนที่อาศัยในตำบลที่มีการก่อสร้างสะพานประกอบอาชีพหลักคือการทำนา ดังนั้นรายได้ของครอบครัวจึงได้จากการขายข้าวหรือผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรอื่นๆที่ประชาชนทำเป็นรายได้เสริม เมื่อประชาชนถูกเวนคืนที่ดินทำกินซึ่งเป็นที่ทำกินของประชาชนทั้งหมดแล้ว ประชาชนต้องประกอบอาชีพอื่นเสริมเพื่อมิให้รายได้ต่ำกว่าเดิมที่มีที่นาและขายข้าวได้ จากการสัมภาษณ์

พบว่าประชาชนมีอาชีพเสริมรายได้ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรซึ่งทำมานานก่อนการเวนคืนที่ดินแล้ว เช่น การเลี้ยงวัวเนื้อ การเลี้ยงไก่ ปลูกกระเทียม แต่ในหมู่บ้านไม่ได้ประกอบอาชีพเสริมด้านการเกษตรเช่นนี้ทุกครัวเรือน และช่วงระยะเวลาที่มีการสัมภาษณ์เพื่อทำวิจัย ได้เกิดโรคไข้หวัดคนกระบาดโดยเฉพาะในแถบภาคอีสาน ประชาชนที่เลี้ยงไก่จึงต้องหยุดการเลี้ยงและขายไก่ชั่วคราว ส่วนผู้ที่เลี้ยงวัวเนื้อก็ต้องใช้เวลาานหลายเดือนที่จะรอให้วัวมีน้ำหนักกว่า 1 ตัน เพื่อจะขายได้ราคาดี ดังนั้นช่วงเวลาที่ประกอบอาชีพเสริมทางการเกษตรจึงต้องใช้เวลารอคอยรายได้จากการทำงานในส่วนนี้

ด้านการประกอบอาชีพเสริมที่เกี่ยวกับการบริการของประชาชน พบว่าประชาชนมีอาชีพรับจ้างซักรีด ขายอาหารภายในหมู่บ้าน ขายผักที่ตลาดในตัวเมืองมุกดาหาร ขายเครื่องใช้ในครัวเรือนที่ตลาดในตัวเมืองมุกดาหาร เป็นเจ้าหน้าที่อนามัยและรับจ้างทั่วไปซึ่งทำมานานก่อนจะมีการเวนคืนที่ดินแล้วเช่นกัน

อาชีพเสริมในหมู่บ้านทั้งด้านการเกษตรและบริการทั้งหมดที่กล่าวมาแม้เป็นอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้แต่เมื่อมีการเวนคืนที่ดินประชาชนต่างเน้นประกอบอาชีพเสริมมากขึ้น โดยก็ยังคงทำนาในพื้นที่ที่ยังมีอยู่ ส่วนในรายที่ถูกเวนคืนที่นาทั้งหมดก็ประกอบอาชีพเสริมที่ทำอยู่แล้ว และทำนาโดยซื้อที่นาแห่งใหม่ ส่วนผู้ถูกเวนคืนที่เป็นผู้ชายจะรับจ้างทั่วไปมากขึ้นกว่าก่อนการเวนคืน

ประชาชนที่มีที่นาเหลืออยู่แต่เหลือน้อยมากและทำนาได้ไม่คุ้มค่าก็ให้ผู้รับเหมาก่อสร้างเช่าที่ดินเดือนละ 20,000 บาทเป็นระยะเวลา 3 ปีเพื่อวางสิ่งของในการก่อสร้าง และหลังจากการเวนคืนที่ดินนอกจากประชาชนจะประกอบอาชีพเสริมและทำนาควบคู่กันแล้ว ลูกหลานของผู้ถูกเวนคืนที่ดินเข้ามาทำงานโรงงานในกรุงเทพฯ เข้ามาทำงานเป็นพนักงานร้านค้าในตัวเมืองมุกดาหารเพื่อหารายได้เพิ่มเติม

ประชาชนได้รับเงินจากการทำนายน้อยลงเนื่องจากที่ดินที่ใช้ทำนาลดลงจึงขายข้าวได้น้อยลงและรายได้เสริมเป็นอาชีพที่ทำรายได้ไม่เท่ากับการขายข้าวในแต่ละปี รวมถึงเงินค่าเวนคืนที่ได้รับก็ไม่สามารถนำมาลงทุนประกอบอาชีพเสริมได้อีกเพราะประชาชนใช้เงินไปในการปลดปล่อยหนี้สิน ใช้ในชีวิตประจำวัน และประชาชนยังใช้เงินเพื่อการสิ่งต่างๆอีก เช่น ซื้อรถ ซื้อวัว แบ่งให้ลูก ทำบุญ ลงทุนค้าขาย ซื้อที่ใหม่ เป็นต้น ประชาชนจึงฟ้องร้องต่อศาลอุทธรณ์และศาลปกครองเพื่อขอเงินค่าชดเชยที่ดินเพิ่มเติม

ปัจจุบันพบว่าประชาชนใช้เงินที่ได้จากการอุทธรณ์หมดไปแล้วหลังจากได้รับเงินเวนคืนครั้งที่ 2 เมื่อประมาณเดือนกุมภาพันธ์ 2546 และช่วงเวลาที่รอคอยเงินจากการฟ้องร้องครั้งที่ 3 เป็นเวลา 2 ปี จนถึงปัจจุบันก็ไม่มีเงินเก็บจากเงินเวนคืนแล้วแม้กระทั่งผู้ที่ได้รับเงินมากที่สุดกว่าหนึ่งล้านบาทเพราะต้องใช้เงินเป็นค่าใช้จ่ายจากการประกอบอาชีพของตน ปัจจุบันยังไม่มีประชาชนต้องการขายที่ดินที่ยังมีอยู่แก่ผู้ที่เข้ามาขอซื้อรวมถึงไม่ให้ทางการเวนคืนที่ดินของประชาชน 6 คนเป็นครั้งที่ 2 แม้ว่าทางการจะให้เงินค่าชดเชยแก่ประชาชนเนื่องจากเห็นว่าเงินน้อยและไม่คุ้มค่ากับที่ดินที่ต้องสูญเสียไปอีก แต่ประชาชนคิดว่าจะเปลี่ยนอาชีพมาเป็นการค้าขายและให้บริการ พนักงานท่องเที่ยวเดินชมทิวทัศน์ของแม่น้ำ การส่งออกสินค้า การปรับบุทศศาสตร์สินค้าประจำตำบลเมื่อเริ่มเรียนรู้และปรับตัวจากสะพานได้มากขึ้น

สัมภาษณ์ประชาชนที่ถูกเวนคืนที่ดิน

ประชาชน 1

.....เงินที่ได้มาตอนนี้หมดแล้วโดยเอามาซ่อมบ้านและเป็นค่าใช้จ่าย ใช้หนี้สินและสามารถปลดหนี้ได้แล้ว ไม่ได้ซื้อที่ใหม่เพราะเงินไม่พอและการเวนคืนได้ราคาต่ำกว่าท้องตลาดทั่วไป.....

ประชาชน 2

.....ตอนนี้เงินจากการเวนคืนไม่เหลือแล้วจากงานศพของลูกสาวที่ใช้เงินไป 140,000 บาท และงานแต่งงานของลูกชายที่ใช้เงินไป 120,000 บาท ยังมีเก็บจากการขายผักบ้าง ที่เหลือก็ซื้อกับข้าวกิน.....

สัมภาษณ์ระหว่างวันที่ 31 สิงหาคม- 3 กันยายน 2547

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดมุกดาหาร กล่าวว่ามีการส่งเสริมการปลูกพืชตามฤดูกาล เช่น แตงกวา สับปะรด ส่วนลูกที่จะเกิดมาในอนาคตก็จะได้ทำงานอุตสาหกรรมที่จะเกิดขึ้นเรื่อยๆตั้งแต่ในปัจจุบัน ส่วนประชาชนรุ่นปัจจุบันก็จะส่งเสริมการค้าขายแดน เลี้ยงปลา ปลูกผัก เพราะทำอาชีพอื่นก็คงลำบากเพราะไม่มีที่นาแล้วแต่ ส.ส. จะช่วยหาตลาดรองรับการปลูกพืชเหล่านี้ให้

2. การปรับตัวทางสังคม

ประชาชนทั้งตำบลเป็นญาติกันมาก่อน จึงทำให้รูปแบบของการปรับตัวทางด้านสังคมไม่แตกต่างกันมากนักเนื่องจากมีพื้นฐานความเชื่อ วัฒนธรรมคล้ายคลึงกัน และการเวนคืนที่ดินครั้งนี้ไม่มีผลต่อการย้ายถิ่นของเครือญาติแต่อย่างใด ดังนั้นประชาชนที่เป็นเครือญาติจึงยังอยู่ร่วมกันดังเดิม แต่มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินชีวิตบางอย่างไปจากเดิม

จากการสัมภาษณ์และสำรวจภายในตำบลพบว่าประชาชนในตำบลไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรมหรือความเชื่อและไม่มีพิธีกรรมหรือวิถีชีวิตแตกต่างจากสังคมเมืองมาก ดังนั้นการมีสะพานก็ไม่ได้ทำให้พื้นฐานทางวัฒนธรรมเปลี่ยนเนื่องจากไม่เน้นการดำเนินชีวิตที่ต้องมีพิธีกรรมมากอยู่แล้ว แม้กระทั่งการเวนคืนที่ดินป่าช้าดอนแพงก็พบว่าประชาชนไม่คิดมากในเรื่องนี้และที่ป่าช้าเดิมก็ไม่ค่อยมีการฝังศพหรือประกอบพิธีกรรมทางศาสนาหรือความเชื่อเท่าใดนัก ประชาชนเพียงเรียกร้องให้แขวงทางซื้อที่ดินใหม่ให้เป็นที่ดินเพื่อเป็นป่าช้าโดยซื้อจากคนในหมู่บ้านที่เป็นศาลที่ตั้งป่าช้าเดิมแต่ได้ที่ดินที่มีขนาดเล็กลง ก่อนการเวนคืนประชาชนมีการขุดศพที่ถูกฝังอยู่ขึ้นมาและทำพิธีทางศาสนาพุทธ ส่วนที่นาของตนเองที่ถูกเวนคืนก็จูดรูปอกเจ้าที่เจ้าทาง ประชาชนบางคนยังกล่าวติดคลกว่าหากเริ่มมีการเวนคืนไปถึงที่ป่าช้าแล้วผีพ่อผีแม่ที่ยังอยู่ก็คงตกใจเสียวรดคักดินหนีไปกันหมดแล้ว ประชาชนในหมู่บ้านจึงไม่กังวลในเรื่องป่าช้าแต่อย่างใด

ประเด็นการปรับตัวทางด้านสังคมเกี่ยวกับผู้มีบทบาทต่อประชาชน พบว่าระหว่างการก่อสร้างสะพานและการเวนคืนที่ดินเกิดผู้นำกลุ่มที่เรียกร้องความเป็นธรรมให้แก่ประชาชนอย่างชัดเจนมากขึ้นในตำบล โดยแกนนำกลุ่มเป็นผู้นำในการยื่นเรื่องต่อนายกรัฐมนตรีช่วงเวลาของการวางศิลาฤกษ์เพื่อขอให้นายกรัฐมนตรีช่วยเหลือเรื่องน้ำท่วมและเงินเวนคืนให้กับผู้ถูกเวนคืนทุกคนในหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังพยายามเสนอความคิดเห็นผ่านที่ประชุมต่างๆ เพื่อยื่นข้อเสนอและข้อคัดค้านบางประการที่อาจมีผลทำให้ประชาชนเดือดร้อน ไม่ว่าจะเป็นการเสนอต่อกำนันผู้ใหญ่บ้าน อบต. โดยการมีส่วนร่วมของแกนนำชุมชนมีทั้งการเสนอ การต่อว่าและการคัดค้าน แต่แกนนำชุมชนท่านนี้กล่าวว่าไม่สามารถเสนอความคิดเห็นได้มากนักเนื่องจากผู้นำชุมชนไม่อนุญาตเป็นที่น่าสังเกตว่าแกนนำชุมชนท่านนี้เป็นผู้หญิงแต่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีและเคยทำงานในกรุงเทพฯ ระยะเวลาหนึ่ง การมีพื้นฐานความรู้ที่ดีของแกนนำท่านนี้ช่วยให้มีความมั่นใจในการร้องเรียน การอ้างเหตุผลตามกฎหมายและยังสามารถรวบรวมคนในหมู่บ้านให้ลุกขึ้นมาเรียกร้องความเป็นธรรมได้ด้วย

การเรียกร้องความเป็นธรรมของประชาชนในพื้นที่นอกจากผ่านแกนนำประชาชนแล้ว ยังแสดงออกมาในอีกหลายรูปแบบ เช่น การยื่นเรื่องร้องเรียนผ่านกำนันผู้ใหญ่บ้านเพื่อส่งเรื่องถึงจังหวัด การสื่อสารกับผู้รับเหมาก่อสร้างโดยตรงจากการก่อสร้างและมีเสียงดังรบกวนเวลากลางคืน การร้องเรียนด้วยอารมณ์กับเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยบริเวณสะพาน โดยเหตุการณ์นี้เกือบเป็นประเด็นที่รุนแรงเนื่องจากเจ้าหน้าที่จะแจ้งตำรวจจับประชาชนขณะที่ประชาชนก็จะแจ้งตำรวจจับเจ้าหน้าที่เหมือนกัน ประชาชนร้องเรียนต่อผู้รับเหมาเรื่องดินไหลท่วมที่นาโดยการ ใช้มีดพร้าเป็นอุปกรณ์ข่มขู่ผู้รับเหมาด้วย แต่กรณีการเรียกร้องเรื่องการสร้างสะพาน ไม่มีการเดินขบวนประท้วงหรือปะทะกันแบบรุนแรง อาจเกิดจากสะพานมิได้สร้างทับที่อยู่อาศัยจึงไม่ต้องมีการโยกย้ายที่อยู่ รวมถึงไม่เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและได้รับเงินค่าชดเชยจากการอุทธรณ์ เมื่อมีการก่อสร้างสะพานแล้วเกิดปัญหาทำให้ประชาชนไม่พอใจและไม่ต้อนรับเจ้าหน้าที่เมื่อเข้ามาในหมู่บ้านหลังจากเกิดปัญหาทั้งที่ในช่วงที่แขวงทางสื่อสารข้อมูลประชาชนก็ต้อนรับเจ้าหน้าที่เป็นอย่างดี หรือการร้องเรียนเพื่อขอให้ทางการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น โดยมีการสื่อสารจากล่างขึ้นบนเพื่อร้องเรียนหลายช่องทาง แต่หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องรวมถึงตัวแทนประชาชนก็พยายามเข้าไปช่วยเหลือและสอบถามประชาชนในความเดือดร้อน โดยเฉพาะ ส.ส.ที่ช่วยประชาชนเรื่องเงินเวนคืนได้เป็นอย่างดี

ประเด็นการปรับตัวจากปัญหาที่เกิดจากการสร้างสะพาน พบว่าการก่อสร้างส่งผลกระทบต่อการค้าเดินชีวิตของประชาชนในตำบล โดยเริ่มจากการก่อสร้างที่ส่งเสียงดังรบกวนประชาชนเวลากลางคืน ประชาชนมีการปรับตัว 2 ลักษณะ คือ การนิ่งเฉยและการร้องเรียนต่อผู้รับเหมาและเสียงก็เงียบไป 2-3 วัน จากนั้นก็มีเสียงดังขึ้นมาอีกแต่ประชาชนก็ไม่ร้องเรียนแล้ว การปิดถนนบริเวณที่ก่อสร้าง ประชาชนร้องเรียนผ่านกำนันผู้ใหญ่บ้านถึงผู้ว่าราชการจังหวัดมุกดาหาร และเห็นว่าไม่เป็นผลจึงเขียนจดหมายและยื่นเรื่องร้องเรียนต่อผู้ว่าฯเอง ปัญหาน้ำท่วมที่นาจากการถมที่สร้างสะพานและน้ำไหลมาท่วมที่นาทำให้ดินกล้ำตาย ประชาชนร้องเรียนผ่านกำนันผู้ใหญ่บ้านถึงผู้ว่าฯแต่ไม่ได้รับเงินค่าเสียหายค่าดินกล้ำแต่ผู้รับเหมาสร้างทางระบายน้ำให้จึงบรรเทาความเดือดร้อนได้ แต่ก็สูญเสียดินกล้ำไปจำนวนมาก ประชาชนจึงไปขอซื้อดินกล้ำจากประชาชนหมู่บ้านใกล้เคียงซึ่งมีไร่เรื่องง่าย เพราะแต่ละครอบครัวก็เก็บดินกล้ำไว้ปลูกตามพื้นที่ของตนและไม่มีเหลือไว้ขายแต่อย่างใด นอกจากนี้ประชาชนยังต้องคานาใหม่ถึง 3 ครั้งในปี 2547 เนื่องจากน้ำท่วม

ปัญหาต่อมาคือเรื่องการปิดถนน ประชาชนต้องเดินทางอ้อมไปทางหมู่บ้านอื่นเพื่อมาทำนาบริเวณนั้นและต้องเดินทางออกถนนใหญ่จนกระทั่งประชาชน 1 คนถูกรถเฉี่ยวแขนหัก ส่วนประชาชนที่เรียกร้องความเป็นธรรมก็พุดคุยกับเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยและร้องเรียนผ่านกำนันผู้ใหญ่บ้านถึงผู้ว่าฯ และผู้ว่าฯ ให้เปิดถนนตามปกติ ปัญหาต่อมาคือเรื่องการเวนคืนที่ดิน ประชาชนปรับตัวโดยสอบถามข้อมูลจาก ศ.ส.และฟ้องศาลอุทธรณ์และศาลปกครอง ปัญหามีรถเข้ามาในตำบลมาก ขับเร็วและเกิดเสียงดังตลอดเวลา ประชาชนต้องเพิ่มความระมัดระวังในการเดินทางและความปลอดภัยในทรัพย์สินมากขึ้น โดยปิดประตูหน้าต่างและการทำความรู้จักคนที่เข้ามาใหม่ บางครอบครัวแม้มีที่นาและรายได้น้อยลงแต่ทุกคนในครอบครัวก็ยังอยู่ร่วมกันและช่วยกันทำงานเหมือนเดิม

การเวนคืนที่ดินที่ทำให้ประชาชนสูญเสียที่ดินทำกินไป ประชาชนที่สามารถซื้อที่ดินใหม่ได้ก็ซื้อแต่มีที่อยู่ไกลออกไปและไม่อุดมสมบูรณ์เท่าเดิม แก้ไขโดยเอาปุ๋ยคอกไปใส่เพิ่มเติม การซื้อที่ดินใหม่ที่ห่างไกลออกไปทำให้ประชาชนมีความคิดว่าจะย้ายตามที่ดินใหม่หากการเดินทางไม่สะดวก บางคนที่ไม่ซื้อที่ดินใหม่เนื่องจากมีเงินไม่พอ นอกจากนี้แขวงการทางจะขอเวนคืนที่ดินครั้งที่ 2 จากประชาชน ประชาชนจึงรวมตัวกันตกลงว่าจะไม่ยอมให้เวนคืนแล้ว

สัมภาษณ์ประชาชนที่ถูกเวนคืนที่ดิน

ประชาชน 1

.....ทางการจะมาขอเวนคืนที่อีก แต่ไม่ให้เวนคืน ป้าไม่ยอมให้ใครเอาของมาวางบนที่ดินของป้าที่ยังมีเหลืออยู่และเจ้าหน้าที่แขวงการทางก็ไม่มาหาประชาชนตามที่นัดไว้ทุกคนที่จะถูกเวนคืนครั้งที่ 2 ไม่มีใครยอม ป้าก็ไม่ยอมให้มีการเวนคืนอีกแต่ต้องทำเรื่องร้องเรียนอีก โดยมีคนที่ถูกเวนคืนอีกรอบ 6 คน ที่นาส่วนที่เหลือยังทำนาเหมือนเดิม ช่วงที่ฝนตกก็มีดิน ไหลลงมาทับที่นาบางส่วน ป้าจะเอาเรื่องค่าดินกล้าดินละ 5,000 บาท ช่วงหลังนี้จะเอาเรื่องถึงตำรวจเพราะอบต.และกำนันไม่ได้เป็นตัวแทนประชาชนที่ดีและไม่สื่อสารข้อมูลผ่านคนเหล่านี้ บอกนายทุนไปแล้วว่าอย่าให้ดินหล่นใส่ที่ดินมิฉะนั้นจะเอาเรื่องให้ถึงที่สุด.....

ประชาชน 2

.....ที่ดินไม่สมบูรณ์เท่าเดิม เอาปุ๋ยคอกไปใส่ ชาวบ้านยังดำเนินชีวิตเหมือนเดิม ไม่ได้รับความช่วยเหลือจากสะพาน เงินเวนคืนไม่ได้ช่วยให้ชาวบ้านสบายขึ้นเพราะเงินน้อยและซื้อที่ดินใหม่ไม่ได้ ชาวบ้านคนอื่นส่วนใหญ่ซื้อที่ดินใหม่โดยให้เหตุผลว่าซื้อเพื่อเก็บให้ลูกหลานและการทำนาจะได้มีข้าวกินไม่ต้องซื้อข้าวเพราะไม่เคยซื้อข้าวและไม่เคยประกอบอาชีพอย่างอื่นนอกจากการทำนา.....

สัมภาษณ์ระหว่างวันที่ 31 สิงหาคม- 3 กันยายน 2547

จากประเด็นการปรับตัวทางสังคมดังกล่าวพบว่าการร้องเรียนที่เกิดขึ้นเป็นการร้องเรียนจากปัญหาที่ประชาชนประสบความเดือดร้อนโดยตรง และมีการปรับตัวเพื่อการได้รับเงินฟองศาลปกครองโดยพยายามสอบถาม ส.ส. คลอดมา ดังนั้นความตื่นตัวต่อการปรับตัวของประชาชนทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนที่ถูกเวนคืนที่ดินเป็นการปรับตัวจากผลกระทบของโครงการที่เกิดขึ้นต่อประชาชนโดยตรง และการปรับตัวยังไม่เกิดขึ้นเมื่อเริ่มสร้างสะพานแต่อย่างใด เนื่องจากยังไม่มีปัญหา แต่เมื่อการก่อสร้างส่งผลต่อวิถีชีวิตของประชาชนพบว่าประชาชนเริ่มมีการปรับตัวในรูปแบบต่างๆเพื่อให้ได้รับความเป็นธรรม

บุคคลบางส่วนที่ถูกเวนคืนที่ดินแต่ไม่สามารถปรับตัวได้ คือกลุ่มคนสูงอายุที่รักที่ดินและทำนาที่บนดินนี้นานมานาน กลุ่มคนเหล่านี้เสียขายที่ดินและเป็นทุกข์มากขึ้นเมื่อทราบว่าค่าเวนคืนน้อยกว่าที่ควรจะเป็นมาก และสุดท้ายกลุ่มคนเหล่านี้ก็เสียชีวิตลงโดยไม่มีหน่วยงานราชการใดที่ทราบเรื่องและไม่มีการเข้ามาสอบถามความรู้สึกของลูกหลานของผู้สูงอายุเหล่านี้ หรือไม่มีแม้แต่การเข้ามาสอบถามความเป็นอยู่ของประชาชนหลังการเวนคืนแต่อย่างใด แม้ว่าการเสียชีวิตของผู้สูงอายุอาจเกิดจากความไม่แข็งแรงและสุขภาพที่ไม่ดีอยู่แล้ว แต่การได้รับความกระทบกระเทือนทางจิตใจจากการสูญเสียสิ่งที่รักก็มีผลต่อสภาพจิตใจอย่างมากทีเดียว

สัมภาษณ์ประชาชนที่ถูกเวนคืนที่ดิน

.....คุณขายเสียใจมากเรื่องเวนคืนที่ดินจนซ็อกและเสียชีวิตแต่ก็เนื่องจากอายุเยอะแล้ว
 คิ้ว.....

สัมภาษณ์ระหว่างวันที่ 31 สิงหาคม- 3 กันยายน 2547

สรุปการสื่อสาร การรับรู้ การตอบสนองและการปรับตัว

รัฐ โดยแขวงทางจังหวัดมุกดาหาร สื่อสารเรื่องสะพานแก่ประชาชนผ่านสื่อบุคคล ได้แก่ เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานราชการ ตัวแทนภาคประชาชนและบุคคลภายนอกโดยการเข้าไปในพื้นที่ที่มีการเวนคืนและสื่อสารเกี่ยวกับการสร้างสะพานรวมถึงการเวนคืนที่ดิน และมีการสื่อสารผ่านสื่อมวลชนทั้งส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น โดยสื่อที่มีอิทธิพลมากต่อประชาชนได้แก่ วิทยุท้องถิ่น

การสื่อสารจากรัฐเป็นการสื่อสารแบบทางเดียว ไม่มีการสอบถามความคิดเห็นจากประชาชนก่อนรวมถึงไม่มีช่องทางให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นได้ จนกระทั่งมีการเปิดเวทีประชาคมและจัดรายการวิทยุท้องถิ่น ชื่อรายการเวทีชาวบ้าน ประชาชนจึงมีโอกาสแสดงความคิดเห็น

คิดเห็นมากขึ้น แต่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงแก้ไขนโยบายต่างๆได้แล้ว นอกจากนี้สารที่สื่อออกมามีความผิดพลาดหลายเรื่อง เช่น สถานที่ก่อสร้าง

หลังจากประชาชนรับรู้ข้อมูลผ่านการสื่อสารของรัฐในรูปแบบต่างๆ เช่น รับรู้เฉพาะผลดีของสะพานแล้วทางการก็เริ่มเข้ามาดำเนินการก่อสร้าง ระหว่างการก่อสร้างประชาชนได้รับผลกระทบมากมายจากการก่อสร้าง เช่น น้ำท่วม ปิดถนนประชาชนจึงตอบสนองต่อเหตุการณ์แตกต่างกันออกไปทั้งยังยอมรับสะพาน นิ่งเฉย แต่บางคนปฏิเสธสะพานและการตอบสนองส่วนใหญ่เป็นทัศนคติหรืออารมณ์ประชาชนมีต่อโครงการฯ ต่อมาเมื่อสะพานเริ่มเป็นรูปเป็นร่างและมีการเวนคืนที่ดินที่ชัดเจน การเปลี่ยนแปลงนี้ส่งผลต่อวิถีชีวิตของประชาชนให้ต้องปรับตัวทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมเพื่อให้สามารถเข้ากับบริบทที่แตกต่างจากเดิมของหมู่บ้านได้ เช่น ต้องซื้อที่ดินใหม่ ทำนาที่ใหม่ ฟ้องร้องเรียกค่าเวนคืน เป็นต้น ส่วนประชาชนที่ไม่สามารถปรับตัวได้ก็ตรอมใจและเสียชีวิตโดยยังไม่มีหน่วยงานใดรับผิดชอบ

การก่อสร้างโครงการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 จังหวัดมุกดาหารสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจให้กับนักธุรกิจทั้งในประเทศไทยและอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง แต่การเริ่มต้นของโครงการโดยการสื่อสารยังพบความไม่พร้อมด้านบุคลากรและสื่อ นอกจากนี้รัฐยังไม่ได้เตรียมความพร้อมเพื่อรองรับต่อปัญหาที่เกิดขึ้นจากสะพานเท่าที่ควร สังกัดจากความล่าช้าการช่วยเหลือหรือไม่ได้ช่วยเหลือเลย นอกจากนี้รัฐไม่เพียงต้องเอาใจใส่เรื่องความจำเป็นพื้นฐานของประชาชนเท่านั้นแต่ต้องเตรียมการรองรับผลกระทบทางจิตใจของประชาชนที่สูญเสียด้วย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

ผลกระทบของโครงการพัฒนา : การเวนคืนที่ดินและผลกระทบของการเวนคืนที่ดิน

การเวนคืนที่ดิน

การเวนคืนที่ดินเป็นวิธีพัฒนาที่ดินโดยภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ ซึ่งมีลักษณะเป็นการดำเนินการ โดยบังคับซื้อที่ดินจากเจ้าของที่ดินตามราคาตลาด ราคาประเมินเพื่อนำมาพัฒนาสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ แม้ว่าภาครัฐจะมีอำนาจทางกฎหมายในการดำเนินการเวนคืนที่ดิน โดยอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ. 2530 และประกาศ ร.ช. ฉบับที่ 44 (พ.ศ. 2534) แต่ในทางปฏิบัติจะเลือกใช้วิธีเฉพาะกรณีที่เหมาะสมเท่านั้น เช่น การก่อสร้างทางพิเศษของการทางพิเศษแห่งประเทศไทย โดยต้องมีขั้นตอนการดำเนินการต่างๆ ภายหลังจากการสำรวจและออกแบบทิศทางวิศวกรรมแล้ว ตามขั้นตอนต่อไปนี้

1. ประกาศพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตสำรวจเพื่อที่จะเวนคืน
2. เจ้าหน้าที่เข้าดำเนินการสำรวจอสังหาริมทรัพย์
3. กำหนดราคาเวนคืน โดยคณะกรรมการกำหนดราคาซึ่งเป็นผู้แทนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
4. ประกาศราคาค่าทดแทน
5. ออกหนังสือแจ้งเจ้าของที่ดินมาติดค่อทำสัญญาซื้อขายแต่หากไม่ตกลงทำสัญญา เจ้าหน้าที่จะดำเนินการวางเงินค่าทดแทน
6. จ่ายเงินค่าทดแทน
7. การอุทธรณ์ขอเพิ่มราคาค่าทดแทนต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
8. ห้องคดีต่อศาลภายใน 1 ปี ในกรณีที่ผู้ถูกเวนคืนไม่พอใจคำวินิจฉัยของรัฐมนตรี
9. จ่ายเงินค่าทดแทนและเข้าครอบครองอสังหาริมทรัพย์
10. ขนย้ายหรือถอนอสังหาริมทรัพย์โดยรัฐหรือผู้ถูกเวนคืน
11. ตรา พ.ร.บ.เวนคืนที่ดินเพื่อให้กรรมสิทธิ์อสังหาริมทรัพย์ตกเป็นของรัฐ

จากการดำเนินการเกี่ยวกับการเวนคืนที่ดินที่ผ่านมาในประเทศไทย พบว่ายังมีปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการอยู่มาก เช่น รัฐบาลเป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายแต่เพียงผู้เดียว ซึ่งต้องใช้งบประมาณมาก การเวนคืนเพื่อสร้างถนนเพียงเส้นเดียวไม่สามารถแก้ปัญหาจราจรทั้งระบบได้ เนื่องจากไม่สามารถเชื่อมโยงกับถนนโดยรอบให้เหมาะสม (กรณีการสร้างถนนในเมืองหลวง) การดำเนินการเวนคืนมักเกิดความล่าช้าจากการที่เจ้าของที่ไม่พอใจค่าตอบแทนและเกิดความไม่

เป็นธรรมที่ผู้ถูกเวนคืนต้องโยกย้ายและได้รับค่าตอบแทนที่ไม่เป็นธรรม ในขณะที่ผู้ไม่ถูกเวนคืนเป็นผู้ได้รับประโยชน์ รวมถึงในบางครั้งทางการเข้ามาดำเนินการก่อสร้างหรือครอบครองในที่ที่เป็นของบุคคลโดยไม่มีการเวนคืนก่อนซึ่งเป็นการบุกรุกและพบว่าปัญหาโรงเรียนเรื่องที่ดินทำกินและปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐเกิดขึ้นต่อเนื่องตลอดมา เช่น ปี 2542 มีเรื่องร้องเรียนเรื่องใหม่รวม 4,135 เรื่อง เป็นปัญหาป่าไม้และที่ดิน 339 เรื่องคิดเป็นร้อยละ 8.20 การร้องเรียนส่วนใหญ่เป็นปัญหาข้อพิพาทเรื่องสิทธิในที่ดินระหว่างรัฐกับเอกชนและข้อพิพาทสิทธิที่ดินระหว่างเอกชนกับเอกชน รองลงมาเป็นปัญหาเกี่ยวกับการขอเอกสารสิทธิในที่ดิน ของที่ดินทำกิน การเวนคืนที่ดิน การโอนสิทธิในที่ดิน การชุมนุมร้องเรียนของประชาชนและกลุ่มพลังที่ทำเนียบรัฐบาลในปี 2542 มี 230 ครั้ง โดยการชุมนุมที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการเกษตร ที่ดินทำกินและปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ(วารินทร์ วงศ์หาญเชาว์,2548)

กรณีการเวนคืนที่ดินเพื่อก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 ของรัฐบาลปัจจุบันมีกระบวนการดำเนินการตามขั้นตอนอย่างถูกต้องและไม่มีการบุกรุกที่ดินของประชาชน แต่พบว่าสิ่งที่ปัญหาคือประชาชนไม่พอใจในราคาค่าเวนคืนและมีการฟ้องศาลปกครองเพื่อเรียกร้องค่าเวนคืนเพิ่มแต่ปัจจุบันยังไม่สามารถตกลงกันได้

การเวนคืนที่ดินบริเวณสถานที่ก่อสร้างสะพานและการจ่ายเงินค่าทดแทนครั้งที่ 1

จากเอกสารรายงานผลการพิจารณาอุทธรณ์เงินค่าทดแทนที่ดินเพื่อสร้างทางหลวงหมายเลข 212สายหนองคาย-ต่อเขตเทศบาลนครอุบลราชธานีควบคุม ดอนทางแยกเข้าสะพานข้ามแม่น้ำโขงที่มุกดาหาร (2545) พบว่าหลังจากมีการตัดสินใจสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจระหว่างประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แล้ว กรมทางหลวงจำเป็นต้องเวนคืนที่ดินบริเวณที่สร้างสะพานเพื่อสร้างทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 212 สายหนองคาย-ต่อเขตเทศบาลนครอุบลราชธานีควบคุม ดอนทางแยกเข้าสะพานข้ามแม่น้ำโขงที่มุกดาหาร เนื่องจากเห็นว่าการเวนคืนที่ดินนี้จะช่วยให้การก่อสร้างสะพานเป็นไปอย่างรวดเร็วและสะดวกต่อการจราจรและการขนส่งอันเป็นกิจการสาธารณูปโภคมากขึ้น

บริเวณที่มีการก่อสร้างสะพาน พบว่าสภาพทำเลและที่ตั้งของอสังหาริมทรัพย์ในท้องที่ตำบลบางทรายใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร คณะกรรมการกำหนดราคาเบื้องต้นอสังหาริมทรัพย์ได้พิจารณาแนวทางการสร้างแล้วเห็นว่าทางหลวงหมายเลข 212 ดอนทางแยกเข้าสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 ที่มุกดาหารเป็นแนวทางคิดใหม่ไม่ได้ผ่านเข้าไปในชุมชนหนาแน่นสภาพทำเลและที่ตั้งของอสังหาริมทรัพย์ตลอดแนวเส้นทางเป็นที่นาและที่สวน (เกษตรกรรม) แต่ก็

มีบ้านอยู่อาศัยเป็นจุดๆกระจายกัน จะถือว่าสภาพทำเลเป็นที่อยู่อาศัยก็ไม่ใช่ คณะกรรมการฯจึงสรุปว่าสภาพทำเลของที่ดินในทางหลวงสายนี้เป็นที่นาและที่สวน (เกษตรกรรม)

การประชุมคณะกรรมการกำหนดราคาเบื้องต้นที่มีการพิจารณากำหนดหลักการค้าทดแทนที่ดินและไม้ยืนต้นครั้งที่ 1 ในเดือนพฤษภาคมปี 2544 โดยมีการกำหนดราคาที่ดินแตกต่างกันตามโซนของพื้นที่ตามบัญชีกำหนดราคาประเมินทุนทรัพย์ที่ดิน ในการจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ ได้แก่ ที่ดิน สิ่งปลูกสร้างและต้นไม้ โดยคิดปริมาณทรัพย์ดินและเงินค่าทดแทนที่จะต้องดำเนินการจัดกรรมสิทธิ์ที่ดินตลอดสาย คือ ที่ดินประมาณ 80 แปลง เป็นเงินประมาณ 35,100,000 บาท สิ่งปลูกสร้าง 30 ราย เป็นเงินประมาณ 3,500,000 บาท และต้นไม้ 40 ราย เป็นเงินประมาณ 200,000 บาท รวมเป็นเงินประมาณ 38,800,000 บาท ซึ่งเป็นราคาที่คณะกรรมการฯเห็นว่าเป็นธรรมแล้วโดยเปรียบเทียบจากราคาของสำนักงานเกษตรจังหวัดมุกดาหารและราคาของทางหลวงหมายเลข 2034 สายมุกดาหารบรรจบทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 202 (หนองผือ) คอนมุกดาหาร-อำเภอคอนคาถ

กรมทางหลวงกำหนดอัตราราคาค่าเวนคืนแตกต่างกันออกไปตามโซนของที่ดิน โดยมีรายละเอียดของแต่ละโซน ดังนี้

ตารางที่ 3 แสดงพื้นที่ที่ถูกเวนคืนที่ดิน โซน 07 บล็อก A

หน่วยที่	ที่ดินบริเวณ	ราคาประเมิน	
		ตารางวาละ (บาท)	ไร่ละ (บาท)
1	ที่ดินติดทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 212 (สายมุกดาหาร-นครพนม) (ถนนชยางกูร)		
	1.1 ที่ดินติดถนนระยะ 40 เมตร	500	200,000
	1.2 ที่ดินต่อจากหน่วยที่ 1.1 ระยะไม่เกิน 100 เมตร ในแปลงเดียวกัน	400	160,000
2	ที่ดินติดแม่น้ำโขงระยะ 40 เมตร	400	160,000
	2.1 ที่ดินต่อจากหน่วยที่ 2 ระยะ 40 เมตร	250	100,000
3	ที่ดินติดถนน ร.พ.ช. หมายเลข 3015		
	3.1 ที่ดินติดถนนระยะ 40 เมตร	300	120,000
	3.2 ที่ดินต่อจากหน่วยที่ 3.1 ระยะไม่เกิน 100 เมตร ในแปลงเดียวกัน	150	60,000
4	ที่ดินติดถนนซอยทางระยะ 40 เมตร	100	40,000
5	ที่ดินนอกจากหน่วยที่ 1-4	50	20,000

ที่มา : แขวงการทาง จังหวัดมุกดาหาร, 2545

ในการเวนคืนที่ดินครั้งนี้ นอกจากมีที่ดินของประชาชนในหมู่บ้านแล้ว ยังมีที่ดินสาธารณประโยชน์ เช่น “ป่าช้าคอนแพง” ที่ถูกเวนคืนเพื่อการสร้างสะพานด้วย ตามหลักฐานหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง เลขที่ 23031 พบว่า “ป่าช้าคอนแพง” ตั้งอยู่ในท้องที่บ้านโคกสูง ตำบลบางทรายใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร มีขนาด 28 ไร่ 3 งาน 49 ตารางวา ซึ่งที่ดินดังกล่าวประชาชนในท้องถิ่นยังใช้ประโยชน์ร่วมกัน ทางอำเภอเมืองและราษฎรได้ขอร้องให้กรมทางหลวงจัดหาที่ดินทดแทน โดยประชาชนในหมู่บ้านมีความประสงค์ที่จะให้ทางราชการจัดซื้อที่ดินเอกชน จำนวนเนื้อที่ 9 ไร่ ซึ่งซื้อขายกันในอัตราไร่ละ 300,000 บาท รวมเป็นเงินประมาณ 2,700,000 บาท ที่ดินตั้งอยู่ในท้องที่ตำบลบางทรายใหญ่ ห่างจากที่ดินเดิมประมาณ 800 เมตร

หลังจากมีการตกลงเรื่องราคาที่ดินแล้วทางรัฐบาลโดยแขวงการทางจังหวัดมุกดาหารได้ทำหนังสือส่งให้แก่ประชาชนเพื่อแจ้งการเข้าครอบครองหรือซื้อสังหาริมทรัพย์ และรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างในบริเวณที่มีการเวนคืนที่ดินในเดือนกันยายน 2544 นอกจากนี้แขวงการทางจังหวัดได้ส่งหนังสือให้ประชาชนไปทำสัญญาตกลงราคาค่าทดแทนสังหาริมทรัพย์ที่ถูกเขตทางหลวง และหนังสือแจ้งให้ประชาชนไปปรับเงินค่าทดแทน โดยระบุว่าหากผู้ถูกเวนคืนไม่ไปปรับเงินค่าทดแทนเจ้าหน้าที่จะนำเงินค่าทดแทนไปวางค่อศาลหรือสำนักงานวางทรัพย์หรือฝากธนาคารออมสินในชื่อของผู้ถูกเวนคืน

การจ่ายเงินค่าทดแทนครั้งที่ 2

หลังจากมีการประเมินราคาที่ดินและให้ประชาชนไปปรับเงินแล้ว ประชาชนที่ถูกเวนคืนที่ดินและกรมทางหลวงไม่สามารถตกลงราคาค่าเวนคืนกันได้เนื่องจากประชาชนเห็นว่าเงินที่ได้รับจากการเวนคืนเป็นจำนวนเงินที่น้อยเกินไป คือ ไร่ละ 20,000-500,000 บาท แต่กรมทางหลวงได้ระบุในหนังสือแจ้งให้ไปปรับเงินค่าทดแทนว่าประชาชนมีสิทธิที่จะอุทธรณ์ต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคมเพื่อขอรับเงินค่าทดแทนการเวนคืนที่ดินที่สูงขึ้นได้ภายใน 60 วัน แกนนำประชาชนและผู้ที่ถูกเวนคืนที่ดินรวม 54 รายจึงยื่นหนังสือขออุทธรณ์ต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคมในสมัยนั้น คือ นายวันมูหะมัดนอร์ มะทา ในเดือนตุลาคม 2544 โดยประชาชนระบุว่ายังไม่พอใจในราคาเวนคืนที่ได้รับ เนื่องจากเป็นราคาต่ำกว่ำราคาซื้อขายกันตามปกติในท้องตลาดอย่างมากมาย โดยแนบหนังสือสัญญาซื้อขายที่ดินในบริเวณนั้นที่มีการซื้อขายก่อนหน้าที่จะสร้างสะพาน โดยมีรายละเอียดของราคาซื้อขายในท้องที่ตำบลบางทรายใหญ่ จำนวน 3 ราย (รวม 9 แปลง) ดังนี้

1. โฉนดเลขที่ 4269 ของนายคม อรรถศรี ขายให้การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยเมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2540 จำนวน 9-3-83 ไร่ ในราคา 1,991,500 บาท เฉลี่ยไร่ละ 200,000 บาท

2. โฉนดเลขที่ 7480 7513 7517 7518 7199 9111 และ 9112 (ขายรวม 7 โฉนด) บริษัท สหเรือง จำกัด ขายให้การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม 2540 จำนวนเนื้อที่ 103-1-50 ไร่ รวม 7 โฉนด ในราคา 37,684,425 บาท เฉลี่ยไร่ละ 364,540 บาท
3. น.ส. 3 สารบบเลขที่ 1902 นายสุชี ทองโสม ขายให้นายวิชัย นาซีเมื่อวันที่ 9 สิงหาคม 2536 จำนวนเนื้อที่ 0-1-20 ไร่ ในราคา 100,000 บาท เฉลี่ยไร่ละ 333,333 บาท (ที่ดินแปลงนี้ถูกเวนคืนทางหลวงสายนี้ด้วย)

นอกจากนี้ยังมีข้อมูลเพิ่มเติมว่าที่ดินที่ถูกเวนคืนอยู่ติดกับถนนชยางกูร ทางหลวงหมายเลข 212 ซึ่งราคาที่ซื้อขายกันตามปกติในท้องตลาดไร่ละ 1,500,000 บาทและถึงแม้จะมีบางส่วนอยู่ห่างถนนเกิน 40 เมตร แต่ก็เปลี่ยนแปลงเดียวกันจึงซื้อขายในราคาเดียวกันทั้งแปลง อีกทั้งที่ดินบางแปลงถูกเวนคืนทั้งแปลงหากไม่ได้ค่าทดแทนราคาตามท้องตลาดก็หมดโอกาสที่จะไปซื้อที่ดินแปลงอื่นที่มีลักษณะคล้ายกันได้ ที่ดินบางแปลงแม้ไม่ได้อยู่ติดกับถนนชยางกูร แต่เป็นที่นาที่อยู่ใกล้หมู่บ้านใกล้ที่อยู่อาศัย มีความอุดมสมบูรณ์ มีทางสาธารณะเข้าถึงได้สะดวก ราคาซื้อขายตามปกติในท้องตลาดไร่ละ 500,000 บาท แม้ที่ดินจะถูกเวนคืนบางส่วนหากไม่ได้รับราคาตามท้องตลาด ย่อมไม่เป็นธรรม ชาวบ้านจึงขอให้มีการพิจารณาราคาที่ซื้อขายตามท้องตลาดเพื่อความเป็นธรรมแก่ประชาชน

นายช่างแขวงการทางจังหวัดมุกดาหาร เจ้าหน้าที่แขวงการทางมุกดาหารและเจ้าหน้าที่จัดกรรมสิทธิ์ที่ดินสำนักทางหลวงที่ 7 ในช่วงเวลานั้น จึงได้พบกับประชาชนที่ถูกเวนคืนที่ดินที่ได้ยื่นอุทธรณ์ราคาค่าทดแทนที่ดินต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคมไว้แล้ว โดยผู้ถูกเวนคืนที่ดินได้ชี้แจงถึงความทุกข์ความเดือดร้อนและไม่เป็นธรรมในการเวนคืนที่ดิน สรุปได้ว่า "ที่ดินของผู้ถูกเวนคืนมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การทำเกษตรกรรมเพราะอยู่ใกล้กับแม่น้ำโขง มีลำห้วยหนองน้ำ คลองส่งน้ำ ผู้ถูกเวนคืนใช้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมมาตั้งแต่บรรพบุรุษและตกทอดถึงลูกหลานในปัจจุบัน ทำให้ทุกคนรักและหวงแหนที่ดินที่ใช้ทำกินเลี้ยงชีพแห่งนี้มาก นอกจากนี้ที่ดินที่ถูกเวนคืนจะมีความอุดมสมบูรณ์แล้วยังอยู่ใกล้ชุมชนและอยู่ใกล้ตัวเมืองมุกดาหารอีกด้วย การเดินทางจึงสะดวกเพราะด้านหนึ่งเป็นถนนสายหลัก คือ ถนนสายมุกดาหารไปจังหวัดนครพนมอยู่ห่างจากตัวเมืองมุกดาหารเพียง 3 กิโลเมตร อีกด้านหนึ่งเป็นแม่น้ำโขงและมีทางลาดยางเรียบฝั่งแม่น้ำโขงทำให้สะดวกในการเดินทางมาก ที่ดินที่อยู่ริมแม่น้ำโขงติดถนนลาดยาง ด้านเข้าตัวเมืองจะเป็นย่านการค้าที่มีร้านค้าจำนวนมาก ที่นา ที่สวนของผู้ถูกเวนคืนอยู่ระหว่างแม่น้ำโขงกับทางหลวงสายมุกดาหารไปจังหวัดนครพนม มีระยะทางเพียง 2 กิโลเมตรเศษ มีถนนลูกรังเข้าถึงที่ดินและอยู่ใกล้ชุมชนทำให้สะดวกแก่การเดินทางเข้าไปทำนา ทำสวน ผู้ถูกเวนคืนบางคนก็ใช้ที่ดินทำ

กินเป็นที่อยู่อาศัยไปด้วย ทุกคนรักและหวงแหนที่ดินแห่งนี้มากจึงไม่มีใครขายที่ดินมาก่อน ส่วนใหญ่จึงเป็นมรดกตกทอด แต่เพื่อประโยชน์ของประเทศชาติ ส่วนรวม และความเจริญของประเทศ เมื่อรัฐบาลต้องการที่ดินเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจให้ดีขึ้น ชาวนาที่ยากจนก็ยินดีให้ความร่วมมือกับรัฐบาล แต่รัฐบาลควรจะเห็นใจชาวนาจนๆที่ต้องสูญเสียที่ดินบ้าง ไม่ควรให้คนจนๆ ต้องเสียสละเพื่อคนส่วนรวมอีก การชดเชยค่าที่ดินของกรมทางหลวงให้ชาวนาที่ยากจนตามราคาประเมินทุนทรัพย์ฯเพียงไร่ละ 20,000 บาท ทำให้ราษฎรซึ่งยากจน ไม่มีจะกินอยู่แล้วยากจนมากขึ้นไปอีกจนไม่มีอะไรเหลือแล้ว แม้กระทั่งที่ดินทำกินเพราะไม่อาจนำเงินค่าทดแทนที่ได้รับไปซื้อที่ดินบริเวณใกล้เคียงกับที่ดินที่ถูกเวนคืนดังกล่าวได้ หรือแม้จะซื้อที่ดินในตำบลเดียวกันซึ่งอยู่ห่างออกไปก็ไม่อาจซื้อได้เพราะไม่มีใครขายที่ในราคา 20,000 บาท และราคาซื้อขายที่ดินมีราคาสูงกว่า 20,000 บาทมาก เช่น ราคาที่การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยซื้อขายที่ดินซึ่งมีสภาพทำเลเป็นที่นา ที่ป่า ห่างจากตัวเมืองออกไปและห่างจากที่ดินที่ถูกเวนคืนไปประมาณ 2 กิโลเมตร สภาพทำเลไม่อุดมสมบูรณ์ สะดวกสบายเท่ากับที่ดินที่ถูกเวนคืน นอกจากนี้ที่ดินที่ไม่ติดทางก็มีราคาซื้อขายกันไร่ละประมาณ 200,000 บาท ที่นา ที่ป่าที่ติดทางร.พ.ช.ซื้อขายกันไร่ละ 376,000 บาทเศษ จึงขอให้คณะกรรมการพิจารณาค่าอุทธรณ์ฯนำราคาซื้อขายดังกล่าวมาพิจารณาประกอบการกำหนดราคาค่าทดแทนให้กับผู้ถูกเวนคืนด้วย โดยได้ยื่นหนังสือร้องขอความเป็นธรรมมาพร้อมนี้ด้วยแล้ว” (เอกสารรายงานผลการพิจารณาอุทธรณ์เงินค่าทดแทนที่ดินเพื่อสร้างทางหลวงหมายเลข 212 สายหนองคาย-ต่อเขตเทศบาลนครอุบลราชธานีควบคุม ดอนทางแยกเข้าสะพานข้ามแม่น้ำโขงที่มุกดาหาร,2545)

หลังจากคณะกรรมการพิจารณาค่าอุทธรณ์ฯได้รับฟังคำชี้แจงและหนังสือร้องขอความเป็นธรรมแล้ว ก็ได้ชี้แจงให้ผู้ร้องทราบในเบื้องต้นว่าในการพิจารณากำหนดค่าทดแทนจำเป็นต้องดูข้อเท็จจริงประกอบกับข้อกฎหมายตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ.2530 ด้วย สำหรับการซื้อขายของการไฟฟ้าซึ่งมีราคาสูงมากนั้น คณะกรรมการพิจารณาค่าอุทธรณ์ฯ เข้าใจว่าน่าจะเป็นการซื้อขายในเชิงพาณิชย์เพื่อธุรกิจของการไฟฟ้า และช่วงเวลาที่ซื้อขายกันก็เป็นช่วงที่เศรษฐกิจของประเทศกำลังรุ่งเรือง ราคาที่ดินจึงมีราคาสูงมาก อย่างไรก็ตามคณะกรรมการพิจารณาค่าอุทธรณ์ฯได้นำข้อมูลดังกล่าวไปประกอบการพิจารณาและเสนอนายกรัฐมนตรีนัดวินิจฉัยเพื่อให้ความเป็นธรรมตามที่ประชาชนเรียกร้อง

วันที่ 3 เมษายน 2545 ฝ่ายเลขานุการลงมติหลังจากเดินทางไปตรวจสภาพที่ดินที่ถูกเวนคืน มีสภาพทำเลเป็นที่นาป่าโปร่ง มีสวนปนที่อยู่อาศัย มีความอุดมสมบูรณ์เนื่องจากอยู่ใกล้แม่น้ำโขง สภาพที่ดินยังคงเหมือนเดิม ทั้งนี้เนื่องจากยังไม่มีมีการก่อสร้างทางและสะพานแต่อย่างใด ประกอบกับที่ดินที่ถูกเวนคืนดังกล่าวอยู่ห่างจากตัวเมืองมุกดาหารประมาณ 3 กิโลเมตร จุดเริ่มต้นเป็น

ที่ดินติดทางหลวงหมายเลข 212 สายมุกดาหาร-นครพนม ราคาประเมินทุนทรัพย์ที่ดินคิดระยะทาง 40 เมตร ไร่ละ 500,000 บาท จุดสิ้นสุดอยู่ที่แม่น้ำโขง มีราคาประเมินทุนทรัพย์ที่ดินติดแม่น้ำโขงไร่ละ 180,000 บาท ขณะที่ที่ดินติดกับแม่น้ำโขงมีราคาซื้อขายเมื่อวันที่ 9 สิงหาคม 2536 ที่ดินน.ส.3 เลขที่ 1902 ระหว่างนายสุชี ทองโสมกับนายวิชัย นาซี เนื้อที่ 0-1-20 ไร่ ในราคา 100,000 บาท เฉลี่ยไร่ละ 333,333 บาท เป็นที่ดินแปลงที่ถูกเวนคืนด้วย ระยะทางที่เวนคืนจากจุดเริ่มต้นถึงแม่น้ำโขง รวมระยะทาง 1.751038 กิโลเมตร มีถนนลาดยางของร.พ.ช.เลียบบึงแม่น้ำโขง ราคาติดถนนลาดยางระยะ 40 เมตร ไร่ละ 120,000 บาท ราคาที่ดินติดถนนทางซอย ไร่ละ 40,000 บาท และที่ดินไม่มีทางเข้า-ออก ไร่ละ 20,000 บาท

ผู้อุทธรณ์ส่วนใหญ่อ้างราคาซื้อขายที่ดิน โฉนดเลขที่ 4269 ระหว่างนายอาคม อรรถศรีชาย ให้การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยเป็นที่ดิน นา ป่า ไม้ติดทาง เฉลี่ยไร่ละ 200,000 บาท และที่ดินที่บริษัท สหเรือง จำกัด ขายให้การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย เฉลี่ยไร่ละ 333,333 บาท ซึ่งฝ่ายเลขานุการเห็นว่าที่ดินแปลงดังกล่าวอยู่ห่างออกไปประมาณ 2 กิโลเมตร ติดถนนร.พ.ช. เป็นการซื้อขายในช่วงที่เศรษฐกิจกำลังรุ่งเรืองดังได้กล่าวข้างต้น และเป็นการซื้อขายในเชิงพาณิชย์จึงมีราคาสูง แต่เมื่อเปรียบเทียบกับทำเลที่ถูกเวนคืนตามเรื่องนี้แล้ว เห็นว่าไม่ควรนำมาเป็นเกณฑ์ในการกำหนดราคาค่าทดแทนค่าเวนคืน

ส่วนราคาซื้อขายที่ดินน.ส.3 แปลงที่ถูกเวนคืนเฉลี่ยไร่ละ 333,333 บาทเป็นราคาที่น่าจะ เป็นราคาซื้อขายตามปกติในท้องตลาด จึงควรนำมาประกอบการพิจารณา

หลังจากมีการยื่นอุทธรณ์จากประชาชนและคณะกรรมการพิจารณาค่าอุทธรณ์ฯ ได้พิจารณา ราคาค่าเวนคืนแล้ว คณะกรรมการฯ ได้มีการกำหนดราคาค่าเวนคืนใหม่ตามที่ชาวบ้านยื่นอุทธรณ์ ดังนี้

1. ปรับราคาตามสภาพทำเลที่ดิน ดังนี้

โซนที่ 1.1 ที่ดินติดทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 212 (สายมุกดาหาร-นครพนม) ระยะไม่เกิน 40 เมตร ราคาไร่ละ 500,000 บาท เป็นราคาที่เหมาะสมแล้วจึงไม่มีการปรับราคา

โซนที่ 1.2 ที่ดินติดทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 212 (สายมุกดาหาร-นครพนม) ระยะเกิน 40 เมตร ในแปลงเดียวกันกับโซน 1.1 ไปจนสุดแปลง จากราคาไร่ละ 250,000 บาท เป็นไร่ละ 350,000 บาท

โซนที่ 1.3 ที่ดินคิดแม่น้ำโขง ระยะไม่เกิน 40 เมตร จากราคาไร่ละ 180,000 บาท เป็นไร่ละ 250,000 บาท

โซนที่ 1.4 ที่ดินคิดแม่น้ำโขง ระยะเกิน 40 เมตร แต่ไม่เกิน 100 เมตร ในแปลงเดียวกันกับโซน 1.3 จากราคาไร่ละ 120,000 บาท เป็นไร่ละ 200,000 บาท

โซนที่ 1.5 ที่ดินติดถนน ร.พ.ช. ระยะไม่เกิน 40 เมตร จากราคาไร่ละ 120,000 บาท เป็นไร่ละ 200,000 บาท

โซนที่ 1.6 ที่ดินติดถนน ร.พ.ช. ระยะเกิน 40 เมตรในแปลงเดียวกันกับโซน 1.5 ไปจนสุดแปลง จากราคาไร่ละ 60,000 บาท เป็นไร่ละ 150,000 บาท

โซนที่ 1.7 ที่ดินติดถนน ซอย ทางระยะไม่เกิน 40 เมตร จากราคาไร่ละ 40,000 บาท เป็นไร่ละ 100,000 บาท

โซนที่ 1.8 ที่ดินนอกจากโซน 1.1 ถึงโซน 1.7 จากราคาไร่ละ 20,000 บาท เป็นไร่ละ 80,000 บาท

2. ที่ดินแปลงเดียวกันหรือที่ดินหลายแปลงแต่เจ้าของเดียวกันและอยู่ติดต่อกัน แต่ราคาค่าทดแทนที่กำหนดไว้ไม่เท่ากัน ให้กำหนดค่าทดแทนในราคาที่เหมาะสมหรือใกล้เคียงกันตามสภาพทำเล

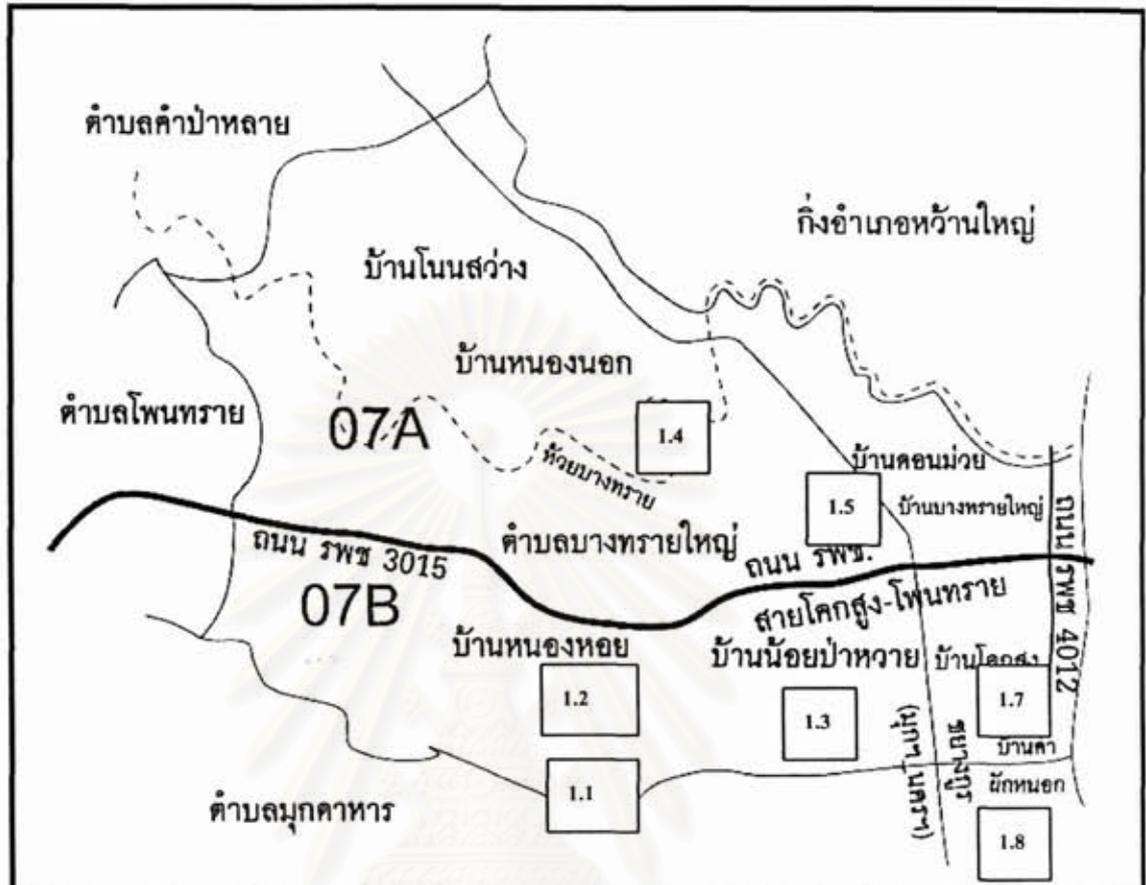
3. ที่ดินที่ถูกเวนคืนทั้งแปลงหรือถูกเวนคืนประมาณ 1 ใน 2 หรือ ที่ดินส่วนที่เหลือใช้ประโยชน์ได้จำกัดลงจากเดิม หรือต้องเสียประโยชน์จากการเวนคืน ให้เพิ่มค่าทดแทนไม่เกินร้อยละ 50 ตามสภาพทำเล

4. ที่ดินที่เหลืออยู่ได้รับประโยชน์หรือไม่เสียประโยชน์จากการเวนคืน ให้ขึ้นราคาค่าทดแทน

5. ที่ดินนอกเหนือจากข้อ 1-4 ให้พิจารณาเป็นรายๆไป

ประชาชนได้รับเงินจากการฟ้องอุทธรณ์ค่าทดแทนที่ดินจำนวน 65 แปลง (52 ราย) โดยประชาชนได้รับเงินค่าทดแทนที่ดินทั้งหมดเป็นเงินรวมทั้งสิ้น 22,487,811 บาท รวมดอกเบี้ยทั้ง 65 แปลง รวมเป็นเงิน 23,272,441 บาท จากเดิมที่ได้ 1,219,074 บาท

แผนภาพที่ 2 โฉนดที่ดินที่มีการปรับราคาค่าเวนคืนแล้ว

ที่มา : แขวงการทางจังหวัดมุกดาหาร, 2545

การฟ้องศาลปกครองเพื่อเรียกร้องเงินค่าเวนคืนเพิ่ม ครั้งที่ 3

หลังจากประชาชนได้รับเงินค่าอุทธรณ์แล้วบางส่วนยังไม่พอใจในราคาที่ได้รับและเมื่อเดือนมิถุนายน 2546 ประชาชนที่ได้รับเงินค่าเวนคืนจากการฟ้องศาลอุทธรณ์บางส่วนยื่นฟ้องต่อศาลปกครองขอนแก่นเพื่อขอเงินค่าเวนคืนเพิ่มอีก โดยร้องเรียนผ่านสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดมุกดาหารเพื่อดำเนินการไปถึงกรมทางหลวงแต่กรมทางหลวงไม่สามารถดำเนินการต่อได้เนื่องจากหมดอำนาจหน้าที่ ศ.ส.จึงเป็นผู้ติดต่อกับทนายความ ผู้รับมอบอำนาจจากผู้ฟ้องคดีเพื่อช่วยเหลือประชาชนในการฟ้องศาลปกครองที่จังหวัดขอนแก่นต่อไป ประชาชนที่ฟ้องศาลปกครองขอนแก่นต้องวางเงินมัดจำประมาณร้อยละ 0.3 ของราคาเวนคืนที่เสนอขอเพิ่ม หากประชาชนเป็นฝ่ายชนะก็จะได้เงินมัดจำส่วนนี้คืนพร้อมกับเงินที่ได้จากการฟ้องศาลปกครอง โดยประชาชนทุกคนที่ขึ้นฟ้องต่างก็ยินดีจ่ายเงินมัดจำนี้

ปัจจุบัน (เดือนพฤษภาคม 2548)ประชาชนยังรอคอยการตัดสินใจของศาลปกครองอยู่ ซึ่งเป็นเวลานานกว่า 2 ปี (ตั้งแต่ พ.ศ.2546)โดยในระหว่างรอคอยคำตอบนี้ยังไม่มีข่าวความคืบหน้าใดๆจากศาลปกครอง หน่วยงานหรือ ส.ส.แต่อย่างใด

จากการเวนคืนที่ดินดังกล่าว สามารถสรุปรายชื่อ จำนวนที่ดินที่ถูกเวนคืน และวิถีชีวิตในปัจจุบันของประชาชนได้ ดังนี้

1. ประชาชนที่ถูกเวนคืนที่ดินทั้งหมด

ประชาชนที่ถูกเวนคืนที่ดินทั้งหมดมี 16 ราย โดยกลุ่มผู้ถูกเวนคืนทั้ง 16 รายดังกล่าวสูญเสียที่ดินที่เคยใช้ทำกินไปทั้งหมด ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงจึงเกิดขึ้นในวิถีชีวิตของแต่ละรายอย่างชัดเจน จากการศึกษาพบว่า ประชาชนในกลุ่มนี้มีการตอบสนองต่อโครงการทั้ง 3 รูปแบบ คือ บางส่วนยอมรับต่อการเวนคืนที่ดินเนื่องจากไม่สามารถเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐได้ บางส่วนตอบสนองเชิงนิ่งเฉยจากปัญหาเสียดังในการก่อสร้าง และกลุ่มที่ตอบสนองเชิงปฏิเสธจะปฏิเสธต่อเรื่องเงินเวนคืนมากกว่าความเดือดร้อนจากสะพาน รวมถึงการยังคงเสียดายที่ดินและบุคคลในกลุ่มนี้มีผู้เสียชีวิตเนื่องจากความคร่อมใจด้วยจึงต้องให้ทายาทเป็นผู้รับเงินค่าเวนคืนแทน

มีข้อสังเกตบางประการที่พบว่าประชาชนในกลุ่มนี้มีทั้ง ได้รับเงินค่าเวนคืนใน โชนที่ดินที่ราคาสูง ราคาปานกลางและราคาต่ำกว่าท้องตลาด แต่ประชาชนทุกคนที่ได้รับเงินต่างเห็นว่าเงินเวนคืนน้อยไม่ว่าจะมีที่ดินใน โชนใดและรับเงินเท่าใด เนื่องจากที่ดินที่ทำนาและได้รับเงินจากการขายข้าวตลอดปีได้หมดไปแล้ว เงินค่าเวนคืนที่ได้รับจึงไม่เพียงพอที่จะดูแลตนเองได้ยาวนานเหมือนครั้งที่ยังมีที่นา

ประชาชนที่ถูกเวนคืนที่ดินทั้งหมดนี้ มีการปรับตัวในรูปแบบที่แตกต่างกัน เป็นการปรับตัวทางสังคม โดยบางรายบวชที่จังหวัดสกลนครแต่นำเงินที่ได้จากการเวนคืนไปสร้างวัด บางรายใช้เงินที่ได้รับซื้อที่นาใหม่และปัจจุบันทำนาในที่แห่งใหม่โดยไม่ต้องปรับตัวกับสภาพแวดล้อมใหม่มากเนื่องจากเป็นที่ดินที่ซื้อในบริเวณหมู่บ้านแต่ต้องดูแลที่ดินใหม่โดยการเพิ่มปุ๋ย เนื่องจากที่ดินไม่สมบูรณ์ดังเดิมและยังพักอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน โดยไม่มีการย้ายถิ่น

ด้านการปรับตัวทางเศรษฐกิจ ปรับตัวโดยการรับจ้างทั่วไปและต้องทำหนักขึ้นเพื่อให้มีรายได้เพียงพอทดแทนเงินจากการขายข้าว แต่บางรายไม่สามารถปรับตัวต่ออาชีพที่ญาติแนะนำได้ เช่น ไม่สามารถประกอบอาชีพจับปลาในแม่น้ำโขงแทนการทำนาได้เนื่องจากเริ่มกลัวแม่น้ำและอันตราย ทำให้พลาดโอกาสในการหารายได้เสริม และประชาชนบางรายกล่าวว่ายังไม่ได้ใช้

ประโยชน์จากเงินค่าเวนคืนที่ได้รับก็ต้องแจกจ่ายให้ญาติพี่น้องจนหมดก่อนจะได้ซื้อที่ดินผืนใหม่ แต่ประชาชนทุกคนยื่นฟ้องศาลอุทธรณ์และฟ้องศาลปกครองเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรม

2. ประชาชนที่ถูกเวนคืนที่ดินบางส่วน และยังมีที่ดินที่เหลือจากการเวนคืนไม่เกิน 3 ไร่

ประชาชนในกลุ่มนี้มีทั้งสิ้น 21 ราย โดยประชาชนที่ยังมีที่ดินอยู่ไม่เกิน 3 ไร่มีการตอบสนองต่อการเวนคืน 3 รูปแบบเช่นกันแต่มีเหตุผลที่แตกต่างไปจากกลุ่มคนที่ถูกเวนคืนที่ดินทั้งหมด พบว่าประชาชนที่ถูกเวนคืนบริเวณโซน 1.1 ตอบสนองเชิงยอมรับเนื่องจาก คิดว่าเงินที่ได้จากการเวนคืนจะปลดปล่อยหนี้สินได้และจะช่วยให้มีเงินลงทุนในการทำงานต่อไปได้อีก แต่ในใจก็ยังเสียดายที่ดินอยู่ และกลุ่มคนเหล่านี้ตอบสนองเชิงยอมรับต่อ ส.ส. เป็นอย่างมาก ส่วนผู้ที่ตอบสนองเชิงนิ่งเฉยจะอยู่ในรูปแบบของการเมินเฉยต่อเจ้าหน้าที่ราชการที่เข้าไปสอบถามเพื่อขอเวนคืนที่ดิน และผู้ตอบสนองเชิงปฏิเสธเนื่องจากเห็นว่าเงินเวนคืนที่ได้รับน้อยมาก ไม่ว่าโซนที่ดินของตนจะอยู่ใน โซนที่ราคาแพงที่สุดในการเวนคืนครั้งนี้แล้วก็ตาม

ด้านการปรับตัว พบว่า ประชาชนปรับตัวทางสังคมคล้ายกับกลุ่มที่ถูกเวนคืนที่ดินทั้งหมดคือ พักอาศัยที่เดิมและไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางวิถีชีวิตมากนัก และในกลุ่มนี้มีแกนนำประชาชนร่วมอยู่ด้วยและมีอิทธิพลต่อความคิดคนในหมู่บ้านเป็นอย่างมาก บางรายนำเงินไปทำบุญ ที่ดินที่ถูกเวนคืนบางส่วนเป็นของคนในครอบครัวเดียวกัน จึงเป็นไปได้ที่ครอบครัวนั้นทั้งครอบครัวจะไม่มียังที่ดินทำกินเหลืออยู่เลยหากถูกเวนคืนที่ดินทั้งหมด คนในครอบครัวจึงต้องประกอบอาชีพเสริมรายได้อาชีพใหม่ทั้งหมด และมีแนวโน้มที่จะพยายามหาซื้อที่ดินใหม่เก็บไว้เพราะประชาชนเชื่อว่าการมีที่ดินเป็นของตนเองจะสร้างความมั่นคงและมีหนทางทำนาได้ แม้ว่าจะเริ่มมีปัญหาทางเศรษฐกิจก็ยังมีอาชีพทำนาที่เลี้ยงดูตัวเองได้

การปรับตัวทางเศรษฐกิจ พบว่า ประชาชนบางส่วนขายที่ดินที่ยังเหลืออยู่เพื่อซื้อที่ดินใหม่และเพื่อปลดปล่อยหนี้สิน ในขณะที่บางคนไม่ขายและปล่อยให้รกร้างเนื่องจากเหลือที่ดินน้อยมากและไม่สามารถขายได้ โดยการปล่อยที่ดินทิ้งไว้นี้มีทั้งตั้งใจเพราะไม่ทราบว่าจะทำอย่างไรและตั้งใจปล่อยที่ดินทิ้งไว้เพื่อเป็นการประชดประชันทางการ แต่มีบางรายที่ทำนาคือไปไ้ที่ดินเดิมที่ยังเหลืออยู่ บางรายเลี้ยงโคเนื้อ ปลูกผักเพิ่มรายได้จากที่ไม่เคยทำมาก่อน ขายผักที่ตลาดในเมืองและพบว่าประชาชนกลุ่มนี้ยังต้องการเงินทุนจากรัฐเพื่อการประกอบอาชีพนอกเหนือจากเงินที่ได้จากการเวนคืนด้วย

3. ประชาชนที่ถูกเวนคืนที่ดินบางส่วน และยังมีที่ดินที่เหลือจากการเวนคืนระหว่าง 3-6 ไร่

ประชาชนในกลุ่มนี้มีทั้งสิ้น 10 ราย โดยประชาชนที่ถูกเวนคืนที่ดินในกลุ่มนี้มีการตอบสนองและการปรับตัวคล้ายกับประชาชนกลุ่มที่ 2 คือ ตอบสนองเชิงยอมรับ นิ่งเฉยและปฏิเสธด้วยเหตุผลเดียวกัน คือ ยอมรับ ส.ส.แต่ปฏิเสธเจ้าหน้าที่ราชการและกำนันผู้ใหญ่บ้าน นอกจากนี้ประชาชนในกลุ่มนี้เคยประสบอุบัติเหตุจากการเดินทางอ้อมที่นาเนื่องจากการปิดถนนบริเวณสะพาน และส่งผลให้การตอบสนองเชิงปฏิเสธมีความรุนแรงมากขึ้น

ส่วนการปรับตัวนั้น พบว่า ในทางสังคมประชาชนใช้เงินจากการเวนคืนเพื่อดูแลครอบครัวและบุตรหลาน และยังคงมีการจับกลุ่มเพื่อพูดคุยเรื่องประเด็นเงินเวนคืนเสมอ ด้านเศรษฐกิจ พบว่า ประชาชนประกอบอาชีพเสริมรายได้มากขึ้น แต่เป็นการประกอบอาชีพที่ไม่เน้นการวางแผนหรือกลยุทธ์มากนัก และเป็นที่น่าสังเกตว่าเงินเวนคืนที่ประชาชนได้รับจากการฟ้องศาลอุทธรณ์หมดไปอย่างรวดเร็วภายในช่วงเวลาประมาณ 2 ปี และประชาชนไม่มีเงินเก็บเลยหลังจากได้รับเงิน จึงทำให้กระแสของความต้องการเงินจากศาลปกครองมีมาก

4. ประชาชนที่ถูกเวนคืนที่ดินบางส่วน และยังมีที่ดินที่เหลือจากการเวนคืนมากกว่า 6 ไร่

กรณีที่ประชาชนมีที่ดินเหลืออยู่มากกว่า 6 ไร่ มี 7 ราย กรณีกลุ่มคนเหล่านี้มีการตอบสนองคล้ายกับกลุ่มคนกลุ่มที่ 2 และ 3 แต่มีด้านอารมณ์ที่แตกต่างกัน การตอบสนองเชิงยอมรับของประชาชนเป็นการยอมรับบุคคลที่ช่วยเหลือ ได้แก่ ส.ส. และเป็นการยอมรับโดยการยินดีสนับสนุน ส.ส.ในการเลือกตั้งครั้งต่อไปด้วยส่วนการตอบสนองเชิงนิ่งเฉยและการตอบสนองเชิงปฏิเสธใกล้เคียงกัน เป็นการแสดงออกด้วยอารมณ์ที่ไม่รุนแรงมากแต่ก็รู้สึกเฉยๆต่อปัญหา รวมไปถึงการทำใจเรื่องที่ดินได้ง่ายกว่าประชาชนกลุ่มอื่น สาเหตุอาจมาจากบุคลิกภาพส่วนตัวหรือยังสามารถมีทางเลือกไขปัญหาเรื่องการเวนคืนที่ดินได้มากกว่ากลุ่มอื่น เนื่องจากที่ดินยังมีอยู่มาก

การปรับตัวด้านสังคมของประชาชนกลุ่มนี้ ประชาชนยังดำเนินชีวิตปกติ การไปมาหาสู่ระหว่างกันเพื่อช่วยเหลือปัญหาซึ่งกันและกัน และการปรับตัวทางเศรษฐกิจ ได้แก่ การทำนาในที่ดินที่ยังมีอยู่ ประกอบอาชีพเสริมที่เคยทำก่อนถูกเวนคืนที่ดินต่อไป บางรายพยายามศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับการประกอบอาชีพเสริมรายได้เพื่อให้เกิดความเข้าใจและประกอบอาชีพได้อย่างดี

รัฐกับการมีส่วนร่วมช่วยเหลือประชาชนที่ถูกเวนคืนที่ดิน

การศึกษาของ Cernae and McDowell(2000) เกี่ยวกับการอพยพย้ายถิ่นฐานของประชาชน เมื่อเปรียบเทียบกับกรย้ายถิ่นของประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการก่อสร้างสะพาน

พบว่า ประชาชนในพื้นที่ไม่มีการย้ายถิ่นฐานด้านที่อยู่อาศัยแต่อย่างใดเนื่องจากบริเวณที่ถูกเวนคืนไม่เป็นแหล่งที่พัก แต่ต้องมีการย้ายถิ่นของที่ดินทำกินที่สูญเสียไปจากการเวนคืน แต่ถือว่าเป็นการย้ายถิ่นที่ทำได้ถูกบังคับเนื่องจากนโยบายของรัฐเพื่อการก่อสร้างสะพาน และประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นรวมทั้งประชาชนรับรู้เรื่องการเวนคืนก่อนการดำเนินการก่อสร้างไม่นานจึงไม่มีเวลาในการเตรียมรับต่อการเปลี่ยนแปลงด้านที่ดินทำกิน

ด้านการให้ความช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการเวนคืนที่ดิน พบว่า การเวนคืนที่ดินครั้งนี้ รัฐไม่ให้ความช่วยเหลือประชาชนอย่างที่ควรจะเป็นตามที่ Cernae and McDowell(2000)กล่าวไว้ แต่รัฐจัดสรรเงินชดเชยให้ประชาชนเพียงบางส่วน เช่น ราคาเวนคืนที่ต่ำกว่าท้องตลาดทั่วไป จัดสรรเงินสำหรับชดเชยค่าต้นไม้ บ่อน้ำ และไม่มีการสอบถามประเด็นด้านจิตใจจากประชาชนมากนัก เป็นต้น ในขณะที่หลักการที่ควรจะเป็นคือการชดเชยด้านการให้ราคาเวนคืนตามราคาตลาด รัฐต้องเป็นห่วงความรู้สึกของประชาชนมากขึ้น การให้ประชาชนมีเวลาเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลง เป็นต้น

ดังนั้น รัฐบาลไทยให้การช่วยเหลือประชาชนที่ถูกเวนคืนที่ดินทุกรายแล้ว แต่ยังไม่สามารถชดเชยสิ่งที่สูญเสียไปได้ทั้งหมด รวมถึงสภาพแวดล้อมที่เคยอยู่อย่างสงบสุขในหมู่บ้านก็ต้องการเปลี่ยนแปลง เกิดมลพิษด้านต่างๆ วิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปตามแบบคนในเมือง การขาดรายได้จากการทำนาและต้องทำงานเสริมให้มากขึ้นเพื่อมีเงินเพียงพอเช่นเดิม และที่สำคัญ คือ ชีวิตของประชาชนที่เสียไปเนื่องจากไม่สามารถรับได้กับการสูญเสียที่ดินมรดกและราคาที่ได้รับก็ต่ำกว่าที่ควรจะเป็น การสูญเสียความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างประชาชนกับรัฐเนื่องจากประชาชนมองว่ารัฐไม่มีความจริงใจในการช่วยเหลือและประเด็นนี้กลายเป็นความไม่ลงรอยกันระหว่างรัฐกับประชาชนต่อไปอีก

สรุปจำนวนผู้ถูกเวนคืนที่ดิน

บ้านบางทรายใหญ่	หมู่ 1	รวม 3 ราย
บ้านบางทรายใหญ่	หมู่ 2	รวม 33 ราย
บ้านโคกสูง	หมู่ 3	รวม 15 ราย
บ้านดอนม่วย	หมู่ 4	รวม 1 ราย
บ้านสงเปือย	หมู่ 9	รวม 4 ราย
ตำบลบางทรายใหญ่		รวม 54 ราย

บทที่ 6

บทสรุป วิเคราะห์และข้อเสนอแนะ

บทสรุป

แบบแผนการตอบสนองและการปรับตัวของประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการเวนคืนที่ดินมีความแตกต่างกันออกไปตามลักษณะของผู้ส่งสาร รูปแบบการสื่อสาร ระยะเวลาของการรับรู้ข้อมูล รวมถึงลักษณะปัญหาที่ประชาชนในตำบลประสบจากการก่อสร้างหรือการเวนคืน แม้ว่า การก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 ครั้งนี้ ยังไม่มีประชาชนที่ต้องย้ายถิ่นที่อยู่จากการเวนคืนแต่ประชาชนต้องย้ายถิ่นที่กินทำกินไปสู่พื้นที่ใหม่ บางรายสูญเสียที่ดินไปบางส่วนและทำให้พื้นที่ที่เคยสร้างรายได้ลดน้อยลงหรือบางรายสูญเสียที่ดินทั้งหมดไปโดยไม่มีที่ดินแห่งใหม่และต้องเปลี่ยนอาชีพไปเนื่องจากการขาดความรู้ในการประกอบอาชีพอื่น นอกจากนี้ประชาชนบางรายไม่สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงเรื่องที่ดินทำกินได้จึงอยู่ในภาวะความเสียดายและเสียใจจนกระทั่งเสียชีวิต โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุ

จากการศึกษาแบบแผนการตอบสนองและการปรับตัวของประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการก่อสร้างสะพานและการเวนคืนที่ดิน พบว่าประชาชนมีการตอบสนองและปรับตัวแตกต่างกันต่อกลุ่มผู้ส่งสารที่แตกต่างกัน ระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐ ตัวแทนภาคประชาชน บุคคลภายนอก เจ้าหน้าที่ก่อสร้าง และนายกรัฐมนตรีนอกจากนี้ประชาชนตอบสนองแตกต่างกันตามรูปแบบการส่งสารที่ต่างกันระหว่างสื่อบุคคลและสื่อมวลชน และประเด็นที่สำคัญที่ก่อให้เกิดการปรับตัวและตอบสนองคือการได้รับผลกระทบจากการก่อสร้างหรือการเวนคืนที่ดิน

1. ประชาชนที่ได้รับทราบข้อมูลจากผู้ส่งสารที่แตกต่างกัน มีการตอบสนองและปรับตัวแตกต่างกัน

1.1 การตอบสนองและการปรับตัวของประชาชนต่อเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานราชการ

ประชาชนที่ทราบข้อมูลจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับการก่อสร้างสะพานโดยตรงตอบสนองเชิงยอมรับโดยต้องการสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมจากเจ้าหน้าที่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ส.ส. และเพื่อนบ้าน โดยมีความคาดหวังจากการสร้างสะพานสูง ต่อมามีปัญหาจากการก่อสร้างและการเวนคืนที่ดินจึงไม่พอใจเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานราชการและพยายามปรับตัวโดยการร้องเรียนความเป็นธรรมด้วยตนเอง ส่วนประชาชนที่ได้รับทราบข้อมูลจากหน่วยงานราชการที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการก่อสร้างสะพานโดยตรง ประชาชนตอบสนองเชิงนิ่งเฉย ไม่ได้เตรียมความพร้อมต่อการรองรับความเจริญที่จะเกิดขึ้น ไม่ได้มีการสอบถามข้อมูลในการรองรับความเจริญเพิ่มเติม

3.ประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการก่อสร้างและการเวนคืนที่ดินที่แตกต่างกัน มีการตอบสนองและปรับตัวแตกต่างกัน

3.1 การตอบสนองและการปรับตัวของประชาชนต่อการก่อสร้างสะพาน

การปรับตัวต่อการปิดถนน

ประชาชนเดินทางอ้อมผ่านถนนใหญ่และต้องระมัดระวังในการเดินทางมากขึ้นเนื่องจากเกิดอุบัติเหตุได้ง่ายขึ้น และมีการทำหนังสือร้องเรียนผ่านกำนันผู้ใหญ่บ้านต่อผู้ว่าฯเรื่องการปิดถนนและรับการแก้ไขปัญหาแล้ว

การปรับตัวต่อปัญหาน้ำท่วมที่นาและต้นกล้าตาย

ประชาชนต้องยอมปล่อยให้ น้ำท่วมต่อไปเนื่องจากในช่วงแรกไม่มีทางระบายแต่เตรียมหาซื้อต้นกล้าใหม่จากเพื่อนบ้าน นอกจากนี้ยังทำหนังสือร้องเรียนผ่านกำนันผู้ใหญ่บ้านต่อผู้ว่าราชการจังหวัด แต่ยังไม่ได้รับการช่วยเหลือจึงเริ่มบ่นต่อว่าหน่วยงานราชการ

การปรับตัวต่อปัญหาทรายไหลท่วมที่นา

พบว่าแม้ไม่พอใจแต่ไม่ได้ร้องเรียนต่อเจ้าหน้าที่ก่อสร้างโดยตรงแต่ทำหนังสือร้องเรียนผ่านกำนันผู้ใหญ่บ้านต่อผู้ว่าราชการจังหวัด เมื่อไม่ได้รับความช่วยเหลือจึงดำเนินการร้องเรียนต่อผู้ว่าฯด้วยตนเอง นอกจากนี้ยังเตรียมอุปกรณ์เพื่อขู่เจ้าหน้าที่ว่าห้ามทำทรายไหลท่วมที่นา มิฉะนั้นจะคิดเงินค่าเสียหาย 5,000 บาทต่อต้นกล้า 1 ต้นที่เสียหาย

การปรับตัวต่อปัญหาเสียงดังจากการก่อสร้าง

แม้เกิดความเดือดร้อนจากเสียงดังเวลากลางคืน แต่ประชาชนไม่ร้องเรียนเนื่องจากความเกรงใจเจ้าหน้าที่ก่อสร้าง แต่เมื่อผ่านไป 2-3 วัน และเสียงยังดัง จึงร้องเรียนต่อเจ้าหน้าที่ก่อสร้างแต่เสียงเงียบประมาณ 2-3 วันเท่านั้น

ปัญหาถนนเป็นหลุมเป็นบ่อ

ระมัดระวังในการเดินทางมากขึ้น

3.2 การตอบสนองและการปรับตัวของประชาชนต่อการเวนคืนที่ดิน

พบว่าประชาชนมีการตอบสนอง 2 รูปแบบหลัก ได้แก่ เจริญยอมรับและเชิงปฏิเสธ กรณีตอบสนองเชิงยอมรับ ประชาชนยินดีสนับสนุนการทำงานของรัฐบาลเพื่อให้ประเทศเกิดความเจริญ แต่ขอให้ได้รับเงินที่เป็นธรรม ขณะที่ประชาชนบางรายยินดีที่เวนคืนเนื่องจากมีเงิน

ปลดปล่อยหนี้สิน ส่วนกรณีตอบสนองเชิงปฏิเสธเนื่องจากรู้สึกเสียค่าที่ดินทำกินที่เป็นที่มรดกตกทอด คิดว่าได้รับเงินค่าเวนคืนไม่คุ้มเท่ากับที่ดินที่สูญเสียไป การสูญเสียที่ดินทำกิน ทำให้สูญเสียบุคคลในครอบครัวด้วย เช่น ผู้สูงอายุที่เสียค่าที่ดินจนกระทั่งล้มป่วยและเสียชีวิต ไม่ประทับใจหน่วยงานราชการที่ไม่ได้ให้ความช่วยเหลือเรื่องเงินค่าชดเชยอย่างเต็มที่ ด้านการตอบสนองเชิงนิ่งเฉย พบว่าไม่มีประชาชนที่ถูกเวนคืนที่นิ่งเฉยต่อการเวนคืนที่ดิน เพราะแม้ว่าจะไม่มีการแสดงออกแต่ประชาชนมีความรู้สึกไม่พอใจต่อการเวนคืน โดยเฉพาะเรื่องเงิน

เมื่อประชาชนมีการตอบสนองต่อการเวนคืนแล้ว ประชาชนมีการปรับตัวเพื่อให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ในด้านการปรับตัวทางสังคม ดังนี้ การหาซื้อที่ดินใหม่ที่อยู่ใกล้ที่เดิม แต่ต้องเดินทางไกลขึ้นในการไปทำนา โดยประชาชนที่ซื้อที่นาใหม่เริ่มปลูกข้าวแล้ว แต่บางรายได้ที่นาใหม่ที่ไม่สมบูรณ์เท่าเดิมจึงต้องนำปุ๋ยคอกใส่เพิ่มเติม บางรายได้ที่ดินสมบูรณ์มากกว่าเดิมก็สามารถปลูกข้าวได้ทันที และประชาชนไม่ต้องปรับตัวเพื่อเข้ากับประชาชนในที่แห่งใหม่แต่อย่างใดเนื่องจากที่ดินใหม่อยู่ในบริเวณตำบลหรือใกล้ตำบล มีความคุ้นเคยกันอยู่แล้ว กรณีการเวนคืนที่ดินป่าช้าดอนแพง ประชาชนไม่ต้องปรับตัวเช่นกันเนื่องจากป่าช้าแห่งใหม่อยู่ภายในตำบลและประชาชนไม่ได้ทำพิธีที่ป่าช้าแล้ว จึงไม่มีผลต่อการปรับตัวมากนัก การปรับตัวอีกประการหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อชีวิต ได้แก่ คนในครอบครัวต้องไปทำงานต่างจังหวัด ในกรุงเทพฯหรือในตัวเมืองมุกดาหาร เนื่องจากไม่มีที่ดินทำนาและรายได้จากการทำนาในที่ที่ยังมีอยู่ไม่เพียงพอทำให้การพบน้อยลงและประชาชนที่อายุมากต้องเริ่มอยู่โดยไม่มีลูกหลานวัยทำงานอยู่ด้วย

ด้านการปรับตัวทางเศรษฐกิจ พบว่า มีการฟ้องศาลอุทธรณ์และศาลปกครองเพื่อขอเงินค่าเวนคืนเพิ่มเติม และยังคงรอคอยและคาดหวังคำตัดสินจากศาลปกครองว่าจะได้รับเงินเพิ่ม ประชาชนบางส่วนประกอบอาชีพอื่นเพิ่มเติม เช่น รับจ้างทั่วไป เลี้ยงวัว เลี้ยงไก่ เพื่อชดเชยรายได้ที่ลดน้อยลงจากการไม่ได้ทำนาหรือที่นาลดลง แม้ว่าการประกอบอาชีพเสริมจะเป็นอาชีพที่ทำก่อนหน้าการเวนคืนที่ดิน แต่พบว่าเมื่อมีการเวนคืนที่ดินแล้วประชาชนพยายามทำงานพิเศษเหล่านี้ให้มากขึ้นเพื่อให้ได้เงินมากเพียงพออย่างที่เคยได้รับจากการทำนา นอกจากนี้นำเงินที่ได้รับซ่อมแซมบ้าน ทำบุญ ซื้อที่นาใหม่ เลี้ยงลูกหลาน ลงทุนประกอบอาชีพเพิ่มเติม เช่น เลี้ยงวัว ซ็อร์ด เดมน้ำมัน ปลดปล่อยหนี้สิน

ประชาชนบางรายไม่สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ มีผู้สูงอายุ เสียชีวิตจากความเครียดเรื่องที่ดินทำกิน และประชาชน 1 รายยังคงเสียใจและร้องไห้ระหว่างการ สัมภาษณ์เรื่องการเวนคืนที่ดิน

พบว่าประเด็นที่ทำให้ประชาชนมีการตอบสนองหรือการปรับตัวมากเป็นเรื่องการเวนคืน ที่ดิน เนื่องจากเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของประชาชนโดยตรง

วิเคราะห์

จากการศึกษาวิจัย เรื่องการสื่อสารกับการตอบสนองและการปรับตัวของประชาชนที่ถูก เวนคืนที่ดินในโครงการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 ในครั้งนี้ มีข้อค้นพบหลายประการที่ สะท้อนผลกระทบของการก่อสร้างโครงการพัฒนาและยังสะท้อนภาพการตอบสนองและการ ปรับตัวของประชาชน โดยสาเหตุของการตอบสนองและปรับตัวในบางกรณีเกิดจากประชาชนที่ ถูกเวนคืนที่ดินเป็นผู้กำหนดแต่บางกรณีเกิดจากหน่วยงานราชการ ซึ่งมีทั้งแง่มุมเชิงบวกและแง่ลบ

ผลกระทบจากโครงการพัฒนา

การก่อสร้างสะพานและการเวนคืนที่ดินในครั้งนี้ ประชาชนได้รับผลกระทบจากการ ก่อสร้างและการเวนคืนที่ดินหลายประการทั้งที่เป็นผลกระทบในเชิงบวกและเชิงลบ โดยปัจจุบัน ประชาชนเห็นว่าการก่อสร้างสะพานยังส่งผลกระทบในด้านลบมากกว่า ส่วนผลกระทบในเชิงบวก คาดว่าจะเกิดขึ้นหลังจากสะพานสร้างเสร็จและมีการเปิดใช้สะพานอย่างเป็นทางการ แต่ก็ยังม ีความกังวลเรื่องผลกระทบในเชิงลบบางประการเพิ่มเข้ามาหลังจากก่อสร้างสะพานเสร็จแล้ว เช่นกัน

จากการศึกษาผลกระทบก่อนและระหว่างการก่อสร้างสะพาน พบว่า ผลกระทบเชิงลบใน ด้านการสื่อสารจากรัฐในโครงการครั้งนี้ คือ ประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น มากนักโดยมีสาเหตุจากการไม่เปิด โอกาสของหน่วยงานราชการ (สุพรรณิ และสนิท, 2542) แต่การ ไม่ได้มีส่วนร่วมของประชาชนที่ได้รับผลกระทบ ไม่ก่อให้เกิดการประท้วงหรือต่อต้านจากผู้ถูก เวนคืนแต่อย่างใด เนื่องจากประชาชนยังคงคาดหวังความเจริญและประโยชน์ที่จะได้รับทาง เศรษฐกิจหรือสังคม (Goldsmith and Hildyard, 1994) แต่ข้อค้นพบนี้แตกต่างจากข้อค้นพบในกรณี การสื่อสาร โรงไฟฟ้าบ่อนอก-บ้านกรูดและกรณีความขัดแย้ง โครงการท่อก๊าซไทย-มาเลเซียที่ ประชาชนชุมนุมประท้วงและมีการปะทะกับตำรวจอย่างรุนแรง (ศูนย์ข้อมูลสิทธิมนุษยชนและ สันติธรรม, 2545) และการที่รัฐไม่ได้เปิดเผยข้อมูลที่ถูกดองตั้งแต่แรก เช่น ประชาชนทราบว่ามี

จะซื้อที่ดินตามราคาทีพอใจแต่กลายเป็นการเวนคืนที่ดิน เหตุการณ์นี้ก่อปัญหาแก่ความรู้สึกของประชาชนเป็นอย่างมากเพราะประชาชนเห็นว่ารัฐไม่จริงใจ (พนัสและทวิวงศ์, 2534)

ปัญหาของโครงการพัฒนาประการต่อมาในด้านการสื่อสาร คือ เจ้าหน้าที่สื่อสารแต่เรื่องที่ดีของโครงการ ตั้งใจทำงานให้สำเร็จแต่ไม่ได้สนใจการเรียนรู้ของประชาชน และเป็นกรณีที่เกิดขึ้นเช่นเดียวกับโครงการพัฒนาขนาดใหญ่อีกหลายแห่ง เช่น กรณีการสร้างเขื่อนโดยทั่วไปในประเทศไทย (อุษณีย์ ศิริสุนทรไพบุลย์, 2538) รวมถึงสื่อสารก่อนการก่อสร้างไม่นานและประชาชนไม่มีเวลาเตรียมตัวมากนัก ซึ่งสาเหตุของปัญหาเกิดจากการรอคอยคำตอบจากฝั่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว แต่ต่อมาเมื่อมีโครงการชัดเจนมากขึ้น ประชาชนเริ่มมีส่วนร่วมมากขึ้นตามลำดับ การมีส่วนร่วมดังกล่าวเกิดจากการประสบปัญหาและพยายามหาทางออกหลังประสบปัญหาแล้ว และพบว่าประชาชนส่วนน้อยในหมู่บ้านที่เคยคิดแผนเพื่อปรับตัวหรือตอบสนองจากการก่อสร้างและการเวนคืนที่ดินก่อนที่จะประสบปัญหา

ผลกระทบเชิงลบด้านอื่นที่เกิดขึ้นระหว่างการก่อสร้าง ได้แก่ รัฐไม่ได้จัดเตรียมที่ดินที่ใหม่ให้แก่ประชาชนแม้ว่าคนในพื้นที่ไม่ได้สูญเสียที่ดินที่เป็นที่อยู่อาศัย แต่ก็ต้องสูญเสียที่ดินทำกินที่เป็นแหล่งประกอบอาชีพและมรดกตกทอดจากบรรพบุรุษ นอกจากนี้ราคาค่าเวนคืนที่ดินที่รัฐให้ประชาชนมีราคาต่ำกว่าราคาในท้องตลาดอย่างมากแม้ว่าจะมีค่าเวนคืนต้นไม้ บ่อน้ำหรือสิ่งก่อสร้างในที่ตั้งบนที่ดินแล้วก็ตาม ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นเพิ่มอีก ได้แก่ น้ำท่วม การปิดถนนดินจากการก่อสร้างไหลท่วมที่นาทำให้ต้นกล้าในนาที่ปลูกไว้ตาย สิ่งที่เกิดขึ้นตรงตามสิ่งที่ Cernae ตั้งข้อสังเกตไว้ (Cernae, 1988) สิ่งที่แตกต่างกัน คือ ผู้ถูกเวนคืนที่ดินในงานวิจัยฉบับนี้ไม่มีการย้ายถิ่นฐานที่อยู่อาศัยแต่เป็นการย้ายถิ่นของที่ดินที่ใช้ประกอบการเกษตร อย่างไรก็ตามประชาชนเป็นผู้สูญเสียให้แก่รัฐและได้รับสิ่งทดแทนไม่คุ้มค่ากับสิ่งที่สละออกไปเพื่อส่วนรวม

ผลกระทบจากการก่อสร้างสะพานในเชิงสถานที่ก่อสร้าง พบว่า ปัญหาที่เป็นผลจากการก่อสร้างมีอย่างมากมายและโดยส่วนใหญ่ประชาชนไม่ได้คาดคิดว่าจะเกิดขึ้นมาก่อน เช่น การปิดถนนเพื่อก่อสร้าง น้ำท่วมที่ดินของประชาชนที่อาศัยบริเวณนั้นที่เป็นผลมาจากการก่อสร้าง (นลินี สุไลพรและศิริพร, 2543) ต้นกล้าในนาตายจากน้ำท่วมขัง และการก่อสร้างสะพานก่อความสูญเสียอาชีพจากการเวนคืนที่นา รายได้ลดลง แต่ไม่มีผลต่อการสูญเสียทรัพยากรสัตว์น้ำ แหล่งอาหารจากป่า หรือทรัพยากรป่าไม้ (เครือข่ายแม่น้ำเอเซียตะวันออกเฉียงเหนือ, 2547) และไม่มีมลพิษจากการก่อสร้างแต่อย่างใด (สุริชัย ปรีชาและประสิทธิ์, 2540)

กรณีการไม่ได้มีส่วนร่วมของประชาชนต่อการแสดงความคิดเห็นในโครงการครั้งนี้ และปัญหาด้านอื่นก่อความไม่พอใจแก่ประชาชนแต่ไม่ก่อปัญหาความรุนแรงแต่อย่างใด ทั้งนี้ เนื่องจากปัญหาการเวนคืนที่ดินยังไม่ส่งผลกระทบต่อกระบวนดำเนินการดำเนินชีวิตประจำวันด้านที่อยู่อาศัยซึ่งมีผลกระทบมากกว่าเรื่องที่ดินทำกิน นอกจากนี้บุคลิกของประชาชนที่ส่วนใหญ่คิดว่าไม่ อยากให้เกิดความยุ่งยากขึ้นระหว่างประชาชนกับรัฐบาล จึงดำเนินชีวิตต่อไปตามที่รัฐกำหนดแม้ ต้องการสิ่งที่ดีมากกว่าก็ตาม (Festinger, 1965) และประเด็นของสะพานที่ไม่ส่งผลกระทบต่อ สิ่งแวดล้อมมากก็เป็นสาเหตุที่ทำให้ไม่เกิดปัญหาเรียกร้องมากนัก ด้วยเหตุผลข้างต้นทำให้การ ก่อสร้างโครงการ ไม่มีการเรียกร้องด้วยความรุนแรงดังเช่นที่เคยเกิดขึ้นบ่อยครั้งในประเทศไทย

การตอบสนอง

การตอบสนองและการปรับตัวของประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนา จาก การก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 และการเวนคืนที่ดิน พบว่า ประชาชนมีการตอบสนอง และมีการปรับตัวที่แตกต่างกันเนื่องจากเงื่อนไขที่ต่างกัน โดยปัจจัยที่มีผลต่อการตอบสนองที่ แตกต่างกันของประชาชนในหมู่บ้าน มีทั้งการตอบสนองจากการสื่อสาร การตอบสนองจากการ ก่อสร้างสะพาน และการตอบสนองจากการเวนคืนที่ดิน

ปัจจัยของผู้รับสารที่มีผลต่อการตอบสนองของผู้ถูกเวนคืนที่ดิน ได้แก่ ประชาชนเลือก เปิดรับบุคคลและสื่อมวลชนที่แตกต่างกัน(อุพา, 2541) ตามที่เห็นว่าสื่อสามารถตอบคำถามได้ มี ข้อสังเกตว่าผู้นำชุมชน ได้แก่ กำนันผู้ใหญ่บ้านไม่ใช่สื่อบุคคลที่ประชาชนเข้าหาแต่กลายเป็นผู้นำ โดยธรรมชาติที่เกิดขึ้นใหม่และสามารถช่วยเหลือคนในหมู่บ้านในการร้องเรียน และกลุ่มครูหรือ พระสงฆ์ไม่มีบทบาทในการเป็นแกนนำประชาชนในการร้องเรียนหรือให้ข้อมูล(กาญจนา, 2543) และประชาชนเลือกให้ความสนใจต่อประเด็นที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของตนเองมากกว่า ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับโครงการ เช่น สนใจเรื่องเงินเวนคืนมากกว่าสะพานหรือสนใจเรื่องสถานที่ ก่อสร้างที่ชัดเจนเพื่อตรวจสอบว่าการก่อสร้างอยู่บริเวณที่ดินของตนเองและต้องถูกเวนคืนที่ดิน หรือไม่ ประชาชนเลือกรับรู้ต่อรัฐในด้านลบมากกว่าด้านบวกเพราะติดกับภาพการแบ่งระหว่างรัฐ กับประชาชน นอกจากนี้ประชาชนในหมู่บ้านเลือกจดจำสิ่งที่เป็นปัญหามากกว่าผลดี ประชาชนมี ความทรงจำต่อรัฐในทางลบ

จากการศึกษา พบว่า ประชาชนที่ถูกเวนคืนได้รับทราบข้อมูลจากสื่อบุคคลมากกว่า สื่อมวลชนหรือสื่อท้องถิ่นเนื่องจากมีความชัดเจนของข้อมูลมากกว่าและประชาชนสามารถ สอบถามรายละเอียดได้ และเห็นว่า การสื่อสารจากหน่วยงานราชการสู่ประชาชนในจังหวัดยังไม่

ประสบความสำเร็จมากนัก ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับผลการศึกษาเรื่องการสื่อสารในภาวะความเสี่ยงของผู้รับสาร ในเขตที่จะมีการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานความร้อนจากขยะ จังหวัดเชียงใหม่ (พัชรมณี, 2539) แต่ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมทางสื่อมวลชนได้ทางวิทยุท้องถิ่น (ทิวาพร, 2543) และเป็นสื่อมวลชนที่ประชาชนสนใจในการมีส่วนร่วม แต่การตอบสนองของประชาชนต่อการสื่อสารมีรูปแบบของการสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมจากหน่วยงานหรือระหว่างประชาชนในหมู่บ้าน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง

การตอบสนองด้านอื่นๆ พบว่า ประชาชนที่เปิดรับ สนใจ รับรู้และจดจำสื่อต่างๆมีการตอบสนองทั้งเชิงยอมรับ นิ่งเฉย และปฏิเสธ และยังสามารถแยกเป็นการตอบสนองระดับกลุ่มและบุคคลได้ด้วย (Goldsen and Ralis, 1973) การตอบสนองทุกรูปแบบดังกล่าวมีสาเหตุของการตอบสนองที่แตกต่างกัน

ประชาชนที่ตอบสนองด้านอารมณ์เชิงยอมรับต่อบุคคลหรือเหตุการณ์มักมีบุคลิกของความใจเย็นเป็นพื้นฐาน กลุ่มคนเหล่านี้พยายามปรับความคิดให้เปิดกว้างต่อการทำงานของรัฐ และคนที่เปิดรับสื่อมากมีแนวโน้มจะตอบสนองเชิงยอมรับมากกว่าคนที่ไม่เปิดรับสื่อ เนื่องจากการเปิดรับสื่อมากจะช่วยให้มีข้อมูลมากขึ้นและสามารถวางแผน มีความเข้าใจการทำงานของรัฐบาลหรือหาหนทางแก้ปัญหาได้อย่างหลากหลายมากขึ้น ดังนั้น เนื้อหาข่าวสารของเรื่องสะพานและการเวนคืนที่รัฐสื่อสารมาสู่ประชาชนต้องถูกต้อง มีรายละเอียดสำคัญที่ชัดเจน (เกศินี, 2542) และการแสดงออกมักเป็นการปรับด้านอารมณ์เพื่อลดความขัดแย้งและสามารถเข้ากับสภาพแวดล้อมได้ (Festinger, 1965) ส่วนประชาชนที่ตอบสนองเชิงนิ่งเฉยมีการรับรู้ข้อมูลบางอย่างแต่ยังไม่มีความมั่นใจว่าสะพานจะดีที่สุดหรือไม่ต่อวิถีชีวิตในอนาคตเนื่องจากในหมู่บ้านก็ยังไม่เคยมีโครงการพัฒนาขนาดใหญ่เช่นนี้มาก่อน และลึกๆในใจอาจมีความไม่พอใจอยู่บ้างแต่คิดว่าไม่ก่อประโยชน์หากยังมีความขัดแย้งอยู่ ส่วนบุคคลที่ตอบสนองเชิงปฏิเสธเป็นผลมาจากการประสบปัญหาที่ไม่เป็นธรรมและไม่ได้รับการช่วยเหลือจนกระทั่งสามารถแก้ปัญหาได้

การปรับตัว

1. การปรับตัวได้

ประชาชนที่ถูกเวนคืนที่ดินและไม่ถูกเวนคืนที่ดินต่างต้องปรับตัวต่อการสร้างสะพานและการเวนคืนที่ดินครั้งนี้ทั้งสิ้น เนื่องจากคนในหมู่บ้านต้องปรับชีวิตให้เข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ที่อยู่รอบๆตัวให้เข้ากับวิถีชีวิตหรือวัตถุประสงค์ แม้ว่าอาจจะไม่เกิดความสุขที่สุดแต่ก็ช่วยให้มีการดำเนินชีวิตที่ราบรื่น มีความสงบสุข ลดความดิ่งเครียดและก่อความเป็นเอกภาพในชุมชน

ปรับตัวทางเศรษฐกิจ

ประชาชนไม่มีการย้ายถิ่นจากการเวนคืนจึงไม่ต้องการงานใหม่แต่ต้องหาหนทางในการทำงานเพิ่มเติมเนื่องจากที่ดินบางส่วนถูกเวนคืนและไม่สามารถใช้ทำนาได้เหมือนเดิม การหางานใหม่หรือทำงานเดิมแต่หาวิธีที่จะได้ผลผลิตมากขึ้นจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างมาก การปรับตัวของประชาชนในด้านเศรษฐกิจสอดคล้องกับแนวคิดของ Heynes เนื่องจากประชาชนพยายามหางานทำเพิ่มเติมเมื่อสูญเสียที่นาของคนไป

พบว่า ชาวชนบทที่มีรายได้น้อยก็มีการออมน้อยด้วย และไม่มีเงินเพื่อการลงทุนจึงทำให้ผลผลิตได้น้อยตามไปด้วย แต่ในความจริงของหมู่บ้านพบว่าประชาชนมีรายได้มากในการได้รับเงินค่าเวนคืนที่ดิน โดยเฉพาะจากการฟ้องศาลอุทธรณ์แต่เมื่อเวลาผ่านไปประมาณ 2 ปี ไม่มีผู้ได้เงินเวนคืนที่สามารถออมทรัพย์ได้ จึงไม่มีเงินลงทุนทำงานกิจการต่อไปแต่เรียกร้องขอเงินจากรัฐเพื่อเป็นเงินลงทุน แต่เงินค่าเวนคืนที่ได้รับนำไปใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจด้วย เช่น ใช้หนี้ประชาชนบางรายขายที่ดินที่ยังมีอยู่เพื่อสะสมเงิน (ยศ, 2539) บางส่วนใช้เงินที่ได้รับจากการเวนคืนเพื่อใช้หนี้สินและพบว่าประชาชนในชนบทมีหนี้สินที่ต้องรับผิดชอบหลายครัวเรือน บางส่วนซื้อที่ดินใหม่เพื่อเป็นมรดกให้ลูก (สิริภา, 2537) และบางรายใช้เงินเพื่อซื้อสิ่งอำนวยความสะดวกเพิ่มเติม แต่สิ่งอำนวยความสะดวกเหล่านี้ก็ไม่ได้ทำให้เกิดการเพิ่มพูนทางรายได้แต่อย่างใด จึงเป็นไปได้ว่าประชาชนยังขาดการวางแผนทางการเงินอย่างเหมาะสม จึงทำให้มีปัญหาการปรับตัวทางเศรษฐกิจ และการปรับตัวทางเศรษฐกิจของประชาชนสอดคล้องกับการปรับตัวทางเศรษฐกิจของชุมชนอื่น โดยมีสิ่งสำคัญคือการรักษาระดับรายได้ในการดำรงชีวิตอย่างมั่นคง

ปรับตัวทางสังคม

ประชาชนต้องปรับตัวทางสังคมอย่างมากเนื่องจากสภาพแวดล้อมของหมู่บ้านเปลี่ยนแปลงไป โดยต้องเรียนรู้การเข้ากับผู้อื่น ในที่นี้หมายถึงคนภายนอกที่จะเข้ามาในหมู่บ้านมากขึ้น การร่วมกันแก้ไขปัญหของหมู่บ้าน ความรู้สึกของการเป็นเจ้าของและการทะนุบำรุง รวมถึงการพัฒนาหมู่บ้านและโครงการพัฒนาให้ดีขึ้น

แนวความคิดของ Hurlock เกี่ยวกับการปรับตัวทางสังคมสอดคล้องกับการปรับตัวของประชาชนที่ถูกเวนคืนที่ดิน สอดคล้องกับการปรับตัวทางสังคมของผู้ถูกเวนคืนที่ดิน ประชาชนไม่มีการปรับตัวทางวัฒนธรรมการแต่งกาย การยึดถือหรือปรับเปลี่ยนประเพณีในหมู่บ้านเหมือนการเปลี่ยนแปลงในชุมชนอื่น เช่น การเปลี่ยนแปลงการแต่งกาย (กรรณิการ์, 2539) หรือการปรับตัวเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงต่อศาสนสถาน (ชลธิชา สัตยาศรัย, 2547) เนื่องจากประชาชนมีวิถีชีวิต

คล้ายคลึงคนในเมืองหลวงและเป็นคนสมัยใหม่ที่ไม่เน้นพิธีกรรมต่างๆมากนัก แม้กระทั่งเรื่อง การเวนคืนที่ดินป่าช้าก็ไม่ใช่ประเด็นที่สำคัญมากนักเมื่อเปรียบเทียบกับเรื่องเงินค่าเวนคืนที่ดิน

พบว่า ประชาชนยังไม่มี การเตรียมตัวด้านการก่อสร้างที่พัก เปิดร้านค้า การบริการเพื่อ รองรับนักท่องเที่ยวที่จะเดินทางเข้ามาในพื้นที่แต่อย่างใด (ยศ, 2539) โดยประชาชนยังคงประกอบ อาชีพทำนาหรือหากมีการเปลี่ยนแปลงอาชีพมักเป็นอาชีพที่ทำมาก่อนหน้าถูกเวนคืนที่ดินแล้ว และเป็นอาชีพด้านการเกษตรมากกว่าการบริการ แต่เป็นการประกอบอาชีพทางการเกษตรที่มีการ นำเทคโนโลยีเข้ามาใช้มากขึ้นคล้ายกับการศึกษาหมู่บ้าน ไทลื้อที่จังหวัดเชียงราย (ยศ, 2546)

พบว่า การปรับตัวของประชาชนเป็นแบบช่วยเหลือซึ่งกันและกัน คือ ประชาชนยินดีแบ่ง ที่นาของตนเองบางส่วนให้ผู้ที่ถูกเวนคืนมาก หรือการที่ประชาชนที่มีการศึกษายินดีอาสาตัวในการ เป็นแกนนำรับผิดชอบเรื่องการร้องเรียนต่างๆสู่จังหวัด พบว่า การปรับตัวของประชาชนต่อ โครงการสร้างสะพานนี้ไม่มีเหตุการณ์รุนแรงถึงการประท้วง แต่มีทะเลาะกันระหว่างประชาชน และเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย จึงเป็นความขัดแย้งที่มีเหตุการณ์รุนแรงน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับ เหตุการณ์อื่น เช่น เชื้อนราธิปไตย เชื้อนปากมูล เป็นต้น

2. ปรับตัวไม่ได้

ประชาชน โดยเฉพาะผู้สูงอายุเป็นกลุ่มคนที่เกิดความเครียดจากการต้องปรับตัวต่อการ เปลี่ยนแปลงมากที่สุด (ไพบูลย์, 2515) โดยเฉพาะประชาชนในหมู่บ้านที่มีการเวนคืนที่ดินมี ผู้สูงอายุที่เสียชีวิตจากความเครียดเรื่องเงินเวนคืนที่ได้รับน้อยมากในครั้งแรก รวมถึงความเสียหาย ที่ดินทำกินที่เป็นมรดกมายาวนาน การปรับตัวไม่ได้เช่นนี้เกิดขึ้นหลังจากการประกาศราคาค่า เวนคืนที่ดินที่มีราคาไร่ละ 20,000 บาท

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

1.1 มีข้อมูลที่แน่นอนเกี่ยวกับอาณาบริเวณของสถานที่ก่อสร้างเพื่อป้องกันความยุ่งยากที่ จะเกิดจากการกำหนดสถานที่และประชาชนกลุ่มเป้าหมาย

1.2 ควรมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับวิถีชีวิตประชาชนที่อาศัยบริเวณนั้น หน่วยงานราชการใน จังหวัดและหน่วยงานราชการส่วนกลางที่เกี่ยวข้องกับการก่อสร้างและกำหนดนโยบาย รวมถึง สภาพทางเศรษฐกิจของตำบลเพื่อการวิเคราะห์ความต้องการของประชาชนอย่างถูกต้อง

1.3 ควรมีเวลาในการพูดคุยกับประชาชนในหมู่บ้านในระยะเวลาหนึ่งเพื่อรับทราบความรู้สึกที่แท้จริงของแต่ละบุคคล โดยเฉพาะในประเด็นความรู้สึกที่เกี่ยวกับหน่วยงานราชการ

2. ข้อเสนอแนะเพื่อภาครัฐ

2.1 การวางแผนล่วงหน้า

2.1.1 รัฐควรประเมินความจำเป็นของโครงการและประเมินทางเลือกที่เหมาะสมในการตัดสินใจก่อสร้าง และโครงการต้องได้รับความยินยอมจากประชาชนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบก่อนโดยมีการให้ข้อมูลล่วงหน้าเพื่อประกอบการตัดสินใจ และศึกษาประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมอย่างรอบด้าน โดยติดตามประเมิน โครงการทุกชั้นตอนเพื่อแก้ไขปัญหาได้ทัน่วงที เพราะแม้ว่ารัฐจะให้เงินค่าชดเชยแก่ประชาชน ในปริมาณที่เพียงพอแต่ก็คงไม่มีสิ่งใดทดแทนบ้านและประวัติศาสตร์ในบริเวณนั้นได้

2.1.2 เชิญตัวแทนประชาชนเข้าหารือและแสดงความคิดเห็นตั้งแต่เริ่มต้นการวางแผนโครงการ ร่วมดำเนินกิจกรรม ร่วมกันใช้ประโยชน์และประเมินผล โดยต้องนำข้อเสนอของตัวแทนประชาชนเหล่านี้ไปปฏิบัติหรือพิจารณาอย่างแท้จริง และควรมีการสื่อสารแก่ตัวแทนประชาชนด้วยว่าหากเกิดปัญหาระหว่างการก่อสร้างจะสามารถร้องเรียนได้ที่หน่วยงานใดที่รับผิดชอบในเรื่องนั้นๆอย่างชัดเจน

2.1.3 หน่วยงานสูงสุดที่รับผิดชอบในโครงการ คือ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและกรมทางหลวงควรวางแผนในการสื่อสารเพื่อเป็นไปในทิศทางเดียวกันทั้งในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น คือ จัดเนื้อหาในการนำเสนอแต่ละช่วงเวลาเหมือนกัน คัดเลือกวิธีการสื่อสารในแต่ละกลุ่มคนแตกต่างกันเพื่อสามารถเข้าถึงทุกกลุ่ม จัดสรรบทบาทของเจ้าหน้าที่ของรัฐแต่ละองค์กรว่าควรสื่อสารอย่างไรเพื่อให้เหมาะสมกับบทบาทของตน กำหนดระยะเวลาที่จะสื่อสารความคืบหน้าของโครงการตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ โดยให้มีความถี่ที่เหมาะสม การสื่อสารถึงปัญหาที่อาจเกิดขึ้นระหว่างการทำงานและที่สำคัญคือเปิดโอกาสให้ประชาชนได้สื่อสารขึ้นมายังหน่วยงานของรัฐด้วย เพื่อให้การสื่อสารครบถ้วนถูกต้อง ประชาชนทุกกลุ่มเข้าใจเนื้อหาตรงกัน ข้อมูลเข้าถึงประชาชนทุกคนได้แม้อยู่ห่างไกลและการฟังเสียงประชาชนก็ช่วยในการพิจารณาว่าจะดำเนินการอย่างไรต่อไปเพื่อให้ประชาชนได้รับผลประโยชน์สูงสุดอย่างแท้จริง

นอกจากนี้การสื่อสารในรูปแบบความบันเทิงหรือการให้ผู้มีชื่อเสียงเป็นผู้ช่วยในการสื่อสารก็อาจช่วยให้ประชาชนสนใจรับฟังข่าวสารเกี่ยวกับสะพานหรือโครงการอื่นๆของรัฐมากขึ้น

2.1.4 รัฐควรหาสถานที่รองรับการย้ายถิ่นของประชาชนไว้ล่วงหน้าเพื่อมิให้ประชาชนเกิดความตื่นตระหนกจากการไม่มีที่อยู่อาศัยโดยกะทันหัน แม้ว่าการก่อสร้างสะพานครั้งนี้ไม่มีประชาชน

ที่ต้องย้ายถิ่นแต่รัฐควรหาที่นาใหม่ให้แก่ประชาชนด้วยเนื่องจากประชาชนในตำบลทำนาเป็นอาชีพหลัก หากไม่มีที่นา ก็จะไม่มีที่ดินทำกินและขาดรายได้

2.1.5 เตรียมจ่ายค่าชดเชยให้แก่ประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนาต่างๆอย่างครบถ้วนตามที่ประชาชนเดือดร้อน เช่น ค่าชดเชยการสูญเสียทรัพย์สินที่ได้รับผลกระทบจากการก่อสร้างโครงการ ค่าชดเชยการสูญเสียอาชีพตลอดเวลาที่มีการก่อสร้างและประชาชนยังไม่สามารถประกอบอาชีพได้หรือค่าชดเชยอาชีพถาวรหากพื้นที่บริเวณนั้นเกิดความเสียหายในด้านสิ่งแวดล้อมอย่างมาก

2.1.6 รัฐควรวางแผนเพื่อรองรับการว่างงานที่เกิดขึ้นจากการสูญเสียที่ดินทำกิน ไม่ว่าจะเป็งานภาคเกษตรหรือภาคบริการที่จะขยายตัวในอนาคต โดยต้องมีการสอนการทำงาน การฝึกอบรมเพื่อให้ประชาชนทำเป็น มีทุนเพื่อช่วยเหลือและตลาดรองรับผลผลิตหรือบริการอย่างชัดเจน เพื่อมิให้ประชาชนขาดรายได้เพราะประชาชนส่วนใหญ่อาจไม่มีความรู้ด้านอื่นนอกจากการทำนาและอาจไม่มีโอกาสมากนักในการเปลี่ยนอาชีพโดยกะทันหันและอาจมีปัญหาด้านเศรษฐกิจตามมาเมื่อไม่มีอาชีพและต้องผลักดันให้เกิดขึ้นได้จริง

2.1.7 การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้รับทราบความเคลื่อนไหวของการพัฒนาตลอดเวลา โดยเฉพาะหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนานั้นๆน่าจะลงไปพูดคุยกับประชาชนในหมู่บ้านตั้งแต่เริ่มต้นโครงการ เพราะเป็นหน้าที่ที่หน่วยงานราชการควรเข้าไปใกล้ชิดกับประชาชนอย่างสม่ำเสมออยู่แล้วและเพิ่มเติมการสื่อสารบางเรื่องที่มีความสำคัญในเวลานั้นๆอย่างเจาะจง

2.1.8 หากมีการเปลี่ยนแปลงคณะผู้บริหาร โครงการหรือรัฐบาลระหว่างที่มีการก่อสร้างโครงการพัฒนา รัฐบาลหรือผู้บริหารรุ่นต่อมาควรดำเนินการโครงการต่อไปให้เสร็จสิ้น เพราะหากมีการปรับเปลี่ยนไปตามนโยบายที่กำหนดใหม่จะเกิดปัญหากับประชาชนอย่างมาก

2.1.9 เตรียมแผนในการฟื้นฟูสภาพสิ่งแวดล้อมในบริเวณนั้นเพื่อป้องกันความเสื่อมโทรมถาวรที่เกิดจากโครงการพัฒนาและควรให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการฟื้นฟูด้วยเพราะประชาชนที่อยู่ในพื้นที่จะทราบว่าพื้นที่บริเวณนั้นเหมาะสมที่จะฟื้นฟูอย่างไรและทำให้ประชาชนมั่นใจว่ารัฐก็ห่วงใยในสิ่งแวดล้อมรอบข้างประชาชนเช่นกัน

2.1.10 มีกระบวนการก่อสร้างโครงการพัฒนาอย่างโปร่งใส เช่น ไม่นำเอกสารให้ประชาชนเซ็นโดยไม่บอกรายละเอียดก่อน

2.2 การแก้ไขเมื่อเกิดปัญหาขึ้น

2.2.1 หากเกิดปัญหาขึ้นหน่วยงานที่ได้รับมอบหมายให้ดูแลเกี่ยวกับการทำงานในฝ่ายนั้น ต้องแสดงความรับผิดชอบในการแก้ไขปัญหาให้ถึงที่สุด โดยควรกำหนดระยะเวลาในการแก้ไขปัญหาด้วยเพื่อไม่ให้เกิดความยืดเยื้อ ไม่เก็บปัญหาไว้และควรมีท่าทีของความสุภาพต่อประชาชน

ที่มาร้องเรียนด้วยเพื่อป้องกันความรุนแรงที่อาจเกิดขึ้นจากความไม่พอใจกัน และสิ่งสำคัญคือ ควรมีการสื่อสารประชาชนด้วยว่าปัญหาดังกล่าวเกิดจากอะไรและมีวิธีการแก้ไขอย่างไรที่เป็นรูปธรรม

2.2.2 เป็นเรื่องจำเป็นมากที่ต้องรับสื่อสารความจริงกับประชาชนหากประชาชนเกิดการเข้าใจผิดในโครงการหรือวิปฏิบัติงานของรัฐ โดยมีการชี้แจงที่มาของความเข้าใจผิดอย่างชัดเจนว่าเกิดจากอะไร อย่างไร เมื่อไหร่และข้อเท็จจริงเป็นอย่างไร

3. ข้อเสนอแนะเพื่อภาคประชาชน

3.1 ประชาชนที่ได้รับผลกระทบไม่ควรมองแต่ปัญหาที่เผชิญและกล่าวหาการทำงานของรัฐบาลแต่เพียงอย่างเดียว แต่ควรหาทางที่จะพัฒนาตนเองเพื่อรองรับต่อความเจริญที่จะเข้ามา แม้ว่าโครงการพัฒนานั้นจะมีปัญหาจริง

3.2 พยายามมองหาช่องทางในการประกอบอาชีพโดยไม่ต้องรอเงินทุนจากรัฐแต่เพียงอย่างเดียว เช่น การขอคำปรึกษาจากเกษตรกรตำบลเกี่ยวกับการทำการเกษตรในพื้นที่ใหม่หรือในพื้นที่ที่ยังมีอยู่ หรือการหาช่องทางทำงานด้านการบริการต่างๆ โดยทั้งสี่นี้ต้องมาจากการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมทั้งสิ้น ดังนั้นประชาชนต้องกระตือรือร้นชวนชวนหาทางในการลงทุนเพิ่มเติม

3.3 เปิดรับข่าวสารมากขึ้น มิใช่เพียงการฟังรายการเพลงหรือรายการที่ชอบเท่านั้นและพยายามเข้าร่วมประชุมตามที่กำนันผู้ใหญ่บ้านนัดหมายอย่างสม่ำเสมอเพื่อรับข้อมูลข่าวสารที่ครบถ้วนในทุกเรื่อง

3.4 แม้จะมีการพัฒนาและความทันสมัยเข้ามาในหมู่บ้านมากขึ้นแต่ประชาชนควรรักษาเอกลักษณ์ของชุมชนตามวิถีดั้งเดิมไว้เพราะเป็นสิ่งที่ยากและเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้อย่างดี

3.5 วางแผนการใช้จ่ายเงินในส่วนที่ได้รับจากการเวนคืนอย่างดี มิฉะนั้นก็จะมีเงินเหลือเก็บและอาจเกิดปัญหาทางเศรษฐกิจตามมาแม้ว่าจะได้เงินค่าเวนคืนในชั้นศาลปกครองก็ตาม

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กมลรัตน์ หล้าสูงศักดิ์. จิตวิทยาการศึกษา. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร, 2527.

กรรณิการ์ อู่ยตระกูล. การปรับตัวทางเศรษฐกิจและสังคมจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจตามประเพณี
เข้าสู่กิจกรรมทางเศรษฐกิจเชิงพาณิชย์:กรณีศึกษา หมู่บ้านดอนทราย อำเภอเมือง
จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.

กาข เนาคำแพง. ผู้ใหญ่บ้าน โลกสูง. สัมภาษณ์, 14 กรกฎาคม 4547.

กาญจนา แก้วเทพและคณะ. สื่อเพื่อชุมชน : การประมวลองค์ความรู้. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ:
สำนักงานสนับสนุนการวิจัย(สกว.), 2543.

การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย. โรงไฟฟ้าพลังน้ำ เขื่อนแม่งัดสมบูรณ์ชล. กรุงเทพฯ: ฝ่าย
ประชาสัมพันธ์ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย, 2529.

การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย. พิธีเปิดเขื่อนรัชชประภา. กรุงเทพฯ: ฝ่ายประชาสัมพันธ์ การ
ไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย, 2530.

กิตติกร มีทรัพย์. พฤติกรรมความเครียดและการตอบสนองความเครียด. สำนักพัฒนาสุขภาพจิต
กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข, 2541.

กิตติพงศ์ โลหะสาร. นายช่างโยธา 6 แขวงการทางจังหวัดมุกดาหาร. สัมภาษณ์, 12 กรกฎาคม
4547.

กิตติพร ใจบุญ. ความจริงในเรื่องเขื่อน:บทศึกษาการปฏิบัติการทางวาทกรรมในสังคมไทยตั้งแต่
พ.ศ.2490-2537. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขามานุษยวิทยา คณะสังคมวิทยา
และมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2538.

เกศินี จุฑาวิจิตร. การสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น. สถาบันราชภัฏนครปฐม, 2542.

คำ ทองมหา. สัมภาษณ์, 1 กันยายน 2547.

คำผาย ทองจันทร์. สัมภาษณ์, 2 กันยายน 2547.

งาม สุโพธิ์. สัมภาษณ์. 31 สิงหาคม 2547.

จรียา ทองมหา. สัมภาษณ์, 2 กันยายน 2547.

จักรพงษ์ จันทศ. เจ้าหน้าที่ตรวจสอบคุณภาพ. สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 4547.

- จารุ โรจนธรรม. การปรับตัวของคนชนบทที่ย้ายถิ่นเข้ามาอยู่ในเมือง: ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนบางบอน เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537.
- จิรียา นุตาลัย. ติดตามสถานการณ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2534-2535. กรุงเทพมหานคร, 2531.
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. เอกสารประกอบการประชุมเวทีประชาคม โครงการวิจัย ผลกระทบทางสังคมของโครงการพัฒนาระเบียงตะวันออก-ตะวันตก หอประชุมอำเภอเมืองมุกดาหาร จังหวัดมุกดาหาร : กรณีเส้นทางหมายเลข 9,17-18 มิถุนายน 2546. กรุงเทพฯ:จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.
- จำลอง โพธิ์สุข. รองผู้ว่าราชการจังหวัดมุกดาหาร. สัมภาษณ์, 14 กรกฎาคม 4547.
- ใจ อรรคศรี. สัมภาษณ์, 1 กันยายน 2547.
- ฉลาดชาย รมิตานนท์. สภาพทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรมของหมู่บ้านชนบทกับการมีส่วนร่วมของประชาชน : วิเคราะห์กรณีหมู่บ้านภาคเหนือ.ในการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา. กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภณาการพิมพ์ , 2527.
- ฉันทนา บรรพศิริโชติ. ความขัดแย้งในสังคมไทยยุควิกฤตเศรษฐกิจ. พิมพ์ครั้งที่ 1.กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2542.
- ชยันต์ วรรณะภูติ. การตอบสนองของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชน โครงการพัฒนาตำบลสารภี อำเภอโขงเจียม จังหวัดนครราชสีมา. กรุงเทพฯ:สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2514.
- ชัยวุฒิ สวัสดิ์รักษ์. การสื่อสารของหน่วยการปกครองท้องถิ่นกับประชาชน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2532.
- ชูโรจน์ ตั้งประกาย. สมเด็จพระเทพฯทรงเปิดโรงเรียนดชด.บ้านศรีถาวรพนา มุกดาหาร พื้นที่รองรับคนออกจากป่า. หนังสือพิมพ์ข่าวสด (17 กันยายน 2544):28.
- ชำนาญ พิณศรี. แนวทางการพัฒนาชุมชนชายแดนเมืองมุกดาหารเพื่อรองรับผลกระทบจากสะพานมิตรภาพ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต หลักสูตรปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สาขาการวางผังเมือง ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.
- คณพร เผือกคง. การรับรู้และความตระหนักของประชาชนในท้องถิ่นต่อผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากโครงการโรงไฟฟ้าพลังความร้อนสุราษฎร์ธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาสิ่งแวดล้อมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2541.

- ดวงสมร สมหมาย. พัฒนาการจังหวัดมุกดาหาร. สัมภาษณ์, 12 กรกฎาคม 4547.
- ตรี อัครเดชา. ปลัดจังหวัดมุกดาหาร. สัมภาษณ์, 12 กรกฎาคม 4547.
- เดือนใจ ทองมหา. สัมภาษณ์, 31 สิงหาคม 2547.
- ทราย สุโพธิ์. สัมภาษณ์, 30 สิงหาคม 2547.
- นลินี ต้นจวนิตย์ สุไลพร ชลวิไลและศิริพร โคตะวินนท. วิถีชีวิต วิถีผู้ ขบวนการประชาชน
ร่วมสมัย. หจก.สำนักพิมพ์ตรีสวีนิ(ซิงค์ เวอร์ม บู้คส์), 2543.
- นฤมล อังคะณา. สัมภาษณ์, 1 กันยายน 2547.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. ผู้ว่าราชการจังหวัดมุกดาหาร. สัมภาษณ์, 14 กรกฎาคม 4547.
- น้อย ทองจันทร์. สัมภาษณ์, 30 สิงหาคม 2547.
- บุญทรง จันกลิ่น. รองผู้ว่าราชการจังหวัดมุกดาหาร. สัมภาษณ์, 12 กรกฎาคม 4547.
- ปทุมทิพย์ วงษ์แก้ว. กลไกการปรับตัวของครัวเรือนภาคเกษตรที่มีสมาชิกทำงานในโรงงาน
อุตสาหกรรม :ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านปากคลองบ้านโพธิ์ ตำบลคลองบ้านโพธิ์ อำเภอบ้าน
โพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาสังคมวิทยาและ
มานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.
- ประจวบ ใจสุข. รองนายกอบต.บางทรายใหญ่. สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 4547.
- ประนอม สโรชมาน. จิตวิทยาทั่วไป. กรุงเทพฯ:มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2520.
- ประมวลศิลป์ โภคสวัสดิ์. ผู้แทนราษฎรจังหวัดมุกดาหาร. สัมภาษณ์, 2 กันยายน 2547.
- ประสงค์ อังคะณา. สัมภาษณ์, 30 สิงหาคม 2547.
- ประสิทธิ์ ดงยิ่งศิริ. การวางแผนและการวิเคราะห์โครงการ. กรุงเทพฯ:บริษัท ซีเอ็ดดูเคชั่น จำกัด
(มหาชน), 2545.
- ประเสริฐ อังคะณา. กำนันตำบลบางทรายใหญ่. สัมภาษณ์, 14 กรกฎาคม 4547.
- ปราโมทย์ ประสาทกุล. ประชากรศาสตร์ สาระคัดศึกษาเรื่องประชากรมนุษย์. กรุงเทพฯ:บริษัท
อมรินทร์พริ้นติ้ง จำกัด(มหาชน), 2543.
- ปี ภาที. สัมภาษณ์, 31 สิงหาคม 2547.
- พนัส ทศนิยานนท์และทวิวงศ์ ศรีบุรี. การศึกษาการปรับปรุงประสิทธิภาพระบบการประเมินผล
กระตบสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร:สำนักบริการวิชาการ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2534.
- พิเชษฐ์ อังจันทร์เพ็ญ. ลักษณะความพึงพอใจในชุมชน กรณีการศึกษากลุ่มอุตสาหกรรมซิเมนต์
ไทย ทำหลวง สระบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528.

- พิพัฒน์ สุวัชรังกูรและน.ส.ดารณี ศรีสง่า. แผนการใช้ที่ดินจังหวัดมุกดาหาร. กองวางแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2533.
- พี ทองมหา. สัมภาษณ์, 31 สิงหาคม 2547.
- พูนทรัพย์ สิทธิพรหม. การสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ, 2539.
- เพียรพร ว่องวิทวัส. ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการเปิดรับสื่อโทรทัศน์ รายการเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยแม่และเด็ก เพื่อการใช้ประโยชน์และตอบสนองความต้องการด้านข่าวสารของสตรีมีครรภ์ที่มารับบริการที่โรงพยาบาลราชวิถี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาสื่อสารมวลชน คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2538.
- ไพบูลย์ ช่างเรียน. สารานุกรมทางสังคมวิทยา. คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2515.
- ไพบูลย์ วัชรินทร์วงศ์. ทางหลวงชนบทมุกดาหาร. สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 4547.
- ไพฑูรย์ เครือแก้ว. สังคมวิทยาและมานุษยวิทยาเบื้องต้น SO103. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2534.
- ไฟก๊สเปิดพื้นที่เวนคืนรถไฟฟ้า ลุ้น 25 ชุมชนวูบ. ฐานเศรษฐกิจ (21-23 เมษายน 2548) ภูเก็ต ทองกาส, สัมภาษณ์ 30 สิงหาคม 2547.
- ผ่องพันธ์ มณีรัตน์. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2531.
- วารกรณ์ พุทธิถาวรและสุบเศศ วามสิงห์. รายงานผลการวิจัย การปรับตัวของชุมชนต่อปัญหาสิ่งแวดล้อม :ศึกษากรณีโรงงานอุตสาหกรรม. กรุงเทพฯ, 2541.
- วันชัย มีชาติ. พฤติกรรมการบริหารองค์การสาธารณะ. ภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- วิภา อุดมฉันท. โลกของการกระจายเสียง จากจุดเริ่มต้นสู่ยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์, 2546.
- วิทยา ทองมหา. สัมภาษณ์, 2 กันยายน 2547.
- วิจURY ปัญญากุล. ผลกระทบของเขื่อนขนาดใหญ่ต่อปัญหาเรื่องที่ดิน:บางแง่มุมจากชาวบ้านท้องถิ่น. เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง วิฤตการณ์ที่ดินเกษตรกรรม และทางเลือกในการแก้ปัญหา. กรุงเทพฯ:จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.
- เริ่ม อังคะณา. สัมภาษณ์, 2 กันยายน 2547.
- มรกต คงทน. ประชาสัมพันธ์จังหวัดมุกดาหาร. สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 4547.

- ยศ สันตสมบัติ. ทำเกวียน บทวิเคราะห์เบื้องต้นว่าด้วยการปรับตัวของชุมชนชาวนาไทยท่ามกลางการปิดล้อมของวัฒนธรรมอุตสาหกรรม. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2539.
- ยศ สันตสมบัติ. พลวัตและความยืดหยุ่นของสังคมชาวนา : เศรษฐกิจชุมชนภาคเหนือและการปรับกระบวนการทัศน์ว่าด้วยชุมชนในประเทศโลกที่สาม. ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2546.
- บุบลา เบ็ญจรงค์กิจ. การวิเคราะห์ผู้รับสาร. คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.
- บุพา สุภากุล. การสื่อสารมวลชน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2540.
- เขาวเรศ เคนโยธา. ปลัดคอบต.บางทรายใหญ่. สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 4547.
- โยธิน แสงวงศ์. การประชุมวิชาการประชากรศาสตร์แห่งชาติ 2544 เรื่อง การย้ายถิ่นแบบจายอมในประเทศไทย : บทวิเคราะห์ตามแนวทฤษฎีคลาสสิกของ William Petersen. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2544.
- ศุภชัย ขาวะประภาส. เอกสารประกอบการสอนวิชาการบริหารแผนงานโครงการพัฒนาท้องถิ่นและชนบท หน่วยที่ 1-8. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2530.
- ศูนย์สันติวิธีเพื่อประชาธิปไตย สถาบันพระปกเกล้า. รัฐบาลใหม่กับการจัดการปัญหาความขัดแย้งในสังคม. กรุงเทพฯ, 2544.
- สนั่น ชูสกุล. เชื้อนราสีไศล: ราคาที่ต้องจ่ายเพื่อความเป็นข้าว. ข้าวที่ไม่เป็นข้าว. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2544.
- สนิท สมักรการ. การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาการของสังคม. โครงการส่งเสริมเอกสารวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. กรุงเทพฯ: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, 2544.
- สมคิด เนาคำแพง. สัมภาษณ์, 31 สิงหาคม 2547.
- สมนึก คงสุพรศักดิ์. เจ้าหน้าที่บริหารงานที่ดิน 7. สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 4547.
- สมพร เมืองโคตร. สัมภาษณ์, 3 กันยายน 2547.
- สมพร สุทัศนีย์. มนุษย์สัมพันธ์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- สมศรี อู่ตระกุล. การปรับตัวของกรรมกรที่ย้ายถิ่นไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมแปรรูปยางพาราจังหวัดภูเก็ต. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต ภาควิชาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2535.

- สถาบันความร่วมมือเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจลุ่มแม่น้ำโขง. การศึกษาเบื้องต้นการปฏิบัติตาม
แผนการพัฒนาแนวคิด Economic Corridor ที่มีผลเกี่ยวข้องกับสภาพความเป็นอยู่ของ
ประชาชน : กรณีศึกษาเขตชายแดนด้านจังหวัดมุกดาหาร. มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2542.
สาทร ทศนเอ็ม. นายช่างแขวงการทางจังหวัดมุกดาหาร. สัมภาษณ์, 12 กรกฎาคม 4547.
सानิคย์ บุญชู. (แปล) คู่มือฝึกอบรมการวางแผนพัฒนาชนบท. (Manual for Training in Rural
Development Planning). ปัตตานี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 2531.
สาลิ คำจันทร์. สัมภาษณ์, 30 สิงหาคม 2547.
สิน อุมงค์. รองนายกอบต.บางทรายใหญ่. สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 4547.
สิริภา สงเคราะห์. การปรับตัวทางสังคมและเศรษฐกิจของชาวไร่ที่ที่ดินในช่วงปีพ.ศ.2528-2533 :
ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านหนึ่งในอำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2537.
เสถียร เขยประดับ. สื่อมวลชนกับการพัฒนาประเทศ : เน้นเฉพาะประเทศไทย. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.
สุชา จันทร์เอม. จิตวิทยาการศึกษา. กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์แพรววิทยา, 2525.
สุนทร ชูราสี. นายสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย จังหวัดมุกดาหาร. สัมภาษณ์, 13
กรกฎาคม 4547.
สุพรรณิ ไชยอำพรและสนธิ สมัครการ. การวิเคราะห์ทางสังคมเพื่อการพัฒนา แนวความคิดและ
วิธีการ. โครงการส่งเสริมเอกสารวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
กรุงเทพมหานคร : ไตรกราฟฟิค, 2542.
สุพงษ์ โสธนะเสถียร. การสื่อสารกับการเมือง. กรุงเทพฯ:ประสิทธิ์ภักดิ์ แอนด์ พรีนติ้ง กทม.,
2541.
เสงี่ยม มุลพรม. สัมภาษณ์, 3 กันยายน 2547.
โสม อังคะณา. สัมภาษณ์, 3 กันยายน 2547.
หวาด ทองกาล. สัมภาษณ์, 30 สิงหาคม 2547.
หาญณรงค์ เขาวเลิศ. เชื้อนป่าสักชลสิทธิ์ ความเดือดร้อนต้องห้าม. ชาวที่ไม่เป็นข่าว.กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2544.
หัน ภาติ. สัมภาษณ์, 2 กันยายน 2547.
เหลียง ทองกาล. สัมภาษณ์, 1 กันยายน 2547.

- อภิชาติ พุทรวงศ์. มโนภาพทางสังคมของที่อยู่อาศัย วิชาการที่อยู่อาศัย 1, 2527.
- อริยา กูหา. แรงจูงใจและอารมณ์. ภาควิชาจิตวิทยาและการแนะแนว คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 2545.
- อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์. พื้นที่สาธารณะใหม่ของประชาชน. ข่าวที่ไม่เป็นข่าว. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เด็กลูกตุลา, 2544.
- อุทัย หิรัญโต. สารานุกรมศัพท์สังคมวิทยา-มานุษยวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: ห.จ.ก.ทิพย์อักษร, 2526.
- อุทัย อรรคศรี. สัมภาษณ์, 2 กันยายน 2547.
- อุษณีย์ ศิริสุนทรไพบุลย์. แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ของรัฐ ศึกษาเฉพาะโครงการเขื่อนหรืออ่างเก็บน้ำ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.
- เอ็ดเวิร์ด โกลสมิทซ์ และ นิโคลัส ฮิลยาร์ด เจียน. วิจูร์ย์ ปัญญากุล แปล. เขื่อน กั้นฟ้า กักลม. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, 2537.

ภาษาอังกฤษ

- Cerneia, M. M. **Involuntary Resettlement in Development Projects: Policy Guidelines in World Bank-Financed Projects.** Washington, D.C.: The World Bank, 1988.
- Cerneia, M. M., and McDowell C. **Risks and Reconstruction : Experiences of resettles and refugees.** Washington, D.C.: The World Bank, 2000.
- http://www.pxp.in.th/Magazine_2001/05-article.htm
- <http://www.searin.org/Th/LTKD/LumtakhongDinfo.htm>
- <http://www.searin.org/Th/PMD/PMDinf/PMDin2.htm>
- <http://www.swu.ac.th/hu/psych/teerachondoc.doc>
- http://www.203.155.220.217/office/cpd/sara1_t.html
- <http://www.meechai-thailand.com/qa/qashow.php?Tblquesid=012375>

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก

รูปพิธีวางศิลาฤกษ์ก่อสร้างสะพาน

รูปภาพที่ 4 ป้ายอธิบายรายละเอียดของสะพานในบริเวณสถานที่ก่อสร้าง

ที่มา : สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย จังหวัดมุกดาหาร

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รูปภาพที่ 5 ผู้สื่อข่าวรายงานสดเกี่ยวกับการวางศิลาฤกษ์ของรัฐมนตรีทั้ง 2 ประเทศ
บริเวณที่ก่อสร้างสะพาน

รูปภาพที่ 6 บริเวณที่มีการก่อสร้างสะพาน

รูปภาพที่ 7 ประชาชนต้อนรับนายกรัฐมนตรี

รูปภาพที่ 8 ผู้ว่าราชการจังหวัดมุกดาหารกล่าวรายงาน

รูปภาพที่ 9 นายกรัฐมนตรีของไทยและ สปป. ลาวร่วมกันวางศิลาฤกษ์

รูปภาพที่ 10 นายกรัฐมนตรีของไทยและ สปป. ลาวร่วมกันวางศิลาฤกษ์

ที่มา : สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย จังหวัดมุกดาหาร

ภาคผนวก ข

แบบสัมภาษณ์

1. ถูกเวนคืนที่ดินกี่ไร่
2. รู้เรื่องการก่อสร้างสะพานมานานเพียงใด และรับรู้จากใครหรือจากสื่อมวลชนใด
3. รู้เรื่องการเวนคืนที่ดินมานานเพียงใด และรับรู้จากใครหรือจากสื่อมวลชนใด
4. รู้สึกอย่างไรบ้างเมื่อทราบเรื่องการก่อสร้างสะพานและการเวนคืนที่ดิน
5. กำนันผู้ใหญ่บ้าน หรือ อบต. มีส่วนช่วยเหลือในการสื่อสารและแก้ไขปัญหที่ประชาชนประสบอย่างไรบ้าง
6. หลังจากเริ่มก่อสร้างสะพานแล้วประสบปัญหาใดบ้างและแก้ไขอย่างไร ได้สื่อสารกับเจ้าหน้าที่ราชการหรือไม่
7. หลังจากเวนคืนที่ดินแล้วประสบปัญหาใดบ้างและแก้ไขอย่างไร ได้สื่อสารกับเจ้าหน้าที่ราชการหรือไม่
8. หลังจากเริ่มสร้างสะพานและเวนคืนที่ดินแล้ว มีหน่วยงานราชการหรือองค์กรใดที่เข้ามาช่วยเหลือในปัญหาความเดือดร้อนบ้าง
9. คิดว่าสะพานจะช่วยให้หมู่บ้านและจังหวัดมุกดาหารเจริญขึ้นจริงหรือไม่ อย่างไร

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก
รายชื่อประชาชนและจำนวนที่ดินที่ถูกเวนคืน

ลำดับ ที่	ชื่อ	เนื้อที่/ถูกทาง=เหลือ	กก. เบื้องต้น กำหนดไร่ ละ/บาท	โซน ที่	มติกก.อุทธรณ์ กำหนดไร่ละ/บาท เหตุผล
1.	นายชนะ ตั้งสิทธิวงษ์	1-1-88.4/0-1-07.2/0-0- 09.2 =1-0-72	500,000 250,000	1.1 1.2	750,000 ทั้งแปลง ข้อ 2,3
2.	นางถนอมศรี ตั้งสิทธิวงษ์	1-1-88/0-1-80.2/0-1- 21.4 =0-2-86.4	500,000 250,000	1.1 1.2	750,000 ทั้งแปลง ข้อ 2,3
3.	นางสาวนฤมล อังคะณา	1-1-88/0-1-75.9/0-3- 47.8 =0-0-64.3	500,000 250,000	1.1 1.2	750,000 ทั้งแปลง ข้อ 2,3
4.	นางนิต ขวัญแก้ว	1-1-88/0-1-68.6/1-0- 19.4 =0-0-00	500,000 250,000	1.1 1.2	750,000 ทั้งแปลง ข้อ 2,3
5.	พระสงวน สุทธิมน	1-1-88/0-1-66.7/1-0- 21.3 =0-0-00	500,000 250,000	1.1 1.2	750,000 ทั้งแปลง ข้อ 2,3
6.	นายเริ่ม อังคะณา	1-1-88/0-1-68.6/1-0- 19.4 =0-0-00	500,000 250,000	1.1 1.2	750,000 ทั้งแปลง ข้อ 2,3
7.	นางสาวคवल อังคะณา	2-3-78.1/0-1-63/0-2- 71.7 =1-3-42.5	500,000 250,000	1.1 1.2	750,000 ทั้งแปลง ข้อ 2,3
8.	นางใจ อรรคศรี	4-0-33/1-1-98.9=2-2-	20,000	1.8	80,000

ลำดับ ที่	ชื่อ	เนื้อที่/ถูกทาง=เหลือ	กก. เบื้องต้น กำหนดไร่ ละ/บาท	โฉน ที่	มติกก.อุทธรณ์ กำหนดไร่ละ/บาท เหตุผล
		34.1			ข้อ 1
		5-1-26.1/0-0-80/2-1- 23.4=2-3-22.7	120,000 60,000	1.5 1.6	200,000 ข้อ 1,2
9.	นางงาม สุโพธิ์	2-1-12.5/2-1-10.6=0- 0-01.9	20,000	1.8	120,000 ข้อ 1,3
		7-3-92.4/7-3-67.3=0- 0-25.1	20,000	1.8	120,000 ข้อ 1,3
10.	นางเลิศ อังคะณา	2-2-50.8/2-2-50.8 =0-0-00	20,000	1.8	120,000 ข้อ 1,3
11.	นางน้อย ทองจันทร์	4-2-50.2/0-1-35.2 =4-1-17	20,000	1.8	80,000 ข้อ 1
12.	นางดี อังคะณา	25-1-01.8/2-2-89.1 =22-2-12.7	20,000	1.8	80,000 ข้อ 1
13.	นางลำเปียน คำปาน	7-3-57.1/6-1-92.9 =1-1-64.2	20,000	1.8	120,000 ข้อ 1,3
14.	นางกุเรียน ทองมหา	3-2-47.2/0-0-40.3 =3-2-06.9	20,000	1.8	80,000 ข้อ 1
15.	นางเพียร อรรคศรี	8-0-95.9/0-1-67.6 =1-3-32.3	20,000	1.8	80,000 ข้อ 1
16.	นางเบื่อม ทองชิน, นางศุริดา ดิยะโคตร, นางน้อย สุวรรณไทย์	2-0-99.9/0-1-67.6 =1-3-32.3	20,000	1.8	80,000 ข้อ 1
17.	นางหัน ภาที	7-3-09/0-1-40.8 =7-1-68.2	20,000	1.8	80,000 ข้อ 1

ลำดับ ที่	ชื่อ	เนื้อที่/อุททาง=เหลือ	กก. เบื้องต้น กำหนดไร่ ละ/บาท	โซน ที่	มติกก.อุทธรณ์ กำหนดไร่ละ/บาท เหตุผล
18.	นางสาตี คำจันทร์	6-2-23/5-2-70 =0-3-53	20,000	1.8	120,000 ข้อ 1,3
19.	นางโสม อังคะณา	13-0-98.4/3-3-71.9 =9-1-26.5	20,000	1.8	80,000 ข้อ 1
20.	นายวิเชียร มูลพรหม	1-0-58.8/0-1-78.9 =0-2079.9	20,000	1.8	100,000 ข้อ 1,3
21.	นางพรพิศ อังคะณา	1-3-03/1-3-03 =0-0-00	20,000	1.8	120,000 ข้อ 1,3
22.	นายทราย สุโพธิ์	8-2-77.9/8-2-77.9 =0-0-00	20,000	1.8	120,000 ข้อ 1,3
		5-0-37.9/5-0-37.9 =0-0-00	20,000	1.8	120,000 ข้อ 1,3
23.	นายพยัค ทองกาล โดยนางนิต ทองกาล เป็นผู้รับมอบอำนาจ	3-3-62.2/3-3-62.2 =0-0-00	20,000	1.8	120,000 ข้อ 1,3
24.	นางหนูพิน พานแก้ว	3-3-21.3/3-3-21.3 =0-0-00	20,000	1.8	120,000 ข้อ 1,3
25.	นางภูเวียง ทองกาล	7-3-05.4/7-3-05.4 =0-0-00	20,000	1.8	120,000 ข้อ 1,3
26.	นางเสงี่ยม มูลพรหม	6-1-67.55/1-0-41/2-1- 79.7	40,000	1.7	125,000
		=2-3-46.8	20,000	1.8	ทั้งแปลง ข้อ 1,2,3
27.	นางสุขชี ทองมหา	11-2-36.8/1-3-70	20,000	1.8	80,000

ลำดับ ที่	ชื่อ	เนื้อที่/ถูกทาง=เหลือ	กก. เบื้องต้น กำหนดไร่ ละ/บาท	โซน ที่	มติกก.อุทธรณ์ กำหนดไร่ละ/บาท เหตุผล
		=9-2-66.8			ข้อ 1
28.	นายเหวิน ทุมคำแก้ว	3-0-56/3-0-56 =0-0-00	20,000	1.8	120,000 ข้อ 1,3
29.	นางฝ้าย ทุมคำแก้ว โดยนางสาตี คำจันทร์ และนางหัน ภาที ทายาท	3-2-12/3-2-12 =0-0-00	200,000	1.8	120,000 ข้อ 1,3
30.	นายเหลียง เนาคำแพง	4-0-14.1/4-0-14.1 =0-0-00	20,000	1.8	120,000 ข้อ 1,3
31.	นางประกอบ เนาคำแพง	5-0-09.2/5-0-09.2 =0-0-00	20,000	1.8	120,000 ข้อ 1,3
32.	นางสาวจรียา ทองมหา	5-0-08.9/4-0-81.5 =0-3-27.4	20,000	1.8	120,000 ข้อ 1,3
		5-0-11/3-3-27.6 =1-0-83.4	20,000	1.8	120,000 ข้อ 1,3
33.	นางเทียม อุทวงศ์, นางสมจิต คำชมภู	5-3-32.5/4-0-92.9 =1-2-39.6	20,000	1.8	120,000 ข้อ 1,3
34.	นางสร้อย เนาคำแพง	14-3-36.7/14-0-97.8 =0-2-38.9	20,000	1.8	120,000 ข้อ 1,3
35.	นางคำ ทองมหา	22-2-47.2/0-3-56/16- 3-13.6	40,000 20,000	1.7 1.8	150,000 ทั้งแปลง ข้อ 1,2,3
		=4-3-77.6			
36.	นายคำ ทองมหา	14-1-28/9-3-24.9 =4-2-03.1	20,000	1.8	120,000 ข้อ 1,3

ลำดับ ที่	ชื่อ	เนื้อที่/อุททาง=เหลือ	กก. เบื้องต้น กำหนดไร่ ละ/บาท	โซน ที่	มติกก.อุทธรณ์ กำหนดไร่ละ/บาท เหตุผล
37.	นายพุด คำรัตน์	8-3-64.3/0-3-07.9 =8-0-56.4	20,000	1.8	80,000 ข้อ 1
38.	นางบุญทอม เนาคำแพง	13-0-18.1/9-0-84.4 =3-3-33.7	20,000	1.8	120,000 ข้อ 1,3
39.	นายวิชา ทองมหา	5-0-09/4-3-99.7 =0-0-.09.3	20,000	1.8	120,000 ข้อ 1,3
40.	นายอุทัย อรรถศรี	6-2-85.2/0-1-26.6 =6-1-58.6	20,000	1.8	80,000 ข้อ 1
41.	นายวินิต ทองมหา	3-2-42.6/0-0-65.1 =3-1-77.5	20,000	1.8	80,000 ข้อ 1
42.	นางเดือนใจ ทองมหา	3-3-64.4/1-2-81.3 =2-0-83.1	20,000	1.8	100,000 ข้อ 1,3
		6-0-17.5/2-13-40.1 =3-2-77.4	20,000	1.8	100,000 ข้อ 1,3
43.	นางนุ่น ทองมหา โดยนางเดือนใจ ทอง มหา	0-1-30.7/0-1-30.7 =0-0-00	20,000	1.8	120,000 ข้อ 1,3
44.	นายคิด เนาคำแพง	0-2-24.3/0-2-24.3 =0-0-00	20,000	1.8	120,000 ข้อ 1,3
		1-0-47.8/0-3-60.6 =0-0-87.2	20,000	1.8	120,000 ข้อ 1,3
		1-0-43.7/1-0-01 =0-0-42.7	20,000	1.8	120,000 ข้อ 1,3
45.	นางหนิด	0-3-22.8/0-2-14.9	20,000	1.8	120,000

ลำดับ ที่	ชื่อ	เนื้อที่/ถูกทาง=เหลือ	กก. เบื้องต้น กำหนดไร่ ละ/บาท	โซน ที่	มติกก.อุทธรณ์ กำหนดไร่ละ/บาท เหตุผล
	ศรีประสงค์	=0-1-07.9			ข้อ 1,3
46.	นางหนิด ศรีประสงค์ และนางสิทธิ์ ไมตรี	1-0-35.9/1-0-35.9 =0-0-00	20,000	1.8	120,000 ข้อ 1,3
47.	นางหนิด ศรีประสงค์ นางสิทธิ์ ไมตรี และนางพงษ์ ทองมหา	0-3-20.7/0-3-20.7 =0-0-00	20,000	1.8	120,000 ข้อ 1,3
48.	นายหวาด ทองกาล	3-2-56.6/3-1-71.6 =0-0-85	20,000	1.8	120,000 ข้อ 1,3
49.	นายพี ทองมหา	7-0-13.1/1-2-62.9 =5-1-50.2	20,000	1.8	80,000 ข้อ 1
		4-2-56/1-1-40.1/3-0- 93.4 =0-0-22.5	120,000 60,000	1.5 1.6	300,000 ทั้งแปลง ข้อ 1,2,3
50.	นางปี ภาที	0-0-73.4/0-0-62.5 =0-0-10.9	20,000	1.8	120,000 ข้อ 1,3
		2-0-17.7/0-2-63.7 =1-1-54	20,000	1.8	80,000 ข้อ 1
51.	นางเสนี นามโคตร	9-0-25.6/0-0-72.8 =8-3-52.8	60,000	1.6	150,000 ข้อ 1
		2-0-36.1/1-1-64.2 =0-2-71.9	20,000	1.8	150,000 ข้อ 2

ลำดับ ที่	ชื่อ	เนื้อที่/ถูกทาง=เหลือ	กก. เบื้องต้น กำหนดไร่ ละ/บาท	โซน ที่	मतกก.อุทธรณ์ กำหนดไร่ละ/บาท เหตุผล
52.	นางสมพร เมืองโคตร	3-2-31.3/2-1-62.9 =1-0-68.4	20,000	1.8	120,000 ข้อ 1,3
		0-2-85.4/0-2-27.1 =0-0-58.3	20,000	1.8	120,000 ข้อ 1,3
53.	นางสาวประทับจิตต์ สันต์สวัสดิ์	4-1-75.3/3-1-6.2 =1-0-69.1	20,000	1.8	120,000 ข้อ 1,3
54.	นางวิจิตร บุญธรรม	4-2-33.2/1-0-29.1 =3-2-04.1	20,000	1.8	80,000 ข้อ 1

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

ชื่อ-นามสกุล	นางสาวกมลจิร่ ตั้งตระกูล
วันเดือนปีเกิด	เกิดวันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2520
สถานที่เกิด	โรงพยาบาลสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์
วุฒิการศึกษา	- จบการศึกษาระดับปริญญาบัณฑิตในสาขาวิชาสื่อสารมวลชน ภาควิชา ศิลปะนิเทศ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พ.ศ. 2543 - จบการศึกษาระดับปริญญาโทบัณฑิตจากสาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม (สหสาขาวิชา) บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2548
ประสบการณ์การทำงาน	- ตำแหน่งผู้ช่วยวิจัย สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2546

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย